

Halászi Aladár

Jöjjön el a mi országunk!

Halászi Aladár

Jöjjön el a mi országunk!

Publicisztikák nyelvéről, közéletéről,
Tiszaújvárosról

Derkovits Gyula Művelődési Központ és Városi Könyvtár
Tiszaújváros, 2007

A kötet a

támogatásával jelent meg.

Szerkesztette: Tompáné Mészáros Hedvig

Illusztrációk: Dézsy Attila

© Halászi Aladár, 2007

Kiadó: Derkovits Gyula Művelődési Központ és Városi Könyvtár

Felelős kiadó: Tompáné Mészáros Hedvig

Előkészítés és nyomdai munkák:

PETŐ NYOMDA

Mezőkövesd

Felelős vezető: Pető György

Készült 200 példányban

ISBN 978-963-06-2417-6

Előszó

Tiszaújvárosi lakosként és vezetőként szívesen vállalom feladatot, amely eredményeként érték születik szűkebb pátriánkban, sőt a hazában. Mindig örömmel tölt el, ha látom gazdagodni városunkat egy-egy épülettel, intézménnyel, vagy akár egy szép virágággal, üzemmel, bármivel, ami javítja életünket, hangulatunkat. Hasonló érzés kerít hatalmába, ha a művészetek, tudományok terén képződnek értékek: szobrok, képek, kerámiák, tanulmányok, monográfiák, irodalmi alkotások.

A Tisztelt Olvasó most egy olyan kötetet tart a kezében, amelyben az írások műfaja a publicisztika, riport, kritika és a szépirodalom felé mutató esszé, azonban fontosabbak e formáknál a tartalmi jegyei: hétköznapi nyelvhasználatunkról, azok hibáiról és javításáról szólnak a nyelvi cikkek Magyarán, magyarul fejezet címmel. A város mi vagyunk részben közel ötven írást tartalmaz a kötet Tiszaújváros életéről, mely cikkekben a nagyüzem éppen úgy benne van, mint a rigófütty, a hársak, a házak előtt tenyérnyi területen virágot ültető fiatalok vagy idősek. A kötetből nemcsak tényyszerűen derül ki a szerző – Halászi Aladár – tősgyökeres városi mivolta, hanem írásai hangneméből, több helyütt szenvedélyességéből is. A Rekviem a Tiszáért fájdalmas zokogásba megy át, míg ódai hangulat árad Európa-bajnokunk, Sebestyén Júlia műkorcsolyázóról szóló cikkéből, A csoda három napon túl címmel. Lokálpatriotizmusán túl magyarságtudatunkat erősítik nyelvi esszéi, az ünnepekről szóló művek. Nekem az ünnep című és kezdetű megemlékezése március 15-ről nem szokványos, de mély érzelmeket keltő írás.

Csak az igazat című fejezetében is több helyütt szenvedélyesen vallja meg magyarságát és bírálja a hazáért keveset tevőket. A történelmi múlttal mindig szervesen összetartozónak mutatja a jelent, amelyben legfőbb bajként a megosztottságot, a viszálykodást nevezi meg sok cikkében. Éber szemmel figyeli városunk, hazánk és a világ dolgait, mert bennük az embert, az alkotást tartja fontosnak, és ami ez ellen hat, az az ő legnagyobb ellensége.

Úgy magyarmiskásan című fejezetében átfogó képet kapunk történelmi múltunkról éppúgy, mint jelenünk nem mindig dicséretes politikai küzdelmeiről. Nem tagadhatja meg tanító mivoltát, mert

érezni szavaiból: szeretné, ha más is látná a folyamatokból azt, amit ő lát, hogy legyen mindenkinek eszköze, érve a helyes következtetések levonására.

Olvasóiról mindig tisztelettel szól. Az is tisztelete jele, hogy írásai tárgyának, adatainak utána néz, és nem leckeszerűen ad elő történelmi folyamatokat, következtetéseket, hanem sokszor iróniával, világos okfejtéssel. A többség érti, elfogadja, várja írásait, melyek túlnyomó többsége itt, a Krónikában jelent meg és jelenik meg ma is az újabb folyam.

A közíró közszemlére kitett személy, bár nem a szerepjátszásért él, hanem közös gondjainkhoz igyekszik személyt, eszközt találni, hogy megoldódjanak, elmúljanak bajaink. A szerző ma új kötettel állt elő, amely által beszédbe, vitába elegyedik mindnyájunkkal, akiknek fontos a város, a magyar nyelv, a közéletben pedig a béke. Ez mind sugárzik a sorokból és a sorok közül.

E nyolcadik kötet íme megjelent, a kilencedik is készül már.

A szerzőnek jó egészséget és sok sikert, az olvasónak jó szórakozást kívánva ajánlom Halászi Aladár Jöjjön el a mi országunk című kötetét.

Koscsó Lajos
országgyűlési képviselő,
polgármester

Bevezetés

Jöjjön el a mi országunk!

Ha csak az én országom jönne el, akkor nem lenne semmi baj, mert osztatlanul a miénkké tenném. E birtokos személyragozáshoz nekem elég annyi, hogy magyarok vagyunk, akiknek a múlt, jelen, jövő ugyanazt a fájdalmat vagy örömet jelenti, érezzük bár különbözőképpen. Ha a „Te országod” jönne el, akkor is révbe érnénk, mert Nála nincs igazságosabb még akkor sem, ha „azt bünteti, kit szeret”. Ha csak a te országod jönne el, lehet, hogy jobb volna az enyémnél, de különböző értékrendünknel fogva talán nem érezném otthon magam benne. Egyébként is

„Az enyim, a tied mennyi lármát szüle,
Miolta a miénk nevezet elüle.” (Csokonai: Az estve)

Egy országon, hazán, nemzeten belül a láрма, civakodás akut oka mindig a tulajdon, a birtoklás olthatatlan vágya, legyen az föld, pénz, hatalom, dicsőség. Ha szerények, alázatosak vagyunk, ez utóbbit meghagyjuk az Úrnak, mert „Soli Deo Gloria”. Szánalmasak leszünk, ha magunknak szeretnénk mindenáron, mert abból csak kirekesztés, újabb „lárma” születne.

Mi lenne, ha az ő országa jönne el? A nevető harmadik sokszor ránk rontott civakodásaink során, és az övé lett az ország. Ezt te se, én se szeretném, bár huzakodásunk egyenesen az ő ölébe, a romlásába taszítja a hazát. Mit érne egy gyenge, beteg, fejlődésében fékezett ország fölött a hatalmad, ha tőle vissza is szerezni?

Ha a ti országotok jönne el, vernél-e hozzánk hidat a sok éve feneketlen mélyített szakadék fölött? Ahogy teszitek-veszitek magatokat, kétséget támasztotok e felől. Így e maradék haza, benne az „eszmévé szakadt” (Rimbaud: Kóborlásaim) reményeink továbbra sem kapnának új erőre. És ha az övék jönne el? Hiába mutatná a nagy veszteségünk a legjobb utat – az összefogást – egymáshoz, legfőbb erőinkkel a megmaradásunkért kellene küzdenünk. Haladásról, jobb életről szó sem eshetne.

Mindezért a mi országunknak kell eljönnie, amely újra testvérré, egy családdá tesz bennünket, ahol nemcsak megbocsátjuk egymás

gyarlóságait, hanem igyekszünk kigyógyítani is magunkat az önzés, a bajokkal közös szembenézés hiányának, a hazával szembeni kötelesség teljesítésétől vonakodó jellemünk betegségéből.

Legszebb erényeink, képességeink is csak a békés, egymásra támogatólag figyelő, egymás sikereiért szorító, azoknak örvendő társadalmi közegben fejlődhetnek, erősödhetnek. E megkeseredett hangulatú országnak csak darabjai a miénk. Ha a mi országunk, a mi osztatlan, közös országunk jönne el, kiapadhatatlan örömforrásunk lenne, amelyért és amelyben boldoggá tenne a lehetőség, hogy dolgozhatunk épülésén. Az egymás elleni harc ezt az örömforrást szennyezi, sőt le is zárja. Mindaddig, amíg él bennünk az egymás iránti gyanakvás, gyűlölet, az egyes és többes szám harmadik személy csak sajnálkozni fog rajtunk, vagy éppen sunyi terveket sző e szerencsétlen állapotunk további fenntartására, hogy az országok közötti nemes vagy nemtelen versengés során mindig, mindenben maga mögé sorolhasson.

Ha hisszük, ha nem, úgy igaz, hogy tehetséges sok mindenben a magyar. Nem kell bizonygatnom, mert a világban e téren jó a hírünk. Hogy kitartóak vagyunk, azt furcsa módon éppen a viszálykodásban tanúsított kérlelhetetlenségünk is bizonyítja. A mi országunkban a negatív előjelű érzelmünk pozitívvá válna, és az egymás ellen fordított erő egy irányba, a haza javára fejtené ki hatását. Az ország, a haza, a nemzet sokkal szebb, élhetőbb, lakhatóbb, reményteljesebb lenne a csúnya árok nélkül, amelyből a kiszedett talajjal épített magaslatokon eddig csak gyűlölködve néztünk a másik oldal felé, a domboldalon pedig nem termett gyümölcs, csak gaz.

Írásaim e dombok visszatemetését célozzák mindkét széléről az ároknak. Lehetséges, hogy egyik-másik alkalommal többet túrok be innen vagy onnan, de én nem úgy képzelem el a békességet, hogy mindig egyenlő mennyiség szálljon alá a dombokból innen is, onnan is, mert sem az árokásó szándék, se a békülés igénye nem egyenlő a két oldalon. Ha az én értékrendem szerint valaki serényebben mélyíti az árkot, azt szeretném rajtakapni nemtelen cselekedetei közben, míg a másikat a békesség irányába igyekszem fordítani. A szándékos károkozó sunyiságát mindenkor szeretném leleplezni, a „minél rosszabb, annál jobb” tarthatatlanságát hirdetni. Ez ellene van a „mi országunknak”.

Városunk, Tiszaújváros millió szállal kötődik a hazához, a „népek hazája, nagy világ”-hoz. Csak úgy boldogulhatunk, ha tudjuk, mi a dolgunk ebben a világban. E tenyérnyi hely a béke szigetének tűnik a gyűlölettől háborgó tengerben, így a város határait az országra, világra szeretném kitágítani írásaiban, hiszen teljes létünkkel van közünk egymáshoz. Békénk is úgy maradhat tartós, ha szélesebb környezetünkben is teszünk érte legjobb képességeink szerint.

Az esszék, glosszák, riportok, nyelvi elhajlásainkon borongó cikkek mind egy irányban akarnak hatni: megismerni jobban, szeretni, becsülni a hazát, egymást, gyűlölni saját és mások eltévelyedését, amely a megosztás felé visz. Ha az olvasó is kiérez írásaimból valami ilyes törekvést, akkor megértettük egymást. Más értelme, célja mi lenne a kötetbe szedett gondolataimnak?

Halászi Aladár

„Ha a nyelvnel nagyobb emberi találmány birtokába jutnál, az istenek maguk közé vennének, ám velük is csak valamilyen nyelven tudnál társalogni.”

/Halászi A./

Magyarán, magyarul

Szavak, tettek, sportok

Van úgy, hogy a szavak elhajolnak a tettektől, a szponzorok a korábbi támogatóktól, néha a deklarált (kinyilvánított) önmagától is. Itt van például ez a közkeletűvé vált fogalmunk: szponzor, szponzorál, szponzoráció (jaj!). Korábban Maecenas testesítette meg (i. e. 70 – i. e. 8), adott tartalmat annak a tevékenységnek, amelyet később róla neveztek el mecenatúrának. Kora legnagyobb íróit, gondolkodóit, szónokait igyekezett megnyerni Octavianus (Augustus) politikájának támogatásához, ezért vagyonokat költött többek között Vergiliusra, Horatiusra, Propertiusra, hogy megnyilvánulásaikkal segítsék a békét, a súlyos polgárháború után az újjáépítés munkáját.

Nem kért mást Maecenas, mint azt, hogy végezzék dolgukat, azaz írjanak szívből. Tudta például, hogy Vergilius, a földműves származású, az ókori Róma legnagyobb költője a békét, a munkát fogja dicsérni és azt, aki mindannak a feltételeit megteremtette, azaz a császárt. A nagy ókori „szponzor” a háttérben maradt, pedig Augustus jobb kezeként villoghatott volna. Vergilius, a támogatott pedig alig tudott menekülni a rómaiak tisztelgésétől, mint ma egy-egy filmcsillag, ha érintkeznie kell a tömegekkel.

Tehát kezdetben az alkotóé volt a dicsőség nagyobb része, pedig a „szponzor” nélkül papírt sem tudott volna venni. Odamaradt volna a szép eclogák sora, a Georgicon, az Aeneis eposz meg a többi. Persze, nem adtak volna kevesebb tejet az etruszk kecskék, ha nem születnek meg a pásztorköltemények, de Rómában akkor alakult ki egy semmi mással nem pótolható, helyettesíthető érzés és tartás, amikor a latin nyelv legmagasabb szintjén, édes muzsikával hallgatták a szép mítoszt Vergiliustól Róma alapításáról, a hősi küzdelmekről. (Eddig a párhuzamnak, kiinduló pontnak szánt bevezetés.)

Itt élünk Tiszaújvárosban, amely helység még akkor is szerves része a hazának, ha egyesek negligálni (elhanyagolni, figyelmen kívül

hagyni) akarják is. Kezdetben volt, van (de lesz-é?) a város és az ipari üzemek, más gazdasági egységek jó kapcsolata, amelynek a kultúra, sport, oktatás és más fontos területek fejlődése lett a következménye. Hírünket vitték szét a világban az itt megfordult sportolók, kereskedők, művészek, mely remek arculatot kölcsönzött mind a városnak, mind a gazdasági egységeknek, nagyvállalatoknak. Újabban fillérre tudjuk, mindez mennyit ér a támogatónak (negyedét, mint eddig: Észak-Magyarország 2000. febr. 10-i száma).

Mindig tudtam, hogy üres kamrának bolond a gazdasszonya, meg hogy a semmiből semmi lesz, a támogatatlan sportból, kultúrából csak egyre homályosuló emlék. Rosszkor jött a triatlontól az eddigi pénzek nagy részének a megvonása, mert a városi költségvetés az oktatás terén is „ésszerűsítésre” kényszerül, így nem hihető, hogy az eddigieknél többet tud majd adni a nagy világversenyre, amelyről mindenki – sportolók, sportvezetők, közönség – csak áradozott. Szegényebb lesz a környék egy gyönyörű programmal, a külföldiek egy egészében és minden részletében párját ritkító világversennyel, mert a semmiből csak a költő tud világot teremteni, mi azonban szellentéssel sem vagyunk képesek tojást festeni. Elmagyarázgathatjuk, mi a „szponzoráció” (pfuj! Micsoda zenéjű szó!) és az adakozás között a különbség, ha már egyszer eldöntötték, kit, mit fognak támogatni a jövőben.

Természetesen meg kell gondolni a mai világban – a régiben is meg kellett volna –, mit, kit von be a mecenatúrába, mert azonnal nemigen teremődik extraprofit belőle. A sport, kultúra, oktatás stb. már csak ilyen. Ezek segítése – mondjuk így – nélkül azonban más távlatokat kap az egész élet. Marad az üzleti – csakis üzleti – megfontolás, „forintosítása” annak, ami aranyat érne, minőséget adna, hírt, megbecsülést továbbra is városunknak. Ezt az írást vegyék akár koldulásnak – inkább, mint „szponzorációnak” –, csak adakozzanak, támogassák, segítsék mecénási módon tovább a sportot, kultúrát, oktatást, ahogyan csak tudják.

2000. február 17.

Sokkol a -suk, -sük

Néhány éve, amikor a Krónikában elkezdtek a „Magyarán, magyarul” rovatot, az első cikkek egyike éppen a legdurvább nyelvhelyességi, közelebbről az igeragozási, jelezési hibát tette szóvá, a -suk, -sük rettenetes használatát. A nyelvtudomány hajlik arra, hogy tájnyelvi formának minősítse, amivel nemigen lehet mit kezdeni, de mit csináljunk, ha Pesten és vidéken, újságban, televízióban, úton, útfélen rosszul ragozzák, jelezik az igét. Elnézést azoktól, akik jól tudják: az igének van személye, száma, ideje, módja és ragozása. Akármelyik igeről leolvasható mindez. Például **innák** igerünk többes szám harmadik személyű, feltételes módú, jelen vagy jövő idejű és tárgyas ragozása. Néhányan egyes szám első személyre használják ezt az alakot helytelenül.

Ha a kínomnál maradok, akkor két rettenetes példát kell említsek a helytelen szóhasználatra. Megyei lapunk, az Észak-Magyarország 2000. április 7-i számának utolsó oldalán olvasható egy bűnbánó tolvaj esete Svédországból: „28 évvel tettének elkövetése után **visszaszolgáltassa** zsákmányát lelkiismeret-furdalás miatt egy svéd tolvaj.” Az igerék megfelelő ragozása, jelezése csakis mondatkörnyezetben ítéltető meg. Ezért idéztem egy egész mondatot, amelyből egyértelműen kiderül, hogy jelen időben, kijelentő módban akarta írni, mégis felszólító mód sikeredett, de úgy, hogy az igerkötő sorrendjét is megfordította. Ugyanis felszólító módú alakja így fest: szolgáltassa vissza! Itt azonban kijelentő módban akarta használni a cikk megírója, de nem találta a megfelelő alakot: visszaszolgáltatta. A *tj* összeolvad *tty-vé*, nem *ss-sé* a hangzásban. Írásban azonban igen durva hiba. Ha egy ékezet, vessző el is marad, fölcserélődik az újságban, fölöttébb bosszantó, az olvasó joggal hördül fel azonban ekkora nyelvhelyességi és helyesírási hiba láttán.

Minden hiba egyformán ront, de azért vannak fokozatok, amelyeket az érettségi dolgozatok javítására érvényes helyesírási szabályzat egy, két ill. három hibaponttal sújt. Ez természetesen minősített eset. Nem Pesten írták, hanem Miskolcon, tehát az egyébként a fővárosban gyakori hibát átvette a megyeszékhelyünk is.

Hogy nem egyedi esetként árválkodik – bárcsak úgy lenne, párját ritkító –, hanem van másik is, egy igen magas helyről két nappal későbből, arra bizonyos az M1 2000. április 9-i nyilatkozata a legfőbb rendőrnek: „A belügyminiszter **össza** szét a munkát.” A beszédhelyzetből egyértelmű volt, hogy kijelentő módban akarta használni, de az úgy hangzott volna: a belügyminiszter osztja szét... Itt is a tj olvad össze, de a sz miatt (azt is ejtenünk kell) csak ty hangzik.

Ez nem tájnyelvi forma így, nem is stílus kérdése, hanem rossz nyelvhasználati beidegződés, amin lehet, sőt kell is változtatnunk. Ha nem a nyelv miatt, akkor legalább magunk örömére, hogy meg ne szóljanak ilyen durva NYELVHELYESSÉGI HIBÁNK MIATT. De miért ne lehetne a nyelvünk tisztaságáért is megtennünk? Engem sokkol a -suk, -sük, fizikai fájdalmat okoz. Mondhatnák – ugyanis önök –, miért kell mindig mindenkit végighallgatnom, elolvasnom. Talán azért, mert ez a nyelvhasználati probléma önsanyargató hajlamaim kiélését teszi lehetővé.

2000. április 13.

Úton-útfélen...

E figura etymológica (a szótó megismétlése más végződéssel) nagyjából azt jelenti, hogy mindenütt, mindenkor. Bármerre járok, a kocsiban mindig szól a rádió társamul szegődve. Néha még válaszolok is a kérdésére, esetleg én is fölteszek egyet-kettőt. Július 7-én is így autóztam hazafelé, hallgatván Orbán Ottó esszéjét a Kossuthon. A színész nevére nem emlékszem (aki fölolvasta), csak arra, hogy négy obszcén mondat is elhangzott, amelyekből háromra pontosan emlékszem, a negyediket is el tudja képzelni a kedves Olvasó: „Kurvára hideg van”; „Nem ér egy kalap szart”; „Nem szarnak a levesestálba”.

Nem mintha a TV képernyőjéről nem mondanának ugyanilyen durva szavakat, de ott még azt is elvárják, hogy az összetrombitált közönség nevéssen, tapsoljon olyankor, mert bátor volt valaki, mert a templomban fütyülni. A színpadon is olcsó poénként hangzanak el

időnként a malacságokon túl durva szövegek. Az És, az irodalmi hetilap hasábjain aligha van rá eset, hogy ne írának le hasonlókát. Irodalmi, esztétikai, stilisztikai tanulmányok szólnak a csúnyáról, mint esztétikai kategóriáról. Igaz, de életünk rossz állapotát, hangulatunk romlását, életérzésünk negatív előjelét nem feltétlenül trágár, obszcén, durva (ezek hangnemek, stílusárnyalatok) kifejezésekkel kell érzékeltetnie az írónak, különösen ha éppen esszét ír. Ez az a műfaj, amely egyszerre tudományos és szépirodalmi igényű megvalósítása a szövegnek. Orbán Ottó „belehasított”, nem „szépeleg”, csak úgy jön belőle, mint az, amiről ír a négy mondatában.

Tudom, hogy nem ugyanaz, de mondhatta volna: farkasordító hideg; nem ér egy hajítófát; nem rondítottak bele a levesestálba.

A stílus mindig választás kérdése, hiszen millió-egy lehetőségünk van érzelmeinket, gondolatainkat kifejezni, mert sok a rokon értelmű szavunk, amelyek úgy hatnak, mint a gyógyszerek: egyik helyettesítheti a másikat, a hatás ugyanaz.

Ha valaki be akar állni a durva stílusra, nem kell egyebet tennie, mint az altáji anatómiát, fiziológiát emlegetni: szex, ürítés a különböző „alkatrészeinkkel”. Veres Péter az ilyen szövegekre mondta fölöttébb találóan: vaginacentrikus gondolkodást tükröz. Olyan nehéz a magas régiókba emelkedni ilyen szóhasználatból, mint gödörből dobbantva magasat ugrani. Ha nem akar stílustörést a szerző, akkor a többi szövegrészt is átítatja az ürülék szagával, hogy legyen egységes a stílusa. Ettől pedig a jó ízlés undorodik, elfordul. Ennek a felfogásnak minden bizonnyal szerepe van az emberi kapcsolatok romlásában, eldurvulásában. Az irodalomnak soha nem volt ez a célja.

Egyébként az esszében a svédekkel példálózik a szerző és dicsekszik: nemcsak Stockholmban állt hidegben a villamos, busz megállójában, hanem Delhiben, New Yorkban, Londonban is. Ott pontosak a tömegközlekedési eszközök menetrendjei; azaz betartják őket.

Egy kisebb fajsúlyú hibát is megemlítek az elmúlt hét terméséből: „Úgy a gazdaságban mint a politikában...” (Kossuth, 2001. jún. 10.). Itt nem hasonlító határozóról van szó, amelynek mint a kötőszava, hanem egy páros kötőszóval kifejezett felsorolásról: ez is, az is. Helyesen: mind a gazdaságban, mind a politikában... Itt is, ott is tehát, nem úgy az egyik, mint a másik. Természetesen a

kötőszavak tévesztése is ront a szövegünkön, de korántsem annyit, mint az úton-útfélen hangoztatott obszcenitás.

2001. június 21.

Magtagadott magyarok

Gyakran hallani – különösen sportközvetítések alkalmával –, hogy x y (itt egy magyar név hangzik el) román, szlovák versenyző ezt vagy azt az eredményt érte el. Legutóbb az edmontoni világbajnokságról tudósító riporter mondta Szabó Gabrielláról, hogy román. Mindössze azért történik a tévesztés, mert a mai Romániából való a sportoló, de a nemzetére, nemzetiségére nézvést magyar. Helyesen tehát: Szabó Gabriella, a romániai magyar atléta... Ugyanazon a napon egy szlovákiai magyar fiút (a nevére már nem emlékszem) vert meg ökölvívásban egy francia. Az edző is magyar volt, úgy adott utasítást is a szünetben, csak a riporter mondta szlováknak.

Egy másik, visszatetsző mozzanat: bányaszerencsétlenség történt Romániában, ami után a Kossuthon jelentették, hogy magyar áldozat nincs a halottak között.

Ha Dél-Amerikában leesik egy gép, ott ildomos elmondani, hogy milyen nemzetiségűek vannak vagy nincsenek az áldozatok között. A Zsíl völgyében történt szerencsétlenség áldozatainak hovatartozása viszont egyféle kegyeletsértő hangsúlyt kaphat a fenti módon: magyar nincs, hála istennek, csak a románok jártak szerencsétlenül. A halottak – ha ilyen módon fejezik be életüket – nem csupán a mi fajtánkból okozhatnak fájdalmat, együttérzést a családjukkal. Nem kell fölvennünk ilyen esetben a Funar-féle kesztyűt: a gyűlölködés, a figyelmetlenség, a jó ízlés hiánya sérthet másokat. Trianont nem azok a szerencsétlenül járt munkások akarták, még ha éltükben esetleg boldogság öntötte el szívüket, ha a nagy Romániára gondoltak.

2001. július 16.

Írva, mondva, egykutya

(már ha hibázunk), hiszen így jutunk hozzá információinkhoz. Ha szabálytalan a beszélt vagy az írott forma, akkor a fogalmak tartalma is homályosul. Nem mindegy, hogy „a sziget fogja” vagy a sziget foglya (Képűjság). Ugyanis például a ki nem vándorolt íreket, angolokat, izlandiakat fogja, nem ereszti szigetük és a hozzá kötő érzelem, de ha a film címét reklámozzuk, akkor a szigetre mint börtönre gondolunk, amelyből nehezen szabadul a fogoly, vagyis a sziget foglya. A nyelv fenntartja a fogoly teljes alakját a madár megnevezésére – bár az ember foglyok, rabok is „jómadarak” –, amikor birtokos személyjellel látja el: fogolya (az állatvédők védett fogolya).

Nyitó példában mindjárt értelmezést nehezítő a rossz helyesírású alak, hiszen mindkét forma helyes, „csupán” a szövegkörnyezetbe nem illik. A másodikat kimondva lehet félreérteni: „Fantasztikus védés volt a második Hajdútól” (az örök „rangadón” hallhattuk, az MTK – Fradi meccsen). Egyszerűen nem tartott szünetet a második és Hajdútól szavak között, így első hajdúra is gondolhattunk volna, mint egy színdarabban: első alabárdos, második ör stb. Ennek ellenére Hajdú kapuőr, kapus, portás, ahogy tetszik. Az ő védése volt – immár a második – fantasztikus. Ennek közlésére szünetet kellett volna tartania a név előtt a riporternek.

Az Észak-Magyarország 2001. november 24-i számában tanulságos mondatot olvashattunk: „A szállítójármű sofőre lekerülendő a nagyobb bajt, még balra rántotta a kormányt.” Az Értelmező szótár az összetett szavak előtagjaként említve a szállító szót nem írja utána a jármű utótagot, a jármű szócikknél sem hozza példaként az egybeírást, csupán a speciális szállítókocsi írandó egybe. A „sofőre” pedig nem a sof és az ör összetétele, hanem a francia eredetű szó fonetikus leírása: Chauffeur (sofőr). Így kell a birtokos személyragjába a j: sofőrje. A harmadik hibája kacifántosabb ennek a mondatnak: lekerülendő. Rossz igekötőt választott. Helyesen tehát elkerülendő. Nem mindegy lekeverni egy pofont, vagy elkeveredni a tömegben. Egy mondatban szokatlan ennyi probléma.

Visszatérve a Képűjságra, „örökzöld” – azaz éretlen ebben az esetben – nyelvhelyességi hibákra bukkanunk. „Bemutatásra kerül, sorsolásra kerül”. Elkerülhetnénk már nagy ívben ezt a terpeszkedő, slamos, pongyola kifejezést. Az a legnagyobb baj, hogy sokak nyelvi ízlése ezt a formát tartja választékosnak, holott mindig szebb az egyszerűbb, rövidebb alak, hiszen a nyelv elemi törekvése a tisztább, rövidebb írás, beszéd, mert jelekről van szó, amelyeket nem jó szaporítani, bonyolítani. Helyesen: bemutatják, kisorsolják. Így személyesebb is, kevésbé germanizmusba hajló a szó.

A magánhangzók hosszúsága nem csupán zenei szempontokat vet föl, hanem jelentést megkülönböztető is lehet egy-egy pontos vagy vesszős ékezet a magánhangzón. Téveszteni súlyos hiba. Bár mindegyiket téveszteni tudjuk, leggyakoribb az i és í elvétele. Írva mindig hosszú, például az -it az igékben (kivéve a nyit): lendít, szomorít, hunyorít stb., de ejtve gyakran röviden hangzik: öregít, szépítkezik stb. A hír szótóból eredő szavaink többsége megtartja a hosszú magánhangzót (híres, hírhedt, hírmondó), de a hirdet, hirdetés már rövid. Az m1 is „hírdet” (helyesen tehát hirdet). A nyílt, nyíltan, nyílik mellett nyilvánít, nyilvánul alakok írásmódjai a helyesek. Csak egy vessző? Több annál: jel, amely egyértelművé teszi írásunkat, beszédünket.

2002. január 10.

Fele bele, fele mellé

A nyelvi, nyelvtani bizonytalanságok hasonlítanak a nem profi céllövészet golyóihoz: egyik fele beletalál, a másik mellémegy. Szemléletes példák hosszú sora említhető a rokon értelmű szavak válogatásakor, amikor nem sikerül a legmegfelelőbbet megtalálnunk. Ilyenkor mondunk olyat, amit megmosolyog a hallgatóság, reflexszerűen megnevezi a helyes fogalmat. Néha stílustörőre sikeredik a választásunk. Például nincs fedél a feje fölött (hajléktalan) kifejezésben a fedél szinonimájaként a tetőt használjuk, vagy egyenesen a ház, esetleg a cserép szó jut eszünkbe.

Humor forrása lehet, ha állandó szókapcsolatok vagy vonzatok esetén nem a megszokott szót hívjuk elő: „A Vasas issza meg a kárát” – mondja a riporter az ATV-n 2002. január 10-én. Egyértelmű, hogy itt az állandó szókapcsolat a megissza a levét (nem a kárát).

Helyes lehetett volna ugyanerre a helyzetre az a kifejezés is, amelyben szerepel a kár szó: a Vasas látja kárát. Ez így teljesen más szókapcsolat, bár tartalmuk hasonló az előbbi (megissza a levét) kifejezéshez.

Egyféle nyelvi brillírozás (ez a szó például bizalmas stílusú), remeklés kerekedhetik abból a játékból, amelynek az a szabálya, hogy az állandó szókapcsolatok vagy szólások, közmondások valamely elemét az eredetitől igen távolira cseréljük: aki másnak vermet ás, az sírásó; olyan éhes vagyok, mint Szent Pál az oláhokat; néma gyerekek az anyja kínja; a sánta hazugot hamarabb utolérni, mint a kutyát stb. Természetesen föloldódik a kifejezés komolysága ilyenkor, más irányba tereli a hallgatóság gondolatát az így megváltoztatott kép, jelentés.

Diákkoromban az egyik észt ifjú – oroszul és kézzel-lábbal kommunikáltunk – megsértődött, mert úgy hallotta, hogy rá mond valamit a társaságban lévő magyar fiú. Azt mondta, úgy hallotta, hogy sertés. Nehéz volt megértetnünk vele a disznó, a sertés és a sértés fogalmai közti különbséget.

Egyre gyakoribb hiba a szöveg rossz tagolása, amikor nem jó helyen tartjuk a szünetet, vagy nem azokat a szavakat mondjuk egybe, amelyek között nem szabad semmi szünetet tartanunk.

A bemondók, riporterek esnek gyakran ebbe a hibába: „Nagyon kevés fény képes áthatolni a vízen” (National Geographic Channel 2001. december 24.). Így, leírva semmi gond nincs a mondattal, csupán kimondva vitt bele egyet a narrátor: a fény és a képes szót egybemondta, lett belőle „fényképes”, ami egészen mást jelent.

Ugyanilyen okból hibás az m1 2002. január 13-i sporthír, kommentár: „Nemigen ment a vívás a legjobb, háttal látható vívónőnek.” Nem abban volt verseny, ki a legjobb a háttal állásban, láthatásban, hanem a vívásé a főszerep. A „legjobb háttal” két szót egybemondta a kommentátor.

A nagy választási szövegekről tudósítva nem egyszer mondták egybe a riporterek a névelőt a politikus szóval. Így lett belőle „apolitikus”, amely első hangja a latinban fosztóképző, és csúfolódásnak veheti,

akire mondják (az apolitikus nem politikus, megcsúfolja azt a foglalkozást, hivatást).

Néhány éve divat a sportnyelvben egy másik pongyolaság, amely során fölöslegesen nyújtja meg a közvetítés során a mondatot néhány szóval: „x y az, aki ilyen szépen átívelt” (rengetegszer lehetett hallani egy közvetítés során az Euro Sport 2001. VI. 30-i adásában ezt a formulát). Helyesen: x y ívelte át, tehát a „volt az, aki” három szó fölösleges szószátyárkodás, modorosságba menő szóhasználat. Azóta nem állja némely sportriporter minden harmadik mondatában így alkotni a mondatot: x y volt az, aki...

Miközben cetlijeimet nézegetem, a hétvégén postaládába dobott áruismertetőről virít a kamillás „papírzsepkendő” jó drágán, de a b és k egymásra hatását írásban is megjelölték. A zöngétlen k a zöngés b-től elveszi a zöngét, ezért hallható p-nek. Írnunk azonban továbbra is b-vel kell: zsebkendő. Szerencsére nincs influenza, zsebkendőre azonban mindig szükségünk lehet, a helyes leírására mindenképpen.

2002. január 17.

„Poszt humusz”

Kegyeleti cselekedet, egyszersmind az élők meghaltak iránti tiszteletének megnyilvánítása, amikor a halálozás után az életművel megérdemelt díjat, kitüntetést átadják az elhunyt rokonának, korábbi közösségének. A latin posztumusznak (postumus) mondja, nincs benne semmi h, semmi megszakítás a szóban. Igen, a latin, de a magyar fül a hozzá közelebb álló – szintén latin kifejezés – fogalmat hallja: humusz. Ennek jelentése: televény, azaz gazdag táptalaj.

A temetéssel tehát itt függ össze a hangzásbeli tévesztés, egyébként a postumus utószülött (apja halála után) gyermeket, másrészt pedig hátrahagyott alkotást jelent, amelyet a szerző holtá után adnak ki. Így tevődött át a jelentése az élet utáni kitüntetésre.

Az idegen kifejezések átvételekor számos esetben átalakítja a nyelvérzékünk a szót, hangzásban hozzásimítja a magyarhoz. Óhatatlanul keletkeznek ilyenkor mulatságos szótévesztések, szóviccek a pontos hangzást elvétők rovására. Mindnyájan

tévesztettünk már el efféle fogalmakat hangzásban, tartalomban egyaránt. Sokszor az ilyenek helyes ejtése mások szemében (fülében) a tudásunkat, annak elismerését, ellenkező esetben a tájékozatlanságunkat jelenti. Legjobb, ha nem mondjuk ki az idegen szót, amikor nem vagyunk biztosak a hangalakjában.

Manapság egyre több – főképp angol – idegen szó áramlik nyelvünkbe, így sokszor kényszerülünk ízlelgetni a hangjukat. Leírnunk pedig egy tortúrának (ez is latin eredetű szó) számít, hiszen szótár használatával, hozzáértő ember megkérdezésével jár. A ritkán használt, a saját „tudományunk” részét nem képező kifejezésekkel ugyanúgy járhatunk. A Duna TV 2002. január 20-i adásában történelmi lecke volt a fiúknak-lányoknak. A fontosabb fogalmakat feliratozták, így az úrbéri viszonyokat is, amely „úrbéli”-re sikeredett. A jelentése (a pontos szónak): a földesúrnak járó jobbágyi szolgáltatások összessége. Az „úrbéli”-nek is van egyféle üzenete: melléknevesítése valaminek, ami az úrban található. Ismerős a papi megszólítás: Kedves híveim az Úrban! Ezek szerint lehetünk akár mi is „úrbéliek”.

Nemcsak a ritkán használt szavainkkal járhatunk így, hanem a hétköznapi, az aktív szókincsünkhöz tartozókkal is, ha rosszul építjük be a mondatba, vagy helytelenül ejtjük ki. „Mintegy 750000 karton cigarettát lepleztek le a vámosok” (tavalyi adat az ATV 2002. január 26-i adásában). Az biztos, hogy a cigaretta közellenség és megérdemli, hogy leleplezzék, azonban inkább a csempészek ellen voltak eredményesek a vámosok.

A legújabb pártvezér ugyanebben a televízióban szerepelt 2002. január 17-én, amikor sopánkodva mondta: „Sajnálatos, hogy az MSZP destruktív magatartásával nem vett részt az Új Baloldal összejövételén.” Itt is az idegen szó (destruktív = romboló, bomlasztó) használata okozott gondot, ugyanis a szórend helytelen kialakítása megmosolyogni való mondatot eredményezett. Ha szöveghű akar maradni a megértésben az ember, akkor a pártvezér mintha azt sajnálná, hogy nem ment bomlasztani hozzájuk az MSZP, holott azt akarta mondani, hogy általában destruktív a másik baloldali párt, hiszen nem bábáskodik az Új Baloldal születésénél. Ebben az értelmezésben sem helytálló azonban a destruktív kifejezés, mert ha együttműködni szeretnének valamely más alakulattal, akkor ne bélyegezzék meg ezzel a jelzővel. A mondatukat pedig szedjük

rendbe, mielőtt a kamerák elé állnak. A nyelvhasználat destruktív módjával nehéz szavazatokat szerezni, legalábbis én a választási küzdelem egyik szempontjaként fontosnak tartom a helyes magyar beszédet.

2002. január 31.

A tavalyi is időszerű

Nyelvhasználati hibákat papírra írva szoktam gyűjteni cikkeimhez, de néha elkeveredik a sok papír közt a „leltár”. Emlékszem, a múlt évben kerestem, ám nem találtam a lapot, csak most bukkantam rá. Az egészben az az érdekes, hogy a hibatípusokat tekintve nincs különösebb változás tavaly óta. A nyelvhasználati szokások, divatok, egyéb folyamatok változásának, átállásának ideje sokkal hosszabb egy évnél, de az ember életénél is. Vannak ugyan fölkapott divatszók, amelyek egy-egy híres embertől, műsorból erednek, vagy éppen valamely időszerű társadalmi eseményhez kötődnek – mint most például a választási küzdelemhez a „tematizálás” –, azonban rövid úton túllép rajta a magyar.

Sajnos, megmaradnak rossz szokásként a nyelvhelyesség elleni vétségek. A TV” 2001. május 13-i és az ATV 2001. május 27-i adásában két azonos súlyú hibát követtek el: „Gondolták-e volna”; „Képesek-e vagyunk a kórházakat fenntartani...”. Nem először vetődik föl az –e módosítószó használata, a szabálya. Röviden szólva: mindig az állítmány után tesszük. Példánkban a segédige (volna) után, hiszen az is része az állítmánynak, azon van a feltételes mód jele (-na). A múlt időben szükség van rá. A másik esetben nem egyelemű az állítmány, hanem névszóból és igéből áll (képesek = melléknév; vagyunk = ige). Így itt is az állítmány után kell tennünk az –e módosító szót. Írásban használjuk a kötőjelet előtte, hiszen ezzel megkülönböztetjük a mutató névmástól, amely elé nem kell (nehéz e kérdés).

Feltűnően gyakori a ragok megválasztásának hibája. A nyelvben bizonyos kifejezések valamely szó vonzatán múlnak. Az igék között sok olyan található, amely a hozzá tartozó, vele szószerkezetet alkotó

főnév végére meghatározott ragot vonz. Ilyenkor hibát vétünk, ha nem azt a ragot tesszük ki: „Majd áztassuk tíz percre sós vízbe.” (Észak-Magyarország 2001. május 11.) Inkább tíz percig áztassuk és nem bele, hanem benne, azaz sós vízben. Természetesen érti a magyar háziasszony a használati ajánlást úgy is, de emígy a helyes. Ugyanúgy ragozási problémát mutat a másik példám is: „A kormány kezességet vállal a budapesti Sportcsarnok felépítéséhez.” (Kossuth, 2001. március 7-én.) Valamiért és nem -hez szoktunk kezességet vállalni. Valamihez hozzájárulunk, segítséget nyújtunk.

A legfrissebb gyűjtésemből szintén egy gyakori hibát idézek: „...vette kezdetét” (Magyar ATV 2002. február 2-án.) Ugyanaz a személy – két mondatnyi távolságra az elsőtől – megismételte ezt a terpeszkedő, germanizmusba hajló kifejezést. Mindig az egyszerűbb a jobb, ha a nyelvről van szó, hiszen az a világosabb, kevesebb jellel kifejezett. Ha egy szóval is ugyanazt mondhatjuk, mint kettővel, akkor nyelvi ízlés dolga, hogyan döntünk. Én egyszerűen úgy mondtam volna: megkezdődött. Így nincs képzavar sem, mert adott esetben megkérdendő: ki vette? Mit vett? Minek a kezdetét vette? Esetleg mennyibe került:

A körülményes kifejezésekkel nemcsak hosszabb és pontatlanabb a szövegünk, hanem nyelvi igényességünk mutatója is. Bizonyára szebbnek hiszi, érzi a „kezdetét vette” szókapcsolatot a „megkezdődött”-nél. Csakhogy erre nézvést a nyelvi eszmény a rövidebb alakot tartja követendőnek. Ugyanúgy lehetnek a „kerül” szóval is, holott azt is el kell hagynunk, hiszen az előtte álló, igéből képzett névszóról elhagyjuk a -ra ragot, majd visszaalakítjuk igévé: megoldjuk. (S – nem!!! – megoldásra kerül!!!).

2002. február 14.

Kevesebb szóval bővebb jelentés

Lehetne e cím akár a nyelvművelés jelmondatai közül az egyik, hiszen mindig törekednünk kell a kevesebb jellel kifejezett tartalomra (a szó is egy jel). A többlettel az lehet a problémánk, hogy nehezebben

bogozható ki belőle az üzenet lényege, vagyis a közlemény, amit mások számára fogalmazunk meg szóban vagy írásban.

E szövegtani hibát mind a latin (redundancia), mind a görög (tautológia) megnevezi. Nem ugyanazt jelentik: a redundancia hibájába akkor esünk, ha a kelleténél, a szükségesnél (íme egy példa a szófecsérlésre) terjengősebben fejezzük ki magunkat, mely többlettel nem adunk újabb információt szövegünknek; a tautológiával akkor vádolhatnak meg bennünket, ha ugyanazon fogalmaknak, gondolatoknak az ismétlését más szavakkal, de ugyanolyan jelentésűekkel (eb-kutya, kikelet-tavas, hon-haza stb.) megfogalmazzuk. E két fogalom közös nevezője a szószaporítás, terjengősség, szófecsérlés, szófölösleg (nem ugyanazt jelenti ez a négy szó).

Az iskolában megtervezett didaktikai lépés az ismétlés, hiszen be kell vésnie a gyerekeknek az ismeretet, hogy megtarthassa. Ilyenkor természetes törekvése a pedagógusnak, hogy ugyanazt a jelentéstartalmat lehetőleg ugyanazokkal a fogalmakkal mondja el újra, kiemelve a lényegét, esetleg rokon értelmű szavakat használva a szöveg egyhangúságának oldására. A tanuló az újabb szóalakot talán jobban ismeri, eredményesebb lehet a tanulás folyamata.

A hétköznapi beszédben azonban másképpen adódik a beszédhelyzet. A „szájbarágás”, fölöslegesen terjengős (amelyből nem kapunk újabb jelentéstartalmat) szöveget mondónak megemlítjük, hogy nem az iskolában vagyunk, ne részletezze, térjen a lényegre. A ráérős beszédű sportriporterek – ha nem történik említésre méltó esemény a pályán – nyújtják meg olykor a szöveget, hadd teljen az idő alapon: „Kovács volt az, aki megigazította a szerelését” (Kovács megigazította a szerelését). A mondat redundáns (fölösleges, többletet nem hordozó) része a „volt az, aki”.

Az utóbbi napokban, hetekben gyűjtöttem néhány példát a médiából: „Kitüntették azokat a barlangi mentőket, akik öt napon át, keresztül küzdöttek társuk megmentéséért.” (Magyar ATV 2002. február 8.) Az át és a keresztül névutók közül az egyik fölösleges, mert a másik pontosan kifejezi az állítmány (küzdöttek) időhatározóját az „öt napon”-nal együtt. Ha túl szigorúak vagyunk a bemondóval szemben, akkor azt is megkockáztathatjuk, hogy egyik névutóra sincs szükség, csupán egy rag is megteszi az -on helyett: öt napig. Így ugyanaz a jelentése és megtakarítottunk két szót.

„Kezdetét vette a téli olimpia” – mondták nem is egyszer ugyanott, az ATV-ben. Nyilvánvaló terjengősség, terpeszkedő kifejezés. Helyesen: megkezdődött. Az az ember érzése, hogy pontosan ismeri az így beszélő a helyes formát, de nem azt tartja választékosnak, hanem a cifrábban mondottat. Némi ficam – a nyelvben is előfordul – az ízlésben. Inkább kevesebb szóval éljünk, mintsem fölöslegesen nyújtsuk a beszédünket.

„A gyerek érdekét tekintette szem előtt” – mondta az ATV műsorvezetője 2002. febr. 9-én. Itt arról is szólhatunk, hogy a végül megszülető szövegünk választás eredménye. Amikor fogalmazzuk mondatunkat, több lehetőség is kínálkozhat, mint példánkban is: a gyerek érdekét tartotta szem előtt (ezt akarta mondani), vagy a gyerek érdekét nézte, amikor ezt vagy azt eldöntötte, esetleg tekintettel volt erre is, arra is. Így keveredett össze az egymáshoz nem illő három szó egy kifejezéssé. Mondhatta volna úgy is, hogy számára mindig a gyermek érdeke volt a legfontosabb. Egyértelműbb, szabatosabb, az eredeti tartalomhoz legközelebb jelentés.

2002. február 21.

Újsütetű nyelvi jelenségek

Most ne arra gondoljon a tisztelt Olvasó, hogy a „közbeszédben” kialakult a választásokkal kapcsolatos mocskolódó szöveg. A legújabb, bár nem vonatkoztatható el a kétfordulós derbitől (április 7. és 21.) az a néhány szó, egyféle nyelvi divatot teremt. Többször hallottam mostanában magát a közbeszéd szót, mely jelentése utal a társadalmat gyakran fölkavaró negatív jelenségekre: sajtóra, hivatali beszédformulákra, választási küzdelemre. Korábban egyszerűen nem használtuk ezt az összetett szót, de most jó volna sok mindent „közbeszéd” tárgyává tenni.

A másik kifejezést egyenesen a választási küzdelem szülte, legalábbis a legújabb jelentéstartalmát tekintve: tematizálás. Most az a tartalma, hogy valamely tárgykört, témát úgy vet föl, dolgoz ki, valósít meg valaki – mondjuk, hogy valamely párt képviselője –, mintha művésze volna a goromba megnyilvánulásoknak: a másik fél számára

mindig a legkellemetlenebb időben veti föl, lebegteti a témát; nem veszi le napirendről; „föltupírozza”, nagyítja a negatív elemeket a másik tevékenységében; fontosságát túlbecsüli a kifejezésben jelen lévő tartalomnak; a másik megítélésekor mindig abból indul ki.

Ilyen tematizálásból bőven akad a médiában szereplő pártemberek körében: a kedvezmény törvényről szóló magyar – román miniszterelnöki egyetértési nyilatkozatot emlegeti az egyik fél, a másik a hátbatámadást, hazaárulást (az ellenzék váltig mondja, nem a törvény ellen van, hanem az azt felhígító, megkérdőjelező nyilatkozatot helyteleníti, míg a kormánypártok körében a kommunista múltját emlegetik az ellenzéknek); a másik fél korrupciós ügyeinek fölidézése is rögtön megtörténik, ha az adott kérdésről nincs érdemi véleménye valamelyik félnek. Emlegetik kommunista utódpártnak is a baloldalt, hogy előbb szégyelljék el magukat, míg bármit tennének, mondanának. Erre az a válasz, hogy szó szerint idéznek a nem is oly régmúltból radikális, liberális, baloldali nyilatkozatot a mai kormánypárt tagjai részéről. Tematizálnak, temetizálnak a pártok, a választók meg először kapkodják, majd lehajtják a fejüket. Gyermekkoromban a „tematizálás” más megvilágításban szerepelt. Azt mondták: mindig egyet hajt, mint a bolond perces. Igen, neki perece volt csak.

Más szavaink jellegzetes pleonazmust vagy tautológiát (szófölség, szószaporítás) eredményeznek. Újaknak nem mondhatók, csupán használatuk gyakorisága feltűnő: aszfaltozási munkálatokat végeznek (az autópályán). Ez terpeszkedő kifejezés, szófölség. Elég volna csak aszfaltozniuk. A másik két példa még gyakoribb: csak és kizárólag, mód és lehetőség. Az előző példában a két határozószó lényegében ugyanazt jelenti (csak, kizárólag). Tulajdonképpen egy szóval többet mondtak, kialakult a szófölség, ami nem tett újabb jelentéstartalmat a szöveghez. Ugyanez a helyzet a két főnévvel is (mód, lehetőség). Az a tautológia és a pleonazmus hátulütője, hogy terjengőssé, unalmassá válik a beszéd tőlük. Az „elkövetők” nyelvi ízlése viszont úgy tartja, hogy így szebb, választékosabb. A stílus ugyan mindenkor választás kérdése (a képviselők választásáé is a fentebbi példa szerint), azért bizonyos esetekben inkább a nyelv szabályaihoz igazodjunk, mintsem a magunk téves felfogásához.

Ezek alapján talán kimondható: nem feltétlenül üdvözítők a divatos nyelvi jelenségek, de tanulságosak lehetnek, mert az adott korszak történelmének, tudati állapotának jelzői, lenyomatai.

2002. február 28.

Nem egészen az...

Millió esete van mások írott vagy beszélt szövege félreérthetőségének: rossz helyre teszi a vesszőt, ha ír, a hangsúlyt, ha mondja; hasonló hangzásuk miatt összetéveszt két szót; egybe- vagy különmond szavakat, amikor ellenkező módon kellene; tévesen ejt ki idegen eredetű kifejezéseket stb., stb. A végeredmény mindig ugyanaz: a pontatlanság miatt a félreérthetőség. Az idei gyűjtésből jellemző esetekkel állok elő ez írásban.

Az m1-en hallottam 2002. január 23-án: „Ő az első határon túl élő diák, aki az igazolványt megkapta.” Semmi probléma nem lenne a szöveggel, ha nem egybemondda volna a „túlélő” két szót. Egybeírva, mondva egy veszélyes helyzetből élve kikerült emberről, esetleg állatról lehet szó. Itt az eredeti jelentése az innen (Magyarországról) számított helytől, a határ innenső oldaláról nézve a túloldalon élő diákról van szó, aki első a tekintetben, hogy magyar igazolványt kapott. Egyébként is ha „túlélő” lenne, nem feltétlenül éppen a határon tenné, hanem az innenső vagy túlsó oldalon. Emelkedett hangulatban – mint ez az ünnepélyes is – könnyen elidegenítheti, megsemmisítheti a pátoszt, mosolyt fakasztóvá teheti a komoly helyzetet a hibázás.

Ugyanez a hibatípus fordult elő korábban a Kossuthon: „Három országos program indul” – mondták, de úgy, hogy az első két szó egybesikeredett. Mostanában, amikor kínlódnak a „visegrádi négyek”, nem nehéz úgy értelmezni, hogy egyikük megmakacsolván magát, nem vesz részt a négy országra tervezett, de csak három részvételével megvalósuló („háromországos”) programban. Különösen a mennyiségjelzős szókapcsolatoknál – ahol számok is előfordulhatnak – eshet könnyen tévedésbe az ember: egybe- vagy különmondjam? Írásban is jelezniünk kell, mit akarunk. Például egy anyát jelent a háromgyerekes jelző, de hármát, ha különírom. Ez utóbbi esetben

azonban infantilis, gyermeteg, gyerekes három anyáról van szó. Írva, mondva tehát nem egészen mindegy, mit teszünk össze, vagy éppen mit különítünk el egymástól.

Ugyanúgy jelentést változtató szerepű a helytelen szó beépítése a mondatba. Az m1-en 2002. február 27-én zajlott egy sportesemény. A riporter dicsérni akarván az angol klub, az Arsenal szereplését, így szólt: „Az Arsenal játékán nem létszik meg a sérültek és eltiltottak hiánya.” A sportklubokra is kiterjedő korrupciós ügyek idején könnyen arra gondolhat az ember, hogy az eltiltottak nem véletlenül nem játszhatnak, hiszen sikkasztottak, lám hiányuk van. Igaz, hogy a játékon nem látszik meg, de mi lehet a szegény sérültekkel? Lehet, hogy nem érzik ennyire problémásnak a mondatot, de jobb lett volna, ha a legutolsó szót („hiánya”) kicseréli a riporter a távolléte összetett szóval.

Megteszi ugyanezt a mondattal egy rosszul választott igekötő is, értelmezési zavart okozhat. Az igekötők nemcsak befejezetté alakíthatják az igei cselekvést, történést, hanem a jelentést is megváltoztathatják. Nem mindegy például felrúgni (mondjuk egy egyezményt), vagy lerúgni egy csatárt a kapu előtt; különösen nem mindegy úgy kirúgni a hámból, hogy berúg az ember. Oltani sem mindegy ki-, be-, le-, el-. Az Észak-Magyarország 2002. március 8-i számában „a tűzoltók pedig pillanatok alatt beoltották a házban keletkezett kisebb tüzet” mondat áll a „beoltással”. Hagyjuk meg inkább a juhászoknak (a sajt készítésekor a tejet beoltják), a kertészeknek, az állat- és emberorvosoknak a beoltás cselekedeteit. A derék tűzoltóknak marad éppen elég gondjuk a gondatlan lakosság által okozott tüzek eloltásával. Kialudt a tűz, begyulladt (megijedt) a gyújtogató és a nádtető háza, leoltották a villanyt, és a tüzet eloltották.

A Magyar ATV-n már másodszor hallottam a kandidál (így helyes, ami jelölést, pályázást jelent) szót helytelenül ejtve: „már négyszer kandináltunk az olimpiára”. Nem zárom ki, hogy ismétlés volt, ugyanaz a személy mondta, de már régebben. A siker reményében nehezen kandidálna az illető személy az édes anyanyelvünk Kazinczy-díjára.

2002. március 21.

Értelmezési változatok

Van úgy, hogy ugyanazt a szöveget egyidejűleg olvasván, hallván másképp értelmezi a fiatal, mint az idős, a tanult vagy kevésbé képzett, a nő vagy a férfi. Nem olyan különleges körülmény ez, ha figyelembe vesszük, kinek milyen az életrajza, milyen az értékrendje, ki mit tart erénynek vagy bűnnek, fontosnak vagy lényegtelennek. Tehát az olvasat, az adott szöveg értelmezése nemcsak a benne lévő szavak, mondatok, a nyelv és a stílus függvénye, hanem az olvasó személyiségének állapota, irányultsága is szerepet játszik az üzenet megfejtésében. Így mindig nagy az író, „média munkás” (újságíró) szerepe, felelőssége, ha mindenkihez ugyanazt a gondolatot, érzést akarja eljuttatni, legalábbis félreérthetetlenül megfogalmazni a mondatokat.

Petőfi művében nem volt gond értelmezni például a „Talpra magyar, hí a haza!” sort, hiszen egyértelmű volt mindenki számára, ki a magyar és hogy mit kíván tőle a haza (ma már nem mernék megesküdni rá, ennyire világos-e a fejekben ez a két fogalom). A szabályos, sőt irodalmi szövegek értelmezésével is probléma lehet, nemhogy a rosszul szerkesztett mondatokéval. Itt van például a Magyar ATV-n elhangzott 2002. március 14-i egyik szöveg darabja (mondatnak nem nevezhetjük, mert zavaros): „Az elhagyott gyermekeket akarjuk összefogni, nem kallódni hagyni és bevezetni a társadalomba” – társadalmi célú hirdetés méghozzá.

Addig nincs baj a szöveggel, míg arról szól, hogy „az elhagyott gyermekeket akarjuk összefogni”. Utána azonban két, egymással ellentétes tartalmú sikeredett rész következik, holott pozitív akart lenni az utolsó és is („és bevezetni a társadalomba”), de a „nem” a „kallódni hagyni” részre akart csak vonatkozni, azonban ebben a sorrendben, „mondatrendetlenségben” vonatkozik a tagadás a „bevezetni a társadalomba” részre is, mintha nem akarná a társadalmi célú hirdetés ezt megcselekedni, pedig ez a legfőbb cél a kallódó gyerekek ügyében.

A félreértést, a rossz olvasatot az okozza, hogy a tagadószó hibás sorrendű, azaz a tagadott résszel együtt a végére kellett volna kerülnie

a mondatnak, így nem vonatkozott volna a „bevezetni a társadalomba” szövegrészre: Az elhagyott gyermekeket akarjuk összefogni és bevezetni a társadalomba, nem kallódni hagyni. Ebben a szórendben a tagmondatok határa is megváltozik, méltán, hiszen az állítás két eleme egymás mellé sorolódott élesen elkülönülve a tagadott résztől. Ha már pénzt is kiadnak egy-egy hirdetésre, legalább kizárnák az ekkora félreértés esélyét. Ha ilyet hall az ember, elképzelhető, hogy nem a szegény, elhagyott gyermekekre fog gondolni, hanem a rosszul fogalmazókra, pedig ők kevésbé érdemlik meg a társadalom figyelmét, mint reklámjuk alanyai és tárgyai, az elhagyott gyermekek.

A hibás, félreérthető szövegekkel mindig az a baj: nem a fölvetett gondolaton, eseten töpreng az olvasó, hanem a rossz mondaton bosszankodik. Lelki, erkölcsi energiái így fölöslegesen apadnak és nem irányulnak azonnal a társadalmi bajok megoldására. Egy-egy társadalmi célú hirdetés esetén addig a kérdésig is eljuthat a bosszankodó, hogy ugyanezzel az erővel, pénzzel, energiával miért ne lehetne magyaráni, helyesen, egyértelműen megfogalmazni a felhívást.

2002. április 04.

Hogyan szebb?

Ha beszédünkéről, írásunkról van szó, akkor egyértelmű, hogy a nyelvi eszménynek megfelelő módon történő közlés a szebb. Ehhez azonban nemcsak leckeszerűen kell ismernünk a megnyilatkozásunkkal kapcsolatos követelményeket, hanem a gyakorlatban alkalmaznunk is illik minden beszédhelyzetben. Nem könnyű egy adott pillanatban sok elvárás szerint írunk, beszélnünk, hiszen pontosan, egyértelműen, azaz félreérthetetlenül, szépen is kell megfogalmaznunk a közleményünket, üzenetünket (a közlésfolyamat „végterméke”).

A pontosság egyszerre vonatkozik a nyelv szabályainak betartására és az üzenet megfelelő értelmezhetőségére, vagyis megszólalásunk céljára. A szépség igénye ugyanannyira lényegi követelmény, mint az egyértelműség. Ehhez a magyar nyelv hangzásának zenei jellegzetességét, annak ritmikáját, dallamát,

hangerejét, de még a hangok képzésének tisztaságát is hozzáértjük (gondoljanak egy dudogós vagy egy hadaró beszédű emberrel történő társalgásunkra). Írásban az olvashatóság, a nyelvhelyességi, helyesírási szempontok a legfontosabbak.

A nyelv a legbonyolultabb jelrendszer, tehát a jelei ezernyi szabály szerint kapcsolódnak össze, alkotják az üzenetet. Ha vétünk a szabályok, törvények ellen, akkor nehezen vagy félre fognak érteni bennünket. Ha kevesebb jelet használunk, azért, ha többet a kelleténél, azért. Ha például száll olvasható, akkor ige a szó, ha szál, akkor főnév. Mindkét esetben azonban röviden mondjuk az l hangot. „Jelcin volt államfő leállította a kivégzéseket” (Észak-Magyarország 2002. 02. 02.). Szép, európai intézkedés, megérdemelte volna a tette a helyes közlést. Egyfelől értelmező jelzős szerkezet a Jelcin, volt államfő, és közéjük – az értelmezett szó és az értelmező közé – vesszőt kell tennünk. Ez a kisebbik vétség. A súlyosabb az állít ige műveltetővé képzése, hiszen a képző -tat (csinál + tat = csináltat, jegyeztet, állíttat). Itt két jel – egy vessző és egy betű – hiányzott a szabályos mondathoz.

„A napokban napvilágot látott...” – mondták a TV2-n 2002. február 18-án. Tipikus példája a felületes, igénytelen szóválasztásnak egyfelől, másfelől pedig a szóismétlésnek. Abból ered az utóbbi, hogy nem fogalmazódott meg az igény a választékosabb szövegalkotásra, amelynek szempontja többek között az efféle szóismétlés elkerülése. Így „lapos” a mondat. Állhatna a napvilágot látott kifejezés helyett a született meg, adták közre, hozták nyilvánosságra stb. (rendeletéről volt szó).

„Elöl nyitott szexmelltartó, Pokémon-hegyek” (Élet és Irodalom 2002. február 22.). Az ÉS-ben nehezebben viseli el az ember a helyesírás elemi tévesztését. Itt névutóval kezdődik a mondat, holott határozószóval kellene indítani: Elöl... „Elöl ül a masiniszta...” (a kanizsai gőzösön). Az egyik horgász kifogta a másik elöl a halat. Így helyes az elöl és elől használata. A pontos és a vesszős ékezet különbsége egy új jelentésű, szerepű szót eredményezett.

Talán a legnagyobb magyar, Széchenyi iránti tisztelet miatt váltott az egyszerűbb, tisztább fogalmazásról bonyolult, kissé megmosolyogni valóra az RTL Klubban nyilatkozó 2002. március 25-én: „A Széchenyi Hitel segítségével tudtuk megvalósítani a vásárlást.” Helyesebben – mert így terpeszkedő kifejezést használ – a Széchenyi Hitel segítségével vásároltunk. Így személyesebb, fölösleges

tekervény nem csavarodik a mondatra. Megjegyzem, hogy könyvet is írt Széchenyi Hitel címmel, így inkább „kedvezményes” jelzöt tehetett volna a nyilatkozó a hálája elrebegésekor a szó elé.

Tehát hol több, hol kevesebb a jel. Mindig annyit használjunk, amennyit éppen szükséges a szabályok és az értelmezés szerint.

2002. április 11.

Beszédalakzat

A nyelvben a szándékosan másképp ejtett, mondott szöveg a retorika (szónoklattan) elemi eszköze, módszere. A szkhéma (görög), figura (latin) egyaránt alakzatot jelent. Többféle alakzatot különböztetünk meg: a szavak hangalakját módosító hangalakzat például a selypítés, dadogás; a szavak jelentését változtató szóalakzat (trópus) például az oximoron, amely egy szokatlan jelzős szerkezetet eredményez, például „piszkosul jó” ez a zene; gondolatalakzat például az ismétlés, mondjuk minden mondatot ugyanazzal a szóval kezdünk, esetleg zárunk (ez az anafora); a hosszabb szöveg szokásos építésébe is bevihetünk egy „csavart”, amelytől módosul a tartalom.

Az alakzat tulajdonképpen a kifejezés szolgálatában álló vétség, amelyet tudatosan követ el a szónok, költő, mert fokozni szeretné a szövege expresszivitását (az erőteljesebb, mélyebb, hatékonyabb tartalmat adó stílust nevezzük expresszívnek). Gyakorlatilag tehát eltér a szokásos beszédformától, sőt a szabályoktól is az alakzat. A költő vagy a szónok viszont ezzel az átformálással a vétségből erényt, hatékonyabb szöveget akar és tud is teremteni. Ezért mondta többek között Csokonai, hogy a költő „a semmiből terem világokat”, vagyis a vétségből – amit a nyelv ellen elkövetett – erényeket formál.

A választási kampány során számos alakzatra figyelhattünk példát. Leggyakoribb volt az ismétlés minden párt esetében (gondolati alakzat), de a tagoltabb beszéd is egyfajta szkhéma, hiszen soha nem beszélünk normális körülmények között szavanként azonos hangsúllyal, csak ha siketekkel akarjuk szánk mozgásáról leolvasztatni a szavakat, vagy ha gyengébb felfogóképességűnek ítéljük azt, akihez ilyen módon intézzük szavainkat. Sok egyéb mellett ez az alakzat volt

a legföltűnőbb, tudatosan megválasztott módja a kommunikációnak az egyik oldalról (ugyanott még a harsányság), a másik oldal a szokásosnál, az elvárhatónál halkabb, tárgyilagosabb, szenvtelenebb (ezek stílusárnyalatok) hangot ütött meg.

Ha nagyot akarnék tévedni, ráfognám a stílusra a győzelmet vagy a vereséget. A stílus mégiscsak forma, beszéd az egész, de a stílus maga az ember is (Buffon), azaz valamely politikai oldal.

A fontosabb mégis a tett, ami így-úgy megtörtént. Aztán az x-ben (a fülkében tett jel) mi nyomott többet a latban, azt nem tudja hetvenhét politológus sem megmondani. A tömegpszichózis a második helyezés elismerése alkalmával is működött, ami fergetegesebb volt, mint az „utolsó előtti” – tehát a győztes – megnyilvánulása. Még akkor is lelkes maradt a tömeg, amikor a vidéket éltette, dicsérte a szónok a fővárossal szemben, holott zömmel fővárosiakból állt az ünneplésre összegyűlt szavazótábor. Talán soha nem tudom elfogadni, miért kell „alámenni”, megdolgozni az embereket különféle pszichés ismeretek birtokában, ha nem pszichológiai tantárgyi verseny folyik, hanem politikai csatározás, választás. Ha az ember ismeri az alakzatokat, a stílust és azt, milyen plusz eredmény várható a megváltoztatott beszédformából, akkor rájön, hogy lóvá tették. A nyelvhelyességi, nyelvtani hibákból (például a szavanként hangsúlyozott, tagolt szöveg esetében) remélt hozadék el is vihet szavazókat, ha azok nem szeretik, hogy értelmi fogyatékosoknak tekintik a furcsa stílussal „etetett” szimpatizánsokat. Azt sem fogom megérteni, miért kell sportnyelvre átvinni a választást. Ha valaki jól fanatizálja a tömeget, az jó pszichológus, ha jól kampányol, akkor bizonyára meg tudja szólítani a választók egyik felét, holott a politikai, gazdasági stb. vezetés képessége és eredményessége érdekelte és érdekelné a magyar embereket, ha „szocializmust akar”, vagy ha „polgári demokratikus országot”.

Néhány nap múlva újra folyamatosan beszélnek majd, de annak már remélhetőleg nem választási tartalma lesz. Az eldőlt.

2002. április 25.

Állandósult szókapcsolatok

Amely szavakat gyakran emlegetünk egymás mellett, azokat összetartozónak, egymástól függőnek, egymásra hatónak kezdi érezni nyelvi tudatunk. Belőlük lesznek a szólások, képszerű kifejezések. Többek között sajátjuk, hogy a sok rag közül csak egyet-kettőt tűrnek meg magukon, ha egymás mellé kerülnek: ebek harmincadjára, nem sokra, sokra jutott. Itt a jutott ige vonzata a másik szóra erőnek erejével a -ra, -re rag. Állandóhatározó alakul így ki, hiszen mindig, állandóan ugyanaz a rag a vonzat. Így sajátos egységet alkotnak az egymás mellé állt, egymásra ható szavak. Mivel földézik egymást, szinte egy szóvá tapadnak össze: kirúg a hámból például a ló, de az emberre is értjük, ha a megengedett, szokásos magatartási módtól eltérően cselekszik. E párhuzam miatt szóláshasonlat az eredmény (hasonló a ló és az ember esete). A szólások is ilyenek szerkezetileg, de ott már az értelmezés nehezebb: ráncba szed, kivágja a rezet (itt nem a színes fém gyűjtéséről van szó), falra borsót hány stb. A szóláshasonlatban gyakran szerepel a hasonlító kötőszó, a mint: szegény, mint a templom egere; ártatlan, mint a ma született bárány; vörös, mint a főzött rák.

Mind a szólások, mind a szóláshasonlatok élénkítik, színesítik, szemléletesebbé teszik a stílust. Mivel nehezen vagy sehogyan sem fordíthatók le más nyelvre, ezért nyelvi jelző oszlopoknak is tekinthetjük őket. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk vonzataikat: „A Pacsirta úton lángba lobbant kamara oltásához riasztották a tűzoltókat.” (Észak-Magyarország 2002. március 22.) Ennél az állandósult szókapcsolat a lángra (nem –ba) lobbant. Lángba borulni szokott az éghető anyag, tehát mintha ráborították volna valamire a lángot. Egyszerű: lángra lobban, lángba borul.

Egyféle állandósult szókapcsolatnak érzi a kissé kifricamodott nyelvi tudat a „kerül” szó vonzatait is. Mindig a -ra, -re ragot vonzzák a kifejezésben: ebek harmincadjára kerül (rosszul jár, elhanyagolják). Itt képszerű, stílust élénkítő szerepű a szólás, de amit ezeken túl művelnek a „kerül” szóval, az a gusztustalanságig hátborzongató:

„A település (Dudar) bányászatilag aláfejtésre került” (RTL KLUB 2002. március 22-én). Azt hihetnénk, hogy az olyan sok emberre kiterjedő divatszó, mint az említett, hamar kikerül (így jogos a használata) az aktív szókincsből, de 6-7 éve nagy ívű karriert fut be, közben pestisként fertőzi a nyelvet slamposságával, terpeszkedő voltával. Nem tudom, nevessek-é, bosszankodjam-é, bedugjam-e a fülem olyankor, de úton-útfélen hallható, így be vagyunk kerítve. Nem kifizetik, hanem „kifizetésre kerül” (jaj!); nem megtervezik, hanem „megtervezésre kerül” stb. Az a legnagyobb fájdalmam, hogy akik így használják, szentül meggyőződtek róla, így kell, így a szép. A nyelv mindig – mivel jelrendszer – törekszik az egyszerűbb, kevesebb jellel történő jelzésre, azaz kevesebb szóval többet akar kifejezni.

A „valamire kerül” ízléstelensége pedig ellenkező irányú hatást fejt ki.

Már korábban szerettem volna panaszként elmondani, hogy a mennyiségekkel, a számokkal, nagyságrendekkel rosszul bánnak. Keverik a bemondók az egységeket, a mértékeket: „Hat milliárd zsidó, cigány halt meg a holokauszt során” – mondta szemrebbenés nélkül az ATV bemondónője 2002. április 25-én. Nem javította ki magát, a rendező sem intett neki, hogy annyi az egész emberiség nem volt az 1940-es években. A magyarországi áldozatok száma körülbelül hatszázezer volt (óriási szám, egy fő is sok az értelmetlen pusztítás során), de a milliárd a milliónak az ezerszerese, a százezernek pedig tízszerese a millió. Javaslom a bemondóknak, mondják inkább azt ilyenkor – ha nem tudják elolvasni a számokat –, hogy sokan. Tudjuk, többször hallottuk, éppen ezért bosszantó ezt más számokkal helyettesíteni.

2002. május 09.

Nyelvhelyességi hibatípusok

Most zajlik az érettségi írásban, a következő hónapban szóban. Mind az írásbeli, mind a szóbeli megnyilvánulás a magyar nyelv szabályai szerint kell folyjon. Az Oktatási Minisztérium útmutatót adott ki, amely alapján a gyerekek által vétett hibákat – szövegalkotási, nyelvhelyességi, stilisztikai és helyesírási – javító

tanárok minősítik, pontozzák, majd a végén megadják a javasolt osztályzatokat. A végleges jegyet az érettségi vizsgabizottság – élén az elnökkel – állapítja meg. Az idén magyarból minden érettségi dolgozatot három hivatalos ember bírál: a vizsgáztató tanár (aki tanította is), az érettségi elnök (akinek kötelessége megvizsgálni minden dolgozatot) és a felülvizsgáló szakértő. E harmadik személy a 2005-től beinduló új érettségi rendszer előkészítése jegyében gyűjti össze a tapasztalatokat a gyerekek képességeiről, egyáltalán a magyartanítás állapotáról.

Ez írásban csakis a nyelvhelyességi hibákkal foglalkozom. Kilenc típusba sorolja őket az útmutató. E rovatban mindegyikhez olvashattak már példákat az elmúlt évek során, de mégis tanulságos, mire kell vigyázniuk az érettségizőknek és a javító tanároknak.

- *Szótévesztés.* Ha hangzásban túl közel esik egymáshoz két vagy több szó, könnyen előfordul, hogy nem a megfelelőt írja le az ember. Például a helység-helyiség esetében csak egy i a különbség, jelentésben pedig az első (helység) egy települést, a másik szó pedig egy termet, szobát jelent.

- *Szófölösleg.* A másik neve pleonazmus, de egyféle szófölösleg keletkezik a szószaporítással is, amit tautológiának is mondhatunk. Mindkettőre bőven akad példa a közéletben. Elsődleges prioritás – mondják, holott a prioritás maga is elsődlegességet jelent (pleonazmus). A tautológiára is számos példát hallottam-olvastam az utóbbi időben: „Tibor mindig jelkép és szimbólum lesz, ha mi is úgy akarjuk – mondta a pap szegény Simon Tibor temetésén. Zárásul emlegethetett volna egy jelszót is, amely szintén tautológia: éljen a hon és a haza. A terpeszkező kifejezések szintén e csoportba tartoznak: pl. a tavalyi év keretén belül (egyszerűbben: tavaly); vagy az „örökzöld”, utálatot keltő, a közéletben divattá vált kerül szó helytelen beiktatása a szövegbe. Például „a hiba elkövetésre került” helyett szabályos, jobb kifejezés, hogy elkövettük a hibát. Így személyhez is kötöttük, rövidebben, magyarul fejeztük ki magunkat. E hibatípusban a körülményeskedő ember lassúbb észjárása, rosszabb nyelvérzéke áll a háttérben, vagy egyszerűen csak úgy érzi, ez a forma a szebb. Nem szebb, csak hosszabb, amit a jelrendszer – a nyelv is az – mindig rövidebben igyekszik, kevesebb elemmel kifejezni. Ezek ellene hatnak, tehát nyelvelenések, nyelvhelyességi hibák.

- *Helytelen kötőszóhasználat.* Gyakori a fölösleges megduplázásuk: de azonban, lévén hogy, vagy akár.

- *Az igék és névszók toldalékolási (ragozási, jelzési, képzési) hibái.* Például figyelmen kívül hagyja valaki az ikes ragozás szabályait: eszek, alszok. Helyesen: eszem, alszom. A névszók ragozásánál is tévútra lelhetünk: a szobába vagyunk. Hegyesen: a szobában.

- *Idegenszerűség a vonatkozó mellékmondatban.* Itt gyakori az aki és ami keveredése (személyre illetve tárgyra, dologra vonatkozó névmás). Például megérkezett a csoport, akit vártunk. Helyesen: amit, amelyet.

- *A névelő-, névutó- és igekötő-használat helytelenségei.* A Józsi mondta – hallhatjuk névelőstől a nevet. A határozott névelő fölösleges, hiszen konkrét a vele jelezni kívánt személy, nem kell ráerősítenünk a névelővel is. Itt említhetjük a névutók tévesztését.

A miatt és a végett keverése. Ha okot adunk, akkor miatt, ha célt jelölünk, akkor végett: A baleset miatt kórházba került. Kivizsgálás végett kórházba ment. Az igekötők fölösleges használatával is találkozhatunk. Ha maga az ige is befejezettséget, irányt tartalmaz, akkor fölösleges az igekötő: bepótol, kipótol, kihangsúlyoz.

- *Egyeztetési hibák.* Elsősorban az alanyt és állítmányt csiszoljuk össze a mondatban személyre és számra figyelve: Jönnek Icaék.

A birtokos személyrag is jó – csakis úgy helyes –, ha igazodik a birtokos személyéhez: Dezsőéknek van igazuk. Tehát többes szám (Dezsőék) harmadik személyű alak legyen, ne pedig (így hibás) igaza, mert ez utóbbi egyes szám harmadik személyű. „Ha mások is azt látják, hogy van kitartása, ön mellé állhat, számíthat tehát a segítségükre” (Észak-Magyarország 2001. május 11.). Itt a mások többes számú alany, ezért állhatnak (nem állhat). A többi jó, de megsántult az egyeztetési hiba miatt a mondat.

- *Szerkezetvegyülések.* Számos esetével találkozom a hibatípusnak az érettségi dolgozatokban, de a közéletben is: Jolánka, mint képviselő dolgozik. Helyesen: Jolánka képviselőként dolgozik. Egy másik eset: Vigyázz, hogy nehogy bajod essék! Hegyesen: Vigyázz, nehogy bajod essék!

- *Szórendi tévedések.* A magyar nyelv többnyire szabad szórendű, de vannak kötöttségei. Például nem szabad a jelzős szerkezetet megbontanunk. A szép lányok pünkösdkor templomba mennek. Nem ugyanaz a mondat jelentése, ha a jelzőt (szép) egy másik névszó elé

(pümkösd, templom) tesszük. A jelzőből egyenesen állítmány lesz, ha megfordítom a szórendet: a lányok szépek.

Lám, szegény érettségizőknek mennyi mindenre kell figyelniük, amikor írásban és szóban eljön a felelés ideje. Velük együtt érezvén sok sikert kívánok a vizsgához.

2002. május 23.

Helyesírási hibatípusok

A nyelv tanulása, számonkérése, az ismeret megítélése számos szubjektív elemet tételez föl. A helyesírás – mint a nyelvtan egyik részterülete – az összes ismeret közül a legjobban számszerűsíthető, azaz pontozható. Csupán az kell hozzá, hogy megállapítsuk a hibák típusát és az értük járó büntető pontszámot. Az érettségi dolgozat értékelésével kapcsolatban legutóbb a nyelvhelyességi hibatípusokról írtam e helyen, most a helyesírással foglalkozom.

A központi előírás szerint kell javítaniuk és értékelniük a magyartanároknak az érettségi írásbeli dolgozatokat. A helyesírással vonatkozóan megszabják az elégtelen és a jeles nyelvi jegy követelményeit, amelyek szerint harminc hibaponton túl elégtelen a dolgozat nyelvi jegye, vagy abban az esetben is, ha hat vagy több durva hibát vét. Jeles lehet a nyelvi jegy (a másik a tartalom), ha nyolc – hosszabb írás esetén tíz – hibapontonál nem követ el többet a jelölt. A nyolc 120 sornyi írásra vonatkozik, a tíz pedig az azon felülire. A 30 és a 10 között a javító tanár osztja be a jegyek sávját.

Tehát hibatípusokat határoznak meg sok szempontot egyidejűleg figyelembe véve: az elkövetése mögötti nyelvismeret szintje (a hibából lehet következtetni rá), a hibák gyakoriságát is figyelik a típusok megállapításánál, a nyelvi norma is szerepet játszik stb. Így állapítottak meg három típust: 1. durva hiba (egyenként 3 hibapont, de ugyanabban a szóban többször leírva is csak egyszer vesszük figyelembe); 2. súlyos hiba (egyenként 2 hibapont); 3. egyéb hiba (egyenként 1 hibapont vagy az egyeben belüli típusokból 1-2-3 hibapont). Egy-két példát hozok mindhárom típusú hibák alcsoportjaira. Durva hibák:

- a mássalhangzó időtartamának jelölése közhasználatú szavakban (tehát kevésbé ismerteknél „csak” súlyos, pl. idil – helyesen: idill), például jobra –é helyesen jobbra;
- a tulajdonnevek kezdőbetűje közhasználatú szavakban, pl. józsi – helyesen Józsi, Tiszaújváros;
- a tulajdonnevekből képzett melléknevek írása a kezdőbetűk esetében, pl. Mikszáthos – helyesen mikszáthos, József Attila-i, rousseau-i;
- az igekötők hibás írása, például beakarok menni – helyesen be akarok menni, belement a játékba;
- az összeolvadás (pl. bolondság), a hasonulás (pl. fogszabályzó), rövidülés (pl. száll), azaz ha nem így írja a gyerek, esetenként 3 hibapont a büntetése;
- a birtokos személyjel ly-nal írva durva hiba, pl. kávélya; a tagadószó (nem, sem) egybeírása a névmással és az igével, pl. nemolyan (helyesen külön kell írni), nemmegyek (helyesen ezt is különírjuk); a tárgyrag t-je, a múlt idő jele, a felszólító mód hibái: almátt, evet, mond el mindhárom helytelen, helyesen: almát, evett, mondd el;
- a ly tévesztése közhasználatú szavakban, pl. gója, fogoj, papagály – helyesen gólya, fogoly, papagáj.

Súlyos hibák:

- nem közhasználatú szavak durva hibái, pl. barok, ugyanis helyesen barokk;
- a köznevek kezdőbetűje (aki németet tanul, gyakran elköveti ezt a hibát, hiszen ott a köznév is nagy kezdőbetűs, de nálunk kis kezdőbetűs a köznév): pl. Fölkelt a Nap – helyesen Fölkelt a nap;
- egybeírás, különírás, pl. lámpa oltás – helyesen egybeírandó;
- elválasztás (a sor végén), pl. va-sut-a-sok-ért – helyesen vas-u-ta-so-kért (ebből a hibatípusból túl sokat láthat a tisztelt újságolvasó, hiszen a rosszul programozott „buta” gép ott szakítja meg a szót, ahol vége a sornak);
- a magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban, pl. irom – helyesen írom.

Egyéb hibák:

- nem közhasználatú szavak súlyos hibái, pl. eszterag – helyesen eszterág (gólyát jelentett régen);

- a mondatokat záró írásjelek, pl. azt kérdi Józsi, hová mész? – helyesen pont jár a mondat végére, hiszen az írásjelet a főmondat (itt az első tagmondat) határozza meg;
- a tagmondatok közti írásjelek, pl. gondolatjel, vessző, pontosvessző, kettőspont helytelen használata;
- a mondatrészek közötti írásjelek, pl. azonos mondatrészek közé vesszőt vagy kötőszót teszünk, mindkettőt nem szabad: Józsi és Juliska barátok;
- a közbevetett részeket elkülönítő írásjelek, ilyen a gondolatjel, pl. aki másnak vermet ás – mondja a közmondás –, maga esik bele;
- szavak és szórészek közti írásjelek tévesztése, pl. labdarúgó-világbajnokság;
- toldalékok kapcsolása kötőjellel, pl. Shakespeare-rel;
- egyéb írásjelek használata közben ejtett hibák, pl. idézőjel, rövidítések stb.

Lám, nem egyszerű a mai diák élete, különösen akkor nem, ha dolgozatot ír. Egy behozhatatlan előnye azért van: mindez csak 18 éves korában gondja, amikor nagyon fiatal.

2002. június 6.

A dátum és a cím

Levélben, más küldeményben mindenképpen leírt szövegünk mindkét fogalom. Az emberi, hivatali érintkezés pedig gyakori, így illik helyesen alkalmaznunk a dátumot, címet. Az utóbbival egyszerűbb a dolgunk, hiszen a posta címezsmintái is eligazítanak.

Ha a csomagra, borítékra gondolunk, akkor a cím különböző elemei (név, helység, utca, tér, házszám, irányítószám) egymás alá írandók:

Kis Rozál

Kukutyin, Pintyőke utca 9., 9999

Tehát az irányítószám után nem teszünk pontot. Az utcát lehet rövidítve is írunk: u., de akkor pont jár utána. Az út szó rövidítése értelmetlen, mert összesen két betű, és ha leírjuk az elsőt, utána a ponttal együtt szintén két elemet jelent. A postafiók esetén nem kell jelölnünk utcát, teret, csak nevet, helységet és az irányítószámot.

Nagy Rozál

Rakamaz, Pf. 23, 4590

Itt sem kell a postafiók száma után pontot tennünk, mert tőszám, nem sorszám. Vannak a címmel más problémák is. Ha például a címben szereplő házszám kettős, akkor hosszú (kétszeres) kötőjellel írjuk le: Ló u. 5–7. II. 4., a tér, köz, fasor stb. részeit kis kezdőbetűvel és kötőjel nélkül használjuk: Alkotmány köz I. em. 10/B; vagy ha folyamatosan írjuk, egy sorba, akkor például Budapest VII. ker. Rákóczi út 39/A II. em. 12/C (kitesszük az irányítószámot is) 1072, de nem jár pont utána.

A dátum valamivel több esetével talán bonyolultabb. Ha csak a levél vagy egy jegyzőkönyv megírásának időpontját jelöljük a helységnévvel együtt, akkor az általános szabály szerint helységnév, utána vessző, évszám (idegen nyelvek esetén az egész fordítva), nap: Kukutyin, 2002. júl. 5. vagy 5-én. A keltezésnél tehát az évet mindig arab számmal írjuk, a hónapot lehet római számmal is, arabbal is jelölnünk, teljesen kiírva és rövidítve is: Tiszaújváros, 2002. VII. 5. Itt mind az év, mind a hónap, nap után pontot teszünk, mert sorszámnevek, azaz annyiadik a sorban (2002. Krisztus után, VII. vagy 7. vagy 07. hónap az évben és 5. vagy 05. a hónapban). Ha rövidítjük a hónapot, pontosan kell: jan., febr., márc., ápr., máj., jún., júl., aug., szept., okt., nov., dec. Előfordul ma a kötőjeles rövidítés is: 2002-07-05, de a számok tengerében mással is összetéveszthetjük, így meggondolandó a használata.

Többször birtokviszonyban áll az évszámmal a hónap, ilyenkor nem teszünk az évszám után pontot: 1848 márciusában, különben mindig jár utána: 1848. márc. 15-én. Ha két évet egymás mellé teszünk, akkor 2001-2002; vagy 2001/2002. évi, 20-21. század vagy XX-XXI. század. Ha névutót vagy képzett melléknevet teszünk az évszám (évszámcsoport) után, akkor nem jár pont: 1956 után, 1956 mártírjai, 1848-1849 forradalmi stb. Akkor sem teszünk az évszám után pontot, ha alanyként használjuk: 1990 a fordulat éve volt.

A zárójelbe tett szám után is elhagyható a pont: Az elmúlt év (2001) sikeres volt.

Ami miatt ezt a témát választottam: „Július 1-én ellopták a képet” – olvashattuk július 2-án az RTL KLUB híryanagában a múzeumban kitett írásban. Itt az „e-én” a hibás, hiszen helyesen 1-jén. A birtokos személyjel j-je kiírandó. Egyébként az évet és napot jelölő számjegyekhez pont nélkül, kötőjellel kapcsoljuk a toldalékot: 1-jén,

2-ig, az 1838-i árvíz, május 1-jei felvonulás. Ha viszont névutót írunk a nap után, kell a pont: 2002. július 10. és 20. között, de 20-a és 30-a között, december 10. óta, 10-e körül.

Ha nem is teljes a kép, a legfontosabbak benne vannak. Támaszkodhatnak rá a cím és dátum írásakor.

2002. július 18.

Ékezetek éktelenkedése

Tanulságos volt a Tranzit Expo nyelvtani, nyelvi szempontból is, nemcsak az eredeti célját tekintve. Kétszer is elzarándokoltam oda a város másik végéből. Először azért, hogy lássam a tűzijátékot, amit írva hol vesszős, hol pontos ékezettel olvashat az ember. Helyesen megmarad a hosszú, azaz a vesszős ékezet. Van ugyan olyan eset is, hogy a képző, jel, rag hatására a magánhangzó megrövidül a szótőben. Például húsz szótő esetén a huszad, huszonegy, huszon-(akárhány); a hír esetén például a hirdet. Az igeképző hatására rövidül az i.

A magánhangzó hosszúságának tévesztése két hibapontos figyelmetlenség. Az i, í gyakran előfordul szavainkban (lám, itt is), így nem alhat el éberségünk a leírásakor. A Tranzit Expo tábláin, hirdetésein több esetét is megfigyelhettük az i és í tévesztésének: „Kerítés betonból (helyesen: kerítés); Nyílászáró Centrum (helyesen: nyílászáró); higitók (helyesen: hígítók).” Szinte esetlegesen teszik ki a pontos vagy éppen vesszős ékezeteket az i-re.

Egy eligazító képző (ít) sokat segíthet (e szóban is): lendít, épít, szárít, szólít, mindig hosszú a hangzó, tehát í-vel írjuk. A nyit kivétel. Példáimban többnyire ez volt a problémája az egyébként nagy műgonddal megrajzolt szövegeknek.

Szintén ékezeti hiba az egyik táblán: „Harmónikaajtók”. Itt rövid o dukál: harmonika. Valószínű, hogy a harmónia szó hasonlósága zavarhatta meg a címfestőt. Más végződéssel – például képzett alakjában – ez a szavunk is megrövidíti hangzóját: harmonikus.

De már a harmónium, harmóniumozik ó-val írandó. Így tehát az ékezetek hibája miatt éktelenek lettek a szavak, általuk a szép táblák is.

A vállalkozók számos komoly kiállítási tárgya megérdemelte volna az elnevezés, áru, szolgáltatás felsorolás hibátlan rendjét.

Más helyesírási hibát is észleltem, nemcsak az i és í eseteit, például: „Építőanyag kereskedés”. Itt a kötőjel hiányzik a két szó közül. Összetartozik a két rész, így egybe kellene írunk, de meghaladja az általános szabályban rögzített hat szótagos hosszúságot, hát kötőjellel mutatjuk egybetartozásukat.

A Lorántffy utcát egy miskolci cég ó-val írta. Nagy elődeink megérdemelnék, hogy legalább a telephely földrajzi nevében jól írják nevüket. Sokféleképpen láttam már leírva a következő nagyjaink nevét, de csak így szabályos: Széchenyi, Kossuth, Eötvös, Báthory, Batthyány stb. Ezeknél a helyesírási hibáknál azonban jobban zavart a végképp nem magyar cégnevek sokasága. Maga a Tranzit Expo is példa rá. Szimpatikus volt azonban az egyik vállalkozó ötlete, hogy tetőfedő cserepeinek – volt vagy ötféle – magyar neveket adott: Csárdás, például.

A nyelvtörvényünk immár gyéríti az idegen nyelvek hatását valamelyest azzal, hogy igyekszik rászorítani a vállalkozókat is a magyar megnevezésekre, de rajtunk múlik a dolog, hogyan szerzünk érvényt neki.

2002. augusztus 08.

Hasonló alakú szavak

A hangalak és a jelentés között a nyelvet beszélők többnyire ugyanazt a kapcsolatot teremtik meg a szavak értelmezésekor (dekódolás), azaz a hangsorhoz illő tartalmat viszik üzenetként. Ehhez az kell, hogy beszéljék a nyelvet, sőt különböző szövegkörnyezetben ugyanazt a szót más funkcióban, jelentésben is képesek legyenek fölfogni. Például a terem lehet ige (itt terem), de egy szobát is jelenthet (főnév); ugyanígy egy elvont főnév a vész, ige az (el)vész. Ezek az azonos alakú szavaink. Itt a tévesztés abból adódhat, hogy csak az egyik jelentését ismerjük a leírt, kimondott szóalaknak.

Nagyobb esélyt teremt a hibázásunkra a hasonló hangzású, valóban csak egy-két hangban, betűben eltérő, de jelentésük

tekintetében egymástól távol eső két szó: „Egyelőre nem tudhatjuk, de a véleményünk lehet az, hogy...” – írja a Fejér Megyei Hírlap 2002. július 8-i számában. Egyelőre alakítjuk az esélyeket, egyenlő hosszúra a nadrág két szárát, egyenlő értékűre az egyenlet két oldalát stb. A cikkben úgy sikeredett, hogy egy n-nel hosszabb lett a szó.

Így már nem az eredeti szándéknak megfelelő tartalmú. Helyesen egyelőre lett volna. Ez a határozószó azt jelenti, hogy most még, pillanatnyilag, egy kis ideig mindenképpen az lesz – most is az – a helyzet, hogy „nem tudhatjuk”.

Hasonlóan gyakran tévesztjük a helység-helyiség szópár jelentését.

Az első egy települést, a helyiség pedig termet, szobát, fallal körülvett területet jelent a (lakó)épületben. Ez a helyzet – különösen írásban, mert kiejtésben nincs érzékelhető különbség közöttük – a fáradtság és fáradság esetében is. Az első odaadó munkálkodást, fáradozást, tehát cselekvést jelent, a fáradság pedig egy elcsigázott testi-lelki állapotot. A hangzók közül ejtésben a középső kiesik, ha három is van belőlük (dts), így a két szó hangzása között nincs eltérés.

A szövegkörnyezet dönti el, jól használtuk-e: a fáradtság jutalma az elismerés, a munka pozitív eredménye; a fáradság jele a rogyant testtartás, izzadás, lomha mozgás stb.

Ugyanúgy különbséget kell tennünk a magános és magányos szavaink között, hiszen – ha közelebb is állnak egymáshoz jelentésben, mint például az előző szópárok – van köztük különbség: a magányos a legtöbbször, általában egyedül létező jelzője: „A tanyákon túl, a puszta mélyén / Áll magányos, dőlt kéményű csárda” (Petőfi: Az alföld); a másik alakban használta Csokonai: „Áldott Magánosság, jövel! ragadj el...” Ez utóbbi inkább a pillanatnyi állapotot jelzi.

A buszra egyedül várakozó utasra mondjuk: magános. Nagy tévedés nem történik e két szó fölcserélésekor sem.

Egy másik típusú nyelvhelyességi vétség szintén két szóval kapcsolatos, két kötőszóval. Általános szabály, hogy két ellentétes kötőszót nem használunk egy mondatban, mint az előző példát szállító Hírlapban, ugyanabban a cikkben: „...de a botrány azonban egyre dagadt...” (A Watergate-ügyről beszéltek). A de és az azonban közül az egyik nem kell. Helyesen: de a botrány egyre dagadt, a botrány azonban egyre dagadt. Ugyanez a helyzet a körülbelül egy éve divatozó „csak és kizárólag” formula esetében. Szófecsérlés, hiszen

nagyjából ugyanazt jelenti a csak, mint a kizárólag, így elég volna az egyik is.

Csakis (és nem kizárólag is) azért említtem a harmadik nyelvhelyességi hibatípust, mert zavaró, durva és ugyanabban a cikkben találtam: a névelő elhagyása. „Azzal felkiáltással, hogy...” Ha már az utalószó (azzal) határozottan utal a felkiáltásra, akkor a névelővel mindenképpen egy bizonyos felkiáltást jelölünk, azaz nélkülözhetetlen a kiemelés általa. Helyesen: azzal a felkiáltással, hogy... A névelő elhagyása bizonyos foglalkozások esetében gyakoribb hiba: „alperes előadja...”.

Elnézést kérek az egyébként érdekes, színes napilaptól, hogy egy írását nyelvhelyességi szempontból is elemeztem. A cikk amúgy tetszett.

2002. augusztus 22.

„Éljen a hon és a haza!”

Évtizedekkel ezelőtt hallottam egy lelkesült szónok szájából ezt az éltetést. Nemes egyszerűséggel a tautológia hibájába esett, azaz szófecsérlést követett el, mert ugyanazon fogalomnak fölösleges megismétlését hallhattuk egy másik hangsorral (haza) kifejezván. Az emelkedett hangulat, az ünnepélyes környezet, beszédhelyzet készíthette erre a sajátos ismétlésre. Talán nem akarta kihagyni egyikét sem a mondatából a két magas erkölcsi fogalomnak: hon, haza. Van némi hangulati eltérés a két szó tartalma között annak következtében, hogy a hon szavunk régies, archaikusabb, mint a haza, legalábbis annak tűnik használata és a keltett érzélem tekintetében. Lényegében azonban ugyanazt jelenti mindkét fogalom. Így ül a „vád”: tautológia.

Néha műveltségünket fitogtatandó mondunk valamilyen idegen eredetű fogalmat és utána a magyar megfelelőjét: prioritása, elsőbbsége van; deklarálta, nyilvánosságra hozta stb. Mielőtt kimondanánk, ajánlatos fölmérnünk, hallgatóságunk minden tagja ismeri-e a műveltségyszót. Ha nem – és mi olthatatlan vágyat érzünk

megtanítani velük az idegen kifejezést –, akkor mondjuk a szó után úgy a magyar jelentést, hogy fölhívjuk a figyelmet az azonos tartalomra: irreverzibilis, vagyis visszafordíthatatlan, nem tehető meg nem törtéنتé. A vagyis, vagy magyarul szavainkkal ha megelőzzük a „megfejtést”, akkor nem követünk el szófecsérlést, csak esetleg halk megjegyzést válthatunk ki a hallgatóságból: játssza az esztét, micsoda „tudás” stb.

A fenti ajánlásokra nemigen voltak tekintettel a rádióban, tévében nyilatkozók, hiszen „vegytiszta” tautológiát állítottak elő. Kettő közülük azonos módon ejtett sebet a nyelven, de eltérő időben és médiában: „*Nehéz megtalálni az elsődleges prioritást...*” (Duna TV 2002. augusztus 3.); „*A prioritások elsődlegessége...*” (Kossuth Rádió 2002. augusztus 10.). Az az ajánlat is megfogalmazható ilyenkor, hogy aki nem tud arabusul, ne beszéljen arabusul, azaz ha nem tudja az idegen, műveltségszónak is nevezhető kifejezés pontos tartalmát, akkor veszélyes használnia, mert nehéz helyzetbe kerülhet egy társaságban. Nem egy ismerősöm, barátom kapta már meg szinte állandó jelzőként az elszólása alapján a tréfás bírálatot (nekem is voltak más típusba sorolható, később is derűtséget keltő bemondásaim, elszólásaim, én sem úsztam meg az ugratásokat sokáig). A fenti két példában akármelyik elhagyható a kettő közül: nehéz megtalálni (meghatározni) a feladatok sorrendjét (prioritását; a feladatok között (közül a fontosabbak) elsődlegesek...

„*Prevenációs megelőző munkákat kell folytatni*” – mondták a Magyar ATV-ben 2002. augusztus 15-én. A prevenció eleve azt jelenti: megelőzés, vagyis a nagyobb bajt úgy a legkifizetődőbb orvosolnunk, hogy megelőzzük, nem hagyjuk bekövetkezni. Ez is jellegzetes tautológia, ami nem viszi előre a szöveget, mert körbejárást idéz elő. Ugyanazt mondja más hangszorral. Hosszabb, de fajsúlyában könnyebb lett a mondat. Egyben redundancia is, mert fölöslegesen megismételte ugyanazt a fogalmat, azaz „lefordította” magyarra.

A nyelv a legbonyolultabb jelrendszer. E tényből adódóan az a természetes törekvés jellemzi, hogy minél egyszerűbb, kevesebb jellel igyekszik a közlésfolyamatot (kommunikációt) végezni. Mind a tautológia, mind a redundancia ez ellen hat, így káros, a világosság, egyértelműség elvárt követelménye ellen föllépő nyelvhasználati hiba.

Ha az egyik kutya, a másik eb. Egyikből sem lesz szalonna, azaz stílusunkba beépítve bármelyiket is, csak veszítünk vele. Azért a címben leírt éltetés jogos: éljen! Mivel azonban „nyelvében él a nemzet”, lehetőleg legyen tiszta, világos, félreérthetetlen, sőt szépen hangzó is, árnyalatokat, nyelvi finomságokat kifejezni képes a magyar nyelvünk.

2002. augusztus 29.

Ragtévesztések és szórendi hibák

Nyelvünk agglutináló (ragasztó, a szóelemeket egymás után egybemondó/író), így egy-egy szó végén akár mindenféle elem sorakozhat: képző, jel, rag. Így könnyen téveszthetjük őket, ha nem figyelünk. A ragok – néhány kivételtől eltekintve, pl. nagybani – a szó végén vannak. Többféle funkciót töltenek be: kapcsolatot teremtenek mondaton belül a mondatrészek között, utalnak a személyekre, a cselekvők számára, a birtokviszonyra stb.-re. Ennek megfelelően különböző a hangalakjuk is, de meg is egyezhetnek (ilyenkor könnyű a tévesztés) hangzásban, írásban, csak a funkciójuk más a mondaton belül: például eszünk valamit ebédre; megáll az eszünk az eset hallatán! Az ige esetében a nk igei személyrag, a főnév (ész) pedig ugyanazzal a raggal birtokviszonyt fejez ki: mindkét esetben többes szám első személyű a cselekvő, illetve a birtokos.

A latin a névszók (főnév elsősorban) ragozását deklinációnak, az igékét konjugációnak mondja. A ragozás lényege tehát a mondaton belüli nyelvtani viszonyok tiszta képletének kialakítása: ki, kik cselekszenek, milyen módon, helyen, időben, mit, kinek a mije stb. Vannak – hogy még bonyolultabb legyen – állandó vonzatok is, vagyis egy-egy szó, kifejezés a másik szó végére mindig ugyanazt a ragot kényszeríti: például elégedett vele, felzárkózott valamihez stb. Nem mondhatjuk, hogy elégedett valamire vagy felzárkózott az élbolynak. Az ATV 2002. július 31-én e szabály ellen vétett, amikor elhangzott benne: „Nem a Czeizel-ügyre kapcsolatosan mondom...”. Az ügyre nézvést, az ügyre tekintettel lehet valamit mondani, de „rá kapcsolatosan” nem. Vele kapcsolatosan inkább. A másik szóval

szabályos lehetett volna: nem a Czeizel-ügyre utalva mondom. Az utal szavunk vonzata ugyanis a -ra-, -re. A határozók (mondatrészek a jelzők, tárgy, alany és állítmány mellett) között ezek az állandók, azaz állandóan ugyanazt a ragot vonzzák a másik szó végére.

Egy másik eset frissebb, 2002. szeptember 11-i, szintén az ATV-ből: „Nem fordulhat át boszorkányüldözéssé.” Itt az eredményhatározó ragját használta (-vá, -vé), holott a helyhatározó ragját kapta volna helyesen az állandóhatározó: boszorkányüldözésbe. Természetesen megértjük, mit akar mondani a beszélő, mint ahogyan akkor is ráismerünk a Himnusra, ha egy-két hangot melléüt a zenész, de mindkettő csak szabályosan szép, elfogadható.

Hogy az írott sajtó se maradjon ki a szemlélésből, bírálatból, a Népszabadság 2002. augusztus 19-i számából ragadtam ki egy mondatot, amelyben szórendi hibája miatt értelmezési nehézségek adódnak: „A képzésen, a színvonalas tanárok által vezetett mesterkurzusokon túl a 300 résztvevő legjobbjai az egyes kategóriákban díjat kapnak.” A szórendi hiba abból adódik, hogy erőszakkal elszakította a jelzős szerkezetek elemeit egymástól: a színvonalas mesterkurzusok. Így a tanárok lettek „színvonalasak”, holott az általuk vezetett kurzusokra vonatkozott a minősítés. Helyesen tehát: A képzésen, a tanárok által vezetett színvonalas mesterkurzusokon túl a 300 résztvevő... A többi helyes szórendű.

Azt gondolná az ember, hogy szóban könnyebb hibázni, mint írásban. Egyformán lehet, ha nem vagyunk megnyilatkozásunkra igényesek.

2002. október 3.

Mindig csak egyszerűbben, rövidebben

Ez a jelszószerű kijelentés, sőt felszólításként is értelmezhető cím azon a könnyen belátható igazságon alapszik, hogy a nyelv jelekből áll, amelyek ha túl bonyolultak lennének, nehezen volnának érthetők. Mindig igyekszünk gyorsak is lenni közléseink során, ami rövidítésre sarkall. Az irodalomban sem ritka ez a törekvés. Madách remekét ritkán említjük teljes címén: Az ember tragédiája.

Legtöbbször csak Tragédiának mondjuk (így ez a szó kapja a nagy kezdőbetűt). Az Élet és Irodalom is röviden az És. A hetilapon ez a kötőszó színessel jelenik meg.

A rövidítéssel akkor érjük el a célunkat, ha mindenki ugyanazt érti rajta. A mindennapok használati tárgyait, dolgait is becézzük időnként: pézsé (papír zsebkendő), vacsi (vacsora), uncsi (unalmas) stb. A választott stílus is vonzhatja a rövidítést. A vacsi, uncsi bizalmas, családias légkörben foganhat. A társalgás során ugyanolyan értékes szavak, mint amely kifejezések helyett állnak, sőt némi stílusértékük révén pluszt is jelentenek (például azt, hogy milyen a beszélő hangulata, viszonya a partnerhez). Vannak mániákus becézők, rövidítők, egyszerűsítők. A kommunikáció során azzal a bajjal járhat, hogy minduntalan közbekérdeznek, mit jelent ez vagy az a nem köznyelvi szó.

Az én nagyobb problémám egy másfajta rövidítéssel kapcsolatos. Bizonyára minden kedves Olvasó hallotta már az egyes körökben igen gyakran használatos szót elharapott véggel, összerántott, elhagyott szótagokkal. Például a politikai berkekben gyakorta emlegetik a konzervativizmust. Igen ám, de éppen azért, mert sokszor mondják ki, nem hallható mind a hat szótag. Egyszerűen „konzervatizmusnak” mondják. Nem volna szabad efféle megtakarításokat végezni az ejtésben. Szabálytalan, a szó csonkítással történő önkényes átalakítása.

Október 18-án az ATV-n egy adásban hallottam három, a fentihez hasonló rövidítést: szakszet (szakszervezet), vállat (vállalat), megjelente (megjelentette, megjelenítette). Az előző kettőt főképp azok a funkcionáriusok (nem „funkcionárusok”) ejtik így, akik nem tudják megkerülni a szó használatát, de jobbnak látják röviden elintézni. A „vállat” nem variálható úgy, mint a „szakszet”: szakszert, szakszervet, szakszerv stb. Mindkét szót hiánytalanul, minden hangját, szótagját ejtenünk kell. A vállalat szóban a hosszan írott ll röviden ejtendő ugyan, de nem szabad a középső szótagot „megtakarítani”, kihagyni. A szakszervezet kiejtése betű szerint való, hiszen a találkozók mássalhangzók (ksz, rv) ejtésben nem hatnak egymásra, azaz nem változnak.

A „megjelente” külön elemzést kíván. Úgy mondta a rádió szerkesztőségében dolgozó munkatárs, hogy a főszerkesztő számára „megjelente az adatokat”. Egyértelmű: megjelentette vagy

megjelenítette. Egy másik hibája a szónak a fölösleges igekötő, ha a beszélő arra gondolt, hogy jelentette az adatokat a főszerkesztőnek. A fogalom tartalmazza az igekötő által jelzett befejezettséget: jelentette, megcselekedte. A szótó kétféle: jelenik, jelent. A jelenik csakis alanyi ragozású lehet. A „megjelenté” semmiképpen nem helyes alakú szó az igekötője és a levágott vége miatt. A műveltető képzője (-et) és a múlt idő jele (t) hiányzott a jelent végéről. Ez utóbbi példában is az egyszerűsítés, rövidítés hibás módjával állunk szemben. Ha lehet, ne akarjunk abban egyéniségek lenni, hogy mindenképpen rövidítjük a magyart, mint Mézga „köbükunokája”. Arra sem biztatom a kedves Olvasót, hogy minden betűt ejtsen, mint a korábbi pártvezér („útján”). Annyira soha nem érdemes sietnünk, hogy annak ürügyén szabálytalanul mondjuk a szövegünket. A megértés is aggályos ilyen esetekben. Anélkül pedig értelme sincs a beszédnek. A tetteink összehangolásához egyértelművé kell alakítanunk megnyilvánulásainkat, szavainkat. Kezdetnek az is megteszi, ha legalább a fent taglalt hibákba nem esünk.

2002. november 21.

Értelmezést nehezítő hibák

Tulajdonképpen minden nyelvtani, nyelvhelyességi tévesztés zavarja a szövegértést. Az alábbiakban olyan esetekről szólok, amelyekben szemléletes a jelentésbeli különbség. Éppen nemzeti ünnepünkön, 2002. október 23-án hallottuk az m1-en: „Ezt a rendszert ideiglenesen fegyverrel, tollal fel lehetett tartani.”

A szövegösszefüggésből egyértelmű volt: nem a feltartóztatni jelentést értették rajta, hanem a fenn (fent) igekötős alakra gondoltak és a tartani igenévre, vagyis fegyverrel, tollal fenntartva ideiglenesen megmaradt az a rendszer. A fel és a fenn igekötő látszólag és hangzásban kevésbé tér el egymástól, mégis lényeges a jelentésben mutatkozó különbségük.

Ugyanott, ugyanakkor hangzott el egy másik, szintén csak egy hangban eltérő – a szabályostól – szó: „fél történelmű távlat”. Itt a középső szón az ü melléknévképző, mint az i is, a helyes alakban ebben a szövegben: történelmi. Tehát mind az ü, mind az i melléknévképző, csak hogy nem cserélhetők föl, mert a történelmű

esetében kisebb fajsúlyú dologra érvényes a jelző, míg a történelmi jelző grandiózusabb fogalmakra vonatkozó: történelmi jelentőségű például. Itt megtaláljuk mind a két képzőt (i, ü), csak más-más szavakon.

Úgy tűnik, divattá is válhat hibás alakjában valamely kifejezés. Újabban többször hallható a „bevállalják”, „bevállalom” kifejezés, amely önmagában is, szövegkörnyezetében is hibás. Önmagában azért, mert a vállal ige nem igényli mindenáron az igekötőt, hiszen jelentéstartalmában eleve benne foglaltatik a cselekvés befejezettsége, másfelől pedig eddig csak a fel igekötőt tűrte meg maga mellett, de csak ímmel-ámmal azt is, mint az át igekötőt is. Ez utóbbinak legalább van valami cselekvési irányt jelző funkciója is, de a „bevállalás” csak annyira érdekes újítás, hogy hibás, de merészen mégis használják.

A TV2-ben november 6-án úgy alkalmazta a bemondó, hogy ajánlotta a későbbi műsort, és ugye, megnézik majd helyett mondta: „ugye, bevállalják?”. Nem merek semmilyen jövőt jósolni e divatszónak, mert más szerencsétlen kifejezések minden elképzelt időt túléltek már („kifizetésre kerül”, „kiadásra kerül”, kifizetik, kiadják helyett), így ez is sokáig fennmarad, ha rossz, csúnya, mert a kifordult ízlés élteti.

A másik divatszavunk még csak nem is magyar, hanem latin: anno. Eredetileg évében jelentésű: anno Christi (Krisztus évében), anno Domini (az Úr évében, azaz időszámításunk szerint), röviden így írták: a. D., majd jött az év arab számmal. Úgy érzékelem, az anno divattá váló kifejezés az annak idején első tagjára a hosszú nn révén hasonlít, talán ezért, vagy a régi – kissé tréfás, bizalmas – kifejezés részeként „annó dacumál” rövidebb alakját ragadta meg, ki a divatoló. Az pedig latin elejű, német végű szószerkezet: valamikor, régen, annak idején.

Néha adnak, máskor elvesznek valamit a nyelvi divatok. Képszerű, szellemes, tréfás hangzású, tömör lehet egy-egy kifejezés, amit fölkap a tömeg, de a mellékelt példák inkább elvesznek, például kedvet, jó érzést.

2002. december 12.

Hibás szókötések

Minden nyelvben, így a magyarban is vannak szótársulások, -kötések, -kapcsolatok, amelyek együtt jelennek meg és összekapcsolva, -kötve fejeznek ki valamit. Ha elszakítjuk őket egymástól, vagy kicseréljük az egyiket, mindjárt más lesz a jelentésük, mint amilyen helyzet a házastársak esetében is előfordulhat (megjelenik egy harmadik, kész a családi háromszög). Mivel a szavak mindig együtt járnak a szövegben, állandó szókapcsolatokról beszélünk, amelyek között elszakíthatatlan szálak szövődnek tudatunkban, azaz csak együtt említhetjük őket (már aki tud erről a fokozhatatlan szóvonzalomról).

„Azt ki merem állítani, hogy jelentős politikai tényező nem megy bele ebbe a játékba – mondta az egyik politikus 2003. január 24-én a Magyar ATV-ben. Nyilvánvaló szócsere történt, hiszen a ki merem után a jelenteni főnévi igenév illik. Lehetett volna ebben a szöveggörnyezetben az állítani szót is használnia, de akkor az igekötő nem kell: merem állítani. Az igei alakban viszont nem igényli sem az igekötőt, sem a másik igit: azt állítom, hogy...

Természetesen nem mindig a nyelvi tudatosság alacsony foka kárhoztatható egy-egy ilyen hiba esetén, hanem a megilletődöttség, a kameranéz, azonban a figyelmesebb, igényesebb beszéd elkerüli az efféle szócserét.

„Vágjunk a lovak közébe!” – (Budapesti TV 2003. január 29.). Szegény lovak! De hol is van a közepük? Finomabban szólva itt csak a lovak helyes, amelyek közé kell – és nem vágni, hanem – csapni. Mennyivel gyengédebb kifejezés! Vágjunk bele a közébe, azaz in medias res, vagyis ne kerüljessük a témát, mint macska a forró kását. Csapjunk a lovak közé, haladjunk. Itt is a kontamináció (keveredés, vegyítés) esetével állunk szemben (aki elkövette, az mellette állt, nem látta, nem hallotta a hibát). Egyébként az okos lovakra nem is kell csapni sem, csak közéjük, hogy hallják, menniük kell.

„Az 51 centiméteres bébi 3,30 kilogrammal testsúllyal kezdte „pályafutását” – olvashattuk az Észak-Magyarországban 2003. február 8-án. Az állandó szókapcsolatok a jeleket, képzőket, legfőképpen a ragokat is állandó alakúra rajzolják. A kilogrammal helyett kilogrammos kellett volna, hiszen a testsúly jelzős szerkezete nem

ragot (-val), hanem képzőt (s) igényel. Mivel annyira nyilvánvaló, a szövegkörnyezetből is egyértelmű, hogy a bébi testsúlyáról van szó, akár el is hagyhatta volna a születésen örvendező újságíró a testsúllyal szót, és a határozóragot a kilogrammra tehetné volna: Az 51 centiméteres bébi 3,30 kilogrammral kezdte „pályafutását”. Annál is inkább elégséges így a mondat, mert a fénykép tanúsága szerint nem súlyemelő versenyen indult a bébi, hanem az életúron.

„Arra senki nem számolt...” – hallhattuk a meccsközvetítés alkalmával az EuroSporton 2003. február 20-án. Nem ökölvívó meccset közvetítettek, ahol időnként rászámolnak valakire, hanem futballt láthattunk. Itt is szócsere történt: arra – azzal; számolt – számított. Számolunk vele, azzal számolunk, tehát helyesen úgy mondta volna a riporter: azzal senki sem számolt. Ha az arra szó jobban tetszik neki, mondhatta volna úgy is: arra senki sem számított. De nem mondta, mert nem számolt az állandó szószerkezetekre vonatkozó szabályokkal, amelyek szerint a számol vonzata nem a –ra, -re ragos névszó, hanem a -val, -vel ragos: azzal számol, de arra számít. Ha meg akarná szüntetni a hibázását, akkor leszámol vele. Itt azonban az igekötő más szókapcsolat és vonzat előidézője (le).

A nyelvhasználat esendőségei éppen az állandó szókapcsolatok esetében a legszembeötlőbbek, mert elég egy kis figyelmetlenség, mindjárt fölcseréljük a ragokat, amely hiba némi mosolyt is fakaszthat, de szórakoztassuk egymást inkább másképpen, ne nyelvi, nyelvtani, szövegtani tévedéseinkkel.

2003. március 6.

A legdurvább nyelvhelyességi és nyelvi hibák

Egyes nyelvészek rangsorolják súlyuk szerint a szabályok ellen elkövetett hibákat, mások azt mondják: vétség, vétség. Mindkét vélekedés indokolható, hiszen a helytelen nyelvhasználat esetei tipizálhatók aszerint is, hány szabály ellen vétett valaki azzal az egy elszólásával, leírt szavával, vagy az adott hiba a nyelvi tájékozatlanságnak mekkora mélységét sejteti a hallgatóval/olvasóval. A hibák súlyát egybesoroló nézetet a megszólalás felelőssége erősíti,

azaz ha már szóban vagy írásban másokkal is közöljük gondolatainkat, megmutatjuk egy-egy témával kapcsolatos érzelmeinket, kinyilvánítjuk szándékainkat – e három mozzanat a kommunikáció, vagyis a közlésfolyamat fő célja –, akkor tanuljuk meg mindezt szabályosan megcselekedni.

Az érettségi vizsgaszabályzat súlyozza például a helyesírási hibákat, és egy határon túl (harminc hibapont) elégtelen minősítést ír elő az írásbeli érettségi nyelvi jegyére. Megkülönböztet durva, súlyos és egyéb hibákat (három, kettő és egy hibapontosak).

A nyelvhelyességi vétségek két típusát és négy esetét mutatom be az alábbiakban, de hozok rajtuk kívül példát – szintén a médiából – a helyesírási eltévelyedésre is.

„Gondoltad-e volna, hogy a legjobb golfozó néger lesz?” (mtv 2003. március 29.); „Nem lehetett-e volna...?” (m2 2003. március 5.) Tehát az –e módosítószó mondatbeli helyét, sorrendjét állapította meg rosszul a beszélő. Az –e kérdővé alakítja a mondatot: Nem láttad. Nem láttad-e? A helye azonban szigorúan kijelölt a mondatban: az állítmány után áll, nem a másik (nem) módosítószó után. Ha feltételes módú és múlt idejű az állítmány, akkor a volna szó után tesszük.

Így a fenti két példánk helyesen: Gondoltad volna-e, hogy a legjobb golfozó néger lesz? Nem lehetett volna-e...? A nem szavunk után igen ritka esetben szabad tennünk az –e kérdőszót, például: - Vidd le, légy szíves, a szemetet! – Nem viszem. – Nem-e?! – szól haragosan a munkát megrendelő, és ebben az esetben elfogadható az –e helye.

Itt azonban állítmánnyá vált a nem, utána jöhet az -e. Ne tévesszük össze a mutató névmás rövid alakjával, amely elé nem jár kötőjel írásban: Nem e kérdésben vitatkozunk.

A másik két példa: „Vannak, akik a biztonsági szakmát válasszák.” (mtv február 24.); „A busók szórakoztassák azokat, akik eljönnek Mohácsra.” (Duna TV 2003. március 2.) Suk-sükölés.

Az igemódot tévesztették el, hiszen mindkét esetben kijelentő, nem felszólító a mód. A t végű igéhez (választ, szórakoztat) a többes szám harmadik személyű rag a –ják, ha – mint itt is – tárgyas ragozású az ige: szórakoztatom, szórakoztatod, ...szórakoztatják. A választ esetében: választom, választod, ...választják. Természetesen van felszólító módja is mindkét igenek, de akkor más a mondat:

Ha szeretik és értenek hozzá, akkor válasszák a biztonsági szakmát; Ha vállalták a busók a műsorban a szereplést, akkor szórakoztassák is az érdeklődőket!

Durvák? Súlyosak? Döntsék el, minősítsék a hibát, de ne kövessék el. Némely nyelvész szerint tájszólás ez a rossz ragozás, mint a feltételes módban az egyes szám első személyben, kijelentő mód és alanyi ragozásban a -nák: meginnák (nem ők, én, így érti a vétő) egy sört. Helyesen: meginnék. Itt, a Tiszánál nem tájjellegű kifejezés. Hagyjuk meg ezeket a szkipetár nyelvjárást beszélőknek.

2003. április 24.

Terpeszkedő és felesleges

A nyelv jellegéből adódóan – jelrendszer – törekszik logikus módon minél kevesebb jellel kifejezni a szükséges tartalmakat, azaz egyszerűbben, rövidebben. Természetesen vannak fennkölt szövegek is, de azok esetében sem ildomos az általános nyelvi, nyelvtani szabályoktól eltérnünk. A fölösleges gondolatismétlést egy adott szövegben (például ugyanazt más szavakkal elmondja) tautológiának mondjuk, de ha egy-egy kifejezést nyújtunk meg fölöslegesen egy másik szóval, az terpeszkedő kifejezés. Nyelvi slamposságot idéz elő az egyébként emelkedett stílusúnak szánt és gondolt szöveg.

Nem egyszer hoztam rá példát, de lassan már az eddig elviselhető szintű megnyilatkozáznál is előfordult a „kerül” slampossága:

„A Parlament elé kerül benyújtásra, és remélhetőleg elfogadást is nyert” – nyilatkozta az mtv-ben 2003. március 6-án a TV Híradóban egy politikus. Mondhatná valaki: ne a politikusoktól tanuljunk beszélni. Jó, jó, de kitől? Az iskolát már kijártuk, a magyartanár, de a többi sincs kéznél kijavítani a hibát. Talán a ValóVilág és a Big Brother szereplőitől? A szappanoperákból? Ugyanis ezek hatnak, észrevétlenül mintává válik öltözködésben, frizurában, magatartásban és beszédben is a naponta sulykolt média dózis.

A könnyen talált példamondat két problémát is fölvet: „kerül benyújtásra” személytelenséget sugall, mintha a mozdulat mögött senki nem volna. Személyesebb lenne, ha hivatkozna valamelyik

pártra vagy politikusra, aki végül is benyújtotta. Másfelől rövidebb is egy szóval a kifejezés, szebb is. A második tagmondatban az „elfogadást nyer” szűrhatja a szemünket. A nyer szóval csak hosszabb lett, nem képszerűbb, nem is kifejezőbb, szebb a szöveg. Idegenszerűség áramlik belőle. A két tagmondat tehát mindenképpen rossz az eredeti elhangzás állapotában. Helyes így lenne: Benyújtjuk a Parlamentnek és reméljük, elfogadják.

Az a legnagyobb baj a terpeszkedő kifejezésekkel, hogy használóik szépnek tartják őket, tehát nyelvi ízlésük kissé ferde.

A másik probléma az idegenszerűség.

A másik hibatípus hasonlít erre abban, hogy itt is fölöslegesen használ az illető nyilatkozó egy-egy szót, nevezetesen az igekötőt: „Olyan kiadások vannak, amit az állam nem finanszíroz le” – nyilatkozták a Magyar ATV-ben 2003. január 23-án. Ha már finanszíroz, az azt is jelenti, hogy állja a költséget, nem kell „lefizetni, lepénzeln” még egyszer. Vagyis fölösleges a le igekötő. Ez az idegen eredetű (francia-német) szó sem szép, ráadásul megtoldva egy igekötővel már elviselhetetlenül szabálytalan. Helyesen tehát: Olyan kiadások is vannak, amelyeket az állam nem fedez.

A fölösleges igekötőkből egy csokrot lehetne kötni: kiértésít, leellenőriz, átbeszél, visszavéd, kipótol, kiegyensúlyoz, „lefinanszíroz” stb. Kerüljük el őket!

Ezek a helyeken a kevesebb többet jelent. Adjuk meg a nyelvnek az egyszerűsége, a kevesebb jellel élésre törekvésének a lehetőséget, hadd teljesebb legyen úgy ki, hiszen akkor szebb, világosabb, személyesebb, magyarosabb.

2003. május 22.

Szócsonkítás

Nyelvünk természetes törekvése az egyszerűbb hangzás, írás, mint általában a jelekkel történő foglalatosságnak. Ha tehetjük, lakonikusan, azaz kevés szóval élünk (Lakónia Spárta volt, ott beszéltek szinte fájón röviden, onnan a lakonikus jelző).

Egy szűkszavú férj megnyilvánulásával lehetne jellemezni a lakonikus beszédet. A templomból hazament. A felesége szerette volna megtudni, mi hír járja. A pap prédikációját taglaltatta volna a férjjel.

- Miről beszélt? – kérdezte.

- A bűnről – felelte a férj.

- Hát mégis, milyen bűnökről prédikált, mit mondott róla? – adta volna meg a beszélgetésnek a lendületet az asszony.

- A paráználkodásról és ellenezte.

Az én példáim egészen másként rövidek: egyszerűen elhagy egy-két szótagot a beszélő a szavakból. Ez pedig csonkítás, súlyos beszédhiba és nyelvhelyességi probléma.

„Az éjszakai merénylet letartóztatjai között van...” – mondták a Magyar ATV-ben 2003. május 18-án. Az így megcsonkított szó nemcsak értelmezhetetlen, hanem szabálytalan is, hiszen a befejezett melléknévi igenév képzője (tt), és előtte az o kötőhangzó hiányzik. Így, hibásan igéhez tették (letartóztatja) az i birtoktöbbsesítő jelet, holott az igéhez nem járulhat, csakis névszóhoz vagy – jelen esetben – igenévhez: letartóztatottjai. Így már világos a birtokviszonyt jelölő ja(i) személyrag.

A következő két példát is a Magyar ATV szállította gyors egymásutánban, szintén májusban, 8-án: „Két és fél milliárdos hitelt foganasítanak”, majd a hírek végén a „meterológus” hangzott el. Olyan szótő nincs, hogy „foganas”, amelyhez esetleg járulhatna az ít igeképző. Olyan inkább, hogy foganatos, vagyis melléknév. Erre már jogosan jár az ít képző: foganatosít. A meteorológus, meteorológia szavakat gyakran használjuk, néha talán lecsípjük – hiszen olyan hosszú az a szó – azt a szótagocskát. Ne tegyük, mert elhomályosítjuk a szó eredetét. Az összetétel előtagja egyértelműen a meteor (görög) szó, ami hullócsillagot jelent, a logos tant, együtt időjárást, légkörtant jelentenek: meteorológia.

Végképp nem bántani akarom az ATV-t, de ehhez hasonló szócsontkítást rendszeresen „elkövetnek” benne. „Nem lesz pénz a rehabilitásra” (2003. április 21-én); „A marihuána liberalizásáért küzdünk” (április 25-én); „Úgy lehet definálni...! (május 2-án).

A rehabilitál igéből képzett (ás főnévképzővel) lett a rehabilitálás. Ehhez jön a határozórag, a -ra. A liberalizál hasonlóképpen alakul át az ás képző hatására: liberalizálás. Ehhez jön a birtokos személyjel (á) és a célhatározó ragja, az -ért. A definíció, definiál pontos

meghatározást jelentő, latin eredetű szavunk. A magyar igeképző hatására (l) nem rövidül meg a szó, tehát ki kell mondani minden szótagját: definiálni.

Egyféle „egyensúly” céljából hozok példát megyei lapunkból is, még az április végi termésből: „konzervatizmus” – írták, holott eléggé ismert a szótő, amelyhez csak hozzá kell adnunk az –izmus utótagot: konzervativizmus (szintén latin eredetű, maradiságot, a régihez ragaszkodást jelenti).

A végén az örömlányok megrövidítése ellen szólalt fel harcosan az érdekképviselőjük: „Mindent megteszünk, hogy az ügy ne lankadjon le” – mondta az m2-n 2003. május 23-án.

Meg is kell tenniük, hiszen szakmai elvárás is, hogy az „ügy” ne lankadjon le, másfelől pedig ott húsbavágó kérdés a rövidség vagy a hosszúság.

2003. május 29.

Jaj, az a sportnyelv!

A rétegnyelvek mind tartalmaznak a többiekétől eltérő jegyeket, így a sport is egy külön világot jelent, a nyelvezete is ennek megfelelően alakul. Nincs mit bírálni rajta, ha szóhasználata, stílusa más, mint például a tudományos szövegeké, sőt örülnünk kell nyelvünk gazdagságának, sokszínűségének. A rétegnyelvekkel általában az a gond, hogy nemcsak stílusban térnek el egymástól, hanem itt-ott a nyelvtani, szövegtani szabályokat is átlépik. Így alakul ki például a hivatali zsargon, a publicisztikában a harsányság, csúsztatás, a társalgási nyelvben a divatszavak csépelése, a szónoki szövegben a modorosság, a sportnyelvben a képzavar, a jópofáskodó vagy értelmezhetetlen szövegépítés.

„Bázel után ott debütáltam először” (Kossuth 2002. aug. 21.).

A debütál eleve első megnyilvánulás egy adott helyen. Az idegen kifejezés (debut /débü/) francia szóból ered: első szereplés, fellépés. Debütál (francia-német) a nyilvánosság előtt először lép fel. Így fölösleges még egyszer kimondani magyarul is. Helyesen tehát: Bázel után ott debütáltam.

„Nem sokon múlt, hogy ne menjen el Horváth mellett” (m2 2003. március 21.). Végeredményben majdnem sikerült elmennie, nem sokon múlt, hogy elmenjen Horváth mellett. Ez a kétszeres tagadás, illetve tagadás-tiltás megkavarja a logikát. Nem szabad nem emlékezni rá annyit tesz, hogy minden körülmények között illik rá emlékezni. Csak akkor világos a fenti példa, ha elhagyjuk a tiltószót és megcseréljük az igekötő és az ige sorrendjét: nem sokon múlt, hogy elmenjen Horváth mellett. Tehát a dupla tagadás egy állítás.

„Az elvesztett vereség miatt...” – mondták az EuroSporton 2003. március 12-én. Ha már egyszer elvesztették a meccset, az maga vereség. Magát a vereséget eleve hasznos volna elveszteni bárkinek, azaz nem volna veresége, ha elvesztené. Itt a vesztes és vereség hasonló tartalma adja a kettős tagadást, amelynek ellenkező a jelentéstartalma. Elég lett volna csupán vereségről szólnia: a vereség miatt...

Újra Bazel: „A Bazelbe látogató Juventusnak mindössze azt kell elkerülnie, hogy ne 4:0-ra kapjon ki Svájcban.” (Népszabadság 2003. március 18-án.) Utólag mást is elkerülhetett volna a szegény Juve: a Milant, amelytől kikapott a döntőben, de inkább a sportriporter okoskodását nem kerülte el a nyelvhelyességi nonszensz (angol, értelmetlenség, ostobaság). Ugyanis ha a Juve elkerüli a 0:4-et, még beleszaladhat egy 0:5-ös, 0:6-os vereségbe, és akkor szintén kiesik a BL-ből. Másfelől itt is a kettős tagadás megy át állításba: elkerülni és ne.

Némi egyensúlyt hadd teremtsék a tudományos és a sportnyelvi logikátlanságok között, vagyis hozok példát a „nonszenszre” a tudomány világából is: „A lávafolyam eléri a 60 kilométeres sebességet, így néhány óra alatt 20-30 kilométert is megtehet” – mondták a Spektrumban 2003. április 10-én. Bizonyára nem 60, hanem csak 6 kilométeres az a sebesség, különben néhány óra alatt egy országon átfolya a láva. A számokkal való gazdálkodás sok riporternek gondot okoz. A milliót és a milliárdot fölcserélik, ködöt bocsátanak ezáltal a témára, a 6 és a 60 is nagyságrendet jelent a mértékben.

Jani bácsi ügyesebben számolt, amikor megkérdezték tőle, milyen messze van a faluja. Toronyiránt öt kilométer, de tudok rövidebb utat is – felelte.

2003. június 12.

A tagolás jelentést is változtat

Gondolataink, érzéseink, szándékaink kifejezése (ez a három a kommunikáció fő célja) nem biztos, hogy célba ér, ha jól is raktuk egymás után a megfelelő szavakat a mondatban. Az eredményes közléshez beszéd közben – de írásban is – a megfelelő tagolás szükséges. Ha elszakítjuk egymástól a szókapcsolatokat, más lesz a mondat jelentése. Az összetartozó fogalmak a kiejtésben is egy egységet képeznek, míg a különállók között érzékelhető szünettel is jelöljük, hogy más részei a mondatnak. Könnyű belátni például a számok esetében, mi tartozik össze: Harminc kétüléses kocsit adtak el... Ha a szünetet a két és üléses szó közé tennénk, akkor talányossá válna a mondat: milyen az a harminckét üléses kocsí?

Az ülésességen túl mi van még benne? Egyszerű, hiszen kétüléses a kocsí, és harminc darabról van szó.

Ennél sokkal bonyolultabb helyzet is teremthető, ha közlési szándékunkkal ellentétes módon tagoljuk a szövegünket. A médiában, de az egymás közti társalgásban is bőven találunk példákat a helytelen tagolásra: „Tizennégy lelkes roma fiatal megalapította a Roméro egyesületet” (Miskolci Ráció 2003. március 7-én). Az első két szót (tizennégy lelkes) egybemondták, mintha egy településről szóltak volna, holott a tizennégy a fiatalra vonatkozik, azzal alkot mennyiségjelzős szerkezetet, míg – szintén a fiatal – a lelkes és a roma szavakkal minőségjelzős szókapcsolatban áll. Így tehát mindenképpen illett volna a mennyiségjelző (tizennégy) után szünetet tartani. A két minőségjelző (lelkes és roma) közé is tehetünk egy kis szünetet, ha hangsúlyozni akarjuk mindkét elemet, de akár a jelzett szóval (fiatal) is egybemondhatjuk. Ha a két minőségjelző nem állna a mennyiségjelző és az általa jelzett szó között, akkor szünet nélkül egybemondhatnánk a két szót: tizennégy fiatal.

A tagmondatok között természetesen hosszabb szünetet tartunk, hiszen így jelöljük a szöveg nagyobb egységeinek határát.

A mondatrészek között azonban elég csak megszakítani egy igen kis időre a hangképzést, mert annyi is elég jeleznünk, mit tekintünk egybetartozónak, különállónak.

„A tűz áttért a családi ház tetejére is” – mondták az m1-en 2003. január 28-án. Mindezt olyan módon, hogy a háztető vált a jelzett szóvá, a családi pedig minőségjelzővé, vagyis megszakították a családi és a ház között a szoros, szókapcsolati kötődést, összetett szó előtagjává minősítették (háztető), pedig a szószerkezetben a ház a fontos (alaptag), a családi pedig annak a meghatározó tagja, jelzője.

Mindenképpen összetartozik a mondat e két eleme (családi ház), amelyet egybe is mondunk, majd egy kicsi szünettel a határozót ejtjük utána (tetejére). Annál is inkább különajtjuk a ház és a tető szót, mert a családi háznak van más része is, de mi a tetejét emeljük ki, mert oda is áttért a tűz.

„Zsolnay Vilmos Ferenc József-érdemrendet kapott” – mondták a Kossuthon 2003. március 22-én úgy, hogy a két név és az – érdemrend között szünetet tartottak. Így azt hihetnénk, hogy Zsolnay Vilmos és Ferenc József – tehát mindketten – érdemrendet kaptak, holott csak az előbbinek tűzték a mellére az utóbbiról elnevezett kitüntetést. Helyesen tehát Zsolnay Vilmos (itt egy kicsi szünet) Ferenc József-érdemrendet (ezt mind egybemondva) kapott (ezt is összekötve ejtjük az előtte állóval, hiszen nem hangsúlyos, hogy külön kellene mondanunk. A kiemelés nyomaték, a szó előtti szünettel is érzékelhető.

2003. június 26.

Jelentésváltozást okozó hangzó hosszúság

Nem különleges nyelvünk abban a tekintetben, hogy a hangok röviden és hosszan ejtve egyaránt előfordulnak a beszédünkben. Például az orrát és az órát szópár első két hangja felváltva rövid illetve hosszú, és más jelentést kap így az adott kifejezés. Egy hang megnyúlása vagy megrövidülése is jelentésváltozást idézhet elő: oda – óda; vétel – vetél (itt megcserélődött a hosszú és rövid magánhangzó a szóban); Arad – árad – arád stb. Írásban egyszerűbbnek tűnnek az

esetek: vesszős ékezetet használunk, ha hosszú, pontosat vagy semmilyen, ha rövid a magánhangzó (ö, ő, u, ú, i, í stb.). Ha nincs jó fülünk a hangok helyes képzéséhez, könnyen elvéthetjük a kis különbséget, és akár furcsa helyzetet teremthetünk beszédünkkel.

Miskolcon, a Városházán tartottak egy könyvbemutatót 2003. júliusában, ahol egy kiérdemesült színész az ünnepi hangulatban kérte, hadd mondja el Móra Ferencnek a hegedűről szóló versét. Természetesen örömmel fogadtuk a följánlkozást. Kedves, hosszú vers, jól is mondta az előadó, de a húrok szó többször előfordul a műben, amelyet rövid uval ejtett következetesen. Az emelkedett hangulatnak befellegzett, hiszen egészen más képzetet teremt a hurok, mint a húrok. Minden valószínűség szerint rossz beidegződésből ered a hiba, hiszen a színész egy pillanatig sem gondolt hurokra, csak a szépen zengő húrokra. Ugyanezzel az energiával, lelkesültséggel akár helyesen is ejthette volna a szót. Úgy adta ki magát a helytelen szó, mint az epikus színházban az elidegenítő mozzanat a színpadon, amikor a néző kezd elérzékenyülni, azonosulni a hőssel, holott az író a tudatára, nem az érzelmére akar hatni a közönségnek.

A csucs – csúcsa – csúcok – csucok szavak 2003. augusztus 10-én hangzottak el a Kossuthon. Szintén lelkesen beszélt egy idős úr az erdélyi tengerszemekről, ahonnan – mivel fotóművész – „csodálatos a kilátás a csucokra”. Csucs nevű helység – Ady feleségének, Boncza Bertának lakhelye – létezik Erdélyben, így hallván a fotóművészt, akár az irodalomra is gondolhatna egy pillanatra az ember. Mindenképpen hosszan kellett volna ejtenie az ú-t: csúcsa, csúcok.

Némi derűt is fakaszthat, ha egy másik magánhangzót csonkítanak meg kiejtésben, az í-t: egyívásúak vagyunk például, azaz egy korosztálybeliek, nagyjából azonos időben születünk – mondhatjuk. Ha a kocsmában ugyanazt isszuk (de minek is ahhoz kocsmá?!), akkor tréfálkozhatunk a rövid i-s formával, vagyis „egyívásúak vagyunk”. Így egészen más a jelentés, sőt még a stílusminősítés is: az egyik választékos, a másik közvetlen, bizalmas, humoros.

Gyakran hallottam a bírok szó helyett a birok alakot, amely egészen mást jelent. Csak a szövegkörnyezetből, a beszédhelyzetből lehet következtetnünk a szándékolt jelentésre. Az igaz, hogy a költők a szöveg ritmusa miatt néha szándékosan megváltoztatják a hangzó

hosszúságát, de a természetes beszédben nem egészen indokolt. Babits például A lírikus epilógja című versének első sorában éppen a bírok alakját változtatta meg birokra: „Csak én birok versemnek hőse lenni...”. A jambikus lejtés így nem zökken meg a szóban.

Nemcsak rövidítünk helytelenül, hanem nyújtunk is. Gondoljanak csak a pesti szóhasználatra: „pósta, Körönd, köröz, körút”. Helyesen egyértelmű: posta, Körönd, köröz, körút, azaz rövid az első magánhangzó.

Az tévesztheti meg egyesek hallását, hogy sok esetben képzés, jelzés, ragozás esetén megrövidülnek a szó magánhangzói: jég, jeges; húz, huzal; nyúl, nyulak; nyíl, nyilaz stb. A mássalhangzók rossz ejtésére csak két példát említek, amelyeket gyakran, sőt mindig furcsán röviden ejtenek a nem magyar anyanyelvűek: evett-ivott helyett „evet-ivot” alakot használnak. Az evet pedig mókust jelent, bár elavulóban már ez a szó, de irodalmi alkotásokban találkozunk vele.

Ha valami összegzésfélét kellene a végére írnom, azt mondanám: ne csak azért vigyázzunk a hangzók hosszúságára, mert jelentésváltozást idézhet elő az eltévesztésük, hanem azért is, mert az anyanyelvünk hangzó természete, jellegzetessége, zamata megköveteli tőlünk (az érettségizők, ha a magánhangzó hosszúságát tévesztik, esetenként két hibapontot kapnak, ha a mássalhangzóét – mindkettőt írásban –, akkor hármat).

2003. augusztus 14.

Hej, helység, helyiség!

Madách Imre Tragédiájában az a bizonyos „i” betű lényeges dogmatikai véleménykülönbséget mutat, hovatovább Konstantinápoly utcáin vér is folyt miatta. Az egyik csoport azt állította, hogy Krisztus azonos, egylényegű az Istennel: „Homousion”, míg a másik csak hasonló lényegűnek mondta, amely egy i-vel hosszabb szó: „Homoiousion”. Az ariánus eretnokség és az ortodox egyházi tanítás összeclapását jelenítette meg a költő. A címben foglalt i különbségű két szavunk nem gerjeszt ugyan akkora vitát, hogy vér is folyjon, mégis különbséget kell tennünk a helység és helyiség között. E

klasszikus példa a hasonló alakúságra igen szemléletes, hiszen csupán egyetlen betű (i) a különbség közöttük, a jelentésük azonban lényegesen eltér egymástól. „Nem volt bezárva az ajtó, s valaki bemehetett a helységbe.” (TIPP 2003. június 28.) Vannak kis helységek, de annyira pindurit még nem láttam, amelybe egy ajtón keresztül lehetett volna bemenni. A régi városokon kapuk voltak, falakkal körülvéve érezték magukat biztonságban az emberek a városban. Azon belül lakások lehetnek, bennük helyiségek: konyha, szoba, fürdőszoba stb.

Ugyanebben a számban két másik, de azonos típusú nyelvhelyességi hibát észleltem: „Ebben szeretnénk olvasóinknak segítséget nyújtani a hatályos jogszabályok leközlésével.” „Már az első rész teljesítménye sem volt akkora, hogy ne lehetett volna leutánozni.” Mindkét mondat utolsó szava a „kakukktózás”, ugyanis fölösleges az igekötőjük: le. A közlés és az utánzás nem igényel irányt, befejezettséget jelölő igekötőt. Hasonlít az efféle nyelvhasználat a „kipótol, kihangsúlyoz” szavakra, hiszen ott is fölösleges a „ki-,, mert mindkét ige nélküle is hordozza a szándékolt jelentést: kiegészít, kiemel. A nyelv jelek rendszere, igyekszik egyszerűbben, kevesebb jellel megfogalmazni az üzenetet. Mindez sikerül is neki, ha mi nem álljuk útját e törekvésének a biztos, ami biztos jelszóval hozzátett igekötőnkkel. Az igekötők egyébként jelentést is változtathatnak, ezért is megfontolandó, használjuk-e vagy sem, ha igen, akkor melyiket válasszuk a sok közül. A TV2-n 2003. május 8-án elhangzott: „bepótoljuk a színt”. Itt is elég lett volna egyszerűen pótolni.

Egy másik, jelentést szintén változtató hibatípus is „megtermett” a TIPP fent említett számában: „A romák önkéntesen elfoglalták a neszűri házakat „ (Vasárnapi Újság 2003. augusztus 2.). Ugyanoda sorolható tévesztés, mint a helység-helyiség rossz alkalmazása: hasonló hangzású, de eltérő jelentésű szavak figyelmetlen válogatásának következtében, okozott némi derűt (nem a hír, hanem a nyelvi vétség) vasárnap, kora reggel. Akkora ellenállást nem tanúsítottak a neszűri házak, hogy a romák között önkénteseket kellett volna toborozni a bevételükre. Annyira meg nem is kínálták magukat, hogy no, jól van, akkor elfoglaljuk, önként, nem kényszerít senki bennünket. Tehát helyesen – csakis nyelvileg –: önkényesen. Ez egészen mást jelent. Mindnyájan tudjuk, mit.

Utolsó példám a National Geographicban 2003. augusztus 22-én elhangzott mondat: „Nekilátnak a szarkofág takarításához.” Itt is az igekötő a lúdas, de másképpen, rosszat választottak, ugyanis a neki- a szó végére a -nak, -nek ragot vonzza: nekiláttak a takarításnak. Lehetett volna a „takarításhoz” alakot is használniuk, de akkor a hozzá- igekötő illik a látnak igéhez: hozzáláttak a takarításhoz.

2003. szeptember 4.

Nem mindegy: j-vel vagy anélkül

Az Észak-Magyarország 2003. szeptember 9-i számában egy hatalmas tök alatti szövegben olvasható: „...Olaszország legnagyobb sütőtökével, amely kereken 382 kilogrammot nyom” Azon is elgondolkodhatunk, mennyire kerek a 382 (esetleg dekagrammokra gondolt az újságíró, amelyek nem súlyosbították a nagy termést, de ekkora töknél már csak a mázsa vagy fél mázsa lenne a kerek szám). Mégsem a számokhoz kapcsolódó nyelvhasználatot minősítem ez írásomban, hanem a birtokos személyjel alakváltozatát. Ha a tulajdon (birtok) egyes szám harmadik személyé (tehát az övé), akkor kétféleképpen jelölhetjük: j-vel vagy j nélkül. Nem mindegy azonban, kitesszük-e vagy sem, mert akár jelentést is változtathat, továbbá a hangzó nyelv zenei megjelenése is szempont a nyelvérzék számára.

Előbb a jelentés változását előidéző j eseteire hozok példákat. A halottak poraikból támadnak föl nem porjaikból (itt többes szám harmadik személyű a birtokos személyjel, a birtok is többes); a halott porát és nem porját temetjük. A patikusnak van, volt porja (ami a halottat nem tudta az élők sorában tartani). A kor csakis kora alakú lehet egyes szám harmadik személyben, ellentétben a bor-bora-borja esetével. A szőlősgazdának bora van (ha meg nem itta), a tehénnek borja, ami anyjával együtt szintén a gazdáé, azaz neki van tehene és borjúja is.

Ha valakinek fáj valami, kínja van, nem „kína”, mint ahogyan az izmát (izomját) az ina, nem az „ínja” köti a csonthoz. Itt a személyjel hatására a szótő magánhangzója (í) rövidült, mint ahogyan a víz esetében vize van (nem sok most) a folyónak, fejnek, tónak. Másféle

rövidülést idéz elő az ó, ő végű szavakban a birtokos személyjel vagy más toldalék: ló, tő, só. A v-vel kapcsolódik a toldalék a szótőhöz: ló-lova, tő-tőve, só-sója, de sava is (sava-borsa). Nem szükségszerű itt sem a tő rövidülése: nő-nője, hó (hónap – hója (a csapadék esetében hava)).

A szikes növénynek, földnek lehet szikje és szike, de az orvosnak csak szikéje lehet (amivel vág). A szövegkörnyezetből kiderül, melyik fogalomról mondunk valamit. Vannak azonban csupán egyalakú birtokos személyjelet fölvevő szavaink, ott nincs lehetőség választanunk j-s vagy j nélküli alak közül: kór-kórja, rúd-rúdja, húr-húrja, váz-váza. Ez utóbbi szóalak utolsó betűje (a) a beszélő-író szándéka szerint (szintén a szövegkörnyezetből derül ki végül) lehet birtokos személyjel, de a vágott virágot tartó edényt is jelentheti, azaz a szótő végződése is.

A nyelv egyszerűsítő kedve a birtokos személyjel használatakor is előjön helyenként: apa-apja, anya-anyja. A szó testéből lehasította a véghangzót, elébe tette a j-t, így szótagszámba nem nyúlt meg a jellelraggal a szó, mégis kifejezte a birtokviszonyt. A gyerekek „szabályos” ragozása néha apája, anyája alakot eredményez. Helyesírásiilag egy fontos szabályt kell említenem: a birtokos személyjelrag j-je mindig j, kivéve ha ly-re végződik a szó: feje, teje, fája, pályája, tökje; mételye, baglya, foglya (ez utóbbi két szó esetében is egyszerűsített, rövidített a nyelvérzék, mint ahogyan a csokor-csokra, bokor-bokra használatakor hangzóját kivetette a szó végéről, birtokos személyjelet alkotott belőle.

Visszatérve a nagy tökhöz... Jó, ha nagy tökéje és tökje van az embernek. J nélkül a nagy némi bajjal járhat.

2003. október 2.

Az összetett szavak

Szókinszünk egyre nagyobb állományát képezik az összetett szavak. Úgy jönnek létre, hogy két szót egybevonunk, nyerünk egy harmadik jelentésűt, amely eltér az eredeti kettőtől, bár utal az előtag és az utótag tartalmára: vas + út = vasút; menny + dörgés =

mennydörgés (a menydörgés más). Így az első nagyon fontos megállapítás a szóösszetételről az, hogy szóalkotási mód. (Többféleképpen nyerhetünk új szavakat, például képzéssel, mozaikokból összerakva, „összerántva” stb.) Az összetett szavak elemeinek viszonya kétféle lehet: mellérendelő (búbánat, hadsereg, járókelő stb.), amely esetekben egyenrangú az előtag és az utótag, tehát nem részei egymásnak, csupán jelentésükkel erősítik egymás tartalmát. Az alárendelő összetétel esetében az utótagnak (az a fő eleme az összetételnek) valamilyen mondatrésze az előtag. Fenti példánkban a vasút lehet eredethatározós összetétel, vagy éppen minőségjelzős is: miből készült út? milyen út? A mennydörgés pedig birtokos jelzős összetétel: minek a dörgése?

A tudatos nyelvhasználat nemcsak fölépít egy-egy fogalmat, megőrzi az eredetét is, azaz különböző módokon rögzíti a szó származását. A helyesírás, az elválasztás szabálya például őrzi az összetétel eredetét olyan módon, hogy a kételemű betűket nem egyszerűsíti, ha az összetétel előtagja ugyanolyan betűvel végződik, mint amilyennel az utótag kezdődik, hanem mindkét tagját leírja: Edénynyaláb, jeggyűrű stb. Ezekben az esetekben láthatjuk, hol van az összetétel határa. Az elválasztásnál az általános szabálytól eltérően az összetétel határán tesszük ki az elválasztás jelét: fél-á-lom, szél-ár-nyék, ház-é-pí-tés. az igekötők és a fokjelek is e mód szerint választandók el: leg-é-de-sebb, meg-ál-la-po-dás.

Egy kép alatt láttam az mtv-n 2003. szeptember 1-jén. „Gyásszertartás...” Az iraki robbantásos merényletet követő gyásszertartást mutatták. Itt az egyszerűsítő írásmód nem alkalmazható, mert a gyász és szertartás összetétel határán meg kell őriznie a helyesírásnak az eredeti betűket. A szerű szavunkkal más a helyzet, hiszen az már elveszítette önállóságát, a rag vagy képző szerepét vette föl: - szerűen, - szerű. Így már helyesírásunkban sem kaphatja meg az önálló, független szavaknak járó megkülönböztetést: ésszerű, ésszerűen. A gyász és a szertartás azonban külön-külön és együtt is önálló, értelmezhető szavunk.

Az alábbi példám csak dátumszerűen és „földrajzilag” kapcsolódik az előzőekhez, hiszen azt is szeptember 1-jén és az mtv-ben hallottam: „A határőrök gyanúsak lettek a kamionra.” Meggyanúsítottak már saját zsebre dolgozó határőröket, vámosokat, de itt a határőrök számára lett gyanús a kamion. A jó szemű, fülű

határőrök talán hallottak valami zajt a tiltott határátlépést elkövetni akaró, a kamionban kuksoló emberek felől, ezért kezdtek gyanakodni. Egyébként maga a határőr szavunk is összetett, alárendelő és tárgyas, hiszen a határt őrző emberről van szó, akikre uniós tagságunk után még nagyobb feladatok várnak, mert mi leszünk az Unió keleti, déli határa Európában.

2003. október 30.

A kötőhangzók bosszúja

Az agglutináló magyar nyelv (ragasztó, a szó különböző elemeit a szótőre kötő) a szótő után képzőt, jelet, ragot tapaszt össze.

A finnugor és a török nyelvek ilyen típusúak. A szótő hordozza a jelentést, a képző megváltoztatja, a jel módosít rajta, a rag pedig segít mondatba fűzni a szót, vagyis viszonyt teremt. Kiválaszthatunk a szemléltetés kedvéért egy olyan példát, amelyen mindez látható: nézőket. A néz ige, szótő, az ő folyamatos melléknévi igenév képzője; a k a többes szám jele; a t a tárgy ragja. A k és t között a két mássalhangzót összekapcsoló ejtést könnyítő kötőhangzó szerepel (e).

Érdekes módon nemcsak ejtést könnyít, hanem bizonyos helyzetekben jelentést is módosít, azaz a képző szerepét is átveszi néha. Ilyen eset például a havasak-havasok, magasak-magasok.

A szópár első tagja melléknév a többes szám jelével, míg a másik (havasok, magasok) főnév, szintén a többes szám jelével. Tehát nem mindegy, mikor melyik kötőhangzót választjuk: A dombok alacsonyak, a hegyek magasak, magasabbak (a középfok jele a bb), míg a havasok onnan kapták nevüket, hogy nagyon magasak, a hó nem olvad el, sapkaként, köpenyül rajtuk maradhat nyáron is.

Akkor bosszulja meg a kötőhangzó a rossz használatát, amikor a beszélő szándékával ellenkező tartalom fogalmazódik meg eredményül: „Mások a kockázatok szeptember 11-e óta” (m2 2003. március 20.). Ez írás éppen a terrortámadás napján készül.) Mások főnévi névmás, másak pedig melléknévi. Így a példa szerint egyesek azonosak a kockázatokkal. Lehet benne valami, de nem ezt akarta

mondani a beszélő. Inkább szeptember 11 negatív folyamatokat jelző – elindító dátumának fontosságát igyekezett kiemelni.

A kötőhangzókat általában a szó hangrendjéhez igazodva választjuk ki. Magas hangrendűhöz magas magánhangzójú a kötőhang, mélyhez mély, vegyes hangrendű esetén némi változatosság tapasztalható: gereblye-gereblyék; vad-vadak; fotel-fotelja vagy fotelje, fotelok vagy fotelek; nyíl-nyilak. Ez utóbbi esetben az i hang a mély magánhangzókhoz hasonlóan (a nyíl szóban) hátul, hátsó nyelvállásban képzett, így a kötőhang mély magánhangzó lett. Ilyen a híd-hidak toldalékolása is. Első összefüggő szövegemlékünkben, a Halotti Beszédben a hangrendi illeszkedés még esetleges volt itt-ott, de többnyire igazodtak a toldalékok magánhangzói a tőhöz. eltérések: paradisumben (paradicsomban), milosztben (malasztban), halálnek, mugának (magának, fojának (fajának), világbelé (világba), archangyelt (arkangyalt), nyugalmábéli (nyugalmába), uruszágbelé (országba,), jouben (jóban).

Látható tehát, hogy itt-ott az általános szabályoktól eltér a kötőhangzó használata. A hangzásban nem csupán a hangrendhez és a jelentés változásához igazodik, hanem egyéb szempontnak is igyekszik megfelelni: a magyar hangzó nyelv esztétikai követelményeinek, továbbá a hagyományos ejtésmódnak. Mindeme szempontokon túl kivételek is adódnak. Egy ilyen került el a figyelmemet a 2003. szeptember 11-i írásomban, ahol a „derékebbnél derékebb” élőlényeket emlegettem, holott jobb lett volna nem „szabályosan”, mindössze a hangrendi illeszkedésnek megfelelően a kötőhangzó választást, hanem figyelmesebben az elfogadottabb alakot használnom: derekabbnál derekabb. A fokjel hatására (bb) megrövidült a szótó magánhangzója, majd ehhez igazodott a rövid, mély magánhangzó, vagyis a kötőhang: a. Így lett derekabb a „derékebb”-nél.

Az illeszkedés nem csupán a hangzó mélységét, magasságát veszi alapul, hanem a nyelvállást is, amely helyzetben a kötőhang képződik, vagy éppen az ajak nyíltabb vagy zártabb állását is: szövöm-szöttem, mondom-mondtam stb.

Lám, a lazán kezelt kötőhangzó visszaüt. Rá is teljes erővel kell figyelniük, különben elvétjük az érvényes szabályokat, majd öntörvényűen hibázunk.

2003. november 6.

Ahogy testünkkel beszélünk

(Dolgozatomban Dr. Takács Ilona írásából is szerepel néhány adat: Fejér Megyei Hírlap 2006. december 27.)

A tyúk és a tojás problematikája itt könnyen megoldható, vagyis hogy melyik kommunikációs formát használtuk előbb: a verbálist-e (a szavakkal történőt), vagy a non verbálist (azaz a testtel történő metakommunikációt). Amikor még nem volt szavunk, talán még embernek sem voltunk nevezhetők, a testünk jelzéseivel adtuk hírül érzéseinket, a másokra, a tárgyakra irányuló szándékainkat.

Ma már csupán harminc százalékát adja az információnak a testbeszéd, a többi a szavakra bízott kommunikációs feladat. Ebből következik, hogy akinek kevés a szava a „hírközléshez”, az több gesztussal élve beszél, azaz gesztikulál, a szavak kiejtését kézzel-lábbal, testtartás módosításával kíséri.

A beszédhelyzetnek – amilyen körülmények között megszületik az üzenet, a kommunikáció „végterméke” – tehát lényeges eleme, miként tempózunk, milyen hangerővel, hangsúllyal, szünetekkel beszélünk, de az is, milyen távolságra vagyunk a másiktól, többiektől, miféle mozdulatokat teszünk, esetleg elpirulunk-e, sápadunk-e. Arany János A walesi bárdok című balladájában remekül jellemez egy beszédhelyzetet: „Orcáikon, mint félelem / Sápadt el a harag.”

„A vendég velsz urak” Edvárd angol király őket megalázó követelésére (hogy dicsőítsék a Walest leigázót) belesápadtak.

A pirulás, sápadás nemigen befolyásolható tudatosan, hiszen belső folyamatok kivetítődései, de más metakommunikációs mozzanat akár tervezhető is. Ezen alapszik, ennek az ismeretnek a birtokában tudják megtéveszteni a másikat, ha sokat gyakorolják. Például a kémek, a politikusok, színészek, ügyvédek, diplomaták, nyomozók. Elfojthatók bizonyos gesztusok, de a jó emberismerők elől kevésbé.

A hazugságvizsgáló berendezések is a biológiai, kémiai folyamatokra hangoltak, amelyek akaratumkon kívüli rezzenéseinket elemzik. Desmond Morris angol viselkedéskutató ráerősít erre: „Hazudni csak szavakkal tud az ember, de egész testével aligha.” Ő egyik úttörője e

tudománynak, melynek eredményei hasznára válnak az üzletembernek, médiának, a politikusnak, de a mi hétköznapijainknak is, hiszen az emberismeret nemcsak arra jó, hogy ott bántsuk a másikat, ahol a legjobban fáj, hanem az eredményesebb együttműködést is segíti.

Mindnyájan „tetten érhetjük” társunkat néhány jellegzetes mozdulata, gesztusa alkalmával. Például a szónok igazmondáskor – legalábbis amelyről meg van győződve, hogy igaz – az egész tenyerét támasztja az asztalra. Ellenkező esetben csak ujjal érinti, és ha ilyenkor kemény szavakat használ, attól kevésbé kell félni, mert csak a hangnak van ereje. A szájhoz emelt kéz gyaníthatóan hazugságot akar takarni, vagy éppen a másik szavában nem hisznek. A szemet dörzsölő nem akar ránk nézni, a fülét fogdosó – beszélgetés, tárgyalás közben – nem akarja folytatni a társalgást. A nyakat vakaró bizonytalan Morris szerint, az állát simogató „megvilágosodott”, döntéshelyzetbe került, míg a homlokát simító elfelejtett valamit. A hátra kulcsolt kéz felsőbbrendűséget akar mutatni, önbizalmat. A fej felett összekulcsolt kézzel a széken hátradőlve feszengő ember domináns helyzetűnek érzi magát, míg a mell előtt összefont karok bezárkózást, védekezést, rosszallást, számonkérést fejezhetnek ki. A kéz a csípőn agresszió jele, különösen ha terpeszállásba is átmegy valaki, és ha fakanál is van benne, akkor jaj a hazaérkező részeg férjnek. A zsebre dugott kéz nemcsak az elutasítás, hanem a modortalanság jele is.

Ha a lábakat is nézzük, rájöhetünk, mit jelenthetnek a különböző tartások („a láb jelzi azt, ami a fejben jár”): lábkeresztezés, bokakulcsolás mindig idegességet, tartózkodó, védekező pozitúrát jelent. A térd átölelése ülés közben – inkább női szokás – félenkséget mutat.

Ha a gesztusokat megtanuljuk hibátlanul olvasni, közel kerülhetünk annak lehetőségéhez is, hogy elrejtjük őket, vagy éppen hazudjunk velük. Szóban éppen eleget gyakoroljuk, az már jól megy az egész országban egy ember kivételével, aki még sosem hazudott.

Az új esztendőben azonban jól fölfogott érdekünkben áll, hogy a valóságos helyzetből induljunk ki gondolkodás és cselekvés közben – előtt, különben magunkat csapjuk be. Gesztusként, a nyújtott kezét pedig fogadjuk el, mert az általában együttműködési szándékot, a másik elfogadását, társunkká emelését, a békülést, az emberit jelenti.

2007. január 1.

*„A cél felé vivő útról legalább annyiszor
hisszük, hogy zsákutca, mint a zsákutcáról, hogy
jó felé megyünk, hiszen a kezdete mindkettőnek
ugyanolyan. Ezért érdemes a szembejövőket
őszintén megszólaltatni, merre jártak, mire
jutottak.”*

/Halászi A./

A város mi vagyunk

Újra vastaps

Újra teltházat vont és vastapsot gerjeszt az Eötvös József Gimnázium és Ipari Szakközépiskola szereplőgárdája, amelynek munkáját szervezi teljes mellszélességgel a Club '96, és segíti két fontos vendégszereplő a Brassai Sámuel Szakközépiskola és Szakmunkásképzőből. A tavalyi Nyomorultak című előadás sikerén méltán felbuzdulva mostanában részleteket adnak elő híres rockoperákból és musicelekből. A csapat mai két vezetője – mint tavaly is – Bali Istvánné tanár és Olasz gyula klubvezető.

A mintegy 80 szereplőt számláló gárda A Dzsungel könyve, a Nyomorultak, a Jézus Krisztus Szupersztár, Az operaház fantomja,

Evita, és István, a király című művekből adott elő részleteket. A IV. b osztály leányainak tánckara vezette be az esti műsort nyitányként. Utána pergő ritmusban következtek az előbb említett művekből a részletek. Egy színfoltot jelentett Kamarás Máté színművészeti főiskolás „beugrása” néhány részlet erejéig. Az előadás főbb szereplőit a Nyomorultakból már ismerheti a közönség: Gallyas Károly, Machek Sándor, Nagy Éva, Nagy Ilona, Szabó Gergely, Bakonyi Csilla. Hozzájuk csatlakozott még fontosabb előadóként Burom Zoltán, István szerepében. Természetesen a többiek is fontosak, nélkülük nem jött volna létre a műsor, de a névsorolvasás helyett inkább néhány értékelő megjegyzésre vállalkozom.

Mai világunkban, amikor beszélni sem sikk a kultúráról, művészetekről – vagy éppen csak beszélnek róla –, nagy vállalkozás színre vinni amatőrökkel egy-egy ilyen műsort, mert kísért a sznobéria, a szellemi alultápláltság, a kulturális értékek iránti érdektelenség veszélye. Árpilis 16-án este az igen vegyes összetételű (korosztályokra érve) közönség egyik tagjaként részt vettem a siker születésének misztériumában. A tavalyi ismerős vastapsot hallhattam újra. Ha valaki megirigyelné a társulat sikerét, akkor zarándokoljon el a próbákra, beszélgessen is a gyerekekkel, vezetőkkel, mennyi munkájuk, idejük fordítódik a sikerre, és ha vállalja, akkor még keresnie kell ilyen ügyes gyerekeket, minden nehézség leküzdésére alkalmas és elszánt felnőtteket, betanítókat, rendezőket, függönyhúzókat, világosítókat, sötétítőket stb. Mindezt azonban működésbe is kell hozni. Ennek a lökést a lelkesedés adja, amely a korábbi sikereken alapszik... Tehát csinálja utánuk valaki, akkor megtudja, mi minden kell a sikerhez.

Számomra legfőbb értéke e vállalásnak a szereplő gyerekekben keletkezett érzet: az együttműködés öröme; továbbá annak a hitnek sugárzása a közönség körében, hogy van igény mégis a szépre, nemesre, jóra, hogy nem csak kenyéren él az ember, és nem mindennek lehet – nem is szabad – kiszámolni pénzbeli értékét. Aki mégis össze akar mindent számolni, az rájöhet talán arra is, hogy maga az élet sem kifizetődő. Az ókori görögök a kalokagathia szóval fejezték ki igényüket a szépség és jóság iránt, megtéve ez esztétikai és erkölcsi fogalmat értékrendjük második elemének, mert az első maga az emberi élet volt, amelynek a művészet, a szépérzék, az erkölcs, a

tudomány a minőségét adja. A lenullázódások idején lelki építkezést jelent egy ilyen előadás, feltöltődést az élni, teremteni érdemes hittel.

Ha az írásbeli érettségi előtt alig egy hónappal a negyedikesek is odaadással tesznek meg mindent az előadás sikeréért, akkor az azt jelenti, hogy nem csupán a jegyekben számszerűsíthető előmenetelt tartják fontosnak, hanem sokoldalú emberré akarván válni, érzelmi életüket is fölvértézik az elsivárosodás, az eldurvulás ellen. Ha ebben az irányban tényleg megtörténik a lépés, akkor megkapja igazi távlatát ez a kulturális vállalkozás.

A díszleteket Síró Lajos tanár tervezte, amelyek nélkül az esetlegességek száma nőtt volna, és amelyekkel harmonizáltak a dalok mind szövegükben, mind hangzásukban. A koreográfia tervezője Bognár Imre. A gyerekek rutinos mozgását csak az tudja értékelni, aki téblábolt már ösztönösen mozogva színpadon.

A csapat októberben mutatja be A dzsungel könyve című művet. A közönség tenyere addigra lelohadhat a mostani, immár második vastapsos időszak után. Gratulálok a teljes gárdának!

1997. április 24.

Az olvasás apoteózisa

Sokan hitet tesznek manapság az olvasás szentsége mellett. A bizonygatási, bizonyítási kényszert azért érezhetik a legmagasabb szintű szórakozást, az olvasást, a könyvet féltők, mert soha nem támadt még ekkora erővel a technika az évezredek művelődési szokások ellen, mint ma. Az Internet, a különböző számítógépes programok, a televízió, rádió annyira lekötik az embernek a nagy rohanásban véletlenül megmaradt idejét, hogy a könyvekre nem, vagy alig marad valamennyi. A médiumok versenyét megsínylő könyvről elhangzik: semmivel nem helyettesíthető az az érzés, amely kezünkbe vételekor kerít hatalmába tapintása, festék illata révén.

A tudománynak, művészeteknek e tárgyiasult valósága születése óta kérdéseket fogalmaztat meg, kételyeket vagy éppen bizonyosságot teremt az emberben maga iránt: „Rombolta vagy javította-e az erkölcsöket a tudomány és a művészetek fejlődése?” – kérdezte, a dijoni akadémia pályázati kiírás.

Rousseau, a nagy filozófus, író, pedagógus azzal nyerte meg a pályázatot 1749-ben, hogy tagadta a tudomány, a könyvek erkölcsre gyakorolt pozitív hatását. Vörösmarty is föltette a költői kérdést a könyvtárról szóló nagy versében száz év múlva: „Ment-e a könyvek által a világ elébb?” Hasonló volt a válasza a Rousseau-éhoz, de „mégis fáradozni kell, ...egy új irány tör át a lelkeken” – folytatja.

Ma, másfél évszázaddal a vers születése után Tiszaújvárosban is időszerű töprengenünk, ha kissé módosított formában is a könyvről, könyvtárról, mint az olvasás, művelődés hagyományos tárgyáról és intézményéről. Január 23-án, a felavatandó városi új könyvtárban összesereglett tömeg láttán fogalmazódott meg a kérdés: olvasóként is tülekszik-e majd ennyi ember a könyvek körül, mint a kétszeresen is magas vendég, dr. Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter úr avatóbeszéde alkalmával?

A nagyoktól ellesett bölcsességek és némi gyakorlati tapasztalatom birtokában kockázat nélkül válaszolhatok nemmel.

Az is része az igazságnak, hogy nem ez az egyetlen perdöntő kérdés. Városunkban nemcsak a jól prosperáló üzemek és az önkormányzat pénzei hívják életre az újabb és újabb létesítményeket, hanem a lakosság is igényli a jobbat, szebbet, és tesz is érte, áldoz is rá.

A kultúra és az intézményei között hasonló összefüggés van, mint a fegyelem és a rend között. Egy tiszta, rendes közterületen csak a legelvetemültebbek dobják szándékosan a kosár mellé a szemetet; a művelődés számos ágát kínáló könyvtárat – reményeink szerint – csak a tudományoktól megcsömörlött (ilyen kevés lehet) ember kerüli el.

Adva van tehát sok tízezernyi könyv, kazetta, lemez stb., próbálják ki, tolongjanak csak bátran. Igaz, kólát, mogyorót csak a legritkább esetben kapnak majd, de mániákus olvasókká válhatnak, és akkor akár új barátokra is lelhetnek. A könyvekben mindenképpen.

1998. február 12.

Bumm-bumm

Nem volna nagy kockázat fogadnom a kedves Olvasóval, hogy míg írok a robbantásokról, addig minden bizonnyal valaki(k)

tervez(nek) bumm-bummot egy étterem, bár, vagy éppen egy raktár ellen, és mire a Krónikában megjelenik a cikk, addig meg is valósítják terveiket. Ha a '90 óta elkövetett merényleteket néhány másodperces szünetekkel egyvégtében ismételnénk meg (isten ments!), akkor azt hihetnénk, hogy újra itt van az Ukrán Front, vagy a Sivatagi Forgószél tévedt erre. Ehhez díszkíséretül, ha a gépkarabélyos – Kalasnyikové a legjobb az egyik gengszter szerint, amely fegyvert a NATO-ban rendszeresíteni kellene – gyilkosságokat és a pisztolyos „kivégzéseket” is hozzáadnánk, visszafordulásra kényszeríthetnénk a Frontot. E mozzanatok azonban – egyelőre – nagyobb időközönként történnek. Némely heteken naponta, máskor – talán a mozi programjától függően – „csak” minden másnap.

Mivel kialakult a rendszere, így hozzá tudunk szokni, különben is, ha jók vagyunk, azaz nem dolgozunk a maffiának, akkor nem ellenünk irányulnak a fegyverek. Hogy vannak ártatlan áldozatok is? Ahol fát vágunk, röppen a forgács, ahol robbantanak, törik az ablak, omlik a fal. Ha valaki épp arra jár, az volt megírva a nagykönyvben neki, hogy ilyen cudar vége legyen. A többség (választások idején mennyire fontos szó!) megússza karcolás nélkül. Hányszor hallhatunk efféle „nyomós” érveket félelmeink eloszlatására?!

Tényleg veszélytelenek a gránátos-géppisztolyos leszámolások? Nézzünk magunkba! Már lassan megszokjuk, belefásulunk, tehát a lelkünket támadják, ha testi épségünk meg is marad.

Miféle reményeink élhetnek tartósan a jövő századot illetően, ha lassan szokatlan érzés vesz erőt rajtunk, ha egy napon nem robbantanak, nem ölnek-rabolnak?

Egy pszichológus szerint a legvalószínűbb, hogy 24-26 évesek követik el a merényleteket, mert sokuknak nincs jövőképe, egzisztenciája, így néhány ezer-tízezer forintért a legbrutálisabb munkát is elvégzik. Igaza lehet, de láthattuk a televízióban a két tizenéves leányt is, akik agyonrugdaltak egy taxist.

Hát itt tartunk! Lejebb-lejebb megy ez a kor, és nem tudni, hol kötünk ki. Amerikában? Ott, ahol egy szintén tizenéves fiú osztálytársait és a tanárát lőtte le, hogy emlékezetes legyen a születésnap buli? Mindig mondtam, hogy okos ember – a magyarok azok, sőt kreatívak, ahogy a legfőbb helyről hallhattuk – csak a jó példát követi, de az utóbbi időben elbizonytalanodtam. Tíz filmből kilenc amerikai nálunk, amelyek színvonaláról nem érdemes szót

ejtenünk; a népek olvasztótégelye akarunk mi is lenni, mint az USA, de hozzánk csak a maffiózók jönnek jobbadán. Csecsenföldről, Ukrajnából. Albániából, Kínából, hogy a Magyarországot tranzit útnak tekintő embercsempészekről ne is szóljak. Ők pedig nemigen olvadoznak, mi sem tőlük, így a tégely csak a robbantásokkor melegszik fel. Korábban a tatártól, töröktől óvtuk Nyugatot, most megint védjük őket, de magunkat nem vagyunk képesek biztonságban érezni. Hogy magyarok is robbantgatnak? A „mi maffiózóink” maradnának le? Mondtam, hogy kreatívak vagyunk, csak éppen jövőt nem tudunk így kreálni.

Örvendetes viszont, hogy a két legnagyobb pártunk első helyen szerepelteti programjában a biztonságot, de eltérő módokon gondolják elejét venni a lassan terrorba torkolló bűnözésnek.

Ha működésképtelenné válik az ország, mert az alvilág nagy teret nyer, akkor teljesen mindegy, ki alakít kormányt. Ha egy ügyész csak fegyelmet kap (azon kívül még mit, nem tudni), mert leállított egy százmillió adócsalási vizsgálatot, akkor A tizedes meg a többiek című film analógiájára mondhatjuk, hogy az oroszok (a maffia) már a spájzban vannak. A különböző bűnüldöző, jogalkalmazó szervek üldöznek, alkalmaznak, a bűnözők pedig heveny robbantgatások, lövöldözések közepette részt kérnek az ügyek intézéséből.

Az új belügyminiszter, nemzetbiztonsági főnök, de még az igazságügyi főemberek sem ülhetnek tehát babérjaikon, mert sem a múltban nem termett számukra, sem a jövőben nem fog, ha az ország lakosságát a merényletek elviselésére akarják szoktatni, mintsem kitörölni igyekeznének emlékezetéből. Nincs új recept: keményen kell föllépni, elvégre országos ügy. Hogy ehhez több pénz is kellene?

Erre mindig legyen! Inkább erre, mint ilyen-olyan, semmi új értéket nem teremtő segélyekre, támogatásokra menne el a költségvetés (természetesen itt nem a munkában megrokkant, megfáradt, önhibáján kívül szegény maradt emberekre gondoltam, hanem a rosszul, bután, felelőtlenül megcélzott, tervezett rétegre, ügyekre).

Tiszaújvárosban – hál istennek – nincsenek akkora ügyek, amelyekről napokig szólnak a hírek. A bűnüldöző szervek eredményes munkájának is köszönhetően „csupán” tyúktolvajlás, biciklik meglovasítása, hétvégi házakba való betörések szerepelnek a Krónikában. Ha valami nagyobb fajsúlyú bűneset történik, szinte biztos, hogy nem itteni elkövetők a tettesek. Ha robbantanak, azt az

erkélyen teszik, és azok az eszközök „csak” petárdák (igaz, szilveszter tájkán a pokolba kívánjuk őket, de lassan úgyis elfogy a muníciójuk, és békén hagyják a lakosságot). A kérdés viszont megmarad: az új kormány fél-e majd a nemzetközi megszólástól, és az idegengyűlölet látszatát is kerülve, kesztyűs kézzel bánik a nemzetközi maffiával, vagy megszállottan üldözi őket országhatárokon kívülre, csakis a többség – tehát a lakosság – érdekeit szem előtt tartva, és ha sikerül egy ügyet felgöngyölíteniük, ne az eltussoláson gondolkodjanak, mert akkor képletesen a tömegek meggyújtják a kanócot és egy nagy bumm lesz, amely után új időszámítás következik.

1998. július 9.

A munka dicsérete

Tudom, hogy ma, a polgár szó eluralkodása idején meggondolatlanságnak tűnik előhozakodnom a munka és munkás fogalmával, mert sokan a Kádár-rendszer ideológiai fügefalevelét látják benne. Ezekkel a kategóriákkal én úgy vagyok, hogy igyekszem annak venni mindegyiket, ami: a polgár a feudalizmus utáni rend konkrét és elvont, virtuális és körülhatárolható fogalma, amivel nem ijesztgetni, nem jutalmazni, felmagasztalni lehet valakiket, hanem – amint a választások eredménye mutatja – győzni általa, hiszen mindenki azt gondolhat róla, amit akar, mindenki hiheti, hogy ami az eddigi életéből pozitíve hiányzott, azt polgárként elérheti, és ha a hatalom elnyomta, polgárként fölszabadultan fog élni, jobb módban stb. Legyen úgy! Ámen!

Tiszaújvárosról szólok inkább, amely helység immár az egész ország irigységét, lelke mélyén az elismerését kívívta már, hiszen ennyire dinamikusan nemigen fejlődik – sajnos – egy másik városunk, településünk sem. A kishitűek és az ellendrukkerek rendszerint azt mondják, hogy könnyű ennyi pénzből, sőt lehetne ennyire jó talán kevesebből is. Nekem az a meglátásom, hogy az önkormányzat, a választott testületek összehangolt munkája, a városlakók figyelő tekintete, véleménynyilvánítása együttesen eredményezi Tiszaújváros tiszteletet kiváltó fejlődési ütemét.

A legújabb létesítmény, a termálfürdő ad ürügyet visszaemlékezni az eddigi legfontosabb építményekre, mert mindegyikük a legek birodalmába való: Városház tér és a járdák, parkok; a sportcentrum, a messze földön híres szabadidőközpont, a prosperáló régi és új üzemek, a tervezett logisztikai beruházások, ipari park, szobrok stb. A létesítményeken túl a város arcát a legmarkánsabban az intézményei rajzolják meg, továbbá a civil szervezetek tevékenysége, a közbiztonság, egészség-, oktatás- és művelődésügy, kereskedelem, közlekedés stb. Messze viszik városunk hírét mind a kajakosok, a triatlonosok, súlyemelők, mind a megyei, országos tanulmányi, kulturális versenyeken jól szereplő diákjaink, sőt már főiskolai rangú intézménnyel is büszkélkedhet városunk szeptember 1-jétől.

Az intézmények felszereltsége mindig lehetne jobb, de működőképességük elsősorban az ott dolgozók munkájától, tisztességétől függ, nem akadályozza az eredmény elérésében valami elemi hiány.

Ismerek néhány új tiszaujvárosi polgárt (ide illik a fogalom, jobban, mint a semleges lakos), akik természetes módon összevetik korábbi lakhelyükkel az ittenit. A leggyakoribb vélekedésük az, hogy itt mozgás, élet, fejlődés, ennél fogva jobb lehetőségek vannak a jövőre nézve. Egyénenként más-más módon élik meg ők is ezt a földrajzi, társadalmi, érzelmi környezetet, de általános a pozitív véleményük. Régi városlakóként én sem mondhatok mást, csak jó véleményt.

A világ viszont úgy marad kerek, ha egy-két fenntartást is megfogalmazok; inkább féltést, vágyat:

- A lakosságot hagyja aludni a szórakozásból éjfél után hazafelé (?) tartó polgár.
- A szép stadionba a létesítményhez méltó szintű csapatot szeretnék húszezred magammal.
- Egyik-másik helyi képviselőnek beszédképességet javító kurzust vagy az újjáavasztásáról a lemondását javaslom.
- Legyen sikk óvni a várost, és legyen nagyobb dicsőség az érzéseinkben tiszaujvárosi lakosnak lennünk.
- Kevesebb önteltséggel, a munkánk, a város iránti nagyobb alázattal végezzük dolgunkat, ahová állított a sors itt bennünket, és egy percig se gondoljuk, hogy a szomszédunk tevékenysége nem volna szerves része a város épülésének.

- Jó volna, ha a szolgálatot mindnyájan a másikért is, ne csak magunkért végeznénk, és lenne szem, amely észreveszi, értékrend, amelyhez mérni lehet a jót és a rosszat, szív, ész, amely megítéli, ki mit tett a városért.

- Végül foltokban, imitt-amott föllelhető még a törtetés, akarnokság, uralkodási vágy. Ki kell csúfolni, mint anakronizmust, mert a város ügyei véletlenül sem válhatnak uralkodni, és nem szolgálni vágyók önmegvalósító terepévé.

Ez azonban októberi téma már. Addig is elgondolkodhatunk rajta: ki boldogul itt, ki munkás és ki polgár. Addig talán kirajzolódik a két alak, és a jó szeműek egynek fogják látni.

1998. július 23.

Jelzőink

Egy-egy országnak legjellemzőbb jegye állandó jelzőként hangoztatott vonása: ködös Albion, precíz németek, tulipános hollandok stb.; de ezekkel a toposzokkal, klisékkel illetünk városokat, sőt városrészeket is; a bűn városa, Chicago, Harlem, az örök Róma, arany Prága stb. A mi városunkról is közhellyé vált már néhány jelző, amelyek között alig akad negatív: szocialista város, a fiatalok városa, a vegyipar fellegvára, fürdőváros, sportváros, a leggazdagabb város, a parkok, virágok városa. A következőket már én teszem a sorhoz: a kikövezett város, a biciklitolvajok és a kukások paradicsoma, a garázsboltok városa. Hiszem, hogy minden tisztaújvárosi hozzátehetne még egy-két jelzőt, amelyekből végül összeállhatna egy kép városunkról magunknak és a világnak, mely kép a valóságból és a vágyakból szövi a jövőt, rajzolja a múltat, jelent.

Mindezt augusztus 20-hoz és az államiságunk ezer évéhez, valamint az új évezredhez közeledvén tartom fontosnak elmondani magunkról. Tisztában kell lennünk múltunkkal, jelenünkkel, hogy jövőnket pontosan megtervezhessük. Amely jelzők ránk ragadtak és nem tetszenek, feledtetnünk kell. A történelem kerekét nem fordíthatjuk vissza, a korábbi államtípust nem tudjuk meg nem történtté tenni. Maga a város is a szocialista ipar egyféle

következménye. Hogy most miként szervezzük életünket, építjük lakóhelyünket, az is rajtunk múlik. Tegyük akár polgári vagy más módon, egy a lényeg: maradjon életképes, szerethető otthona sok ezer embernek, és éljen sokáig, érjen meg annyi rendszerváltozást, mint Buda, Esztergom, Fehérvár megélt eddig. De ne is a rendszerváltozást, hanem a békét, az építést, a gyarapodás legelemibb feltételét érje el.

A toposzokkal, klisékkel nem megyünk semmire. Azok általános érvényűek akarnak lenni, távol esvén az egyéntől, a személyestől, pedig nekünk személyes ügyünk városunk. Számunkra nem mindegy, milyen nyárfát ültetnek a parkban; miért építik be a központ szép nagy szabad területét; milyen színűre festik a házak falát; megsütik-e a kenyeret a pékek, vagy hókadtnak, a ki nem párologtatott víztől súlyosabban adják-e (így lesz szabvány súlyú); az sem közömbös, mennyi és milyen intézmény fölött rendelkezik a város, mert azok nélkül nincs hagyomány, anélkül pedig közösség, a város meg nem a házak, utak, parkok összessége, hanem a benne lakók közössége, civil szervezetei, szokásai, a szellem, ami láthatatlanul jelen lévő építő vagy rontó ereje a városnak. Ráül az arcokra, a köszönésekre, mozdulatokra, igazodásul pedig magára mutat. Ennek a kiinduló forrása lehet az önkormányzat, valamelyik közösség, néhány meghatározó személyiség, valamilyen esemény, siker vagy sikertelenség.

Erről a szellemiségről elmondhatjuk, hogy bizakodó, eddig félelem nélküli, kritikus, nem önkritikus, alkotásra berendezkedett, pártokra és vallásokra markánsan tagozódó, a város ügyei iránt érdeklődő, véleményt nyilvánító emberi vonásokból adódik össze. Hogy mi hiányzik belőle? Elsősorban a másokra jobban figyelő türelmesség, sok esetben a nyíltság és a szerénység; bőviben vagyunk azonban az akarnokságnak, néha a törtetésnek, ami együttjár a fűrésszel.

Szellemiségünkben túlértékelődik a munkahelyi vezetői beosztás, és újabban a pénz birtoklása révén kialakult kivagyiság. Szerencsére nem öltenek még kóros mértéket.

A városhoz 1958 óta tartozom, volt módom így minden fontos változást hozó eseményen részt vennem, a szellemiséget, erkölcsiséget meghatározó személyeket, közösségeket ismernem, ráéreznem az emberi jóakaratra és a gyarlóságokra, tipizálnom helyzeteket,

embereket, meghatároznom köztük saját koordinátáimat, lehetőségeimet, esettségemet, reményeimet.

Ez a korai kötődés nem érdem, csak lehetőség együtt történelmet és saját személyiséget élnünk és építenünk. Ehhez kell alakítanunk magunkról a képet a jelzőkkel, de ismernünk is jól volna magunkat, városunkat, hogy arcvonásaink között a szebbek legyenek túlsúlyban a mi gyönyörűségünkre, ellenfeleink, irigyeink bánatára.

1999. július 22.

Integrálódunk

Mindig tudtam, hogy városunk integráns része hazánknak, bár néha úgy tűnt, első akartunk lenni az egyenlők között (csak egy pillanatra gondoljunk a korábbi városnévre, a harmincéves sikertörténetre). Tudtuk, tudtuk mindnyájan, hogy mi is Magyarország vagyunk, de szerettük volna mindig a végtelenre tágitani pozitív helyzetünket, kivételes szerencsénket, ami egy kissé összefüggött az akkori legnagyobb ember nevének fölvételével. Akkor, sőt később is azt hittük, hozzánk olyasmi nem gyűrűzik be, mint munkanélküliség, szegénység (hál' istennek csak kisebb mértékben, mint máshol).

Nem hittük volna, hogy nálunk is megjelennek majd a nehéz fiúk, a rosszak és rabolnak, betörnek, pedig nyilvánvaló az összefüggés: csak onnan tudnak rabolni, ahol van mit. Az IBUSZ, az Ékszerbolt pontosan ilyen hely.

Városunk tehát elveszítette ebben a tekintetben érintetlenségét, betagozódott a bűnözési statisztikába úgy, hogy nem lóghat ki a sorból. Érdekes megfigyelni az említett két rajtaütés esetleges logikai szisztémáját: városközpont; ugyanabban az épületben van mindkét helyiség; felfegyverkezett bűnözők, akik tutira mentek; nyitás és zárás előtt közvetlenül. Nem szeretnék cassandrai jóslatot mondani (az ókori jós, akinek minden negatív előrejelzése bejött), de a földrajzi logikát követve a Lottózó is beleeshet a szórásba.

Ismerős az a gyűlölt új fogalom, hogy megélhetési bűnözés, továbbá az a tapasztalata a rendőrségnek, hogy ilyenkor, ünnepek előtt megszaporodnak az efféle esetek. Tehát van, lesz karácsonya a

bűnözőknek, ha addig el nem kapják őket. Az ötmilliós rablás is megélhetési bűnözés, hiszen bizonyára megszokott egy színvonalat az elkövető, és ezt az életformát, minőséget akarja élni tovább, ha hagyják. Hogy azok között is van különbség? Mennyivel jobb annak, akit háromezer forintért vernek agyon, mint akit ötmillióért lönek le? Bűn-bűn, életforma, ami a tisztességesek létének minőségéből farag le állandóan, mert „együtt kell élnünk a bűnözéssel”. Robbantgatnak (jön az év vége, talán passzióból is szól a petárda, hadd örüljenek a szomszédok az éjszaka kellős közepén mások jókedvének), leszámolnak, felszámolnak vállalkozásokat gránáttal, plasztikbombával, autó lángra lobbantásával „fegyvernek látszó” tárggyal. A lakosság csak lesi, vajon mit hoz a Jézuska karácsonyra, Szilveszterre.

December 6-án mutatta a TV2 az egyik nehéz fiút, miként érzékenyül el népes családja ünneplő körében, amikor jó magaviseletéért (biztosan köszönt előre a foglárnak) idő előtt hazaengedték a börtönből. Valami betörést követett el, de az ünnepi hangulatban csínytevéssé szelídült a dolog, nem is lehetett tételesen hallani, miért ült több mint hat évet (mintha egy-két gyerek fiatalabb lett volna; esetleg levél útján?). A lényeg persze a békés karácsony a megjavulás reményével. De saját lábra tud-e állni szakma nélkül, büntetett előélettel és még egy sor más hátránnyal? Nem jelenik-e meg, vagy a másik megtévedt a tiszaujvárosi boltok, pénzügyintézetek környékén, de hívatlan vendégként még karácsony előtt, után, máskor, akármikor? Az ilyen eset ellen a biztosító sincs biztosítva, csupán rendelkezhet egy kötvénnyel a cég vagy egyén, de ez nem védi meg a bajtól.

Közben talán már ki is szemelte(ék) a rabló(k) az újabb rajtaütés színhelyét. Mi pedig szépen együtt élünk kényszerűen a bűnnel, amit ellenünk követnek el, és az az öröm se adódhat számunka, mint a rendőröknek, akik kétszer is elfogták a whiskyst (igaz, ehhez egyszer el kellett engedniük).

Attól lehet tartanunk, hogy az ilyen kényszerű együttélés a bűnnel lefelé haladva éri el a társadalmi egyenlőséget (a koegzisztencia következtében lefelé nivellálódunk), vagyis naponta fölradunk valamit abból, amit eddig fontosnak tartottunk, mert lassan-lassan át kell adnunk a teljes terepet a bűnözőknek, hisz' nekik is

élniük kell valamiből: belőlünk. Legyen mindnek karácsonyra, de bent, az őket megillető helyen, „ott, túl a rácson”.

1999. december 9.

A nép szava Isten szava

Valahogy úgy vagyunk a választásokkal, szavazásokkal, hogy a döntésünk pillanatában egyféle fölemelő érzéssel nyugtazzuk fontosságunkat, majd hisszük, a mi jelöltünk a legjobb. Így van ez akkor is, ha csak a rosszak közül kell valakit megneveznünk valamely posztra vagy piederstálra. Olyankor biztosak vagyunk benne, hogy a mi kitüntetettünk a legkevésbé rossz. Ha az az állapot jön el, amelyben már nem hisszük választásunk értelmét, akkor másokra hagyjuk a döntés jogát, és előkelő idegenként, kívülről mondunk lesújtó véleményt a többiek szavazatairól „ugye megmondtam” csatakiáltással, ha nem bizonyult jónak a korábbi jelölt. Van úgy, hogy túl sokan nézik kívülről a többiek vitáját, döntés előtti elszántságát. Ilyenkor érvénytelen lesz a kevesek véleménye, majd megismétlik a procedúrát. Végül kialakul a többségi akarat.

A Krónikában már hagyományosnak mondható szavazás is meghozta az eredményét. „Össznépi” játékká nemesült: ki az év embere, asszonya, pedagógusa, gyógyítója, sportolója, mi a legfőbb eseménye városunknak. Az eredmény olvasható volt a legutóbbi számunkban. Mindennel egyetértek, hiszen „a nép szava Isten szava”, a több ezer szavazatot nem lehet semmiképp figyelmen kívül hagyni. Különben is játék volt – legalábbis az eredeti szándék szerint –, amely néhány mozzanatában komolyra fordult. Pl. a személy erénye vagy fogyatkozása mellé társult a választók döntésében a pártállása, funkciója, legfőképp azonban ismertsége. Így fordulhatott elő, hogy a sportoló és az év asszonya kivételével a városi politikusok kerültek az élre minden kategóriában. Ennek ellenére nem kérdőjelezhető meg a végeredmény, mert a nép szava... Még akkor sem, ha névtelenül szavaztak; vagy éppen névvel, hogy lássák, mi az erkölcsi hozzáállása az adott személy által képviselt feladathoz, hivatáshoz, magához a személyhez; nota bene!, ha kilopták a szomszéd postaládájából a

szavazó cédula miatt a Krónikát, akkor is jó volt a végeredmény, hiszen egy újság egy szavazat, annyiszor annyi szó – népé, Istené –, ahány szavazólap összegyűlt.

Lám, a Krónika milyen fontossá tud válni ilyenkor (szerintem máskor is az)! Elgondolkodhat a szerkesztőség azon, nem kellene-e legalább még egy kategóriát megjelölni, hogy külön szavazhassanak a képviselőkre, a politikai porondon küzdőkre a Tisztelt Olvasók, hiszen az ő ismertségükkel – eleve azért választották meg őket – nem versenyezhet azonos, de hasonló feltételekkel sem a többi a népszerűségi listán.

Nehogy fanyalgásnak vegyék soraimat, mert én is nagy örömmel és köszönettel nyugtáztam a nem várt szép helyezésemet és a másik kategóriában rám adott szavazatokat. Tudom, hogy Svájcban kisebb ügyekben is kiírnak hivatalosan referendumot, meg aztán nálunk is vannak már szépségkirálynő-választások, bálkirálynők.

Erről jut eszembe... Néhány évtizede Anna-bál volt az egyik faluban. A bevétel növelésének módjául a szavazócédulák árusítását választották. Így történhetett, hogy – alig észrevehetően ugyan, de – biccentett a győztes, ami azonban a hosszú báli szoknyában székszepillé szelídült (a kedvesének, esetleg rokonának volt pénze).

Az ember valami alapján mindig el kell döntse, ki vagy mi jó neki. Erre remek gyakorló idő az év utolján a Krónika versenyfelhívása és jó terep maga az újság, amely – írott formában ugyan, de – a nép szavát, sőt a magasabb ígéket is (ha van egyáltalán annál magasabb) megszólaltatja.

2000. január 6.

Az igazság pártsemleges

Ezzel a címmel már el is mondtam a témáról a legfontosabbat. Kár volna belemerülni – nem is teszem – az igazság filozófiai taglalásába, amelynek a végén akár addig is eljutnánk: az az igazság, hogy nincs igazság. Ezzel a paradoxonnal azonban nem sokra megy az ember, még annyira sem, mint a pártok koalíciós vagy éppen ellenzéki viszonyban egymással.

Jó két éve az egyik városi előljárával beszélgetve „színt kellett vallanom”, hogy valójában kormánypárti vagy ellenzéki érzelmű vagyok-é, mert írásaimból hol így, hol úgy derül ki, de legtöbbször sehogy. Azt hiszem, ma sincs másképp, hiszen még tudok örülni romlatlan jámborsággal, ha bármelyik párt, egyház, civil szervezet, magánember tesz valami jót a közért úgy európaiasan vagy tisztos magyar ember módjára.

Sajnos, nemcsak öröme adnak okot a mai események, hanem a letargiába hajló érzelmekre is. Ilyen csüggesztő esetek között említhetők az egyházak „bitang listái”; Kovács képviselő úr rágalalmazása; a vasutas szakszervezetek arányt tévesztő „harcossága”; a koalíciós pártok villongása egymás között stb. Aki csak fekete-fehérben szereti látni a világot, a két pólust, az is érezheti felsorolásomból, hogy egyaránt fáj mindegyik, mert a magyar viszonyokat rongálják vagy úgy, hogy csalódniuk kell a tömegeknek eddigi bálványaikban, vagy úgy, hogy bekerítve érzi magát az ember, mert bármerre nézzen, lépjen is, mindenfelé sárdobálás, ki kit győz le verseny dűl, és mindez a közösség érdekében történőnek akar mutatkozni.

Ha árnyalatokat is érzékelünk, jobban elszomorodunk, mert látjuk a sandaságot, a sunyítást, a bajok kerülését, szőnyeg alá söprését, ha nem tudják a másik nyakába varrni. Itt a rosszat mindig az előző kormány követte el, a jót az éppen hatalmon lévő.

Semmi érzelmi, erkölcsi „hozott muníció” nincs, mert első lépésként megsemmisíti az új kormány, aztán csinál valamit, ami más, rámeleg a sok energia, de többnyire nem lesz lényegesen jobb, mint az előző. Tehát pusztul az az érték, amelyet az előző és a mindenkor hatalom választói teremtettek. Ma is folyik az ideológiai harc, amit annyira lehetett az átkosban is utálni. A világháború után ennek a „végső” harcnak estek áldozatául a kastélyok, mert azok az urakéi voltak. Hogy a nép építette? Szét is hordta utána az ideológiai harc nevében.

Cikkem végén inkább örömmel állapítom meg, hogy a miniszterelnök kedvem szerint beszélt, amikor az országképet rajzolgatta (az új pártelnök bumbuli megnyilatkozása se tudta lerontani). Aztán hogy mennyit valósítanak meg majd a tervből, meglátjuk, de jó volt hallani, amikor az etnikum segítségének módjául a gyerekeknek az iskolát, tanulást irányozta elő, a felnőtteknek pedig a közösség épülésére szolgáló munkát, azaz a közmunkát említette.

Ne vegye szerénytelenségnek a kedves Olvasó, ha itt megjegyzem: hasonló végkicsengésű cikkem a beszéd elhangzása előtt, sőt más összefüggésben korábban is megjelent. Ép eszű és tisztességes szándékú ember az egyre növekvő arányú etnikummal kapcsolatban nem is gondolkodhat másként, mint úgy, hogy az emberré nevelő munkától és iskolától nem fosztja meg a magyar állampolgárokat. Csak legyen erő és pénz végigvinni azt a jó gondolatot! Ettől és csakis ettől szűnnének az előítéletek, javulna az ország közérzete, amely a képén, hamvas ábrázatán mosolyként jelenne meg. Az egymásnak feszülő erők ebbe egy irányba hatókká váljanak, mert az igazság – ez az – pártsemleges.

2000. február 10.

Rekviem a Tiszáért

Csak anyámat, apámat és testvéreimet szólítottam meg annyiszor, ahányszor eszembe jutottál, Tisza, te semmihez nem hasonlítható folyó. Száz hídról is csodáltam más vizeket, de mindig te voltál a mérték. Nem is víz vagy, hanem az idő örök árja, ami összegyűjti szülőföldem ereit és a könnyeket, viszi megtisztulni a tengerbe, a szent nagy Óceánba, ahová Ady is tartott. Gyerekkorom meséi mind veled kezdődtek, a partodon történtek, Attila kincseinek fénye is a hullámodon törik meg, zúgásod, játszi fényeid ma is ebbe a mesevilágba ringatnak.

Eddig megadta a sorsunk, hogy együtt éljünk, de most beléd hullik a vadkacsa, sirály, kormorán, mert ivott vizedből, evett mandula szagú haladból, mint a sasok, rókák a partjaidon. Bocsáss meg, hogy csak szobámban siratlak. Anyámat se néztem meg holtában, mert mosolyára akarok mindig emlékezni. A csónakomat se húztam ki a partra, mert rajtaad siklani akartam a késő télben is.

Első versem is rólad szólva jelent meg:

Csónak siklik a Tiszán,
mint fagyott havon a szán
Tova, tova lefelé,

Gyöngyöt szór maga elé.

Benne öreg halász ül,
Roskatagon, egyedül,
Evezője vízbe csobban,
Ladikján lágy hullám loccsan.

Hala – ha van – alig, minek,
Úgyse főzi meg senkinek...
Kikötője nem messze már,
Szemfedője a holdsugár.

A te szemfedőd a terjengő mandula illat, ami posvánnyá tenni igyekszik, de visszatér még beléd az élet, mint ahogyan medret váj magának a sziklát kavicsá törő víz. Hordok halakat a tavakból, erekből, korábban holt ágaidból, hogy dajkálj életet is, mert te nekem nem horgász helyem vagy csupán, hanem társam, aki velem párhuzamosan futsz medredben és túlélsz mindnyájunkat, akik most siratunk. Ágaidba te sem tudsz visszafolyni, miként mi sem lehetünk újra ifjak; nem tudod hullámaiddal elsöpörni a sírodat ásó bányát, mert az örök törvény lefelé kényszerít mindnyájunkat. Le, le a tengerbe, a végtelenbe, ami felolvasztja majd mind a magyar, mind a román bánatot, amely megkövesült, és a te vized sem oldhatta föl eddig szívünkről.

Örvényeid most még csak a fizika törvényei szerint kavarnak, de tudom, lesz feltámadás. Akkor majd visszaadod dajkált halamat, és madár zeng fölötted, csónakok siklanak vizeden, megmártóznak újra partjaid mentén az emberek, mert te leszel az élet forrása, reménye.

2000. február 24.

Dísztó

Sokfelé láttam már mesterségesen kialakított tavakat, amelyeknek többnyire idegnyugtató, pihentető és díszelgő szerepet szántak. Barokk kertek, királyi udvarok, arborétumok, de városok

belső térségei közepén egyaránt megtalálhatók. Funkciójuk kiegészülhet sportcélú felhasználással (csónakázás, evezős verseny stb.), de alapvetően esztétikai érzékünkre akar hatni, hiszen szép. Benne van az egyik ősz elem, a víz, abban sokféle élőlény alakít ki ökoszisztémát (élő szervezetek élettere... és élettelen tényezők együttese).

Ebben a meleg tavaszban nálunk „nyaraltak” az unokák.

A legkisebbikkel naponta körüljártuk a mi dísztavunkat. Megcsodáltuk, miként kapja el a lepkét a béka; hogy verődnek rajokba a törpeharcsák; mint szállnak le inni a galambok egy-egy kőre, ami kiáll a vízből stb. Sehol nem láttam ilyen szép kővel kirakva a sétányokat a tavak körül, mint nálunk. Pedig többfelé aranyhalak és hattyúk is lakják a vizet, tavirózsák, vízililiomok. Ráadásul szemetet sem láttam azokban a tavakban.

A mi dísztavunkat valakik és valamik viszont rondítják: a naponta beledobott szemét; üvegek, gondosan balanszírozva a víz mennyiségével, hogy el se süllyedjenek, föl se boruljanak (buta, szemetelő horgász módi, de itt szerencsére nem szabad horgászni); régi evezős verseny emléket őrző (?) kis stég leszúrt karói; beledobott, oda nem illő kövek stb.

Húsvét hetében mondhatjuk stílszerűen Pilátust idézve: „Ecce homo” (íme az ember). Csakhogy a tömeg akkor „feszítsd meg”-et kiáltott, a római pedig mosta kezét.

Annyi mégis ideillik, hogy lám, ilyenek vagyunk, meggondolatlanul tóba, dísztavunkba szemetelünk. Arra pedig megy majd a patkány, ami kilóg a már kialakult életközösségből. Ha utálatos valamit akarunk mondani, akkor jut eszünkbe ez az okos, ám ronda állat.

A németek most divatolnak velük (Móricka a görénnyel tette). Azért ekkora méretet nem ölt a szennyezés, de jelez valamit: mintha nem állnák némelyek a rendezettséget a parkokban, a tó körül (apropó: nevet kellene adni a dísztavunknak). A rendben fegyelmező erő rejtezik.

Az alacsony igényszintű ember úgy hasonítja magához a szebb környezetet, hogy rondítja, az igényesebb megóvja a tisztaságát.

Hogy hány százalék tartozik ide vagy oda, nem tudni. Azt viszont igen, hogy egy ember is képes jót és látható rosszat is cselekedni ezen a téren.

Hogy növekedjék fájdalmam, a tó körül ocsmány, mosdatlan szájú szöveget is hallottam. Nemcsak ott, a játszótéren is. Kisebb-nagyobb csapatokba verődve a szünet kellemes idejét töltötték az általános iskolások. Mintha ízlelgették volna a válogatott trágárságot, pedig nem volt feszültség, csupán bújócskáztak és nem vették észre, hogy az épületen keresztül is megtérhetnek a kiinduló ponthoz, míg a hunyó távolabb járt, vagy éppen belépett a vízbe az egyik gyerek.

Nevelés, gyakorlás kérdése. Olyan ez a szemtelés, káromkodás, mint a hamis énekhang: ugyanazzal az erővel lehetne pontosan, szépen is énekelni, csak nincs hozzá füle, mint ahogyan a rendetlen ember és annak gyereke újratermeli a fals erkölcsöket, a közösség szabályai elleni magatartást.

Ezek aztán nem teszik könnyűvé a velük való bármilyen foglalkozást, pedig kell törődni velük, hogy minél tovább maradjon Tiszaújvárosnak dísztava, ne pedig egyesek pöcegödre, amibe bármit behajigálnak.

2000. április 27.

Hurrá, nyaraltunk!

Azért ez a lelkesültségem, mert az előző két nyáron egy fillérrel sem toldottuk meg az idegenforgalmi bevételét egy országnak sem, sőt a belföldi turizmus ügyét sem lendítettük föl. Maradtunk, csupán a nyéki kertünk és a város között ingáztunk, míg tudtam autót vezetni, tavaly pedig a kissé elhanyagolt kertet kellett rendbe hoznom.

Az idén csapot, papot itt hagyva Fehérvárra mentünk testben-lélekben ejtőzni a gyerekekhez, unokázni. Reméltük, leugrunk a Balatonra meg a Velencei-tóra is fürdeni egyet, de a mi szerencsénk ezzel a nyaralással is kimutatta foga fehérjét: fújt a szél, esett az eső, hideg volt. Azért nem unatkoztunk, mert „testületileg” elmentünk a Pátkai- és a Fehérvárcsurgói-víztározókra horgászni. Többnyire azonban múzeumokba és híres műemlékekhez sétáltunk el, vagy az udvaron fociztunk az unokákkal. Amikor esett, tévét néztünk – öttusa, úszóbajnokság, mese –, újságot olvastunk.

Mivel magánügy a nyaralás, mindez érdektelen lehet, de talán nem közömbös, mit írt a Fejér Megyei Hírlap ez idő alatt.

Itthon összevetve az Észak-Magyarországgal, sok hasonló témát találtam, de olvashattam speciálisan Fejér megyére és a székhelyére vonatkozó érdekes írásokat is.

Természetesen az ott rendezett öttusa Európa-bajnokság foglalta el a címlapot. A sporthírek között hangsúlyos volt a Vidi föltámadása, bejutása a legfelső osztályba, továbbá előkészületi sikerei az olimpiai válogatott (4:0) és a Győr ellen (2:0). Kövér betűkkel adják hírül a felcsúti sikert (ott csapattag a miniszterelnök): megkapaszkodott a megyei első osztályban 12. helyével és „nézőcsúcsot” vonzott, különösen idegenben. Érthető.

E hírekkel szemben szomorú a velük párhuzamosan megjelenő Észak-Magyarország híre a DFC megszűnéséről.

Szomorú hírek is helyet kaptak a lapban. A Mannesmann bezárja sárbogárdi gyárát, áttelepszik Kínába, ahol olcsóbb a munkaerő, pedig egy fél éve még fejlesztésről beszéltek, és most 1100 munkást fokozatosan leépítenek. Az autórádiók, CD-korongcserélők gyártásának helyén nem lehet mást csinálni.

A térségben egy több száz fős katonai alakulatot is szélnek eresztettek, szaporítva a munkanélküliek számát. Jóllehet fölszívna sok embert a fehérvári nagyüzemek. A Fialla is bezáratta olasz autóinak márkakereskedését. Újabb 100 fő került utcára. Ismerős Borsodban az efféle mizéria, mint a zöldség árak csillagászatira duzzadása a szárazság miatt.

A cikkíró úgy zárta piaci elmélkedését, hogy többbe kerül a (hús)leves, mint a hús (értsd rajta a leveshez valókat a húson kívül).

Országosan elhíresült a zámolyi polgármester, aki lemondásra kényszerült. A helyébe az indulási jogot szerzett öt független jelölt egyike kerül. Ugyanígy Fejér megyei, de szívderítőbb hír, hogy fölüjítták a Vörösmarty-émlékmúzeumot Kápolnásnyéken, de szponzorok nélkül vontatottan halad a dolog. „Népünk leglelkesebb lelke” 1800. december 1-jén született és 1855. november 19-én halt meg. Ő a leghíresebb költő, továbbá Vajda János a Fejér megyei születésűek közül.

Ugyancsak e hét újságja, hogy a börgöndi repülőtéren megtartották a légiparádét, bár az ÁPV Rt. közbeszólt, hogy ő a tulajdonosa a területnek, nem engedélyezi, sőt valaki robbanóanyagot

mondott valahol a területen. Miskolcon örömhír ugyanekkor, hogy évtizedek óta először személyszállító repülőgép szállt le a reptéren. Kontrasztok. A reptér a fehérvári és az akai önkormányzat tulajdonába kerül.

A nagyobb értékű, főként külföldi tulajdonú autók az udvarból is ki tudnak gurulni, ha a tolvajok ráteszik célkeresztjüket.

Nem ismeretlen itt sem, mint a rajtakapott, maga zsebére dolgozó közlekedési rendőr, az olajmaffia kiterjedt tevékenysége, adócsalása, vámbűntettei.

Szomorú és fölemelő hírrel zárom e szabálytalan lapszemlét: a korábban föltárt királyszerűségekből szinte fűnek-fának adtak csontokat tanulmányozni a harmincas években. Például egy orvostanhallgató egy koponyát kapott, amit „elfelejtett” visszavinni.

Ma már valamivel rendezettebbek a körülmények. Augusztusra szervezik a Millenniumi Királyi Napokat, hogy méltóképpen emlékezzenek meg az elmúlt ezer esztendőről.

Ezt mi is megteesszük Tiszaújvárosban.

2000. július 20.

Ahogy illik

A millennium csúcspontja országszerte, de városunkban is augusztus 20-ra esett. Mindig motoszkál valami félelem bennem, ha egy napban sűrítjük össze mindazt a lelki, erkölcsi feltöltődést, igényt a lélek pótlására, amelyet az év során érzelmi kiüresedésünkkel elveszítettünk. Ez az augusztus 20 sokáig hatóan szép emlékként élhet a tiszaujvárosiakban, hiszen több napon keresztül változatos programokkal ünnepelhettünk. Nem mondhatjuk a forgatókönyv egy pontjáról sem, hogy fölösleges, üres, sablonos volt. Már csak azért sem, mert fölkészültebb lélekkel várta minden magyar ezt, az ezrediket, mint más alkalmakkor. A város elöljárósága, ünnepi műsort szervező gárdája most semmiféle arányt nem tévesztett, úgy állította össze a programot, ahogy illik a legrégebbi nemzeti ünnepünkhöz: a lélek fölemelkedett, szárnyalt a képzelet, múltba, jövőbe mélyedt a gondolat.

Magas rangú személyiség is hozzájárult a mi helyi megemlékezésünk méltóságának növeléséhez igen színvonalas ünnepi szónoklatával és millenniumi zászló átadásával. Dávid Ibolya miniszter asszony nemcsak a sportteljesítményével lepte meg a közvéleményt, hanem tartalmas, szépen előadott beszédével is.

Csiksomlyón, Késmárkon járva egyszer egy búcsú alkalmával láttam zászlókkal fölfelé menni a népet a dombra, a templom felé. Magasztos kép, szép érzés, fenséges, bensőséges és emberi érzések forrása a látvány, amely e síkra települt városban, nálunk is megvalósult kicsiben: az István-szoborhoz virággal mentek föl a gyerekek sorban, lassan, méltósággal, mint ahogy az alkalomhoz illett a komolyság, ugyanakkor természetes mozgással megkerülve a szobrot visszafelé is vonultak. Az emelt dombon földidéződött Késmárk, amit ma már kecsmaroknak mondanak...

Egy pillanatra nagymamám – nyugodjon – jutott eszembe.

Idős korában is ünnepélyes hangon emlegette, hogy a szülőfalunk földvára emeltek egy obeliszket a honfoglalás millenniumára, ahol ő mondott verset gyerekként.

Ez csak az utóbbi száz év az ezerből, de mi ezt éltük meg, ez a jelenünk és a jövőnk kezdete. Kell az ünnep, mert méltóságot ad érzelemnek, gondolatnak, szárnyakat a léleknek és az emlékezésnek, reményt a jövőt kutató szemnek, érzelemnek, hogy megtaláljuk a helyes utat Istvánt szerető, követő gyermeki hittel. Erre a szép reményre okot adott az ökumenikus kenyérszentelés, zászló áldás, a pártok egymáshoz – legalább földrajzilag – közeli együttes ünneplése, leginkább azonban az emberek arcán az őszinte érdeklődés az emlékhely, szoboravatás mozzanatai iránt, az ünnep iránt.

Mintha kevesebben mocorogtak, beszéltek volna a Himnusz alatt, mint más ünnepeken, és a nyári kalap is csak a hógutától való félelem miatt maradt férfitársam fején, vagy már nem is emlékezett rá, hogy kalapot is tett föl otthon, mielőtt az ünnepélyre indult.

Ezzel akár megkezdődhetne az újabb ezer esztendő, mert lezártuk, szívünkben, tudatunkban őrizzük az elmúltat.

Ha már forradalmakat, háborúkat hagyunk a 20. században, vigyük át a békevágyat, az alkotáshoz a csendet, nyugalmat a 21-be, amelyben csak akkor legyünk hangosak, ha egymást joggal dicsérjük, mert helyettünk nem fog senki más hazát építeni a jövőben sem.

Ahhoz pedig együttműködés kell, elhagyván a költők által is megrótt civódásainkat.

Szép volt, jó volt és jó is Tiszaújvárosban magyarnak lenni. Rajtunk múlik, hogy az új évezredben is jó lesz-e. Gratulálok mindazoknak, akiknek szerepük volt az István emlékéhez méltó ünnepben, mert – bár hétköznapiak hosszú sora jön – főlemelő emlékezni is a gyönyörű ünnepre.

2000. augusztus 24.

„Ökumenikus” pártpartik

A világ egyik legtermészetesebb dolga, hogy a választási ciklus második felében egymásnak adják a város képzeletbeli ajtajának kilincsét a pártok. A „nagyok” mellett a „kicsik” is megjelentek már egy tájékozódás erejéig. Hogy ki mit szűr le tapasztalatként az itt látottakból, az optika és „pártérdek” dolga. Tény az, hogy jönnek „viselkednek”, megpróbálják – helyesen – legalább itt pihentetni a Parlamentben fel-felhorgadó gyűlölködést, acsarkodást.

Volt már itt a Keresztény Demokrata Párt vezetője, a MIÉP-é, a Munkáspárté is eljött, de nem maradt le a Szocialista és a FIDESZ párt mellett a Szabad Demokraták miniszterelnök (ön)jelöltje sem. Legutóbb a FIDESZ főideológusa, helyesebben a miniszterelnök politikai főtanácsadója (Tellér Gyula úr) látogatott városunkba körülnézni, és ha már itt van, tart egy előadást, mint ahogyan a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szokott.

Megvallom, engem igazán az érdekelt, hogy egy tudós, külföldre sokat járó ember egy – neki csupán ujjgyakorlatnak számító – tudományos kérdésben milyen arányban és módon viszi bele a napi politikát és pártjának propagandáját. A téma és cím egyébként érdekes volt: A társadalmat összetartó erők. A politológia, szociológia tudományai taglalják ezt, de mégis izgalmas egy főembertől hallani.

Az ökumenikus jelzöt – ha idézőjelbe tettem is – megérdemelte a Könyvtárban tartott összejövétel (egyetemes, általános a szó jelentése, amit főleg vallási mozgalmakkal kapcsolatban emlegetnek, de illik ide is). Már csak azért is, mert minden pártállásúból, sőt párton kívüliek is

részt vettek rajta. A tudomány egyetemessége alapján is elbírja az esemény a jelzőt, de érzékelhető a párt (rész) és az egész viszonyában a feszültség, tehát az ökumen és párt egymás mellé állításakor.

Talán ezért adtam ezt a címet. Az előadás rendben megtörtént, újabb kutatási eredmények nem hangzottak el, de a közönség többségének sikeresen ráirányította a figyelmét – itt fordult át a tudományos stílus a politikai agitációba – a társadalom „finom szövetének” feltépőire, akik mindenekelőtt az ellenzék soraiban és a kommunista múltban keresendő. Ismerjük a gyerekdalt, amely sajnálkozik a gólya véres lába miatt: „Török gyerek megvágta, magyar gyerek gyógyítja síppal, dobbal, nádihegedűvel.”

Hát szóltak a dobok, hogy gyógyuljon a társadalom, különösen akkor, amikor a szövettépők, tépéscsinálók viselt dolgait a különböző újságok minősítésével egybekötve elemezte az előadó. Teljes lista állt elő, melyek az ellenséges hangú lapok, sőt személyek: (hozzászólásokra, kérdésekre jött elő, nem volt része az előadásnak) Népszabadság, Magyar Hírlap, Népszava (ez kapta a legrosszabb osztályzatot hangneme miatt), 168 óra, Magyar Narancs, Élet és Irodalom, Kritika. A kormányhoz nézetben, értékrendben közel álló lapoknak mondta a Magyar Nemzetet, a Magyar Fórumot, a Demokratát és a Vasárnapi Újságot. Nem említette a Kis Újságot (mégsem akkora segítség a kormánynak?). Nem lehetett nem odafigyelni, amikor a pocskondiázott újságok közé egy jelenlévő besorolta a Krónikát is, ezt a lapot, amelyiknél „ökumenikusabb”-at nem tudnak mutatni. Mindenesetre a pártok – így a FIDESZ is – elvárják, hogy minden lap az ő szócsöve legyen, különben legszívesebben bezúznák, felgyújtánák, megnyúznák az újságírókat, sóval hintenék a földet, ahol járnak, mint régen a felszántott Karthágót.

Amivel csak egyet lehet érteni, az is elhangzott, hogy már csak azért is érdemes volna színvonalas lapokat indítania a hatalomnak, hogy a mostani újságok által kihagyott, megkerült, ám fontos kérdések is szerepelnének bennük. Példaként is említett az előadó néhány témát: a jog, oktatás, nemzetiség, etnikai kérdések.

Az egész újsággal kapcsolatos história talán amúgy is fölhozódott volna, de egy slusszpoén is elhangzott, így már megkerülhetetlen volt. Ugyanis a lapok többségének esze ágában sincs taglalni a mai kormány állítását, amely szerint a korábbi 1000 milliárd

forintot tüntetett el. A Torgyán-féle csapat néhány százmilliója eltörpül mellette, de a sajtónak ez a téma tetszik – mondta. Ezekkel a nagy bemondásokkal az a baj, hogy nem lehet bizonyítani.

A mi képviselő asszonyunk – örömömre – ígérte, hogy a tiszaujvárosi London Bróker 4 milliárdos lenyúlásának tetteit a 2001-es év első negyedében meg fogják nevezni.

Csak számolom, kik nem jártak még városunkban és kire nem kentek még sarat. Aki tisztának érzi magát, nem örülhet felhőtlenül, de éltetheti az ökumen szellemét.

2000. november 23.

Karácsonyi leltár

Az ünnepi illatokat még most is őrizzük orrunkban, az ízeket a szánkban, a gyertyák fényét szemünkben, a béke és az összetartozás melegét a szívünkben. Végképp nem rontani igyekszem ezt az érzetet, inkább javítani jövőre. A címben ígért leltárnak csak egy-két tételét emelem ki, a többi – személyiségi jogokat tiszteletben tartva – csak említem.

Hogy az ősznépi bejgli hány rőf hosszú, a hal, baromfi, egyéb húsok hány tonnát tettek ki, az utánuk küldött és az előttük bevett italok mekkora hordóban értek volna el, mindezekből hány kilogramm túlsúly keletkezett, csak a magam esetét ismerve szorozhatok néhány millióval.

Van egy másik kelléke is a karácsonynak, amit eddig nem említettem: a fenyőfa. Ne gondoljanak valami zöld párti sznobnak, csupán az egyszerű logikára és a mindenkitől elvárható belegondolásra kérem a tisztelt Olvasót. Budapesti adat, hogy 170-ezer fenyőfa maradt felhasználatlanul, amiből csak keveset tudnak utólag hasznosítani.

Ha a népesség ötöde a fővárosban él, akkor szorozzuk be a megmaradt fácskák számát öttel, és megkapjuk az irdatlan nagy számot.

Mekkora erdőt pusztítottak el egy-két hét alatt, amelynek 8-10 évig kell fejlődnie, hogy a németektől vett szokás szerint beállítsuk lakásunk legszebb helyére, feldíszíteni a gyerekek örömére.

Körülbelül annak is tíz éve, hogy a lépcsőházunkhoz közeli fenyőfának levágták a koronáját. Nagyon formás, arányos lehetett. A szerencsétlen fa minden erejével igyekszik eltüntetni a csonka részét. Már majdnem rendben van, de inkább terebélyesedik, mintsem fölfelé tudna törni. A Polgármesteri Hivatal előtti téren fölállított fa egyik formás ágát szintén le akarta törni valaki, de megzavarhatták, vagy nem volt hatékony vágószerszáma, csüng a letört gally, jeléül a kapzsiságnak vagy egyféle rongáló reflexeknek.

Dehogy akarom én megrövidíteni bárki örömét! Azért lopni ilyen módon sem szabad, mint ahogyan rossz szándéknak lehet minősíteni, vagy éppen nagy fokú tudatlanságnak az ünnepi öröm hangos durrogtatással, petárdák röpítésével való zavarását. Gyanítani lehet, hogy a szilveszteri mulatságra edzettek, próbálták ki a veszélyes holmikat (ötvenezer forintos büntetésről is beszélnek, nem szólva a robbanás okozta sebesülésről, a nyugalom megzavarásáról).

A leltár legszomorúbb adata mégis a temérdek kivágott fa. Igen dicsérendő kezdeményezéssel álltak elő itt-ott az ügyben tenni akarók: az amúgy mindenképpen kidobásra ítélt fenyőfát bérbeadták (500 forintért), majd az ünnep után visszaviszik, elültetik, hiszen földdel, gyökeresen ásták ki. Igaz, hogy nehezebb hazavinni, de megéri, mert olcsóbb, továbbá teszünk valamit a természetért és saját lelkünk üdvéért. A műanyag fenyő sem megoldás még a fenyőillattal sem. Giccses.

Tiszaújvárosban például gyönyörű fenyőfák állnak a Március 15. parkban. Kivágás nélkül földíszíthetők. Arról talán nem akarnák levágni a legszebb ágat. Meg lehetne szervezni a „bérlest” is, esetleg ötletesebben a lakosság körében. Ha Amerikában az elnök ilyenkor megkegyelmez egy pulykának – igaz, a többit előírászerűen elfogyasztják –, akkor mi is tehetünk gesztust legalább az élő természet irányában, hiszen mi is részei vagyunk.

Azt már megtapasztalhatta a Tisza is, hogy pusztítani szinte hézagmentesen tudunk. Legyünk képesek életet – a fenyőfa is élőlény – is védeni a hagyományok apró átalakításával.

2001. január 4.

Hová? Tovább!

Nem férhet kétség a kérdés jogosságához és időszerűségéhez, valamint a válasz igazságtartalmához, hiszen a továbbtanulásról van szó. A felsőoktatási intézményekről szóló tájékoztató már decemberben megjelent, azóta volt módja a most végzős középiskolásnak és családjának otthon és az iskolában megbeszélnie, merre veszi a jelölt az irányt, milyen főiskolán, egyetemen fog a jövőben tanulni, legalábbis hol szeretne. Könnyű Amerikának!

Az Elnök kimondta: végezzon minden fiatal egyetemet. A legtöbbjük meg is teheti, nem úgy, mint nálunk, ahol – bár évről évre nő a továbbtanulók lehetséges létszáma (az idén 55 ezer fő) – komoly akadályai vannak még a „mindenkit egyetemre, főiskolára” jelszó teljesülésének.

Azért nem kell nagyon irigykednünk az Államokra az egyetemek színvonalát illetően, mert a mi technikumainknál sokuk nem magasabb szintű. Természetesen ott is vannak igen nagy hírű felsőbb iskolák, mint pl. a Yale, amit éppen most háromszáz éve alapítottak, de a mi diákjaink több tudományágban maguk mögé utasítják a világ jó részét (matematika, fizika, informatika pl.), ami az itteni képzés magas színvonalára bizonyíték.

Magyarországon jó ideje méri is az összevethető adatok tekintetében a továbbtanulási mutatókat. Ilyenek: a végzős középiskolások és a fölvettek aránya, a központi dolgozatok eredmény átlaga, mindezek alapján az országos helyezés. Az elmúlt évtizedben a mai egyesített középiskolánk akkor mindkét része igen jó eredményt ért el országosan: a Brassai 102. Volt a 21 %-os teljesítményével (a felvettek aránya), az Eötvös a „vegyes” középiskolák (szakközép és gimnázium) között 14. Volt a 44,1 %-os eredményével, és a gyerekek által írt dolgozatok átlagát tekintve a 800 legjobb középiskola közül a 90. Tehát eddig jó eséllyel pályáztak a Tiszaújvárosban végzett tanulók egyetemekre, főiskolákra.

Ahogy módosulnak a jelentkezés körülményei, egyre nehezebb lesz kimutatni országosan ezeket az összevethető adatokat. Ma csak az szab határt a jelentkezések számának, hogy van-e 2500 forintja (ennyit kell fizetnie egy gyermeknek egy helyre való jelentkezéséért) annyiszor, ahány számba jöhető felsőbb iskolát megjelöl.

A számítógépes rendszer aztán rendezi a sorsát a továbbtanulók regisztrálásának. 2000-ben 140 ezer tanuló háromszázezer helyet jelölt meg (45 ezer volt a felvehető száma).

Másak az irányok ma már, mint korábban, hiszen váltást él át az iskolarendszer is, a felvételi szabályok is módosulnak.

Például egységesítették a megszerezhető pontok számát, 126-ban maximálták, vagyis ebből különböző előképzettségekből (pl. nyelvvizsga) maximum 6 pontot szerezhetsz a jelölt, 2003-tól az érettségi átlaga is – nemcsak a kiemelt tantárgyaké – számítani fog.

A sláger szakok is másak, mint akár tíz évvel korábban. Leginkább a jogi, közgazdasági egyetemek, művészeti főiskolák, a pszichológia szakok vonzzák a továbbtanulókat. Végzős középiskolás koromban háromból kettő biztos, hogy orvos akart lenni. Nem lehet csodálkoznunk ma azon, hogy csökken az oda jelentkezők száma, mint a gyógyszerészetre irányulóké, hiszen a 40 ezer forintos minimálbér miatt az egészségügyben 70 %-nak emelni kell a fizetését (orvosoknak is), mert nem érték el eddig a „béka plafont”. Természetesnek tűnik az agráregyetemekre jelentkezők számának a csökkenése, a különböző menedzserképzők, számítástechnika, informatika pedig fölfutóban vannak. A Kft.-k, és a bankvilág megfizeti az új irányú képzésben végzeteket.

A legújabb szak – amely legközelebb Nyíregyházán végezhető – a nemzetközi kapcsolatok.

Ha nem másért, kell a fejkvótáért az ember (a hallgató) a felsőoktatási intézményekbe, ahol sokan a rendes képzési időn túl is ilyen-olyan indokkal „parkolhatnak” is. A multinacionális cégek megjelenésével a gépészet, villamosság, építészet iránti érdeklődés is fölfutóban van. A tiszaujvárosi gyerekek (végzősök) körében kérdezősködve (25 fő a reprezentatív vizsgálatba bevontak száma) a következőképpen alakul az irányultságuk: orvosi 1 fő, jogász 2 fő, bölcsész 8 fő, akik közül az idegennyelvi és a szociológiai szak az elsődleges; közgazdász 3 fő, nemzetközi kapcsolatok 2 fő, gépészmérnöki kar 4 fő, kereskedelmi 1 fő, élelmiszeripari 1 fő, egyéb 3 fő. Nagyjából nálunk is érvényesül az országos tendencia a gyerekek továbbtanulási szándékát illetően.

A számokon túl elemi módon fontosak a következők: a szülők ne erőltessék gyerekeikre a saját elképzeléseiket, esetleg a korábban meg nem valósult álmokat ne gyerekeikkel igyekezzenek megvalósítani,

mert nem ugyanaz az érdeklődése, képessége az utódnak; elsősorban családi döntés legyen a továbbtanulás, hisz a család mond le sok mindenről, hogy tanulhasson a gyerek; érdemes olyan szakon is gondolkodniuk, amelyre nagyobb biztonsággal nyerhet fölvételt a most végzős tanuló, és az az irány közel áll az elsődlegesen kinézett szakhoz, mert manapság és a jövőben úgylis többször kell váltania munkahelyet, szakmát az embernek, ha talpon akar maradni.

Egy felsőfokú végzettség pedig más látásmódot ad az embernek, egyszerűen más minőséget. A jövőben ezt kell célozni a továbbtanulással.

2001. január 25.

A dolgok „leképeződése”

Ez a fura hangzású szó olyasmit jelent, hogy valamilyen tárgy, folyamat, viszony stb. némi változtatással máshol is megjelenik, kialakul, hat. Egy rokon értelmű szó, a latin adaptáció hozzá közel áll tartalmában. Tehát történik például valami Pesten, annak valamilyen formában akár Tiszaújvárosban is tapasztalható lesz a fölismerhető lenyomata, „leképeződése”. Az ilyen párhuzamok kialakulásához az kell, hogy egy rendszerhez tartozzék a két dolog, de szorosabb kapcsolódással, mint például a NATO két országa, Izland és Magyarország.

Hogy konkrétabb legyenek: számos folyamat zajlik ma hazánkban: koalíció erősítés, pártépítés, párttisztítás, korrupció, környezetszennyezés, kölcsönös vádaskodások, acsarkodások, hozzá nem értők szakember álarcot tesznek föl, a hatalomért barátot, testvért elárulnak, kenőpénzt adnak, fogadnak saját és párt célokra (3-4 % minden megrendelésből, pályázatból); emellett azért egyre javuló gazdasági mutatók kápráztatják el a külföldet, az Unió első várományosai vagyunk, ha a kisebbség és a sajtó buta kezelése miatt nem sorolnak hátrább bennünket; továbbra sem az ember a legfontosabb, amit mutat az egészségügy és az oktatásügy igen sovány kosztra fogása... Mégis megy a szekér, de jönnek a példák

mindenfelől, amelyek városunkban is – sajátos módon, de – megtörténnek, azaz „leképződnek”.

A pozitív előjelű események, folyamatok mintha csakis nálunk történhetnének meg, a bajok meg csak úgy begyűrűződnek, itt is lezajlanak kifejtve káros hatásukat. Ha valaki párhuzamot vél fölfedezni például a környezetszennyezés terén az ország-világ és Tiszaújváros között, akkor rosszhiszeműnek, saját fészkébe piszkítónak tartják hamarabb, mint az erőművet, amely a negatív tartomány top listáján igen előkelő helyet vívott ki magának (2. lett.)

Az ország prosperálása hozzánk korábban „leképeződött”, mint máshová. Igaz, megirigyelték sokan, még a kormány is nagyobb hozzájárulásra kényszerítette a várost az árvízi védekezés költségeihez, mert – ez is „rendes” trend – nem feltétlenül kormánypárti többség van hatalmon. Mondják úgy is, hogy klientúra építés: a jóból többet, a rosszból kevesebbet kap, aki engem támogat... Aztán az is úgy szokott lenni, hogy nehéz esetben az oktatás költségeiből faragnak le először, de közben ésszerűsítésről beszélnek (a központi „nagy” pedagógus béremelés nem éri el az infláció mértékét).

A pártok az üléseken nálunk is egymás fejéhez vágják vádakat, sőt az újságban „leleplezik” a másik mesterkedéseit, mint a Parlamentben és az országos lapokban.

Természetes, hogy saját elképzeléseiket minél részletesebben szeretnék kifejtteni szóban és írásban. A választástól választásig tartó idő lassan mind az új ciklusra készülése. Legfőbb szempont: hoz-e vagy visz szavazókat ez vagy az a cselekedet vagy valami elmaradása. Mindez jó a választóknak is időnként, többször azonban elégedetlenséget szülnek a pártcélú húzások. A becsületről, tisztességről fent is, lent is úgy beszélnek, mint fontos dologról, máskor pedig tagadják, hogy politikai kategória volna. A hazugság fent reflexszerűen, lent pedig... Ez nem „képeződött” volna le? Hálaistennek, korrupció nincs, hacsak nem húz elő valaki egy ténnyt, amiről csak ő tud, a másik számára pedig porig sújtó a következmény.

A fenti bírálatok viszont vádaskodásba csapnak, lent pedig (itt) névtelen levélben vagy ocsmánykodó szövegű tahó telefonálásban nyilvánítanak egyesek ellenvéleményt. Így védik a pártot.

Tiszaújváros azért köszöni, jól van, csak a televíziója lenne kevésbé zűrös, mint az országé (az európai fő sajtós igen elmarasztalta

a magyar médiában uralkodó és a vele kapcsolatban fennálló problémák miatt az országot). Itt is hallani, tapasztalni hasonlókat.

E néhány pozitív és negatív vélekedés egymás mellé állításával egyszersmind az is igazolódni látszik, hogy szűklátókörű az a megjegyzés, hogy egy városi lap fölöslegesen, érdektelenségbe torkollóan foglalkozik országos ügyekkel. Kérem, mind leképeződik, igen kevés speciális ügyünk van, hiszen része vagyunk a nagy egésznek, amihez közünk van. Mi sem vagyunk jobbak a Deákné vásznánál, ha rosszabbakra sem sikeredtünk.

2001. február 22.

Séta az esőben

Március első vasárnapjának délelőttjén csakis esőben tehetett sétát bárki is Tiszaújvárosban. Háromszor is megeredt az amúgy csak szemetelő eső. Fejembe vettem – az influenza nyomása mellé az a gondolat is befért –, hogy okával széjjelnézek városunkban, mert többnyire csak a lakásunk és a munkahely közötti utakat szoktam bejárni naponta kevés kivétellel kocsival. A titkok, szépségek csakis a gyalogjárónak tárulnak föl. No, meg a csúnyaságok is... Fájó fejemet tornáztattam is, vajon emlékszem-e majd otthon, mit láttam a körsétámon. Másfél óra alatt az utcák sokaságát bejárhatja az ember itt. Hamar visszajut a kiinduló pontra. Talán ezért sem felejtettem túl sokat a látottakból.

A Bükk ABC újabb falfirkákkal „gazdagodott”. A házunk mögötti parkolóban elhelyezett kukában matatott egy fiatalember (sétám során még hét gyűjtögetővel találkoztam, valamennyien kerékpárral közlekedtek). A templomok felé vettem az irányt reflexszerűen, mert meghallottam mindkettő harangszavát. Nem volt disszonáns hangjuk. Egyesével, párosával, családosul tartottak a katolikus és a református templomba. Kevesüknél láttam esernyőt (nálam volt, de bőrig áztam alatta). A parkolóban több kocsi állt. Velem párhuzamosan érkezett a plébánia elé a pap is. Szemben a park fái közül csak kevés nem fogant meg. Szépen erőre kaptak. A park

díszére válnak a szobrokkal, dísztóval és az Egészségház épületegyüttesével.

A református templom „kiskertjében” kinyílt egy bokor hóvirág. Máshol már a nárcisz és a jácint is növekedésnek indult, az orgona rügyei duzzadtak. Csak ne jöjjön rájuk már fagy! A madarak is más hangokon szólalnak meg, mint télen. Találkoztam varjakkal, verebekkel, ők a kukák körül keresgéltek, néhol bőven találtak is, hiszen nem sikerült az utolsó szemig beledobni a szemetet. A cinke vidámabban szólt, de még nem a „nyitni kék” hangján. A feketerigók a bokrok alatt jelezték, hogy ők is várják a szebb időt. Egy tengelice csapat, és magasabban egy galambraj húzott el a gát irányába.

A templom mögött csomagolt építőanyagok hevertek a már kész alépitmény körül. Erről jutott eszembe, hogy '74-ben nálunk nyaraltak berlini barátaink, és velük is tettünk egy kört. Akkor még a 3. És 4. Szomszédsági egység nem épült. Ma meg szebbnél szebb, nagyobb nál nagyobb házak nőnek föl szinte egyik napról a másikra. Az a paneles építkezés is tetszett barátomnak, különösen a szép parkokkal. Bizonyára sajnálná, hogy lassan-lassan beépítik az összest.

Azóta többfelé jártam, de a mai Németországban is a jobb épületekhez hasonlítanak a „gazdagrétiak”. Hiába, azért nálunk sem állt meg a fejlődés. Jobb kocsik állnak a garázsok előtt, mint a panelek körül.

A fekvőrendőr pedig lassításra, nyugodtabb közlekedésre készlet.

Se szemét, se mozgás, csak víz, gondosan metszett bokrok. Madzaggal göngyölt tuják mozdultak picit a gyenge szélben.

Hét kutyás emberrel és nyolc kutyával is találkoztam, ugyanannyi családdal: papa, mama, sőt nagy is két esetben, meg a gyerekek. Négy kismama gyerekocsit tolt az esőben.

A garázssoron pár nyitott ajtóban szomszédok beszélgettek. Bizonyára már megjavították a kocsit. A mentők kertje sarkában az aranyvessző elszáradt kórója sok szemetet megfogott a nagy szélben. A Szederkényi úton az ügyeletes orvosnő sietett a 13. sz. házba. A sportcentrum felé üres volt az út.

A máskor hangos használt cikk piac mozdulatlanul állta az esőt. A Kárpátia szálló előtt egy szlovák buszból szállingóztak az utasok. Megkezdődött az idegenforgalmi szezon? A szépen lefestett falára már rárendítették a „művészek”, a háromszögletű közlekedési táblát pedig hullámosra hajtogatták. Lehet, hogy ugyanaz az erős gyerek, aki a Víztoronnyal szembeni gödör két szemétgyűjtőjét jó tíz méterre

elhajította. A föltámadó szél kibélelt és görgetett egy nejlonzacskót. Az ott elhelyezett padok közül csak egynek maradt meg – de meddig? – a támlája. A régi Tiszagyöngye csak alul csillog, felül leette róla a vakolatot az idő vasfoga.

Az üzletsori esővízcsatornát is inkább az erős kezek szakították le, mintsem az idő. A műanyag nemigen rozsdásodik. A tél vagy még az ősz nyomát viselik a Könyvtár szélvédett külső zugai, ugyanis oda horda össze a szél a platánfák leveleit. A járdákon – igaz, használhatatlanul – kiképeztek tolókoszi feljárókat, de olyan meredek, hogy azon csak hévérrel tudnak közlekedni.

A szándék viszont szép.

A piac is működött, legalábbis zöldséget, gyümölcsöt, virágot lehetett kapni. Nem messze tőle, az 5. sz. óvoda előtt a fagyal bogyói mintha virágoztak volna, olyan színekben pompáztak.

Hazaérve a negyedik szórólapot a kezembe adta az így hirdető. Egyet elmenetelemkor már kivettem a postaládából, kettő benne volt. Lassan-lassan éppen a szórólapok jelzik, hogy itthon vagyok, no, meg egy ilyen figyelmes séta, amit mindnyájuknak ajánlok.

Szép a város.

2001. március 8.

Be vagyunk táblázva

Amióta világ a világ, a mesterségek, üzletek, intézmények jelzik cégtábláikon, felirataikon, mivel foglalkoznak, miük van eladó, kit akarnak becsábítani magukhoz vásárlóként, ügyfélként. A különböző korok cégjelvényei alapján szinte a társadalom összetételét, gazdasági szerkezetét, fejlettségét meg lehet állapítani. A harmadik évezred hajnalán is így érvényes az igazság városunkra nézvést is.

Gyarapodásunk csalhatatlan jele a megszámlálhatatlanul sok üzlet, vállalkozás, intézmény, amelyeknek nevük is van. De milyen! Újabb sétámon ezeken ámultam.

Ha „történetileg” vizsgáljuk az önmeghatározó – és hivatalosan is elfogadott, bejegyzett – feliratokat, könnyen rájöhetünk a fejlődés irányára: a mához közelítve egyre elterjedtebb az idegen (elsősorban

angol) nyelvű. Ahogy kialakultak az '50-es évek eleje óta az üzleti központok, úgy vált jellemzővé rájuk az elnevezés.

Az Erőmű telephelyén, a barakktábor területén természetes volt a barakkbolt; az akkor épülő (mai Szederkényi úti) városrész áthozta az Erőműből a „divatot”, itt még az iskola is felvonulási épületben kapott helyet, a későbbi vendéglő is egyszerűen Birkacsárda lett. A Tisza Gyöngye étterem és a mellette kialakult üzletsoron egy idegen elnevezés nem volt található, de még a későbbi üzletsoron sem, amelyik a Derkovitscsal és a Március 15-e parkkal szemben hatalmas forgalmat bonyolított le.

Ahogy terjeszkedett a város és múlt a 20. század, úgy csempészték be egyre több idegen szót a cégtáblákra.

Ha megfigyeljük a mai Szent István út üzleteit ilyen tekintetben, akkor szembetűnő, hogy a 35-ös úthoz közelebbi részén sokkal kevesebb idegenszerűséggel találkozunk, mint a nem is olyan régen, az Árpád út utáni részen fölépült üzletek felirataiban. Az Illatszer, Napsugár, Csempe, Optika (ez utóbbi már műveltségyszónak számít) stb., míg a Sörpatika felé haladva: Premier Color, Galaxia, Red & Black, Agressor, Black Ponther stb.

Némelyik alatt jóval kisebb betűkkel magyarul is leírták, mit is lehet a boltban kapni, de nem mindig az angol felirat magyar megfelelője.

Az egyszeri mester jut eszembe, aki cégtáblájára azt írta föl, hogy xy csizmadia és kékvasút.

Megkérdezték tőle, mit jelent a kékvasút, mire ő bevallotta, hogy nem tudja, de olyan szép szó. A magukat idegen nyelven ajánlók vagy a külföldiekre akarnak szakosodni, vagy egyszerűen ismerik a lélektan vonatkozó részét, ami alapján már csak azért is bemennek a boltba, hogy megtudják végre, mit is árulnak az Agressor (nem túl pozitív a jelentése) boltban. Nem félnek esetleg, hogy kaphatnak egy fülest? Mit lehet egy agresszortól várni?!

Örömmel hallottam, hogy készül egy magyar nyelvtörvény.

No, nem olyan, mint a szlovák vagy a román, amelyek visszaszorítani igyekeznek a kisebbségek nyelvhasználatát, hanem olyan, amelyik védi az értelmetlen idegenszerűségtől a magyart. Például az idegen nyelvű táblán a magyar megfelelőt is föl kell majd tüntetni.

Szarvas Gáborék 1872-ben indították a Magyar Nyelvőrt (ma is él), amellyel az akkor temérdek német szó beáramlásának akartak –

sikerrel – gátat szabni. Nem arról van szó, hogy minden szó rossz hatású a magyarra, ha idegen, hanem arról, hogy:

- ne gondoljuk, hogy a Talált Patkóhoz név csúnyább, mint a Pizzéria Centrum;
- azt se higgyük, hogy a kínált áru magasabb színvonalú és kelendőbb az idegen elnevezéssel;
- ne számítsunk arra se, hogy a nyugati színvonal követeli meg a magyar név, szó kerülését;
- a tájékozatlan ember szégyelli sokszor tájékozatlanságát, be se megy a boltba, tehát nem éri el itt sem a célját a „külföldiül” festett táblával a tulajdonos.

A 19. században Kossuthék kitalálták a Védegyletet (1844), amely szabálya alapján csakis honi árut vettek, még ha drágább is volt, mint a külföldi, azonban csak olyan esetben, ha volt magyar áru. Nekünk a magyar szót kellene legalább megvédenünk, mert akkor nagyon bevásárolhatunk. Ha van megfelelő anyanyelvi kifejezésünk, akkor ne menjünk a szomszédba, messzire egy megnevezésért.

A boltok működését, a cégeket már hozzá kéne kötni ilyen nyelvi feltételekhez is, mert lassan se magyarul, se angolul nem fog már tudni a nép.

József Attila verse jutott eszembe, amelynek két szavát kicserélve a táblákra is érvényes az üzenete: „Hosszú az Úristen, rövid a szalonna, / Nyavalyás a szegény ember, / Mintha gazdag volna”.

A kicserélendő szavak: a szegényt magyarra, a gazdagot angolra (egyébként sincs távol az igazságtól).

2001. március 22.

Csinálj faragott képet!

Nem a Tízparancsolattal való dacolás mondatja velem, hanem a szobrokhoz kapcsolódó pozitív viszonyom. Szeretem őket, mert a legmarkánsabban képviselik a művészetek között az anyagi és a szellemi összetartozását. A szobrokat meg lehet érinteni, testük van. Vallathatjuk, mert lelkük is van, amit alkotójuk lehelt beléjük, és

mindaddig megőrzik, amíg épen marad a testük, levegőt, teret, tekintetet kapnak, hiszen élnek.

Városunkban szép számmal díszítik tereinket, középületeinket. Egyesekhez közel kell azonban mennünk, ha látni akarjuk, mert eltakarják a legújabb épületek őket (Szent István út, a Tisza ABC-vel szemben). A sablonos, szocreált idéző szobroktól a város korábbi vezetése megkímélte a lakosságot és a turistaként idelátogatókat, pedig a kor szelleme nyomást gyakorolt rájuk. A sarló és kalapács, a Lenin-fej ma már önkényuralmi szimbólumnak tetszene, mint a gyűlölt Salamon-csillag, a vörös és ötágú, vagy a horogkereszt.

Az Erőmű lakótelepén a villámot fogó férfi alakja is mond önmagánál többet. Az őt naponta megtekintők talán az ottani munka szimbólumával az állandóságot látják, a munkahelyet őrző erőt benne. Tehát amelyek helyükön maradtak, funkcionálnak, gazdagítják az összképet még akkor is, ha némelyik az esztétikai indíttatású viták keresztüzében állt megépítésekor, vagy máig nyúlnak a megszólások:0 csavarhúzó (a Városház téren), Kő Bözsi (a Március 15-e park szökőkútjában). Lehet, hogy Leninátkozta meg a „csavarhúzó” szobrot, ne legyen béke miatta a vezetés, de még a városlakók között se, ha már ő nem lehet tovább a Városháza őre vigyázó szemével?

Nem volt ez másképp a Barba papa családjával sem. Azóta elválaszthatatlan a városképtől az is (a piactól az Örsi úr felé tartó sétány jobb oldalán). A piac melletti Barcsai tér nő alakja nem úszta meg a pozitúrája miatt az avatatlan kezek krétarajzát, de az eső megvalaki a jobb ízlésűek közül lemoshatta a primitív beavatkozás jeleit.

A három történelmi személyiség (Szent István, Lorántffy Zsuzsanna, Petőfi Sándor) sem állhatott gáncstalanul a talpára, mert többen sokallták a bekerülési költséget. Lehet igazságtartalma az ellenvetésnek, de azt nemigen vitathatja senki, hogy kellettek, szépek is, az augusztus 20-i, március 15-i ünnepségekhez nélkülözhetetlenek. Magára valamit is adó város nem is lehetne meg egy Szent István, Rákóczi, Kossuth, Petőfi valamelyike nélkül. Az ő „faragott, öntött képeik” tárgyiasítják a történelmet, szemléltetik szimbólumként az erkölcsöt, eszmét, a történelmi múltunkat. Hál’ istennek, vannak ilyen szobraink immár! E művészet egyik ága, műfaja a dombormű. Az idén már olyat is avattunk (Dr. Zabos Géza emlékére).

Az új pénzügyi helyzetben nehezen képzelhető el, hogy gyakran fogunk összejönni egy-egy emlékmű, szobor avatására. Csak ajánlani tudom, hogy felejtsék tekintetüket a középiskola Brassai-épülete előtti állatfigurán, vagy az üzletsori, két lánygyereket játék közben ábrázoló szoborcsoporton. A természet romolhatatlanságát, a bájt, a szépséget, egyszerűséget hirdetik.

Rohanó életünkben kellenek a megállók, a szemlélődésre készítő, álló, mozdulatlan szobrok. Már csak a kontraszt kedvéért is. Hofi öreg harcosa is lazíthatna, hát még a napi gondok elől menekülő, nyugalmat kereső ember. Emellett arányaikkal, formáikkal, materiális voltukkal, szellemarcukkal gyönyörködtetnek is. Elvaduló, durvuló világunkban még inkább helyük van életünkben, érzelmeinkben a szépséget hordozó művészi tárgyaknak, amelyek lelkünkben képesek megmozdítani valamit, amitől közelebb kerülünk ember magunkhoz és másokhoz.

2001. március 29.

Már negyed százada...

Fiatál városunkban még semminek nem ülhettük meg a félévszázados jubileumát, maximum kerek évtizedeket, esetleg a negyed századát ünnepelhettük meg bárminek is. A Középiskola és Kollégium egy pillanatra elégedetten tekinthet vissza fennállásának e hosszú idejére, hiszen a minap rendezte meg huszonötödször a megyei kémia versenyt. A vegyipar akkori és mai fellegvárától talán el is várták, hogy helyet biztosítson egy-egy megyei versenynek, hadd szippantsanak – képletesen szólva is – a város levegőjéből, csodálják meg a megye diákjai a nagyüzem monumentális épületeit, az itt folyó munkát.

A TVK kezdettől fogva segítette az iskolánkban folyó vegyész képzést. Anyagilag, szakmailag jelentős mértékben érezte pozitív hozzáállását a megújuló képzési formához is (vegyipari gépészmérnök asszisztens). Így megérhettük a jubileumot. Az Irinyi János nevét viselő megyei kémia verseny az itt tanulók és az itt tanítók sikerét hozta több ízben is. A TVK adott otthont a gyakorlati képzésnek, így

természetes, hogy otthonosan mozogtak a gyerekek a vegyipar fontos kérdéseiben.

A nagyüzem mai vezérigazgatója korábban, más beosztásban is támogatta iskolánkat, hogy magas színvonalon, zökkenőmentesen folyjon a képzés és a verseny. Máig nem szakadt meg ez az építő kapcsolat. Az iskola, sőt az illetékes megyei intézmények hálásak, köszönik a segítséget.

A Középiskola és Kollégium más tudományágak, tantárgyak dolgában is nyitott, vállalja a megyei versenyek rendezését: a 6+6 osztályosok számára már öt éve történelmi vetélkedőt, a sport terén kosárlabda, torna megyei versenyek színhelye az intézmény. Eddig csak jó hírért viheték a versenyzők, kísérőik, amit csak remélhetünk, hogy a jövőben is így lesz. Így, ha továbbra is segítenek az iskolának a város ebben is tehetős személyiségei, üzemei, intézményei.

2001. április 5.

A szépség forrása és foglalatja

Egy faluban, ahol az utca végén erdő vagy szántóföld kezdődik, észre sem vesszük, hogy nincs belül gondozott park, hiszen ott vannak a kertek, az út szélére kiültetett fák, virágok. Csak a betonrengeteg – ami bennünket is körülvesz – emeli jelentőségét a város belterületén a természet szépségeit idevarázsoló munkának és munkásnak, a kertésznek, a játszótér gondozójának, az erdésznek.

Tiszaújvárosban 359.576 m² összterületű parkot gondoz a T-Contractor Kft., és 42 játszótér tart karban, rendben. Ezekkel együtt emlegetendő a várost övező több hektáros erdő, amely a természetes szépségén túl az ipari üzemek felől jövő levegőt és a zajt szűri. A benzinkúthoz és a Veronika panzióhoz közel eső területen a középiskolások takarítási akciót szerveznek húsvét előtt, hadd újuljon meg, váljon alkalmassá egy jóleső sétát megtenni benne. A konténert a szemét elszállításához a T-Contractor Kft. adja, ingyen el is szállítja. Lám, máris történik a szépségért, a jó közérzetért valami.

A parkokat, játszótereket gondozó cég két illetékesével beszélgetve tudtam meg a területre és a játszóterek számára vonatkozó

adatokat, továbbá egy kerek számot: ötmillió. Ennyi forintba kerül évente karbantartásuk (a 42 játszótérnek). A Városháza felelős alkalmazottjával havonta bejárják a területet, fölmérik az elvégzendő munkát és folyamatosan javítják a játékokat. Talán érdekes lehet az adat róluk (nekem az volt): hintából 168 db, mászóka 74, körhinta 13, libikóka 89, ördögkerék 17, favár 2, rugós játék 52, homokozó 46 db. Évente kicserélik a homokot. Ha minden játékot teljes kapacitással működtetnének a gyerekek, akkor kb. 610 fő játszhatna, a favarak és a homokozók további létszámot vonhatnának be.

Körbejárva a várost láthattam, hogy rendben vannak a játszótérek: épek, használhatók az eszközök, szépen lefestettek. Csak a legújabb játékokat nem tudják megcsinálni a balesetveszély kizárásának követelményével. A régebbiekhez tudnak alkatrészeket gyártani. Megesett már – tőlük tudom –, hogy a játékok fém alkatrészei hirtelen a MÉH-telepen találták magukat mindkét városrészről, ily módon „kimenekítve”, a homokozóból a homok pedig a falon malterré átlényegülve a maszek építkezésén. A Véderő alkalmazása idején kevesebb volt a rongálás. Most a közterületet vigyázók számát két főben maximálta az Önkormányzat. A kiültetett virágok közül talán jobban járt az a néhány tucat, mert átültették, magántulajdonba vették őket, otthon gyönyörködnek bennük. Csak a város nem jár jól, mert egy-egy tő – például tulipán – anyag ára kb. 80 Ft, plusz a munka. Egy-egy díszfa, szabad gyökeres 3.000 Ft, a földlabdás 6-7.000 Ft.

Ha hozzá vesszük a „civil kezdeményezést”, amellyel a panel előtt, mögött igyekeznek egy talpalatnyi zöldet, kiskertet teremteni, akkor némileg egyenlítődik az ártó szándék. Az a baj az ágyásnyi kertecskékkel, hogy előbb-utóbb megunják, elvadul, gazfogóvá válik a zsebkendőnyi terület. Rossz néven veszik, ha a kertészek belenyúlnak, pedig jobb lenne azt is szakszerűen csinálni.

Az allergiát okozó nyárfából egyre kevesebb van. Az intézmények udvaráról mind kivágták már. A kiszáradt, beteg fákat folyamatosan eltávolítják, újat ültetnek helyükbe. Van tehát munkája télen-nyáron annak a 26 főnek, akik a parkokban végzik a munkát (néha, ha a szükség úgy hozza, még nő is a létszámuk). Tavasszal alakító metszést, gereblyézést, cserje, sövény tisztítást végeznek, bokorrózsa és virágágyak kitakarása, díszfák tányérozó kapálása folyik; nyáron kisedés, ültetés, futómuskátli oszlopokra

kihelyezése történik, folyamatosan a kapálás, öntözés, kaszálás; ősszel az egynyáriakat kiszedik, a kétnyáriakat elültetik, a rózsákat betakarják a virágágyakkal együtt; télen hótakarítás, a rendezvények előtt-után takarítás.

A parkok, játszóterek gondozóinak tájékoztatása után gyönyörű, csendes időben tettem egy „bejáró sétát” én is. Többnyire csak gyönyörködnöm kellett a sok, tavaszi látvány miatt. A parkokban, játszótérekben 131 fővel (80 %-uk gyerek) találkoztam. A legnagyobb park (a Dísztó környéke) viszonylag kevés emberrel népesült be. Gyerekek hengeredtek le István lábától a dombról.

A Bartók társasház körüli gyönyörű fenyők és bokrok alatt nemcsak százszorszép, hanem ezerszer csúnya szemét is virított. A szomszéd épület falát ifjak hat fős csapata döngette teniszlabdával. Az Egészségházzal szemben gyönyörű rendben virítanak a jácintok, nárciszok, árvácskák és a százszorszépek, az ABC hátsó falán tömény firnák, köztük egy horogkereszt is. A Juhar köz, Rózsa út rigóktól és galamboktól hangos. A gyér forgalom hangját egyszerűen elnyomja a madárdal. Tengelice, zöldike, pinty hanga vegyült a koncertbe, meg néhány verébé. Szép most minden, csupán a lepingált padok elkeserítőek. A Március 15-e parkban még a nevet jelző márványtáblát is alul-felül megjelölték festékkel. A szomorú látványt csak a gyönyörű virágszőnyeg, az esztétikusan kialakított színekavalkád egyensúlyozza. Talán csak szív, jó ízlés, szeretet talajáról nőhetnek ilyen szép virágok, mint a központi parkunkban. Petőfi lába előtt még mindig elevenek a március 15-ei koszorúk, szegfűszálak.

A Közlekedési parkban lehangoló módon égne merednek a táblák nélküli (lelopták? leszedték?) karók. Az Ifjúsági parkban a kocogók ügyet sem vetnek a turbina kerekéből kivágott galambra, amelynek a begyén a régi erőmű képe díszeleg. Ez maga a történelem vasból, élő fák övezte téren, a kezdet szimbóluma. A vasmadár élő rokonai több tucatot tesznek ki, de hangjuk maga a béke kedves zenéje.

Hazatérve a sétából arra a következtetésre jutottam: a parkoktól is szép a városunk.

2001. április 19.

Bolt hátán bolt

A rendszerváltást semmi más nem mutathatja szemléletesebben, mint a vállalkozások és kiskereskedelmi egységek számának fokozatos növekedése. Az egyéni vállalkozók száma 1989-ben 209 fő volt, 2000. június 30-án pedig már 1020. A kiskereskedelmi tevékenységet folytatók adataiból is ez a növekedés olvasható ki: a vendéglátó ipari tevékenységgel együtt 1994-ben városunkban 422-en dolgoztak vállalkozóként, míg 2000-ben 505 volt a számuk.

Ez a tendencia akkor is látványos, ha voltak évek, amikor többen adták vissza a vállalkozói igazolványukat, mint ahányan kiváltották (pl. 1996-ban 113 új vállalkozás született, de 192-en visszaadták, 1997-ben 99-en váltottak, de 145-en visszaadták). Így átmenetileg megtorpant ugyan a számok növekedése, de az irány egyértelműen a bővülés. A kiskereskedelmi tevékenységet folytatók között is tapasztalhatunk visszaesést, de itt is a növekedés a fő irány: 1996-ban 468, '97-ben 417 kiskereskedelmi tevékenységet folytató vállalkozást jegyezték.

A város arculatához – a hangulatához is – hozzátartozó boltok, üzlethelyiségek adatai még inkább tárgyiasítják az új rendszert, hiszen a polgári társadalom markáns jegye a kereskedelem, a szolgáltatások hálózatának bővülése. Ma a 23 kiskereskedelmi üzlettípusból 368-féle működik nálunk (a megyében 9502, az ország egészében 157161).

A 15 nagykereskedelmi üzlettípusból Tiszaújvárosban 6 üzlet üzemel.

Az összehasonlítható adatokból ennyi talán elég is. Mindezek az ide látogató turisták, a környék és elsősorban a helyi lakosság ellátását szolgálják. A színvonalról megjegyezhető, hogy nemigen szenved hiányt a tiszaujvárosi szinte semmilyen tekintetben a kereskedelem, vendéglátás és szolgáltatás dolgában. A Spar, a Penny ugyanúgy működik, mint Debrecenben vagy éppen Pesten; a piacról itt is kiszorultak a csencselők, viszont akár vasárnap is leszaladhat a garázsból kialakított boltba kenyérért, tejért, bármilyen élelmiszerért az ember, mert élnek, megtalálták fennmaradásuk feltételeit.

Tehát elsősorban a várost, a lakosságot, a 18228 főt (2000 végi adat), az állandó népességet kell rendületlenül szolgálnia a kereskedelemnek, vállalkozásoknak. Gondolták volna-e, hogy a nő-férfi arány 9531/8757? Ennek a néhány száz nőnek nemcsak a férfi

társadalom örül, hanem a kereskedelem is, hiszen a 368 üzletből a legtöbb a ruházati jellegű: 75 darab. A hölgyekről pedig tudjuk, hogy egyaránt szeretnek öltözködni és panaszkodni: nincs egy rongy, amit fölvehetnének (esetleg levehetnének):

Azzal a szándékkal jártam be a várost, hogy bebámulok a kirakatokba, keresek valamilyen szezon jellegű (most tavaszi) dekorációt, kínálatot, mint ahogyan nagyobb helyeken szokás csak úgy, l'art pour l'art nézelődni a kirakatok előtt. Kevés helyen találtam tudatos, az esztétikára is sokat adó kirakatokat. Az a roppant igazság, hogy kicsik az üzletek, ablakaik sem lehetnek nagyok, a tér – nagyobb raktár híján – áruval van kitöltve. Néhol azért a húsvétból még maradt egy tyúkalja tojás, a húsvéti bárány még „eredeti” bőrében, de inkább az áruk gazdag választéka (néhol halmaza) látszott az üvegen keresztül. Az órák, ékszerek ízléses, szellős elrendezése önmagában is esztétikai élmény hordozója, de ez nem várható el pl. egy köteg slagtól, WC kagylótól. Egyébként is sok üzlet ablakán a vasrács virít, hogy nehezebb lehessen betörni.

A cégtáblák némelyike ötletes, de lehúzza a rajzok, emblémák szellemességét az idegenszerű név. Az ivók elé nemigen kell csalogató tábla. Néhány hangosabban beszélgető ember az ajtó előtt jelzi, hogy mitől fokozódik a hangerő. Általában a szép épület, az új, festett üzlet maga dekorációs eleme a boltnak. Régiek, leromlottak nincsenek Tiszaújvárosban. Van tehát hova mennie a népnek elköltenie a pénzét.

A fentebb taglalt üzlettípusokon túl másféleképpen is csoportosíthatók a boltok: a benne dolgozók létszáma szerint, a helyiség(ek) nagysága, eredeti céljaik alapján, működési idejük tekintetében stb. Legtöbb az egy „embererős” bolt, amelyben vagy a család egyik tagja, vagy egy alkalmazott szolgál ki. A tulajdonos dolgozik máshol, árut szerez be. A méretük szerint a legegységesebb képet mutatják: a „szabvány” garázs területe, az a 16-28 nm.

Úgy tűnik, hogy a kocsikat „kicsapják” a parkolóba, a helyükön pedig folyik a kereskedelem. Csak a szerencsésebb járgányok aludhatják ki magukat a garázsban éjszakánként. Megszámoltam a garázsok épült helyiségeket néhány épület alatt. Olyan számokat, arányokat kaptam, hogy 29-ből csak 11, 16-ból csak 4, 19-ből 6 funkcionál garázként, a többi valamilyen üzlet. Emellett további boltok is nyílnak az elfalazott

hátsó bejáratok vagy pincék elkerített területein, sőt néhány téren bódék is állnak. A legutóbbi három nagy épület is üzletház lesz alul, felül lakóház. Fokozatosan bővül tehát a kereskedelmi tevékenység („tisztá” kapitalizmus, vagy inkább polgári társadalom? Ez nem ugyanaz? Ki tudja?).

Az új irány az ipari park, sőt az internetes üzletelés. Ahhoz már nem kellenek a garázsok, csak a sok pénz, amiből a boltok kapják a legtöbbet az embertől.

2001. május 10.

A nevelés magán- és közügy

Tanítóbojtár koromban gyakran adták feladatul a pedagógiai helyzetek elemzését. Ezekben megmutatkozott a hallgatók értékrendje, gondolkodásuk életszerűsége vagy könyvízúsága, továbbá az is, hogy lát-e lehetőséget az életmozzanatban a gyerekek nevelésére, tanítására. Tíz-tizenöt hallgató és a vezetőtanár vitájából végül kiderült az elfogadható megoldás.

Az élet minden pillanatban fölrad valami megoldandó talányt, feladatot, csak legyen hozzá szeme meglátni, füle meghallani az embernek. Manapság, a közömbösség korában részvétlenül elmennek egymás mellett az emberek, bár látható valamelyikük vagy mindkettőjük problémája, szenvedése, öröme, bánata. Innen ered az, hogy hagyjuk rongálni, „lenyúlni” a közvagyon, hiszen nem az én gondom (dehogynem!) Ezért törnek le gyerekek fiatal fákat, szednek szét padokat, mert erősek és éppen arra van kedvük, aki látja, nem szól, van közterület-felügyelő, meg aztán nevelje meg az anyja, apja a gyereket, a törvény szerint ők felelnek érte.

A Munkácsy úton, a középiskola kerítésénél számos pad kínál pihenőt, sőt látványosságokat is, hiszen találkozni, beszélgetni lehet, ha szép az idő. Április 30-án estefelé is kint ült néhány felnőtt, miközben két általános iskolás fiú dobált az udvarra. Nem volt egyértelmű, hogy a felnőttekhez tartoznak, mert a szülők vagy más rokonok nem szóltak rájuk. A fenyőfákon a madarak váltak célponttá, majd az egyik jobban megdobott kő a melléképületen koppant. Ekkor

– a közben várakozván – rájuk dudáltam. Elmenőben kértem őket, szokjanak le az efféle veszélyes hajigálásról. Ekkor az egyik felnőtt visszaszólt: „Lett nekik szólva: Van szüleje.”

Hagyjuk most a megnyilatkozás nyelvi minősítését, nézzük az erkölcsi nevelés szempontjai szerint! Nagyon helyes, hogy szólt a szülő a rendetlenkedő gyerekére. Ahhoz képest semmi változást nem mutatott a fiúk magatartása. Ez a módszer tehát eredménytelen, valami másat kell választania, ha eredményes, hatékony akar lenni a szülő. Például elmondja, milyen veszélyes lehet emberre (az udvaron néhányan játszottak), állatra, épületre a dobálás. Az erélyes felszólításnak fokozatai vannak, sőt a következő kezet akár meg is lehetne fogni. Akarta-e a szülő? Nem hihető abban a helyzetben. Marad az a gyanú, hogy egész héten eleget dolgozik a szülő, most legalább nyugodtan hadd pihenjen, beszélgessen, nézelődjék, a gyerekek szem előtt vannak, hadd játsszanak ők is, nagy kárt nem tehetnek.

A másik eleme a megnyilatkozásnak: „Van szüleje.”

Hál’ istennek, nem árva a gyerek, szemben a sok tízezer társával, akiket csonka családban vagy nevelőintézetekben, vagy az utcán nevelnek. Tudjuk, micsoda különbség a személyiség kialakulásának folyamatában a két élethelyzet között. Itt azonban más hangsúlyt kapott a mondat: ne szóljon bele, én nevelem a gyereket, semmi köze hozzá! Többnyire van szüleje a gyermek és ifjúsági bűnözőnek is. Ők is úgy váltak azzá, hogy a szülők a nagy hajtásban, a rájuk keresésben nem figyeltek eléggé rájuk. Egymást nevelik, a banda neveli a csellengő gyerekeket. Itt nem erről van szó, csak a rossz irányról. Ha a szülők tudatos nevelőmunka nélkül tartják a gyereket, ott fennáll a veszélye a szabadosságnak, az akarnokságnak, az engedetlenségnek, az ösztöncelekvésnek. Az pedig rossz vért szül.

Hogy ne volna közöm a közterületen rendetlenkedő gyerekekhez és jogom a megszólításukhoz? Sajnálatos volna, ha a szülők őszintén így gondolnák. Nem baj az, sőt jó is, ha megerősítést kap a „lett nekik szólva” egy másik felnőttől, hiszen a nevelés közügy is, mert nem mindegy, milyen felnőtt válik a gyerekből.

2001. május 10.

(Szín)vallomások

Sokféleképpen fejezhetjük ki gondolatainkat, érzelmeinket: kimondjuk, leírjuk őket, cselekszünk, nem cselekszünk, milliószor emlegetjük vagy mindig elhallgatjuk a személy vagy dolog nevét, amelyhez viszonyulunk. A vallomás olyan megnyilvánulás, amely során emelkedetten, egyféle ünnepélyesség jegyében mutatjuk magunkat a szívvel is átölelt személy, dolog mellett, egyértelművé téve, hogy szeretjük vagy gyűlöljük, csak éppen közömbösek nem vagyunk iránta.

Tiszaújvárosban immár hagyomány a Tavaszi Fesztivál, amely e helyhez kötődő alkotók művei bemutatására is alkalmas, keretül szolgál. Nem kis büszkeséggel nyugtázhatjuk, hogy a művészet, tudomány, kultúra számos területéről jelentkező alkotók műveikkel: kerámia, fotó, festmény, tanulmány, különböző irodalmi műfajok formájában. Nem tagadható egy alkotó esetében sem egy bizonyos fokú exhibicionizmus, hiszen nem a műtermének, nem a fióknak, polcnak, maguknak dolgoznak, hanem a köznek. Ady is bevallja: „Szeretném magam megmutatni, hogy látva lássanak...”. „Ezért minden: önkínzás, ének: szeretném, hogyha szeretnének s lennék valakié.”

Mindnyájan – még a „magányos farkas” Ady is – akarunk valahova tartozni. A számos kiállítás, bemutató, könyvismertető alkalom az alkotók városunkhoz kötődését fejezi ki. Az innen elszármazott festőművész, Pataki János is visszajáró kísértetnek nevezte magát, vagyis nem tud ő sem elszakadni végleg, bár már évtizedek múltak elköltözése óta. Sóvári Oszkár festőművész képei előtt vallott így szint (ő mondott ajánló-ismertető megnyitót 8-án.)

Ha a világról, az emberről, természetről szól is minden mű, keresve valami fontosat, mégis itt, Tiszaújváros légköre, alkotásra biztatása ad lendítő erőt a művészet legnagyobb misztériumához, a megszületéshez. Ez a cselekvő vallomás a leghatékonyabb, leghihetőbb az alkotók részéről. Innen indulni (mint például Pataki János festő, Ábrók Angelika kerámikus, Síró Lajos fotóművész, Koscsó László grafikus és festőművész, Zajác Tamás bőrművész), vagy itt kapni ihletet az alkotásra, mint például Hajdu Imre, aki az írásaival lokálpatriótává, tősgyökeres tiszaujvárosivá vált.

Van valami ebben a városban, ha az érzelmek és gondolatok legjavával igyekeznek átölelni az alkotók: szépség, jóság, emberi viszonyok, közösségek, amelyek más-más módon, de ragaszkodnak e helyhez, mert ez is emberi mű, a miénk. Így érthető, hogy e közösség minden lélegzetére figyelünk, mert féltjük. Ezért valljuk meg naponta hozzátartozásunkat különböző módokon, szint vallunk, hiszen ez a város nemcsak bemutatja, hanem alkotási vágyunkat is cselekvésig növeli. Az pedig a legfőbb életjelenség. Egy város életében is. Így válik a településből, lakótelepből az emberek minősített közössége, a művészetek ihlető forrásává, emberhez méltó lakhelyévé, várossá.

2001. június 14.

Olvasni muszáj!

Miként hajózni is, de a tengeri flottát fölszámolták, olvasásról meg szó sem esik a legtöbb magyar ember háza táján. Ez utóbbira nézvést egy idei adat szerint nem jut fejenként egy kötetre való mű, amit magunkhoz vennénk egy évben szellemi táplálékul.

A szépirodalom azért kellene, mert az a nyelvi minta – legalábbis a szintje, nem a szóhasználat –, a szakirodalom pedig a hivatásunk minél magasabb szintű gyakorlásához kellene. Újság, folyóirat olvasás is jó lenne, mert abból megtudhatnók, mi zajlik körülöttünk a világban, hogyan viszonyuljunk hozzá. Ezzel szemben marad az internetes, a TV-ben a TELETEXT szöveg tele helyesírási hibával. Nesze neked! Olvasd!

Tartani lehet tőle, hogy világjelenségről van szó, hiszen a különböző világszervezetek riadót fűjtak, mert elégedetlenek az emberek olvasási készségeivel, szokásaival, legfőképpen az eredményességével. A költészetnek napja, a magyar nyelvnek hete, az olvasásnak meg egyenesen éve van már, ugyanis a könyvhéten gyakorlatilag elkezdődött egy hosszú program, amely az olvasási kedv javítását célozza világszerte, így hazánkban is.

Nagy szükség van kiemelten foglalkozni az olvasással, hiszen a tudás, műveltség szerzés legfontosabb tevékenységi formája

könyvből, képernyőről egyaránt. A legnagyobb magyar (Széchenyi) álma a kiművelt emberfőkről – akiktől függ a haza boldogulása – ma mintha csúfolódásként hatna, pedig a legidősebb törekvés.

Az okokat keresve (miért nem olvasunk többet) néhányra rátaláltunk azonnal: drága a könyv; kevés az idő (kell a megélhetés után néznünk); rohanás az életünk, nem jut idő a lélek pallérozására; nem fizetik meg a több tudást... Valamivel elvontabb, rejtettebb okait is megtalálhatjuk a könyvtár kerülésének: átrendeződött az értékrend, a műveltség hátrébb szorult; az olvasás technikája nem jó, nem érti meg az ember az elolvasott szöveget, így nem bajlódik vele.

Mint minden képesség, az olvasásé is gyakorlás révén fejlődik az emberben. Olyan nincs, hogy a keresztanyámtól örököltem a betűkerülés betegségét. Napi gyakorlattá, legalább fél-fél órássá kellene tennünk az újság, szépirodalom és a szakirodalom olvasását. Akkor a lélek edzésben maradna.

Tiszaújvárosban mintha ellentmondának a fent vázolt helyzetnek az olvasással, könyvtárlátogatással kapcsolatos szokások, adatok. Az összes látogató száma 1999-ben 94251 fő volt, 2000-ben 81019, a kölcsönző látogatók száma 27592 és 28823 fő volt a két évben. Az elvitt – feltehetően el is olvasott, megnézett – könyvek, videó kazetták száma 80047 és 89260 darab volt, amelyet kiegészít a könyvtárban használtak száma: 58501 darab 2000-ben. A 20 ezer före kivetítve több mint 7 darab az egy före eső évi olvasott könyv. Csakhogy az átlag elfed sok mindent. Van, aki semmit nem olvas, helyette – hogy kijöjjön a 7 – más 14-et olvas el. A funkcionális analfabétizmus növekszik Magyarországon. A világot átfogó fölmérésben – ami a szöveg megértését is vizsgálta – hazánk a több tucat ország közül hátulról a nyolcadik, Svédország az első. A svédek tehát tudnak a sorok között is olvasni.

Városunkban a pillanatnyilag beírtak száma a könyvtárban 3577 fő (ez a szám csak növekszik). Megoszlásuk: bölcsődés 8 fő, óvodás 62, általános iskolás 797, középiskolás 562, felsőoktatásban részt vevő 389, szakmunkás 394, vállalkozó 46, egyéb 195 fő. A korosztályok szerint az alábbiakban tagolódik az olvasók száma: 14 éves korig 911 fő, 15-19 között 562, 20-29 között 1052, 30-49 között 817, 50-59 között 169, 60-tól 66 fő.

Az idősebb korosztályok már otthoni könyvtárral is rendelkeznek, sőt jobb módú gyerekek is olvashatnak otthon, de a

könyvtár mindenkit el tud látni, aki olvasni akar, mert ott tudják: olvasni muszáj!

2001. június 28.

A városért

Szép szavai vannak a latinnak arra az esetre, ha valami szent ügyet karol föl valaki, az életét, munkás tevékenységét megosztja saját és családja, valamint a közösség ügyei között: pro patria (a hazáért), pro libertate (a szabadságért), pro urbe (a városért, „szűkebb pátriánkért”). Az előző két jelszó II. Rákóczi Ferenc zászlajára volt hímezve, a pro urbe pedig visszanyúlik szellemiségével az ókorba, a városállamok idejére, amikor az embert aszerint mérték, mit tett a közért, másokért, a tudományért, művészetért, a gazdasági gyarapodásért, a város társadalmáért, a kultúráért, mindazért, ami az élet minőségét adja, javítja, védi.

Belegondolva Tiszaújváros eddigi történetébe, nem állapíthatjuk meg azt, hogy állóvízhez hasonlítana bármelyik időszakban. Szakadatlanul változott, lüktetett, élt a kezdetek óta.

Ma is ez a dinamizmus jellemzi sok tekintetben. Itt a lakosság részt kíván venni a folyamatokban, sőt el is indítja azokat. Itt működnek – ha nem is áttekinthetetlen sűrűségben – a civil szervezetek, bennük az egyének, akik motorjai a fejlődésnek, változásnak, kovászai a város életjelenségeinek. Tőlük, tőlünk, a város lakóitól, mindnyájunktól függően él és nehezedő helyzetében is előre haladni képes a mi szép, szeretett, dédelgetett városunk.

Közöttünk azonban sokan vannak olyanok, akik kiemelkedőt nyújtanak, ha városunkról van szó. Vannak, akik a kezdetek óta itt élnek, közöttük is olyanok, akik a legtöbbet tették helységünkért. Mindezt személyes tapasztalat alapján mondhatom, hiszen 1958 óta itt vagy a közelben élek, ismerem a nagy „öregeket”, sőt a nagy fiatalokat is, akik itt akarván boldogulni, minden közügyről sajátjukként gondolkodnak, cselekszenek, hozzák az áldozatot értük. Ez a munkálkodás kivívja mások elismerését, amelyet időnként kitüntetés követ. Szép forradalmunk ünnepén méltó a körülmény

megállnunk egy pillanatra felidézni a nemes tetteket, amelyeket talán nem is tartanak a kitüntetettek különlegeseknek.

Inkább természetesnek minősítik, hiszen lételemük a közösség dolgáért fáradozniuk.

Az idők folyamán a közösségért munkálkodás megítélése szakadatlanul módosul. Ma ott tartunk, hogy szinte baleknak nézik sokan azokat, akik megosztják erejüket a maguk és a köz dolgai között. Ez a „kockázata és mellékhatása” a legújabb kori életünknek, amelyben jócskán átrendeződtek az erkölcsi értékek. Azt azonban egy még újabb kor sem lesz képes semmisnek nyilvánítani – hiszen egyetemes emberi, erkölcsi érték –, ha valaki hosszú időn, talán egy életen át szervezi a kisebb-nagyobb közösségek tevékenységét, részt vesz a megmozdulásokban, a kevésbé látványos, kitartást igénylő munkákban, vállal rendszeres feladatot a város közelében.

Mindezt ingyen, dicséretet, kitüntetést nem igényelve teszik azok, akik egyszer mégiscsak átvehetik megérdemelt jutalmukat.

Az élet rendjét néha keresztezi a váratlan, zord elmúlás. Ilyenkor a kegyelet úgy tesz, mintha élne az elköltözött: élet utáni (postumus) elismerésben részesít valakit. Az idén is így történt.

Városunk vezetői erkölcsi tőkeként gazdálkodhatnak a sok névvel, akik méltók az elismerésre. A dolog természeténél fogva azonban kevés a végül kitüntetettek száma. Az elismerésben részesülteknek gratulálunk, akik most kimaradtak, csak remélhetjük, sorra kerülnek legközelebb, hogy lássék: városunk tőlünk függően szép, gazdag vagy éppen szegény. Tegyük érte, mert bennünket is csak úgy emelhet.

2001. október 25.

Fagyöngy

Tudományoskodva mondhatnám Loranthea-nek is, ami latinul a neve ennek a félélősködő (asszimilál is, vagyis ő is termel valamit) cserjének vagy lágyszárú növénynek. Fajaik nagy része a trópusokon él, de jut belőlük hazánkba is, a sárga és fehér (*Loranthus europaens* és *Viscum album*). Legjobban a tölgyet és a szelídgesztenyefát szereti,

de végképp nem válogató: ott ereszt gyökeret, ahová tojja a léprigó. A madár emésztő rendszere a termését, az álbogyóját csak részben dolgozza föl, csak a külső burkát, a mag „húsát”, a szaporító anyagot pedig az ágra pottyantja. Ott megkapaszkodik, fejlődésnek indul, majd a bogyóját föl kínálja a rigónak, aki – jól érezvén magát – örömeiben egyik fáról másikra száll és terjeszti ezt az örökzöldet, e szemet gyönyörködtető félélősködőt, amitől a fák egészen kidőlnek, elpusztulnak.

Milyen remek hangzású szó! Vegyes hangrendű, hiszen mély és magas magánhangzó is van benne, továbbá a gy-k és az n zengést adnak, az elején a f pedig gyengéd szellőként hajtja maga előtt a következő hangokat. Ha pedig azt is megtudjuk a növényről, hogy nemcsak szép – virágkötők használják –, hanem gyógynövény is, akkor közel kerülünk az elájuláshoz tőle (áprilisban és októberben szedett hajtásait hideg vízben áztatva vérnyomás szabályozó hatásúak, az álbogyó pedig kenőcsben fagyás és égés elleni szer). Ha azt is hozzávesszük, hogy a léprigó kedves madár, akkor elandalít a fagyöngy, gyorsan besoroljuk a pozitív fogalmaink közé.

Ennél azonban bonyolultabb az osztályozás folyamata. Mindenképpen tekintetbe kell vennünk az okozott kárt, azaz a fákat hervasztó, pusztító szerepét. Országszerte utazván több helyütt fölöttébb eluralkodni látszik a fagyöngy. Sátoraljaújhely felé, a 37-es út mentén van olyan jegenyefa, hogy ötven élősködő növény is megkapaszkodott rajta. A száraz fákat kivágják az útfenntartók, mert azok már alkalmatlanok a fagyöngy fenntartására is, de nem miattuk tartják életben a többi fát sem. Más funkciójuk volna: levegő tisztítás, szép látvány, egy idő után haszonfa a törzse. Ha eluralkodik rajta az örökzöld, egyszerűen csak tüzelőnek használható utána.

Pest, Székesfehérvár felé menvén szintén iszonyú pusztítást láthatunk a vasutat szegélyező fák állományában.

Tiszaújvárosban nem volt jellemző a fagyöngyös díszítésű lombos fa, de ma itt-ott már látni néhányat. Télen az alvó növény tar ágain zölden virít a látvány.

Mindezt nem ismeretterjesztés céljával mondom. Megfogott a fagyöngy megítélésének bonyolultsága, összetett jellemzője.

Nem ítékezhetünk tehát egyoldalúan róla. Másfelől óhatatlanul adódik az élő természetből a társadalomban is megtalálható példa

párhuzama. A léprigó nem tehet róla, hogy ő másféle, mint a bogarászó, hasznos rigók. Nekik is kell az „élettér”.

Ültessünk erdőt, tölgyest, szelídesztenyést és óvjuk meg a fáit a tűzelhalástól, hogy egészséges nedvkeringésű fákon díszelgessenek a fagyöngyök, énekelhessenek, füttyülhessenek a léprigók. Ha ott elvégezték munkájukat, azaz teletojták a fákat és kirepülnek az erdőjükből, ne lőjük le őket, mert ők is Isten teremtményei.

Álljunk át olyan fák telepítésére, amelyek ellenállnak a fagyöngy magvának és önmagukról elhajtják a léprigókat. Félő ugyan, hogy mielőtt a nemesítéssel elkészülnénk, késő lenne, az összes gyümölcsfán is megjelennének az örökzöldek. De mi is vagyunk annyira zöldek, hogy védjük a csodálatos természetet, nem változtatunk a kialakult folyamatokon.

Van-e egyáltalán párhuzam a természet és a társadalom között? Vannak-e Magyarországon félélősködők vagy egészen azok?

Ha nincsenek, semmi értelme az írásnak; ha vannak, akkor lépre kell csalni a léprigót, vagy rászoktatni, hogy csak káros növényre tojja a fagyöngy magvát, hadd pusztítsa.

A vérnyomásunk pedig egyensúlyba jut, ha teázunk a szépre fejlődött fagyöngy leveléből.

2002. február 21.

Városunk és a forradalom

A címet olvasván arra gondolhat a kedves Olvasó, hogy valamilyen személyi vagy tárgyi kapcsolatot találtam a legszebb forradalmunkhoz, 1848-hoz. Nem, nincs felfedezés a még fél évszázadot sem megélt városunk és a '48-as történések kapcsolatáról. Valami mégis említhető: komoly forradalmi hagyományt alakított ki városunk az eseményhez méltó, évenként ismétlődő ünnepségsorozattal.

Kezdetben még csak a „három tavasz” részeként emlékezhettünk meg március 15-ről (a másik kettő március 21. és április 4-e volt, az 1919-es tanácsköztársasági és az 1945-ös „felszabadítási” évforduló). Április 4-gyel kapcsolatban az oroszok „okkupációját”, megszállást emlegettek, nem felszabadulást, felszabadítást. Csak nekünk tűnt

annak? Annak idején járta a mondás: nálunk a dúlásokkal van a legtöbb baj, mint a tatárdúlással, törökdúlással és a felszabadulással.

A fordulat évét követően a városunkat Leninhez és eszmeiségéhez kötő szálakat elszakította a lakosság, így március 15-e egy tavasz ünnepe lett. Hozzá kapcsolódik a tavaszi kulturális rendezvénysorozat, amely a leggazdagabb 1998-ban, a 150. évforduló alkalmával volt. Ehhez pályázatok, versenyek, Petőfi-szobor felavatása adták a tartalmat. Korábban a „Kultúrgödör”-ből Március 15-e Park lett, ahová a fáklyás menettel, néha – olyan szép volt! – forradalmi dalokat is énekelve vonultunk a városon keresztül, hogy együtt ünnepeljünk, emlékezzünk meg ’48-ról. Az ünnepi beszéd után ünnepi műsor a Derkovitsban, közben kitüntetések átadása zajlott minden évben.

Úgy érzem, megadjuk a módját az ünnepnek, hiszen egyre gazdagabb, színvonalasabb programokkal állnak elő a szervezők. Az talán a legszebb volt, amikor az iskolák adták a műsort. Az ifjúság jobban magáénak érezte az ünnepet. Ebben a rohanó, teljesítménykényszeres világban azonban nehéz elvárni bármely iskolától, hogy hetekig foglalkozzék a műsorral. Szép szokott lenni általában a vendégművészek által hozott előadás is, amit méltán várunk el a mostani rendezvény színvonalától is.

Tehát körvonalazódott a márciusi hagyományunk. Hogy a miénk az ünnep, a városé, azt az is mutatja, hogy a különböző vallású, pártállású emberek együtt vonulnak, vesznek részt a megmozduláson. Így tárgyiasult a forradalmi eszme nálunk, Tiszaújvárosban.

Valamit azonban tehetnénk a város forradalmi hagyományainak erősítéséért: ha újabb szobortervvel foglalkozik a „magisztrátus”, vegye figyelembe, hogy Kossuth-szobrunk még nincs, de Bocskairól sem áll egy parkban sem „faragott kép”, pedig hajdú település, birtok volt Szederkény a múltban. Bocskai pedig igazi magyar forradalmár, aki Álmosdnál szétverte a császári sereget 1604. október 15-én. Neki sem tetszettek a Habsburgok, mint ahogyan Kossuthnak sem. Ónod közelsége a Rákóczi-hagyományt tartja ébren tudatunkban. Így mégis van kötődése városunknak mindhez, hisz teljes létünkkel tartozunk múltunk haladó hagyományaihoz, amelyek alapján jövőt építhetünk.

2002. március 14.

A ballagás és a fegyverek hete

Ritkán találkozik írásban, de a valóság tárgyiasult világában is két, egymástól ennyire elütő fogalom. Az egyik a jövő terveitől terhes nagy eseménye az életnek, amely békét, alkotást, örömet, várakozást, némi csöndes szomorúságot hordoz magában, míg a másik mindezek ellen való eszköz. Ha használják, a legnagyobb érték, az élet megy veszendőbe. A múlt héten hazánkban és a világban mintha a szokásosnál – sajnos ezt is meg kellett az idők folyamán szoknunk – többször dörögtek volna a fegyverek. Dagesztánban negyvenegy halálos áldozata volt – köztük 12 gyerek – a győzelem ünnepére rendezett díszszemlén elkövetett robbantásos merényletnek.

A palesztin és izraeli harcok tovább uralják a híreket a pontos veszteséglistákkal. A múlt hétre is bőven jutott a rossz hírekből.

Nem mintha a véletlen balesetek nem követelnének éppen elég áldozatot (Angliában kisiklott egy vonat, Kínában, Európában egy-egy repülőgép lezuhant stb.). Nálunk is leesett egy kis magánrepülő, igaz „csak” négyen voltak rajta. Az értelmetlen áldozatból egy fő is túl sok. De mi a teendőnk, ha úgy eldurvul a világunk, hogy bárhol bármi a legváratlanabbul megtörténhet. A körömieket két csoportja a kutyákat is bevetette a családi „vendéglátásba”. A rendőrök kénytelenek voltak a felbőszült ebeket lelőni. Ez még nem emberbe fúródott lövedék volt. De melyik a „kíméletesebb” halál: a kutyák, ha szétszaggatnak, vagy a pisztolygolyó? Nem nagy választék.

Egy másik eset a fővárosban zajlott le röpke pillanat alatt: egy Trabantos nem szenvedhette el, hogy egy kamion elébe vágjon, ami miatt sávváltásra kényszerült az úrvezető: a pirosnál befogta a kamiont, majd a nyitott ablakon át fejbelőtte a „szabálytalankodó” sofőrt, mint Körömben a rendőrök a kutyát. Úgy látszik, egyik-másik embertársunk téveszti az élőlényeket. Valahogy egybemosódnak előttük (bennük is) az ember és állat vonásai: egyik kutya, másik eb – mondják, és lőnek. Bevallottan – azóta önként jelentkezett – „hirtelen bekattant”. Milyen lény az, amelyiket egy eset ki-be kattant? Az állat és egy szerkezet, gép keveréke? Amit tett, valami ilyesmire utal.

Hol vannak már a „szelíd anyázások”, a „jámbor pofozkodások”? Van fegyver, bumm! A „hirtelen” talán a felindulás (így jogi szakszó) jelzője akart lenni, ám nem azonnal tüzelt, számolhatott akár százig is, de ő mást akart: „rendet” az utakon, mert ha nem azt látja, majd intézkedik. Neki legyen mondva a tétel, miután azt olvassa a bíró, hogy „bűnös...”.

A Balatonhoz közeli helyeken kannás kimérésű borként élvezhetjük a Móri ezerjót. A múlt héttől a városka neve hallatán sajnos nem a kedvre derítő nedű jut eszünkbe, hanem a világban is párját ritkító, aljas, gyáva rablógyilkosság. Akármelyik jelző elégtelen súlyú az iszonyú tettehez mérten. Úgy tűnik, a rablógyilkosság „műfajában” is vannak még „lehetőségek” színesíteni a palettán.

Ötlet sok van, ha nincs erkölcs, kényszerítő körülmény embernek maradni. Úgy tudom, férőhely sincs elég a börtönökben. Az egyik gyanúsított (rablás miatt ítélték el korábban) éppen sorban állt, de közben – mire rá került volna a sor – meggondolta magát. Most attól fél, le fogják lőni. Ha nem ő volt (ennek kicsi az esélye) az egyik elkövető, akkor pechje van, lesz, mert tényleg felindulva keresik szerte e kis hazában. Ha ő volt, akkor a méltányosság oltárán áldozódik föl (ki kardot ránt, kard által hal meg). A tettestársa sem egy jól fésült fiatalember. Ketten együtt meg képesek kiforgatni sarkából az ország nyugalmát.

Inkább a ballagásról szólok még, mert egy-egy gyilkosság sokáig hatalmában tart, míg a diákok szép ünnepe magasra emeli a lelket. Elvégre „aratás” kezdődik, vagyis a négy-hat éve elvetett remény magvai betakarítása, az érettségi. A természeti népeknél testet gyötrő kunsztokat csinálnak a felnőtté válás próbájaként, nálunk pedig vizsgáznak. Nem könnyű a 14 végzős osztály tanulóinak a dolga, de nem is megoldhatatlan. Előbb az írásbelik – ezen a héten –, majd június 10-től a szóbelik következnek. Mindnyájuknak az ilyenkor szokásos három kalappal a sikert hozó materiából!

2002. május 16.

No, de hol a tavalyi hó?

Villon refrénszerűen kérdezgette töprengése közben, amikor a szépről, jóról, tűnt idők asszonyairól és az elmúlásról elmélkedett. A mi tavalyi havunkról földhözragadtabb elszámolást készíthettünk, sőt leszámolást vele, hiszen oly sokat küzdöttünk a télen ellene. Március második felére is maradt itt-ott, ahova géppel összetolták, – lapátoltunk, vagy ahol árnyékban kihúzta lassabban fogyatkozva.

A garázsunk előtt néhány lapátnyi sáros, sós maradvány töpörödik még, de naponta visszalapátoltam, ha ki akartam állni a kocsival. Tulajdonképpen nem is a hóval van már bajom, ellenkezőleg: azzal, amit elolvadásával kitakart.

Városunkat és környékét járva korábban a hó tiszta leplétől fedve, ma már azonban megbizonyosodva leltározhatjuk az illetlen szemetet, amely szociológiai jelentőséggel mutatja meg markánsan egyik vonásunkat: lomosak, szemetesek, kissé fegyelmezetlenek, figyelmetlenek, meggondolatlanok tudunk lenni, hiszen látványosan előtűnik az általunk eldobott szemét lehangoló képet festve a tájról, rólunk.

A vasút menti árokban Nyékig egy teherautónyi hulladékot össze lehetne szedni. Nem a szél a hibás, hanem aki rábízta a takarítást. A flakonok, festékdobozok, építési törmelékek nem kélnek útra a szelek szárnyán. Az irány pedig változik, viszontlátjuk a mozgó szemetünket is. Aki egy kilométerrel arrébb rakja le szemetét, hogy a szűkebb környezete tisztább maradjon, az nem számol mások hasonló gondolkodásával, amelynek eredménye lehet a kertje végében egy néhány zsáknyi hulladék a „messzi távolból”.

A dísztavunkat még jég fedi, és egy bedobott szemetes tartály „díszíti”. Valaki csak ennyit tudott tenni a városért. A tó körül a boltok kínálatából akár reklámhadjáratot is folytathatnánk a csomagoló anyagok alapján. A járdák menti füves területeken a kutyák is letették névjegyüket, amelyet a gazdák naponta kiegészíttetnek velük, egyféle büszkeség forrásaként: az én kutyám járt itt, megismerem a csomóról. A hóolvadás nem okozott halmazállapot-változást. A csikkek, a napraforgómag héja szőnyegként hímzik a boltok, éttermek környékén a közterületet, mintha szeánszként termelnék éppen azon a környéken a szemetet. Az Örsi úti erdőben a kukázók a „gondos” válogatás után otthagytak némi mintát művükből.

Már a célegyenesbe fordultunk az Unió felé menvén, ahol valamivel kevésbé lomosak, szemetesek (lehetne talán úgy is fogalmaznom: e téren kultúráltabbak, vagy egyszerűen félnek eldobni egy csikket is, mert megszólítják és megbüntetik érte). Az európai szabvány szerint épített szeméttégetők ellen minden település tiltakozik, pedig szemetelő, az anyagokat meggondolatlanul használó magunk ellen kellene tennünk valamit. Például higgyük el, hogy nem az élő természetnek – amelynek az ember is része – megóvását szolgálja a gusztustalan környezet. Az esztétikai megfontolásról még nem is szóltam.

Azért a nemzeti ünnepünk előtt rendbetették a Március 15-e parkot és környékét. Majd a virágok következnek. A madarak már megszólalnak hajnalonta, a fák is felöltöznek, de a szemetet olyan ügyesen nem tudják majd eltakarni még a szép díszköveken sem, mint ahogyan a hó. No, de hol a tavalyi hó? Hol van mindnyájunkban a várost szépíteni akaró elhatározás? Hol van az Európába illő magatartásunk?

Hol marad az eredménye sokak tisztaságra irányuló törekvésének? Néhány falfirkáló, a diszkóból kitámolygó „erős” gyerek és a megüresedett édesség tasakot maga mellé ejtő a jövő évi havat várja, hogy fehérre meszelje az ő lelkét is a természet.

2003. március 20.

Úton-útfélen, vonaton

Ilyenkor, nyáron sokunknak az utazás, üdülés az évszakhoz illő tevékenysége. Hál’ istennek 65-ön felül ingyen teheti a magyar az utat ide-oda, sőt üdülőjegyet is kap némelyik. Így hát nem csoda, ha nyüzsgés tapasztalható a tömegközlekedésben.

A múlt héten én is vonatra szálltam az unokámmal – őt kísértem nyaralni –, tehát részt vehettem az össznépi mozgalomban.

A vasútállomásra menet a nagy beszélgetés közben sem kerülhette el figyelmünket a kis parkban, az épület előtt a természet küzdelme az elemekkel – a szárazság az aljnövényzetet nagyobb részt kiégette –, de az élőlények egymással is: ugyanaz a juhar, amelyről két éve írtam már a Krónikában, már mélyebb meghajlásra kényszerítette a közelében élő tujafát az alsó ágaival, azaz azóta

meghosszabbodott az ág, teret nyerni akarván messzebbre toltta magától a gyengébb társát. A díszfa kénytelen meghajolni az erősebb előtt. Csakhogy ennek nem csupán ez a végkövetkeztetése: az ember nem segít a két élőlényen, pedig mindkettő őt szolgálja oxigént termelő voltával, szépségével, levegőt tisztító hasznával.

Két éve is kértem, hogy nyessék már le azt a két ágat, amely nem is fájna a juharnak, a tuja pedig kiegyenesedhetne. Úgy látszik, valaki kötelességére utalni, erkölcsi javulást, egyáltalán pozitív elmozdulást előidézni nagyon nehéz. Írott malaszt marad a szó, ha mozgulásra készítő.

Most hallottam egy adatot, amely szerint az USA bocsátja ki az üvegházhatást növelő széndioxid több mint harmadát, míg a többi kétszáz állam a kétharmadán osztozik. A Nap káros sugárzását szűrő ózonluk nő, a réteg vékonyul. Csak azt tehetnénk, hogy a széndioxidot az anyagába építő növényeket, fákat jobban védjük.

Itt, Tiszaújvárosban például élni segítünk két fát, ha be kell sorsukba avatkoznunk. A sok széndioxid pedig az úgynevezett fosszilis anyagok elégetésekor keletkezik (kőolaj, földgáz, szén).

A jakabszállási tűz is hozzájárult a széndioxid nagyarányú növekedéséhez, amikor a napokban kétszázmilliós kárt okozott az erdőben. Az emberi gondatlanság lobbantotta fel azt a tüzet is.

A vonatra szállva szeretnénk volna a sebességet érzékelni, a tájat bámulni, de a látás útját állta az ablakon a kosz és a firka.

Nemcsak mázolja már a „művészek” az üveget, hanem karcolják is. Nem tudom, hol tartották azt a vagon korábban, de „gondosan” tele volt firkálva ábrákkal és „mély magyar” politikai meggyőződéssel, a jellegzetes WC-irodalom opusaival színesítve az utazók olvasási kínálatát. Az unokám szerencsére háttal ült a legobszcénabb szövegnek, de az ablakon látottak is elégnak bizonyultak érdeklődése fölkeltesére. Apránként tudja meg, hogy vannak olyan emberek, akik takarítanak, emberivé igyekeznek alakítani a környezetet, és olyanok is élnek közöttünk, akiknek a rendezetlenség, szemét, kosz a lételeme, hiszen azért rontják el maguk és mások életterét.

A sajoszögedi és nagycsécsi megállóknál minden kritikát kihívóan roskadozik az a dobozszerű építmény, amely az eső, szél ellen védené a várakozó utasokat. Még a falu nevét jelző táblát is befirkálta valaki. A falakon pedig már csak az tarthatja a vakolatot. Szörnyű látvány, nem ember lakta vidéket jelez, azaz mégis, hiszen az

ember pusztította így le, a jók pedig – vagy kedvük, pénzük, idejük, igényük nincs, vagy már tervbe vették a felújítást – még nem csinálták meg, nem hozták helyre.

Budapesten, a XIII. kerületben az önkormányzat elrendelte, hogy három méter magasságig olyan anyaggal vakolják az épületeket, amelyre nem tapad a festék. Az okozott kár nemcsak az esztétikai érzéket sérti, hanem az építésre szánt költségeket is növeli.

Védekezik tehát a társadalom a kártékony elemektől, de jobban tenné, ha példás büntetéseket is kiróna a szándékos károkozókra. A művészet saját erőből, költségből gyakorolható, de ha árt, akkor le vele.

Csak Nyékig kényszerültünk ilyen áldatlan állapotok közepette utazni, onnantól csak a WC-be szorult „irodalomban, grafikában” gyönyörködhattunk, meg itt-ott az árokba dobott flakonokban, néha az aszály miatt bús magyar tájban.

2003. július 17.

Amikor ki kell vágni a fát

Sokan úgy támadnak a szegény fára, mintha el akarnák tüntetni régi lakóhelyük emlékét is. Teszik ezt annak ellenére, hogy minden pozitív jelző megilleti az emberiség tüdejének számító növényeket, amelyek valaha erdőkké álltak össze, de kapzsiság, haszonra törés irtja, ahol éri, még az esőerdőkben is. Aztán jönnek a sirámok: globális felmelegedés a széndioxid fölgyülemzése miatt a fosszilis anyagok elégetése következtében, amelyet a fa testébe épít, az éltető oxigént pedig kilélegzi nekünk.

A derekabbnál derekabb élőlények nem győzik lenyelni a sok égésterméket, hiszen egyre kevesebbet hagy meg erődben, fasorban belőlük az építkező, termőtalajt nyerni akaró ember. Igaz, Odüsszeusz is kivágta, de köréje építette házát, a tönkjén nyoszolyát ácsolt. Akkor azonban sok fa, kevesebb ember élt.

Mivel élőlény, a fának is van élete – ahogyan fentebb írtam, nem is olyan rózsás ma már –, fejlődése, halála. A villám, a szélvész, a szárazság az ember mellett a legnagyobb ellensége. A szerencsés fafajták és egyedeik akár ezer évig is bírják, például a cédrus, de a tölgy is képes több száz évig dacolni az elemekkel (az emberrel nem).

Költők, festők, más művészek elragadtatva szólnak róluk, mint például Csontváry, Nagy László, Arany János stb. Csoda az életbe, földbe kapaszkodásuk ereje. De mit tehet egy jegenye vagy egy másik nyárféle fa? Jóval sérülékenyebbek, rövidebb életűek, könnyebben kiszáradnak, letörik száraz águk, kidőlnek.

Tiszaújvárosban sokféle fa él és hal. Legtöbbjüket metszik, néha locsolják is, még a lakosság is élteti ilyen módon őket. Mintha belőlük nőtt volna, úgy tiltakoztak kivágásuk ellen tavaly. Néha azonban ki kell(ene) vágni a fát: akkor, amikor veszélyessé válik az alattuk élők – közlekedők számára. A legutóbbi viharos szél több ágat is leszakított városszerte a fákról (például az Arany János Általános Iskola előtt). Szerencsére nem sérült meg senki, anyagi kár sem keletkezett. Emlékszem a néhány évvel korábbi esetre, amikor szintén a Rózsa úton egy kidőlt nyárfa beköszönt a második emeleti konyhába. Szerencsájükre a lakók a szobában tartózkodtak abban a pillanatban.

Az elöregedés, sérülés, kiszáradás folyamatát követniük kellene az ezzel megbízottaknak. Igaz, kényelmesebb a letört ágat a földön földarabolni, de a baleset veszélyét megelőzve jobb elhárítani.

Vannak eszközök, fára se kell mászniuk a munkásoknak. A daru kosarából kényelmesen elvégezhető a fűrészszel a művelet. Ha az egész fa kezd kiszáradni, nem kellene megvárni a végkifejletet, mert jöhet egy erős szél, éppen arra járhat akkor egy vagy több ember...

(A középiskolai osztályfőnököm egyetlen fiának autójára dőlt egy fa. Ő éppen benne ült.)

Tehát van úgy, hogy az ember védelmében – és a többi fáéban is – ki kell vágni a fát, mert az elhalt ágak, törzsek kiszámíthatatlanul veszélyeztetik az életet.

2003. szeptember 11.

Szomorú titkok őrzői: a kukák

Mi, tiszaujvárosiak talán jobban fölkapjuk a fejünket, mint mások, ha ez a fontos tartály valamilyen eset kapcsán témává válik (emlékezzünk a körömieket, girincsieket, kesznyétenieket panaszára és a javukra döntő magas hivatalra). Azonfelül, hogy bizonyos szinten

megélhetnek tartalma célirányos válogatásából, más tekintetben is árulkodó jeleket lehet olvasni abból, amit beleraknak: mit fogyaszt a kukát hulladékok tárolójaként használó személy és családja; milyen életvitel jellemzi az eldobott, kiszuperált tárgyak tanúsága szerint a szerény edényt használót; mennyire pedáns, tiszta a lakosság stb. Filmeken lehet látni a valakit megfigyelő kém, rendőr, ellenség stb. milyen mohón vizsgálja a kukák tartalmát. Kis gusztustalan túlzással mondhatjuk: a kukánk életünk tükre, és aki belenéz, titkot olvas ki belőle rólunk.

Az elmúlt hetekben megsaporodtak az olyan esetek, amelyek a végtelenségig szomorúak, és a kukák adtak mélyükben teret nejlonszatyrokba bugyolált, kevéssel a megtalálásuk előtt még élő újszülötteknek. Legutóbb – hacsak azóta újabb eset nem történt – Tolna megyében találtak így egy nem kívánt, hát meg is ölt gyereket. A rendőrség többnyire megtalálja a gyilkos anyát, aki a hidegre kitette, vagy – hogy biztos legyen a dolgában – agyon is ütötte a kisdedet.

Amikor hallom a rettenetes hírt, egy pillanatra tűnődöm, kívánjam-e, hogy megtalálják a tizen-húszon éves anyát, mert ha igen, akkor bizonyos fokig őt is kell sajnálnom, hiszen nem adatott meg neki a normális ítélőképesség, és egész életét megüli a bűntudat, vagy nem lesz része a szülés, születés misztériumának semmivel össze nem vethető örömeiben. Végül mégis úgy gondolom, el kell fogni és megbüntetni szigorúan, mert életet oltott ki, még ha ő is annak létrehozója. Aztán újra azt súgja valami: pokoli sorsa lenne szegény életkének az ilyen szülőknél.

Ha az inkubátorra gondolok, rögtön egy kicsinyke enyhítést kell hozzárendelnem a bűnhöz: nincs minden községben, még városban sem, a szülés pedig váratlanul – legalábbis az időpontja – éri valahol a terhes nőt, aztán minden jelet eltüntetni igyekszik még a szülei előtt is (milyen szülő az, aki gyermekén nem veszi észre a terhességét?); vagy milyen férfi az, aki „nem tudott” felesége állapotáról?!).

Mérhetetlen mélységek tátonganak a tudatlanságban, tájékozatlanságban.

Kultúrált módja is volna lemondania gyermekéről a nőnek, ha már nem akarja. Környezetében meg kell!!! szólítani a leendő kismamát, hogy lássa: örülnek terhességének, számítanak a születendő gyerekekre

– oly kevés van belőlük! –, vagyis olyan helyzetet teremteni, amelyben véletlenül sem gondolhat egy nagyon rosszat a szülésre ítélt.

Egy-egy faluban, városban, középiskolában, egyetemen, főiskolán maradt-e annyi összetartozás érzés bennünk, hogy bátran megszólíthatjuk egymást, esetleg nem pletyka szinten kezelünk ilyen kényes eseteket, hanem a legtermészetesebb emberi hangon, tiszta szívvel érdeklődünk az apuka ki és hogy léte iránt, ha közelinek érezzük hozzánk a kismamát.

Nemcsak azért kell gyerek, mert kevés van. Minőség is kell az élethez, amelyet a szeretet adhat meg. A kismamát ha az veszi körül, talán nehezen dönt rosszul. A születendő gyermek tényét-lényét bevonja terveibe és érte fog élni, ha segítik benne.

Ma már minden negyedik gyerek nem hivatalos házasságkötés után születik.

A leányanyaság sem esik olyan súllyal a latban, mint korábban.

Az ölés nemcsak a keresztényi erkölcs szerint rettenetes bűn, de nemzetet pusztító cselekedet is.

A gyerekeket megtaníthatná az anyjuk a kapcsolódó ismeretekre, egyben meg is óvhatná őket a nemi élet túl korai kezdésétől, mert ez is folyománya a szabadosságnak.

2003. október 30.

Oktalan oktondiságok

A Víztoronynál, a Munkácsy és a Teleki Blanka utca kereszteződésénél egy szomorú látványosság fogadja a gyalogos kérdő tekintetét: egy útjelző oszlop, megfosztva a létének értelmet adó táblácskától, amelyre a járókelőket eligazító irányokat írták korábban nagy műgonddal. A múlt héten vonta magára a figyelmet a torzó a fémlapok friss törésének vádló csonkjával.

Az első pillanatban a „fémgyűjtők” izzadságos munkájának gondoltam, de pár méterrel arrébb megtaláltam a szemétgyűjtő mellett az egyik letört lemezt. Néhány másodperc alatt eldöntöttem, hogy hazafelé jövet hónom alá veszem, majd beviszem a Városházára.

A délelőtt folyamán többször gondoltam rá, milyen összefüggésbe illeszthető ez a történet. Az iskolában éppen Ady

versével foglalkoztunk, amely szintén a torzóra emlékeztetett: „Minden egész eltörött” (Kocsi-út az éjszakában). Nem akartam a vers filozofikus tartalmát e banális mozzanattal „szemléltetni”, de magamban mégis úgy ülepedett le az eset, mint valami végérvényes következmény.

A szegény állatokra mondjuk általában, hogy oktanok, holott az ő mozdulataik mögött mindig ott van a szükségszerűség: éhes, fél, szaporodni hajtja természete stb. A jóllakott oroszán például nem támad a zsákmányállatra. Az oktondiságot a feneketlen mélységű tudatlanságra, gyermeteg viselkedésre, észérvekkel nem igazolható cselekedetre mondjuk. Végére alig van értelme a címül választott két szónak, mert mindennek van oka, még ha nem is épületes. Az útjelző megcsonkításának például az lehet, hogy olyan erős volt valaki.

Meg kellett társainak mutatnia bátorságát, találékonyságát, amely szerint úton-útfélen talál önmaga és hasonszörű barátai számára érdekes szórakozást. Hogy ez nem elég ok magyarázatul? Nekik épp elég. Olyasmivel nem szokták az efféle erős emberek bonyolítani az ok-okozati összefüggéseket, amely a gondolkodásba a cselekedet hasznosságát is beszámítja. Hol van itt egyáltalán gondolkodás? Egyszerű kártékonykodás, amely mögött magyarázatul az erkölcsi-szellemi alultápláltság és az ösztönlény előtüremkedése áll.

Tehát itt is találhatunk okot, csak hogy nem értünk vele egyet.

Mélyebbre, messzebbre tekintve kereshetnénk akár fajunkra jellemző jegyeket is az ilyen cselekedetekben. A tábla törő esetleg a homo ludens (a játékos ember)? Milyen játék, milyen öröm az, amely a többieknek kárt okoz? Homo faber (a már szerszámokat készítő primitív ember)? Ebből csak a primitív szó stimmel, mert mások eszközét (szerszámát) rongálja. Tehát nem állat, de nem is ember?

Az, az, de nem úgy, ahogyan a legszebb gondolatainkban szokott megjelenni.

Nem vagyunk egyformák (ez nagyon jól van), de sokszor egyenlőek sem (ez pedig értékekre vonatkozó megállapítás), csupán a jog szerint mondjuk magunkat egyenlőnek másokkal. Ezt viszont a gyakorlatban egy-két ítélet cáfolni látszik (gondoljunk a milliárdos családokra, „olajosokra”, „megélhetési bűnözőkre” stb.). Ha együtt van a jó és a rossz, ne higgyük, hogy a rossz azt fürkészi, miként válhat jóvá. Inkább azt, mit lehet a jótól lopni, tőle tönkretenni, magához hasonítani a jót, azaz lehúzni abba az állapotba, ahol az

ember embernek farkasa (homo homini lupus). A magasabb körbe kerülő embernek (homo novus) tanulnia, dolgoznia kell, hogy elfogadják. Arra pedig nemigen hajlandó a zászlónyél és útjelző tábla törő, a falrafirkáló, a parki fanyűvő, a bicikli- és egyéb tolvaj. Ecce homo – mondaná Pilátus, de ő Krisztusra értette.

Hazafelé menet már nem találtam a letört darabot, de kicsivel arrébb megcsodálhattam a fülesbaglyok csapatát a Víztorony alatti fákön. Mintha elfordították volna fejüket a csonkolt táblától.

Annak talán az volt az oka, hogy a friss törésen jobban csillogott a nap, bántotta a szemüket. Különbö is, ők hasznos tevékenységet folytatnak: irtják a kártékony állatokat.

2004. február 5.

A csoda három napon túl

Az igazi nagy dolgokat titkok övezik. Válaszra vár a kérdés: ki, hogyan, miért tette, építette, cselekedte. A nagy csodák akkor is megőrzik súlyukat, ha titkukat megfejtettük, míg a kisszerűek maximum három napig tartanak, mint amire a magyar szólás rálegyint: minden csoda három napig tart.

Talán abból a tapasztalatból indul ki ez a bölcselkedés, hogy ha már megszokunk valamit, valakit, esetleg az is munkál benne, ami emberi gyarlóságunkból fakad: nem mi tettük, nem a miénk a csoda.

Hát nem tájtuk sokáig a szánkat ámulatunkban. Vannak azonban testes, méretes csodák, amelyek három nap után is hatalmukban tartanak, mert legszebb gondolatunkat, vágyainkat, álmainkat látjuk bennük megvalósulni.

Az elmúlt két hét a mi kis közösségünk – Tiszaújváros, de mondhatjuk Magyarországot is – életében a csoda nagyhete volt.

„A mi Julikánk” elbirtokló kifejezést sok ezerszer hallottuk, pedig kimutathatatlan a közönség-közösség tagjainak egyénenkénti szerepe a sikerben, de a sport már olyan, hogy szurkolók nélkül nemigen működik. A csodatévő leánytól pedig többször hallhattuk: nekünk akart örömet szerezni, azért izgult, hogy jól sikerüljön.

Így tényleg a mi Julikánk, akinek ha száz keze volna is, tele lenne mindegyik ajándékokkal, virággal, szerető simogatással.

Országos, megyei, városi szinteken, kedves ünnepségek középpontjában mindig szerényen nyilatkozott sikeréről, pedig jól tudja, egy apróságon is múlhatott volna a menny és a pokol. A csoda nem volna az, ha kellő időben nem áll össze a siker minden feltétele. Mindezeket azonban többnyire nem véletlenek hozták el, hanem a hézagmentes és kemény munka. Már picike lánykaként érezhette: ha nem is rögzös, könnyen csúszva is nehéz pálya az övé. Most beérett a vetés. Érdemei alapján, a sikerért küzdésének egyféle ellenszolgáltatásaként az aratás gazdag volt, de lehet akár kétszeres, sőt háromszoros is, hiszen tovább dolgozik, vet, majd a világbajnokságon, olimpián – kívánságunk szerint – újra betakaríthatja a termést.

Kimondani, leírni milyen egyszerű mindez! Értéket teremteni mily nehéz! De kell! Tiszaújvárosnak nincs a költségvetésében annyi pénz, amely elég lenne akkora piár-tevékenységre, reklámra, propagandára, mint egy-egy ekkora eredmény. Méltó a város a sportvárosi rangra, méltó erre a sikerre is, hiszen kezdettől fogva hitt a város vezetése Júliában, igazán csak Tiszaújváros támogatta, segítette eljutni Európa csúcsára. Ha valaki ezen is képes volna fanyalogni, az nem érdemelné meg a vitatkozó szót se.

Kell a városnak tartást adó siker, remény a jövőre, mert nélküle mókuskerék az élet. Anélkül, hogy túllihegnénk – nem is lehetne ezt a remek eredményt –, jó érzés volt magyarnak, sőt tisztaújvárosinak lenni (most is az, pedig három nappal túl vagyunk a csodán). Legalább most nem hallottuk, milyen szimpatizáns a bajnokunk. Osztatlan maradt – ezért nagy – az örömünk itthon és az országban.

A hétvégén szülőfalumba látogattam, ahol töviről hegyire el kellett mesélnem, ki is az a Julika, az a szép, ügyes kislány, aki olyan nagy örömet szerzett nekik is. Azon kaptam magam, hogy dicsekvőn azt is hozzátettem: pár szót korábban én is váltottam vele. Aki hírét, nevét munkával, becsülettel szerzi, nem sajnál másokra fényt vetni, egy-két szó erejéig még rám sem.

Ez a nagyhét azonban Julikáról, Magyarországról, Tiszaújvárosról, mindnyájunkról szól és mindnyájunknak. Tanuljuk meg becsülni értékeinket és növelni azokat képességeink szerint, ha az eredmény nem is lesz világra szóló, mint a mi Julikánké, akié ez a hét

is, hiszen neve kibérelte február közepét. Sok sikert, újabb, három napon túl is megmaradó csodákat kívánok!

2004. február 26.

Rés a sajtó „hatalmán”

Azt gondolhatná a gyanútlan kívülálló, hogy tényleg mindenható a sajtó, ha már képes társadalmi folyamatokat mozgatni, rétegeket, csoportokat szembefordítani vagy kibékíteni, fölkelteni bennük a vágyat, birtokolni a minél több szereplést lehetővé tevő médiát.

Nem hiszem, hogy bizonygatnom kellene a divatra, szólásokra, viselkedésre, egyáltalán az erkölcsi értékrendre gyakorolt meghatározó szerepét, hiszen érdekes egyszerű vagy unalmas nagy emberek egyaránt vezetik az olvasót, hallgatót, nézőt arra, amerre ők látják a helyes utat, aztán észre se vesszük, hatásuk alá is kerültünk. Ügyes-bajos dolgainkat is megosztjuk néha a sajtóval: beírunk, kérjük, segítsen a rádió, televízió, újság, mert velünk méltánytalanság történt. A sajtó pedig lép, megszellőztet valamit, mindjárt hajlandóbbnak mutatkozik mindenki előírászerűen cselekedni valamilyen ügyben.

A mindenhatóság kérdésében azonban igen óvatos gondolkodásra és fogalmazásra készíti a sajtó munkatársait az a körülmény, amely rámutat a résekre, hézagokra. Vannak helyzetek, állapotok, mozzanatok, amelyek mélyebbről jövő erők következtében alakultak olyanokká, amilyeneknek láttatják magukat, így ráolvasással, erkölcsi prédikációkkal nemigen változtathatók. Szembesülünk a sajtó társadalomra gyakorolt hatásának végességével, határaival.

Néhány éve többször szóvá tettük a Krónikában az értelmetlen, semmivel sem magyarázható, indokolható kártékonykodást, a társadalmi és természeti környezetünk ellen elkövetett cselekedeteket. Némely szavunk visszhangra talált, más panaszunk máig sem jutott el a címzettekhez. Jó néven vették a Krónika olvasói, ha teret adtunk egyének és közösségek városunkért tett lépéseinek, a civil szervezeteknek. Azzal is egyetértettek, amiért föltártunk hiányosságokat, fejlődésünkbe be nem illeszthető jelenségeket.

A mi sajtónk hatékonyságán néha azonban rés tátong, mert a föltárt problémákra igen nehéz megoldásokat találni.

Ilyen „vesszőparipáink” a városkép rongálók tettei, akik azzal ütik a rést, hogy tövestül lopnak virágot a parkból, letörik a kis díszfát, a játékokat tönkreteszik, befirkálják a falat, kirángatják a szemétgyűjtőket a földből, összetörik a padokat, telefonfülkéket, milliós károkat okozván a városnak. Addig is elmennek a rongálásban, kártékonykodásban, hogy kihúzgálják, letörik az útjelző táblákat.

Ha csak innen néznénk a sajtó hatását a társadalomra, lehangoló volna a kép, ugyanis enyhén szólva megkérdőjelezhető az eredmény, azaz a tudatban, cselekedetben a változás ezen a téren.

Az ünnepi hosszabb hétvége idején szemügyre vehettem a korábban kárhoztatott vasút menti körülményeket. Úgy találtam, hogy a Nyék felé tartó sín pár mindkét oldalán ugyanúgy virít a szemét, mint évekkel korábban. Az állomás előtt a juharok ágait senki sem vágta le, hogy ne nyomják el derékszögig a tujákat. Az oda vezető út bal oldalán a valószínűtlenségig váratlanul letett padot máris összefirkálták, kimozdították beton talpát a földből. Nehéz elképzelni, ki ül ott le, hiszen vonathoz és vonattól mindig siet az ember, különben is valakik nem akarják, hogy pihenést szolgáljon az erdősávot metsző út szélén.

Firkálás, szemét, durva szó a város belseje felé haladva is tapasztalható, de a sajtó nem adja fel. Szólunk, vitatkozunk, érvelünk a csekély eredmény tudatában is.

Most, a szabad sajtó ünnepe után közvetlen az útjelző táblára is hivatkozom, amelyet hónapokkal korábban letörtek a Víztorony alatt, de azóta is égnek mered a csonk, nem tettek lépést az illetékesek, pedig a helyes irányokat jó, ha mutatják a nyilak ebben az értéket tévesztő világban.

Európa is csak úgy hajlandó törekvéseinket elfogadni, ha nem tévelygünk az irányt és értékeket illetően. Arra nemigen különítenek el majd összegeket, hogy a magyarok tanulják meg a környezetükkel élés helyes módjait.

Azt mindnyájunk természetes, emberi magatartásából kell eredeztetnünk, tehát magunkból, magunktól. Ha csak rongálni lennénk képesek, akkor lehetne a sajtó többszörösen is szabad, megírhatnánk százszor is, nem jutnánk ötről a hatra, keleti magunktól a nyugatabbra

eső Európába. A belső és külső rendhez fegyelem, erkölcsi tudatosság, értelem és a mások érdekei iránti érzékenység szükséges.

Ezek nélkül pedig maradhatunk a bealjazott almunkon, szemetes környezetünkben, ahová a kényesebb orrú idegen már a szagok miatt sem jön el szívesen.

Nézzük optimistán magunkat: majd csak föl vesszük az európai ritmust, mi is igényesebbek leszünk környezetünk, magunk és mások iránt. Csak az idő, az idő... El ne menjen mellettünk a világ!

2004. március 25.

Az utolsó „független” hónapunk

Ha az utókort valaha is érdekelné, mi történt Magyarországon 2004 áprilisában, az utolsó „független” hónapunkban, akkor nem biztos, hogy felvillanyozódna a hírek olvastán. Egy történelmi múzeum alapkövének üregébe jól elzárva – hogy a rossz szellemek ki ne jöjjenek – mindenképpen kellene lista e hónap havi történéseiről, legalább a felsorolás szintjén.

Ha „utolsó” is e hónap, mégis szerves része eddigi életünknek. Az időjárás – mint máskor – most is csapadékos, a folyók áradnak, kell a sok homokzsák, gumicsizma és a helytállás a gátakon. A rigó, gerle és a többi élőlény semmit nem tud arról, hogy kisebb vagy nagyobb örömmel kellene-e szólniuk párjukhoz, ha már a kertek alatt a nagy, történelmi változás. A fák jobb és bal oldalát egyenlőnek tartják repülésük, fészkelésük alkalmával. A növények sem pompáznak másképp, mint tavaly, vagy éppen húsz évvel korábban. A nap is ugyanott kel fel, mint mindig e hónapban, Csak mi, emberek gondoljuk (?) másként a múltunkat és a jövőnket, de ez az április a jelenünk.

Megkaptuk – az uniós követeink választására készülven – a kopogtatót, listaajánlót. Irtóztató harc bontakozott ki érte, főképpen azonban a majdani szavazatunkért. Minden párt igyekszik maga mellé állítani az összes társadalmi csoportot, és nemtelen módszerek, a mély tudatunk alá is menő hangok hallatszanak az arénából:

- Nem fognak holmi etikai szabályok visszafogni bennünket, mert ez harc. Lopakodó ellenség az az újságíró, aki megírja, mit hallott a kampánynyitó módszertani „szimpóziumon”.
- Ha győzünk, leváltjuk a kormányt, mert eddig is hiteltelen volt.
- A Vatikán és feje, a pápa – teokratikus monarchia – lenyúlja a európai, sőt a világ országait.
- Az MSZP bántja a vallást (itt „tudatos” felejtése történik meg a két fogalom keverésének: állam, egyház, ill. hitélet és a pápa).
- A Fidesz „játékcsekkkel” ízetlenkedik az egy főre jutó államadósság kérdésében. A lakosságot kéri, fizessék be – persze csak játékból (olcsó játék... gyerekeknek) –, mint ahogyan házaltak tavaly a 19 ezer forintért a nyugdíjasoknál, fizessék vissza, mert az „erkölcstelen” pénz.
- Ha már csekkekkel járnak, aláírást is gyűjtenek, hogy lássák, kikre számíthatnak („sokan vannak, de még nem elegendő”), közben nyugdíjról, gázzal, gyógyszerárakról, privatizációról beszélnek, és még a kedvezőtlen világfolyamatokat és az általuk hajdan elpuskázott vagy elhalasztott dolgokat is a koalíció nyakába igyekeznek varrni.
- Az SZDSZ adócsökkentéséről beszél – kinek nem kedves ezt hallania, mint ahogyan a gyógyszerek, a gáz árának csökkentése édes muzsika az emberek fülének –, sőt az MDF hazahívna a fiúkat Irakból. De jó volna háború nélkül! Szép, szép, de kilóg a lóláb: választás jön júniusban. A Magyar Nemzet hozza a Kulcsár által megnevezettek listáját (nehogy rájuk is szavazzunk!).
- Lelepleződött (?) egy palesztin származású magyar állampolgár, mert a holokauszt múzeum ellen akart állítólag merényletet elkövetetni.
- Nem tudni, az aradi Szabadság szobor (Zala György alkotása) ellen lesz-e merénylet. E hónapban talán felállítják.
- A BAUMAG rászédettjei futnak a pénzük után, tüntetnek.
- A Mikroszkóp Színpad igazgatójának menedzsere elfelejtette a főnöke ötéves, felhalmozódni hagyott adóját befizetni.
- Határvárosi helyzete minden magyar végen megváltozott a helységeknek. Sátoraljaújhelytől Rajkán keresztül Nagykanizsáig (Észak és Nyugat) könnyen átléphetővé vált a határ; míg Kelet és Dél mentén „végvárákként” kell őrizték az Uniót.
- Határokon belül szárnyal a forint (már 150 alá is ment egy euró) a tőzsde csúcsokat döntött, a makrogazdasági mutatók javulnak, csak az

„ügyes” kommunikálás mentén úgy tudja a lakosság, hogy nagy romlás, válság van.

- Az utolsó „független” húsvétunkon a rendőrség bekeményített, hogy híre sem maradt a menetrend szerinti szabálytalankodásoknak.

Nem ártana máskor is egy-egy ilyen akció.

- Jönnek a brazilok! Visszavágni?

- Tiszaújvárosban szeretik a harangokat, hogy szépen szólva május 1-jén temessék el múltunkból a rosszat; a szintén akkor avatandó köre is írva lesz az időhatár, hogy emlékezzünk múltunk és jövőnk mezsgyéjére.

-. A tömegek pedig: „Itt a lelkek / egy megszerkesztett, szép, szilárd jövőt / oly üresen várnak...” (József Attila: Elégia). Pedig tényleg szép az a jövő, csak ne hagyjuk pártharcok martalékává válni.

2004. április 22.

Délelőtti séta

Ritkán szánom rá magam, hogy csak úgy, l’ art pour l’ art sétálgassak a városban. De mikor, ha nem az új év első vasárnapján, a kiadós újévi vacsora után és a hasonló ünnepi ebéd előtt?

Lecsalt az utcára a csönd. Az este csak néhány petárdát hallottam. Valószínű, hogy a robbantató szíve megtelt szeretettel, azért kímélt mindnyájunkat. Majd máskor, jövő szilveszterkor... Ma, holnap váljunk a csend birodalmává, amelyben a szív nemcsak magunkért lüktet csendben, hanem a szeretet emeléséért magunk fölé, a mások szívéig. Bertha Bulcsu úgy érezte, képes mérni a csend súlyát, térfogatát: „Egyetlen nádszálaban akár tízezer köbméter csend van, ami miatt visszatérünk a vizek partjához, a hegyek lábához. De lehet, hogy bennünk van a legnagyobb csend, amit csak a természetben hallhatunk meg” – mondta.

A nádszálat a dísztóhoz közel találtam meg: a víz csak szilárd állapotban állt mozdulatlanul a tekintet előtt; a természetet, az emberrel alig benépesített teret a sétányokra ráboruló fák ágai közt ugráló, keresgélő, csipogó cinkékkal, verebekkel együtt igyekeztem emlékezetembe vésni, mert kevészer gyönyörködhet belefeledkezve az afféle városi ember, mint amilyené sorsom alakított.

A Városháza terére érve – épp tizenegykor – harangjáték köszöntött. Akkor, ott egyedül állva hallgattam végig a harangütéseket, majd a kedves dalt. Éppen ekkor röpült el a tér fölött tizenkét galamb. No, együtt a karácsony, új év, a béke szimbóluma a galambokkal, ha nem is fehérek. Igaz, nem is páratlanok, mint azt a belényesi (parciumi) állomáson számolták meg. Ott tizenhárom volt a dal szerint.

De hol van itt béke? – gondoltam –. Csak itt és most, és nem tudni, meddig háborítatlan. Egyedül vagyok. Nézem a dísz meggyfán a tavasszal nagy reményekkel épített fészket, mellette a fényforrást, amíg gondos kezek az ágak köré erősítettek. Ne csak csönd legyen, hanem fény is! Ez kell ilyenkor, hogy magára leljen az elme az éktelen hangoskodások után és előtt. Vajha e téren mindig köztes állapotban lehetnénk!

A fagyal bokrokkal övezett és a néhány nyírfával beültetett területre tekintve kissé elszorult a szívem: cseh, szlovák, erdélyi, német, lengyel testvérvárosok emlékköveit számolgathattam. Rajtuk Rimaszombat, Csíkszereda is. Vajon hogyan gondoltak ránk a szeretet ünnepén és ma, 2005-ben? Az ünnep fénye és melege körülölelte-é őket, hogy Tiszaújvárosra jó szívvel gondoljanak december 5-e után is? A park sétányain néhány méterenként nagy piros szimbolikus szívek mutatják a nyári tritlonosok útját. A tizenegy órai pillanatban mintha a testvérvárosi kapcsolatok ki nem hűlését jelezték volna.

A bokrok mentén egy rigó pár jött közel hozzám, mintha csodálkoztak volna, hogy betévedtem területükre. Csak a táblákat olvasgattam és egy percre irigyeltem a madarakat: nekik nincs harag, gyanakvás a szívükben egymás és más madarak iránt. Úgy tűnt, hogy az ember iránt sem. A természet mér nem rontotta úgy el az életüket, mint az embert a harag, gyűlölködés.

A hirtelen jött meleg megolvasztotta a néhány napja leesett hó nagy részét, így ki is takarta a szemetet a parkban, út mentén, amit gondatlan kezek ejtettek a földre, rábízva a szélre, télre, hóra, időjárásra. A természet törvényei uralkodnak: a hó olvad a melegben, a papír röpül a szélben, a csikkek sárba taposva változatos rajzolatot alkotnak, amelyből akár jósolni is lehetne, mint a szilveszteri ólomöntésből az új esztendőre.

A néhány perces elandalodásból „boldog új évet” köszöntés zökkentett ki. Ember is van a tájban, a városban, az új évben,

üzenetben. Más miatt miért is volna egyáltalán ünnep? MI vagyunk urai a térnek, a parknak, harangjátéknak, dalnak, emléktábláknak, sétányoknak, festett és valóságos szíveknek, de vajon urai vagyunk-e önmagunk érzéseinek olyankor, amikor másokra is igyekszünk kiterjeszteni? Az újabb esztendő, a 2005-ös közelebb juttat-e bennünket ember magunkhoz és egymáshoz? Lesznek-e legalább percek, amikor szeretettel gondolunk embertársainkra?

Vasárnapi séta! Érd át térben és időben békességeddel az egész új esztendőt és világot, de legalább azt a helyet, ahol magyarok vannak!

2005. január 20.

Jeles téli napok

Amióta a Kárpát-medencébe bejöttünk – 1111 éve, azaz 405579 napja –, már csak a nagy számok törvényei alapján is jutottak komoly történések a téli évszakokra is. Ezek közül csak néhányat emelek ki, de keresek napjaink között is egy-két kiemelkedő eseményt, ha nem másért, hát a kontraszt miatt. Nemigen tűnik erőltetettnek, ha egy nagy család máig ható erejét, majd a család történelmünkben betöltött roppant szerepét említem; vagy Tiszaújváros (Szederkény) múltját egy olyan jeles személyiséggel kapcsolom össze, aki Erdély és Magyarország fejedelme volt, és éppen a februári napokhoz kötődik kiemelkedő tette.

A nagy család a Hunyadiaké volt, akikhez hősi mondák, népi rigmusok, remények, győzelmek köthetők, egyáltalán országunk nagyságának, erejének híre is. Addig és aztán sem volt gazdasági, katonai, kulturális erejét megközelítő állapota országunknak, mint Mátyás idején, akit a főváros lakossága, a szőlőművelők, céhek, szabad polgárok és a köznemesség vezető rétege emelt a legenda szerint pajzsra a Duna jegén 1458 elején. Előtte való évben, március 16-án Lászlót a király – esküjét megszegve – kivégeztette, így Mátyás, a 15 éves fiú maradt a trón várományosa, akit anyai nagybátyja, Szilágyi Mihály igyekezett élénk diplomáciai egyeztetésekkel királlyá választatni, miután V. László hirtelen meghalt 1457 novemberében.

Az országgyűlés az addig rab Hunyadi fiút megválasztotta királlyá, mellé Szilágyi Mihályt kormányzóvá:

„Mátyást mostan választotta

Mind ez ország királyságra.

Mert ezt adta isten nekünk

Mennysorságból oltalmunkra.” – szól az iskolákban is mindenütt tanított versike az eseményről. A plebejusok körében vált népszerűvé az igen erős kezű és az egész Európát átlátó, nagy műveltségű reneszánsz királyunk. A pápaság és a bárók cselszövéseit csírájában elfojtotta, Bécsét is elfoglalta, a Habsburg Birodalom több területét is uralta. Nem szűntek meg ellene az áskálódások, összeesküvések. Lehet, hogy hirtelen halálát Bécsben 1490. április 6-án valamely „sikeres” merénylet okozhatta, mint a magyar történelem nem egy nagy alakjáét. Ha halála napjára nem is emlékeznek, születését megünneplik Erdély-szerte minden évben e téli hónapban (1443).

Mátyás uralmát is a török veszélyeztette leginkább, mint ahogyan száz év múlva a császári gondok is a töröktől eredtek elsősorban. A sok pénzért összetoborzott nemzetközi zsoldos sereg került a döntő ütközetet, a katonák között pusztított a járvány, ők pedig a védtelen falvakat, városokat támadták zsákmányért. Az elégedetlenség felkelésbe torkollott, amelynek élére Bocskai István állt, aki Várad kapitánya volt. Őbennek bízott a sok hajdú, a szélnek eresztett sereg. A Tiszántúl népe föllázadt 1604 őszén, október 15-én Álmosdnál megverte a császári sereget. Ezt követően szélesedett felkelésének tömege, területe, ereje. Szederkény is az ő hatósugarához tartozott. Az egyre nagyobb területet felszabadító Bocskait 1605 februárjában – éppen négyszáz éve – Erdély fejedelmévé, áprilisban Magyarország fejedelmévé is megválasztották.

Diákkoromban nekem is Bocskai-sapkám volt és a hajdúk „fővárosában” jártam iskolába ifjúkoromban. A déli harangszót – Hunyadi nándorfehérvári győzelmére emlékezve – mindig szívesen hallgatom. Tárgyiasulva – sapka formájában, harangszóban – így jelentenek sokat a téli napok is, amelyek idején jeles lapok íródtak történelmünkéből. Négyszáz, ötszáz év múlva a mi korunkra kik és hogyan fognak emlékezni? Egyáltalán mire? A májusi európai csatlakozásra biztos, de hogy kik írták alá és kik elleneztek, ki volt a hatalmon és ki ellenzékben, arra nemigen. Arra meg végképp nem, hogyan értékelte egyik és a másik politikus az ország egy évét

februárban. Ma azonban sokan hiszik, hogy történelmet írnak Bocskai-zsinóros kabátjukban, hetyke hajdú odamondogatásukkal vagy bekezdésenként öt „magyar” jelzőt említve. Mátyás és Bocskai fogoly volt, minden percben kitéve halálos veszedelemnek, mégis tették, amit kell, a hazáért. A hatalmat is azért növelték, hogy a haza legyen nagyobb. Ma? Tél van, elhúzódó rossz idő.

2005. február 24.

Amitől város a város

Mindig felségjog volt megadni egy-egy településnek a városi rangot, ami egyféle kivételezéssel járt a többivel szemben. A középkorban valamivel szabadabb viszonyok közt éltek ott a lakosok, mint a nagybirtokokon. Ezért is jelentett rangot városiként mutatkozniuk az akkoriaknak. Azóta fölhígult egy kissé a várossá emelkedés feltételrendszere, amelynek következtében jogos az afféle tréfálkozás: csak nem avanzsált már várossá ez a falu is?

Ha azt vesszük alapul, hogy helyi hatalmasságok kapcsolataik révén még a királyt is befolyásolhatták e kérdés eldöntésében, akkor elképzelhető, mennyit nyomott a latban egy-egy megyei első titkár szava az Elnöki Tanács döntése előtt (még a város neve megváltoztatásakor is, amiről nálunk mindenki tud). És ma miként születnek a városok? Most sem harapnám meg az ujjam az objektív, minden helyi, személyes érdek hozzásimulásáért a nagy közös ügyünkhöz. Így születnek komolyabb oktatási, művelődési és egyéb intézmények nélküli „városok”, amelyeket többnyire csak kistérségi központoknak tarthatnánk, amelyek időnként le-lecsípnek a fentről juttatott költségvetési keretből – a többiekéből is –, hogy városi létük látszatát ilyen-olyan beruházásokkal javítsák.

Tiszaújvárosnak nem kellett soha ilyenformán ügyeskednie, hiszen kezdettől fogva – jövőre leszünk negyvenévesek – senki nem kérdőjelezhette meg a városi rangot: az ipar fellegvárává nőtte ki magát; a közművesítés, a lakások komfort fokozata alapján; a kereskedelmi hálózat korszerűsége; az ellátás minősége; a lakosság iskolázottsága; a szociális helyzet; a középiskolák, sőt rövid ideig az

egyetem kihelyezett tagozata is kísérletet tett megragadni; a térégi központi szerep; a jóléti és más beruházások stb., mind-mind a városi jelleget, rangot erősítették, már negyven éve.

Volt idő, amikor a legfiatalabb lakosság nálunk élt. Ha jól emlékszem, kezdetben 27,6 év volt az átlag. Az első nyugdíjasokat név szerint is ismertük. Ma már kétezer fős a 60 év fölöttiek létszáma. Igaz, a város lakossága elérte a 18 ezret. A város előljárósága sokféle tervet készít, hogy nőjön a létszám és jól érezze magát a lakosság. A legtöbb intézkedés nyitott könyvként áll előttünk, hiszen a médián keresztül az előterjesztés, elfogadás, végrehajtás és az eredmény stádiuma is látható-olvasható.

Manapság – sajnos csak – 140-150 gyerek születik évente, nem csoda, ha nem nő a lakosság száma, pedig az utóbbi 15 év alatt 860 új lakás is épült. A 35 év alattiak javára a jövő évtől 100 millió forintot különítenek el az első lakáshoz jutás segítésére. 30-60 darab lakást építenek majd, amelyekhez a támogatások révén könnyebben hozzájuthatnak a fiatalok. A játszóterekre (55 van, ebből műszaki alkalmatlanság miatt 22-t meg kell szüntetni, 11-et kiemelten fejleszteni) szintén 2-300 milliót költenek a jövőben. A fehérvári unokám amikor eljön, körbejárjuk a várost, és mindig megállapítja, hogy jobbak a játszóterek, mint náluk. A tervek szerint ennél is jobbak lesznek.

Az egészségügyre öt év alatt 804 millió forintot költött a város. 1997-ben még csak 11 szakrendelő, ma 27 működik. A látszat ellenére városunkban a legtisztább a megyében a levegő, és itt van lehetőség leginkább mozgásszervi bajainkat is kezelni a fürdő révén. A jövőben csak a röntgen rendszer fejlesztésére 150 milliót költhet az egészségügy.

A város attól is város, hogy múltjától sem fordul el a lakosság. A jövő évi ünnepségekre 40 milliót szán az Önkormányzat, hogy méltó megemlékezéssel idézhessük ifjúságát, ifjúságunkat, teremtsünk és erősítsünk hagyományokat. Az '56-os emlékhely is ennek jegyében készül majd el. A Könyvtárban közösen kutatjuk városunk múltját fényképek, iratok alapján.

Mitől is város a város? Ettől mindtől, és attól, hogy jól érzi magát benne idős, fiatal. Ha mégse, akkor van megújulási, javítási lehetőség, amellyel – a vezetéssel közösen – élhetünk.

2005. december 8.

A város mi vagyunk

Ha a franciák királya lehetett az állam, akkor méltán mondhatom én is: mi vagyunk a város, ahol élünk. Tamási Áron utolérhetetlenül szép érzései kíváncsognak ide, ahol lakóhelyünk várossá emelkedésének negyvenedik évfordulóját ünnepeljük e héten. Az író és népmesehőssé vált alakja, Ábel egyaránt a Székelyföldről, a Hargitáról indult az életbe, hogy mindenütt megtalálja helyét. Járt az első világháború idején az olasz fronton, elvetődött Amerikába is, közben megfogalmazódott benne az élet értelme, célja: „Mi célra vagyunk a világon? ...a madárnak s a melegnek szárnya van s szabadsága, az embernek pedig egyetlen szülőföldje és sok kötelessége.” Ezért állt helyt a rengetegben, az országban, ezért Amerikában is. A tapasztalat és a szíve mondatja ki vele összegzésül: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

A kezdetek óta itt élők, az azóta jöttek, a maiak és a holnapiak mind-mind itthon vannak. Láthatatlan és kézzel fogható erők kötöznek itt bennünket. Ha nem is itt születtünk, itt találtuk meg létünk feltételeit, egymást, magunkat, hogy végezhessük emberhez méltó feladatainkat, ahogy az író mondta: sok kötelességünket.

Több tucat helyről ide érkezve nemcsak az idő, hanem a mindnyájunkat lelkesítő közös cél, a jövőkép gyúrt egybe, tiszaujvárosivá. Mint minden élő szervezeté, sorsunk a változás. Negyven éve 27 év volt a város átlag életkora... Még a nevünk is változott, nemcsak korunk: lévén az erőmű az első nagy létesítményünk, kezdetben Palkonyát emlegettek, emlegettünk. Tizennyolc évesen én is ott laktam, a 19-es barakkban, majd bekerültem a 116-os épületbe. Tanulóként, később itt dolgozóként otthonom lett a város. Előbb lakótelepről beszéltünk, majd Szederkénynek mondtuk, Újvárosnak, Leninvárosnak, de a rendszerváltást követően Tiszaujváros lettünk. Az utcák nevéből is kimaradtak ideológiai megfontolásból a Szovjetunióhoz tartozást igazoló személyiségek. Ma már a világban is a legszebb magyar folyó nevét viselő helyként ismernek és emlegetnek bennünket.

Van miért idézni nevünket. A magyarság, köztük elsősorban az idesereglettek alkotó tehetségét és munkáját dicsérik az ipari és más létesítményeink, amelyek által kapcsolódunk az országhoz, világhoz. Részei vagyunk így is a hazának, az emberiségnek, hiszen közösek örömeink, bánataink, sikereink, kudarcaink, harcaink. Élünk, ember módjára otthon lennünk a világban azonban itt, Tiszaújvárosban kell. Itt illik teljesítenünk sok kötelességünket, amelyek közül számos a kézzel nem fogható is. Ilyen a közösséggé szerveződés láthatatlan igénye és vonzása, ilyenek a kialakult hagyományainkhoz ragaszkodó érzéseink, de az egymás iránti megbecsülésünk ránk jellemző szintje is. A tárgyasult városiasságunk maga a hely, az intézmények, az épületek, üzemek, a közösségek.

A négy évtizeddel korábbi otthonunkkal kapcsolatban az akkori hatalom jogos büszkeséggel emlegette a költségeket: 30 milliárdba kerültek addig az üzemek, épületek. Összevetésül csak annyira az összegekről: a mai minimálbér az akkori átlagbérnél kb. huszonötszöröse, tehát nagy volt az az összeg, amelyhez azóta még több jött, de ma évi nyolcmilliárdos költségvetésből gazdálkodik a város, és ebben nem szerepelnek a nagyipari számok. Akadnak bőven irigyeink is, akiket kevésbé szerencsés helyre telepített sorsuk. Büszkeségünknek ez is csörgedező forrása lehet, de nagyobb öröm ismerősökkel, barátokkal egy városban együtt gondolkodni, érezni és tevékenykedni a közért.

Ez a köz és a város is mi vagyunk. Magunkért teszünk jót, ha építjük, óvjuk, és rosszat, ha bántjuk és elfordulunk tőle. Hiszem és kívánom azt: mindig meg tud majd újulni, hogy éljen, fejlődjék, érje el a legrégebbi kultúrák örök városainak korát, és vigye eredményeivel hírünket az országba, világba. Tudja meg mindenki: itt életre, öröme, alkotásra hangolt emberek közössége jelenti a várost, akik ugyanúgy, mint mások, hibáznak is, de tehetségükkel, patriotizmusukkal magasra emelik, mert itt vannak otthon a világban.

2006. március 30.

Az eszme tárgyasulása

Az elvont dolgok megértésére törekedvén nem hagyható el az a logikai lépés, amelyben alakot öltenek, azaz érzékszerveinkkel fölfoghatóvá válnak. Mind az értelemnek, mind az érzelemnek kell legyen tehát kapaszkodója, amely segítségével megragadhatja az olyan fogalmakat, mint például jószág-rosszaság, hazafiság-hazaárulás, szabadság-rabság, függetlenség-alárendeltség, közösségi létforma-magára maradottság, forradalom-ellenforradalom stb., stb. A valóság legtöbbször az ellentétpárokkal jelzett fogalmak köztes állapota szokott lenni, vagyis keveredésnek lehetünk részesei: nem teljes szabadság, de nem is totális rabság, „korlátozott függetlenség”, mint ami jellemezte az ’56 utáni külpolitikánkat (előtte szinte teljes volt a függésünk, ezért is tört ki forradalmunk).

Tiszaújváros is bejárja, be is járta az eszme tárgyasulásának útját, azaz szemléltetővé tette közösségünk érzelmeit, törekvését, a haladáshoz, fejlődéshez igazodását. Megragadta lehetőségeit, amelyeket az ide felépített ipar nyújtott, egyáltalán városi létét is annak köszönheti immár negyven éve. A közel húszezer lakosnak és a térségnek megélhetést nyújtott és nyújt ma is. Megjárta a gondolkodás visszafelé vezető útját is: a tárgyi valósága révén fogalomká is vált. Az első öt város között tarthattuk számon magunkat, amelyekben az egy főre eső költségvetési összeg a legnagyobb volt, de a látható része a városnak – a házak, terek, parkok, emberek – is mutatja fejlődésünket, a korhoz igazodásunkat.

A város nem látható, de jelen lévő, ható eleme is hozzátartozik a fogalomhoz: a közösség, amelyért van minden, élni, alkotni akarása, egyáltalán élete, összetartó ereje, amely a civil szervezetek révén át- és átszövi mindennapjainkat, működő szervezethez hasonlóvá teszi önmagát. Ennek a lüktető életnek szerves része kell legyen az is, hogy legszentebb érzelmeinknek, gondolatainknak alkossunk szentélyt, ahol időnként töltekezhetünk, fölemelhetjük lelkünket magasra, a hétköznapi gondok fölé. Ilyenek a templomaink, a nemzeti és állami ünnepeink megtartására kialakított emlékhelyek is: Március 15-e park, Szent István emlékpark, és ma már fölavatva az ’56-os emlékhelyünk is, benne szimbólummá emelve a mártíromság sorsára jutott Nagy Imre szobra.

Ha belegondolunk, egyszerűen úgy kell a léleknek az ilyen hely, mint a kenyér a testnek. Nélküle üresebb, a hétköznapi gondjai alá merülő lenne városi létünk. Az a fogalom, magyar, úgy ölt itt testet,

hogy történelmi múltunk egy-egy szeletét világítja meg, zarándoklatra késztet eljőnnünk az ünnepeken, mert jó együtt emlékezni, megtapasztalni az érzést, amely összekapcsol egy városba, egy hazába bennünket. Akinek még mindig gondjai vannak '56 értékelésével, az is belegondolhatja életét, jövőjét e múltat idéző keret segítségével a tiszaujvárosi létformába. Itt együtt vagyunk, mert vitatkozni sem lehet különváltan, építeni pedig végképp nem. Ez az emlékhely lehetővé teszi – a korábbiakkal együtt – a nemzethez, hazához tartozásunk érzésének nagyobb hőfokát, amellyel alakítjuk erkölcsiségünket, saját történelmünkhöz viszonyulásunkat. Az ünneplések méltóságához kellett az a tett – vagyis az emlékhely megalkotása –, amely Arany János gondolatát is beteljesíti: „Nem elég csak emlegetni, / Tudni is kell jól szeretni, / Tudni bölcsen a hazát”.

Egy ilyen tett, erre a költség soha nem válhat megkérdőjelezhetővé, mert életünk részévé emelkedik. Aki esetleg vitatja, annak mondom: nemcsak kenyéren él az ember, kell a lelket magasba röpítő erőt is táplálni, hogy onnan messzebb láthassunk előre is, visszafelé is. A művészek, építők tárgyiasult törekvése immár kőben, bronzban, elandalodhatunk, szemünket rajta felejtethetjük, hogy segítségével könnyebben bejárhassuk múltunk jeles történéseit.

2006. október 26.

Itt tartunk

Immár bizonyítottan egy orvost is kivetkőztetett mivoltából az az össznépi hülyítés, ami pestisként terjed jó évtizede, az utóbbi hónapokban pedig fölerősödve végképp beférközött a népbe, nemzetbe és szedi áldozatait. November 4-én az egyik rendőrt nem látta el az arra kért orvos, mondván, bizonyára úgy szerezte sérülését, hogy verte a tüntetőket. Nem tudni, nem szabadságharcosokat mondott-e, összekeverve '56-tal az utóbbi hetek országrontó cselekedeteit. E napon igen erős az országos történések fényében az orvos hivatását is felülíró kontraszt, hiszen a pártok – bár külön, de – csendben, a fél évszázada történetekhez illő méltósággal emlékeztek meg a pártsemleges lakossággal együtt forradalmunk leveréséről.

Már csak azért sem vethet '56-tal össze a mostani „törvényes”, ám semmi jóra nem vezethető (mert a tisztességesek közé a rendbontók beférkőznek) tüntetéssorozat, mert az akkori orvosok, kórházak semmi különbséget nem tettek jobb vagy bal oldat között, hanem egyszerűen, szakszerűen, emberséggel ellátták őket.

Az említett mai orvostól nem tudni, eskütételkor mindössze hápogott-e, vagy mondta is a hippokratészi fogadalmat. Mindegy. Esküszegő.

Manapság már „rendes menet”, hogy a törvényt kijátszani, az országos választásokat megkérdőjelezni „mindössze kommunikációs, retorikai művelet”. Így divattá lett illegitimnek mondani a kormányt, parlamentet. Ha nem törvényes, akkor lehet mocskolni, támadni, „eltakarítani” „a nép nevében”. Ez a legegyszerűbb módja – vérbe se kerül – a „forradalmárrá válásnak.” A tömeg kelléke a „megdicsőülésnek”, ha valakik a hátán másznának fel a trónra. Pedig mennyi bajt, de mennyi lehetőséget is láthatna – oldhatna meg maga körül a magyar, ha nem hülyítenék! Lehet, hogy egyedül vagyok abban a reményben, hogy eljön az idő, talán hamar, amikor a napnál világosabb összefüggést, előre vivő megoldást megtalálja a magyar, mert különben belegebedünk, ha rend helyett a törvényteleniséget fogadjuk el üdvöztetőül.

Sajnos, hatszor is meg kell a jövőben gondolnia mindenkinek, összeecsődíti-e a tömeget, vagy elmegy-e tömeget alkotni valahova, mert senkiházi alakok meggyalázzhatják legnemesebb érzéseiben hangzatos jelszavakkal, hamis, sunyi céljaik nemzeti érdekként emlegetésével. Nem lehet tehát „a dolgozók, okos gyülekezetével hányni-vetni meg száz bajunk”, mert úgy meglenne a százegyedik is. Kellene pedig a párbeszéd, mert szóból ért a magyar, a tisztességes, jó szóból jót ért. Sok múlik a pártokon, azok egyes vezetőin. Legalább ők tartanak magukat a törvény szavához!

Szűkebb hazánkban, Tiszaújvárosban rendben folytak a megemlékezések. Nem képzelhető el, hogy bármelyik orvosunk megtagadná az ellátását a nála jelentkező betegnek csupán pártállásuk ellenkező volta alapján. Inkább hihető az, hogy a politizálók is semlegességet igyekeznek mutatni szavaikban, tetteikben, azaz nem keverik össze hivatásukat a pártpolitika gyakorlásával, mint tévelygő kollégájuk Pesten. Nem vagyunk ugyan egyformák, csúnya és unalmas lenne a világ, mégis kellene vastörvényként kezelnünk, betartanunk néhány szabályt, amelyre egyre sürgetőbben szorít rá a

haladás kényszere. A szükséges lépést meg nem tennünk előre egyet jelentene a végleges lemaradásunkkal Európa szerencsésebb sorsú országaitól.

Természetesen nemcsak orvos(ok), hanem mérnök, tanár, munkás, földműves és mindenféle foglalkozású, műveltségi szintű ember tévelyeg ma, mert sokaknál célba ért a megosztó ideológia, az együttműködés ellehetetlenült, helyébe a gyanakvás és a gyűlölet költözött. Kopik jó hírünk a világban, mert újabb tettekkel – amelyekhez béke, összefogás kellene – nem terepszínű cselekedet, hogy külföldön hazánkra mutogatva polgártársaink (a forradalom alatt ez egy megszólítási formula volt) óvják Európa pénztárcáját, együttérzésének segítő megnyilvánítását értünk.

Itt tartunk. Lehet magyarázni, nem úgy értette (mintha itthon és kívül a nagypolitika áramlatán elfelejtettünk volna magyarul érteni, beszélni, érezni), de az orvos annyival sem védekezhet, hogy összekeverte a sérült rendőrt a liszkai lincselőkkel, mert tudott dolog a rács mögötti helyzetük. De a törvény és a hippokratészi elvek szerint őket is el kellene orvosilag látni. Ekkora erkölcsi romlás azonban elhomályosít minden szemet, meghülyít minden elmét, amelyek nincsenek biztosítva populizmus és cezarománia ellen. Kár, hogy nem tudjuk a nevét a doktor úrnak, mert legalább városunkat megvédhetnénk tőle esetleges munkahely iránti érdeklődése esetén. (Újabban finomítottak az információn: a kórház igazgatója védte beosztottját, mondván, nem ő volt az ügyeletes, területileg nem is hozzájuk tartozik a rendőr, nem is ő kérte, hanem a felesége, aki azonban az orvos munkatársa. Biztosan így van, de a lényegen nem változtat: a hozzá fordulón segítenie kell az orvosnak.)

2006. november 9.

Valamivel jobb évet...

Tudott dolog, hogy a remény hal meg utoljára. Az én reményeimet azonban több körülmény is élteti, mintsem arra kárhoztatna a sors, hogy bízzam ok nélkül az idei esztendő elmúltával az újban.

Először is: lejjebb már nem süllyedhetnek a közállapotok, mint amennyire a mélybe küzdöttük két választás alkalmával, továbbá az eus pénzek fogadására történő helyezkedéssel. Tehát csakis feljebb juthatunk az össznépi hangulat képzeletbeli létráján.

Másodszor: hatalmas összegek érkeznek, amelyek fejlesztésekre fordíthatók csupán, és látni fogja a vak is, hogy nem üres duma, propaganda az egész, vagyis a közös öröm old majd a minél rosszabb, annál jobb taktikát választók egész országot kivéreztetni akarók (ugyanis utána következnenek a hatalmon, megmutatva, hogyan kell kormányozni) rossz hangulat keltésén.

Harmadszor: itt van ez a reform, amelyet már a kilencvenes évek elején elkezdhattunk volna, azonban az akkori kormány idejét, energiáját túlzottan lekötötte a Szovjetunió kitessékelése (helyesen), de a kapcsolat gazdasági, kereskedelmi, együttműködési stb. megszüntetése káros lépés volt, így nem maradt erő, ötlet megalapozni az új, kapitalista rendet. Helyette kommunistázás, zsidózás, visszamutogatás, kárpótlási jegyekkel való manipulálás, olajszőkítés ment magas szinten, továbbá megkezdődött a pártok között a mára már ordenáréra változó huzakodás a hatalomért.

Most már a reformok mellé a megszorítások is kellenek, mert a semmiből semmi lesz. Ennyire lehetünk materialisták, hogy ezt belássuk. A harc a végsőkéig ment (érdekes, az Internacionáléban is ezt ígérték), amikor az ellenzék vezére 72 órás ultimátumot szabott a kormányfőnek, hogy mondjon le. Azóta a számonkéréssel fenyegeti, ha ő kerülne hatalomra. Rossz taktika. Jusst se mondatja le a pártja a miniszterelnököt, már csak azért sem, mert egyféle diadal lenne a másik oldal számára. 2007-ben tehát akár pártelnököt is csinálnak belőle, hogy jobban fájjon a másik oldalon. Hogy van benne más ráció is? Ebben a felállásban mit sem számít. Az a fő, hogy végre működjék a kormány a maga feje szerint, ne mindig a másikat lesse, miként fogad egy-egy intézkedést. Előre elmondom: úgysem fog tetszeni egy mozdulata sem, hacsak az nem, hogy lemond. A negyedik reményem éppen az, ami a realitás erejében rejlik: nem mond le a nehezen megszerzett hatalomról senki, az ellenfél se tenné, inkább a tüntetések lanygulásával, a reformok beindításával, a megszorítások elfogadtatásával dolgozni fog a kormány, nem védekezni.

Meggyógyulnak majd a „szabadságharcosok”, akiket a „brutális” rendőrök megverték, reményeim szerint a rendőrök is helyrejönnek,

akiket a huligán horda kórházba juttatott; majd mentálisan is kiheveri az ország a szeptemberi, októberi belföldi és külföldi meghurcolását ennek a mindnyájunk egy hazájának. Ehhez kell jövőre látnia mind a bal-, mind a jobboldal népének a pozitív irányba történő elmozdulást. Úgy majd nem fogja érdekelni a vezérek külön csatája a hatalomért. Remélhető az egészségügy lábadozása is. Az év elejére már ismerni fogjuk az újmódi szerkezetet, benne a helyünket. Most még csak az ágy, a vizitdíj a hangsúlyos (az ágyról jut eszembe: jó volna a nemzetet szaporítani is, amihez nem elég a nemzés, annak a preferálása). Az oktatásügyi reform gyerek nélkül olyan, mint a paprikás krumpli krumpli nélkül. Ha a gazdaságtalan vasúti szárnyak lemetzésére gondolok, csak annyi jut eszembe elsőre, hogy ott legalább nem lesz a sorompónál vonat, személyautó, busz, kamion karambol. A buszra fölterelt nép drágábban fog utazni (lehet, hogy katuráltabb körülmények között). A közigazgatási reform remélhetőleg nemcsak munkanélkülit termel majd, hanem megtakarít pénzeket, hatékonyabbá tesz intézkedéseket.

Tiszaújvárosban csak remélni lehet, az új évet nem a becsempészett pirotechnikai eszközökkel és a már két hete megkezdett robbantgatással köszöntik a piromániás, magukról így hírt adó féktelen ünneplők, hanem egymás nyugalma védelmére vigyázva. A rendőrség ha mindezt ellenőrzi, ha arra jár, a falra firkáló „művészeket” is becserkészhetné, meg az erejüket a kukákon kipróbálóknak is adhatna lehetőséget kiteljesedniük, mondjuk a fogdában. Kell a nyugalom az együttműködéshez, alkotáshoz, munkához, pihenéshez. Az egész országnak. Mivel ez óévben mindnyájan belefáradtunk a tüntetésekbe, randalírozásokba, hangoskodásokba, acsarkodásokba, talán kitör a két oldal között a béke is, legalább azonban a fegyverszünet. Így valamivel jobb évet zárhatnánk jövő ilyenkor.

2006. december 21.

*„ A világ azért érdekes, mert sem nem egyszerű, sem
nem bonyolult. Aki mégis vagy ennek, vagy annak látja,
az nincsen benne otthon igazán. ”*

/Halászi A./

Csak az igazat!

Matyi, a könyörtelen

(olvasói levél)

Az 1996. április 13-i Déli Hírlap Kájé aláírású cikke képünkbe mondja az irodalmat: „Fazekas Mihály jóvoltából tudjuk, hogy Lúdas Matyi hétszer fizette vissza a rajta esett csúfságot”. Valószínű, újabb kutatás, olvasat eredménye a hetes szám. Az is mesébe illő, de azért a három marad a magyar igazság. Ha Matyi előre látta volna az újságcikket, akkor talán még elverte volna Döbrögöt magyarosan

háromszor meg egyszer a ráadás kedvéért, no meg az újságíró igazságaért. Attól tartok, ha valóban hétszer verte volna meg az uraságot, a cikk szerzője ahhoz is hozzáadott volna, vagy éppen elvett volna belőle a cikke témájához igazítva az esetek számát.

Az eredeti történetet „A nippuri szegényember meséje” címmel i.e. 704-ben jegyezték fel Asszíriában (a város Bagdadtól délre, a mai Irakban található). A mese az Ezeregyéjszaka egyes változataiban is megvan. Arab közvetítéssel terjedt Európában a vándormotívum, amelynek magva, hogy a paraszt suhanc elégtételt vesz a nagyúron az elszenvedett verésért. Fazekas Mihály Moldovából hozta a történetet a csángóktól, románoktól, hiszen öt évig ott katonáskodott. 1804-ben megírta, majd 1815-ben, ’17-ben kinyomtatták. Matyi egyik változatban sem fizette vissza hétszer is a rajta esett csúfságot, csak háromszor. Egyrészt ennyiszer elég volt neki, másrészt Döbrögi így is sokallta. Az is biztos, hogy alapos munkát végzett, akár összesen hét verésnek is beillett volna a három. Ossa el Kájé – ha tudja maradék nélkül – héttel a botütések számát, aztán találjon ki újabb mesét, amelyet visszairányíthat az arabokhoz, akár arabbal is küldheti, bár visszafelé nehezen vállalkoznak.

Erről jut eszembe: aki nem tud arabusul, ne beszéljen arabusul. Továbbá ajánlhatom: olvassa el a művet, ne elégedjék meg azzal a tudattal, hogy ismer valakit, aki találkozott olyannal, aki már hallott Matyiról, a rettenetesről.

Halászi Aladár
Tiszaújváros

Jószemű és művelt olvasónk kritikája teljesen jogos: Lúdas Matyinak valóban kedvező kamatfeltételekkel, mindössze háromszor kellett visszafizetnie a rajta esett sérelmeket, nem hétszeres szorzóval, mint a mai lakásépítési hiteleket.

A tévedésre nincs igazán mentség, hacsak nem az, hogy Fazekas Mihály annak idején művét „idő mulattatására szolgáló szappanyopera” néven szabadalmaztatta, és Lúdas Matyit folytatásokban sugározta a Vármegye Kábeltelevízió: így a másnap délelőtti ismétléssel együtt hatszor állt bosszút, plusz még egyszer a kora délutáni műsorblokkban, az előzetesben, tehát összesen hétszer.

A számok egyébként is folytonosan változnak a legújabb kutatások eredményeként. A számszerűről például kiderült, hogy az numerikus programozású „földi-földi” típusú, honfivér ontására szolgáló fegyver volt: az egyes programmal a közelebbi rokonságot lehetett irtani, a kettes programmal a határainkon túl élő túlélőket.

Továbbá miután Barguzinban előkerült néhány Petőfi, kiderült, hogy nem bánthatta egy gondolat a több példányban létező költőt. A hét törpéről kiderült, hogy nyolcan voltak, csak a Kuka hangját nem lehetett hallani a névsorolvasásnál. Ali baba pedig valójában 70 rablóval került szembe, csak 30 rabló nem volt bejelentve a magas tb-járulék miatt.

Mindezek a példák is bizonyítják, hogy akár a Kenónál, úgy az életben sem könnyű eltrafálni a helyes számokat. Ennek ellenére szívesen közöltük ezt a helyreigazítást, sőt, ha kell, még kétszer megtennénk, hiszen „három a magyar igazság!” (Vagy négy?)

Kájé

1996. május

Mozi

Heltai Jenő játékos kedvében alkotta e főnevet, a század első felében. Szórövidüléssel keletkezett, mint a nagy, fagy, diri, dagi, csoki, ovi, cuki, cigi, kondi, proli, szabi stb. becézőnek is tekinthető szavaink. Ez a kedveskedő gesztus a jó szórakozást nyújtó intézménynek, az érdekes cselekménynek szól, mert olyan a mozi izgalmas cselekmény nélkül, mint a paprikás krumpli paprika nélkül. Abban az időben még volt sztori – hogy én is rövidítsek – a filmben, mely cselekmény képes volt „eladni” valamilyen erkölcsi magatartásformát, emlékezetessé tenni számos színészi alakítást.

De hová lett a tavalyi hó? (Ezt már Villon kérdezte.)

Január végén az iskolák is fölkerelkedtek, hogy megnézzék a nagy garral beharangozott Honfoglalást, Koltay Gábor filmjét, amelyet Nemeskürty István forgatókönyve alapján készítettek. Némi családi jelleget is kapott a munka, hiszen a zene Koltay Gergelyé. Főképp a székely és mezőségi motívumok uralták a muzsikát, amelyet egy kis fantáziával korabeli hangszerekkel is el lehetett volna

képzelné: síp, dob, kürt, tölök, akár „nádihegedű” De nem ez az egyetlen anakronisztikus (kortévesztő) mozzanat. A kereszténység akkori súlyán túl kapott szerepet a műben. Metód, Pannonia és Morvaország püspöke (870-től) egyedül, processzió nélkül vándorolt éppen a Kárpátok hegyei között, amikor arra jártak a honfoglaló magyarok. 895-96-ra tehető a honfoglalás, amely nagyjából 900-ra be is fejeződött. Metód 885-ben pedig már meghalt, de mégis valami lelki indokoltságot akart jelenteni, hogy elibénk jött: örült a majdani honfoglalásunknak, vagy csak annak, hogy jött egy regiment pogány, akikből jó keresztényt lehet majd nevelnie. Ez ugye képtelenség.

Ami a tömeget, sokaságot illeti: rendkívül gyér, néhány tucat emberrel „oldották meg” a hömpölygést, ami aztán nem volt hihető. Több statisztika kellett volna, amely igénynek valószínű, hogy a pénzhiány állta útját. Így inkább csak portyázásnak, nem honfoglalásnak látszott a csapat mozgatása. Az illúzió itt már el is vesztetett, amelyet az sem erősített, hogy az operatőr – lenézvén a hegyről – egy szekérutat is befogott a lencsébe a „szűz” területen. Hiába, a pénztelenség a foci juttatja az ember eszébe: kis pénz, kis foci... Nem tudom, Franco Nero mennyit kaphatott azért a téblábolásért. Ha magyar Árpádot szemelt volna ki a rendező, a gázsi különbözet több statisztika beállítását is lehetővé tette volna. Különben is! Miért osztozni a sikerben másokkal? Az esetleges kudarcba miért vonjunk be gyanútlan külföldit, akinek – láthatóan is – semmi köze e tényleg magyar belügyhöz.

Egyébként is bosszantó, hogy egy minden ízében magyar témának – amelyet se a szlovákok, se a románok, de a többiek sem vesznek meg, ha ingyen adjuk, akkor sem – miért kellett egy idegen színész főszereplőt választani. Mi indokolja? A világhíresség?

Ez a film inkább nekünk, magyaroknak szól, még ha álmodnak is az eladásról, más országokban történő forgalmazásról. Mi aztán – képzeletünkre hagyatkozva – úgy vélekedünk hős elődeink nagy tetteről, ahogy érzelmeink megengedik. A korról szóló ismereteink egyébként meg sem engednék az ész különösebb szerepét, hiszen maga a honfoglalás is kétféle verziót mutat: László Gyula – e film szakértője – elméletét (két honfoglalás, a korábbi úgy a 600 körüli volt e szerint), másfelől a mindnyájunk által inkább elfogadott 895-96-os évek eseményeit. Így nem csoda, hogy az alkotók Anonymust hívták segítségül, hogy az ő mondáiban, meséiben – hogy ő is honnan vette?

– szereplő magyar mitológiai legendák életre keljenek: turul, csodaszarvas, fehér ló.

Az is lehetséges, hogy a szép, díszes, korhű ruhákra ment el a pénz (Kemenes Fanni tervezte a jelmezeket), mert annyira ünnepélyessé tette a jeleneteket a vadonatúj „szereléssel”, mintha honfoglaló őseink külön erre az alkalomra készítették volna.

Egy folt nem volt a harcosok ruháján, még a besenyőkkel való összecsapás után sem. Mindehhez a nagy pátosz, a komorságig komoly ünnepélyesség társult. Nevetés egy szál se... Mint egy temetési menet. Levente – Árpád fia – temetésén már nem tudták fokozni a gyászt.

A film szerkesztő elve egyszerű volt: a szükségesnek, érdekesnek tartott történelmi vagy mondai mozzanatok (ezek össze is olvadtak a filmben) mind benne legyenek, mintegy kilóra. Ez elvnek az oltárán föláldozták a cselekmény folyamatosságát, drámai fordulatait. Történelmi játékfilmnek mondják az alkotók, de a már említett anakronizmusok, valóság és mítosz keveredés nem adja ki a történelmi jellegét a műnek. Nehéz is egyenmősíteni a cselekményben a turul-álmot, a csodaszarvast kergető Árpádot (egyedül!), a valós harcokat a besenyőkkel, az úz (ukrán) szövetséget a vajúdó Árpád „hős magzatai”-t szülő nő kínjával. Nem is sikerült.

Balladai szaggatottságú lett a mozi sava-borsa, a cselekmény, így a homály uralkodott el rajta. Megint a néző előzetes ismereteire, fantáziájára hagyatkozott a szerző: azt képzel oda mindenki, amit akar. Ez a szellemi önkiszolgálás. Mindez bevallottan is abból ered, hogy a mesét és a valóságot is meg akarták mutatni. Így lett egy újabb mese – a Koltayé –, egy újabb „valóság”, a mű által sugallt.

A millezcentenáriumi évében sem lehet azért arra hagyatkozva elnagyolni, hogy úgyis felajzott a magyar annak tudatában, hogy immár 1100 éve itt élünk e hazában, míg más népek szétszóródtak: kunok, jászok, besenyők stb. Elég tehát a történelemről beszélni, aztán jön a katartikus érzés. Nem jött, de néhány türelmetlen fiatal a film vége előtt 15-20 perccel kiment. A vége? Arról lehetett észrevenni, hogy abbahagyták a vetítést, amelyet a zene felerősödése kísért mindössze.

Előzetesen a legautentikusabb (hiteles, eredeti) véleményt sikerült meghallanom a filmről, a jegyzető értékelését: szép film, sokat lovagolnak, keveset beszélnek benne, és a táj gyönyörű, a zenéje

kedves. Igen, igen. Így igaz. Ha nem tudná a néző, hogy miről akart szólni a film, ennyivel meg is elégedne. A pénz hiánya miatti fogyatékoságait is megérti az ember, de a gondolati bakugrást, a filmszerűtlenségeket már kevésbé. A kis pénzből lehetett volna inkább egy mondát, például a csodaszarvasét megcsinálni, de szép meseként előadva, vagy ha erre is kevés a ráfordítható összeg, akkor a honfoglaláskor bejött utolsó ló hátulját lefilmezhették volna, így a történet kerekébbé kanyarodhatott volna.

Aki még nem látta, az úgy nézze meg, hogy attól kezdve – ha nem vigyáz – egész más képzetei lesznek a honfoglalásról.

Hogy múltunknak e meghatározó eseménysorából mit csinálunk, az nem lehet csupán egyéni akarnokságnak, ízlésnek, pénzhiánynak avagy bővinek a kérdése. Egy nemzet mítosza és történelmi tudata formálódik jó-rossz irányban általa, és nekünk az előjelek nem lehetnek közömbösek.

1997. február 6.

Messze... Messze...

„Frankhon. Vidám, könnyelmű nép.
Mennyi kirakat, mennyi kép!
Mekkora nyüzsgés, mennyi hang:
Masina, csengő, kürt, harang.”

Az irodalom, a retorika, a stilisztika toposznak mondja a klisé, a valamely helyre, tárgyra, országra stb.-re rátapadt jelzőket, kifejezéseket, mint pl. ködös Albion, hangos olasz, veszekedő magyar. Babits fenti strófája is toposz. Mikor a Messze... Messze... című versét írta, nyolc országot nevezett meg, de a felében sem járt, mégis milyen találó képet festett Franciaországról. Nekem el kellett mennem ahhoz, hogy megállapíthassam, mennyire igaz Ady szövege is, amikor „embersűrűs gigászi vadonról” ír – ő sokszor volt Párizsban – a Párizs, az én Bakonyom című versében.

Az én látogatásomból nem születik vers, csupán arra vállalkozom, hogy benyomásaimat, tapasztalataimat megosztom a

Tisztelt Olvasóval. Úgy gondolom, óhatatlanul összevet az ember hazai viszonyokat a kintiekkel, ha egyszer kihúzza a lábát.

Ezt kénytelen megcselekedni az utazó, hiszen az úti cél végül is mindig a tapasztalás, amely olyan formát ölt, úgy rögződik, hogy ez meg az jobb kint, emez pedig nálunk tart előbb. Vérmérsékleti, beállítódási kérdés, ki mit képes vagy hajlandó jónak vagy rossznak látni kint és itthon. Biztosíthatok mindenkit, én minden fontos dologban Magyarországot szerettem volna győztesnek kikiáltani, sőt Tiszaújváros is eszembe jutott a Rodin Múzeumban a szobrok okán, a parkok szépsége miatt Versailles-ban, az Eiffel-torony tetején az erőmű kéményére gondoltam, a Pigalle-on a 35-ös út mentén strázsáló széplányokra. Igaz, a mi tereinkre nem faragott, öntött képet az öreg Rodin, de az egy főre jutó szobrok tekintetében talán jobban állunk városunkban. A parkok pedig itt is szépek, sőt ha a fák csonkolását veszem alapul, itt féltő gondoskodásnak tűnik a kertészek metsző munkája, ott csonkolják a gyönyörű platánokat, hársakat, gesztenyéket, hogy magyar szemmel ijesztő látvány a segélykérő, bütykös kézhez hasonlítható kézhez, épségéért könyörgő fa.

A mi kéményünkre nem írják ki naponta, mennyi van még hátra kétezerig, meg aztán nincs kávézó rajta. Ha volna, akkor nem kerülne 15 frankba (36 Ft = 1 frank). A lányok pedig nálunk nem annyira feketék, mint ott.

A másság is másként adja elő magát: fehér nők és fekete férfiak (és fordítva is) gyakori látvány. A gyerekek szépek ebből a házasságból. Az arabok kereskednek, az afrikai feketék sokan utcai árusok.

Egységnyi területen mintha több kutyagumit láttam volna, mint városunkban – de ugyanúgy virít mellette a százszorszép a fűben, mint nálunk. A sok eső elmosta a bűzt, az autók szagát, de rajtuk a horpadást nem tudta eltüntetni. Nagy a rohanás Párizsban, ami talán abból ered, hogy sok a közlekedési elakadás, dugó, és amikor kiszabadul az autós, behozni igyekszik a lemaradást. Ilyenkor törik össze egymást. Minden 3-4 kocsiból egynek van valamilyen külsérelmi nyoma (naponta 15-20 km-t gyalogolva néha ez volt a látványosság a parkoló autók között).

A rendőrség, katonaság mintha nagyobb becsben volna ott. Bizonyára a világhatalmi nosztalgia, a nagyság, a gloire, a kissé eltúlzott nemzeti öntudat az oka. Ha egy rendőr motoros, autós egy

civillel várakozik a pirosnál, nem lönek ki mellőle a zöldre, csak túráztatják a járgányukat, hogy a rendőre legyen az elsőség a gyorsulási versenyben.

A párok ugyanúgy csókolóznak a parkban, mint nálunk, a verebek, galambok ugyanolyan rámenősek, ha a turista majszolni kezdi a hazulról hozott tartós kenyerét. Elkunyerálják tőle. Egyébként ott is van eldobott kenyér, szemét, ingyenkonyha, választási hajcihő, de plakát felülragasztást nem láttam. A kínaiak turistaként, árusként egyaránt nagy számban fordulnak elő. Úgy tűnt, hogy ott inkább költik a pénzüket, az olyan helyeken, mint Magyarország, inkább szerzik.

Nemcsak kínaiakkal és japánokkal találkoztam, hanem igen nagy örömömre magyarokkal is. A torony tetején éppúgy jelen voltunk többen egyidejűleg, mint a múzeumokban, nevesebb helyeken. Nálunk nincs az a nagy tolongás a Nemzeti Múzeum előtt, mint ott a Louvre udvarán vagy a pályaudvarból átalakított képtár előtt. Igaz, nincs annyira gazdag a mi gyűjteményünk, de nekünk Napóleonunk sem volt, aki szobrokat, emlékműveket, épületrészeket hozatott hadizsákmányul Egyiptomból, Olaszországból és máshonnan. Az oroszok is szeretik a maguk portáján csodálni pl. a magyar műkincseket, könyveket, szobrokat, az is olyan „igaz szerzemény”, mint ami a főterükön díszileg a franciáknak.

El ne felejtsem: láttam Trabantot francia rendszámmal (elől fehér, hátul sárga..., hogy ez mit szimbolizál?!), Kispolszkit, Ladát. Csak egyet-egyet a Diadalív körül cirkálni. Bizonyára nem akarták kiengedni a körforgalomból. A legtöbb autójuk Citroen, Renault, de nagyon drágák: egy 1600-as Citroen 321500 frank (kb. 11,5 millió Ft).

Az egy hét kevés volt arra, hogy valamit is olcsóbbnak találjak, mint amibe nálunk kerül. Természetesen jobban keresnek, mint a magyarok, de hogy nem élnek jobban, az biztos. Ki tudja a 120 frankos kiló marhahúst megfizetni? A kolléganőnk elveszítette pénzét, útlevelét, így kapcsolatba került a csoportunk a konzulátussal is. Megtudtuk hiteles forrásból, hogy van ott is szegénység (ami azonban nem vigasztalja a magyar szegényeket), nagy a különbség a gazdagok és a társadalom alján élők között, de ott létezik polgárság is, középréteg.

A viszontagságos utazás – busszal mentünk –, a kétszeri elázás naponta, a drágaság, a sok gyaloglás a kutyagumik között nem tudta

negatív szaldóssá tenni az utat, mert látnivaló volt bőven. Igaz, a múzeumi belépők mindenütt meghaladják az ezer forintot, több helyen a kettőt is. Ezért gondoltam sokszor arra, hogy az útra legszívesebben csak az érzékszerveimet küldeném, hazahozni pedig a világ jobbik felét szeretném.

Néha egy pillanatra otthon is éreztem magam, mert panelházak között is jártunk, de azok nincsenek annyira kedvesek, mint a tiszaujvárosiak.

1998. május 7.

Idétlenségek

Valamikor az idő előtt világra jött, koraszülött, fejletlen gyerekre mondták, hogy idétlen. A fejlődéslélektan retardálnak, visszamaradottnak nevezi a korának nem megfelelő, testi-lelki csenevész gyermeket, embert. A bosszantóan ostoba, elfajzott, a normális ésszel elvárhatótól elemi módon eltérő megnyilvánulás akkor fáj a legjobban, ha fontos helyen történik – például a sajtóban –, hiszen sokakat érint, megzavar, megbotránkoztat. Tudom, hogy többnyire a reklámok révén maradhatnak működőképesek a különböző médiumok, de a szellemi gusztustalanságban, idétlenségben mégsem ildomos partnerré válnia például egy újságnak. Hervasztó, ha mégis megtörténik.

Képzelnék el egy szakmai folyóiratot, amelynek első borítóján egy téglalap alakú területen középen egy szöggel átvert nyitott könyv áll (mint a Krisztus), körötte pedig feliratok. „Irány Európa”; „Kultúra, zárjegy”; „Adózott termék”; a hangsúlyosabb részen pedig: „Az olvasás káros az egészségre”.

Sokadmagammal tartjuk úgy, hogy hivatásunk legfőbb törekvése másokat olvasóvá nevelni, szélesre tárni a művelődés kapuját a gyerekek előtt. A Gutenberg-galaxist a nagy fekete lyuk elnyelné? Leáldozott volna a könyvnek, olvasásnak csillaga? Ha a pénz utáni hajszát tekintjük a legelterjedtebb össznépi foglalatosságnak, akkor elképzelhető, hogy sokak életrajzába nem fér bele a rendszeres olvasás. És az Internet, számítógép? Azt is olvasnia kell annak, aki

meg akarja előzni a többieket. Akkor hát miért éppen az Elektronika újság terjeszti fenn ezt az ökörséget (1995. évi 2. száma), hogy káros volna az olvasás az egészségre?

Gondoljunk bele, hány gyerek nem tud folyamatosan, jól olvasni, következésképp az általa pontatlanul rögzített fogalmak nem állnak össze ismeretté, alkalmazható tudássá. Nem világosodik meg előtte a dolgok közötti összefüggés, nem lesz kedve tanulni, jön a funkcionális analfabétizmus, amely állapotban tud ugyan olvasni a gyerek, felnőtt, de nem érti, mi is van oda írva a lapra. Ezek táborában egyetértésre talál az Elektronika szerkesztője.

A lap belsejében kerestem, mely cikkekre vonatkozhat ez a címdoldali lököttiség, de azt kellett tapasztalnom, hogy csak úgy, a hecc kedvéért, l' art pour l' art írták oda. Bátrak, mernek a templomban – értsd rajta, hogy a művelődésében – fütyülni. A múlt század második felében a polgár pukkasztás szándékával költőietlen szavakat emeltek versbe, hogy megbotránkoztassák a régi esztétikai, erkölcsi elvek szerint élő embereket. Az olvasás ilyen lesajnálása, ökörködéssé süllyesztése a legfontosabb eszközt igyekszik kiütni a kezünkből: az olvasást, az embernek minőséget adó művelődési formát. Ismerős az az embertípus, amelyik mindig a középpontban szeretne maradni.

Ha szellemmel nem bírja, hozzáteszi hangerejét vagy testi képességeit, röhög, természetellenes hangerővel szól, esetleg verekszik.

Az ilyenektől elfordulnak a többiek, különben sem hallatszik kutyaugatás az éjig, de hasznos megtapasztalni, hogy vakkantott valami, ami magasra, messzire akart hallatszani. Ha viccnek szánták, hülyére sikeredett, idéetlenre.

1999. március 25.

Füttyszó a templomban

Némelyek szerint többféle erény hiányát pótolhatja, ha mernek fütyülni a templomban: a bátorságét, az ismeretlenségből kiemelkedni tudását, a köznapitól, a szokásostól elütő beállítottságét, a kisebbségi komplexuson fölülemelkedni képes lelkiállapotát stb. Csapody Tamás

inkább fűtyült volna valamelyik templomban, mintsem megírta cikkét a Népszabadságban 1999. március 22-én Kard és szerelem címmel.

A bálványdöntőgetőnek szánt írás Balassi és a nevét használó kitüntetés ócsárolása.

Petőfi mellett a másik magyar költőnk, aki a harcmezőn esett el, a hazáért ontva ki véré. Csapody úr erkölcsi értékrendjében azonban jóval többet nyom a latban, hogy Balassi civil magatartása az akkori törvényeknek – császárinak, világinak, egyházinak, emberi jogoknak – nem felelt meg. Azt már csak én teszem hozzá, hogy Petőfi és a többi forradalmár, sőt Dózsa is a fennálló törvények ellen lépett föl.

Ejnye, hát szabad ilyet?! A császár csak az olyan vagyonosokat vádolta – legtöbbször felségárulással –, mint a költő apja, hogy elvehesse a császári törvények szerint a „bűnös” javait. Szegény katonaköltőnk (kivéve a birtokviszonyból Csapody Tamást és a gyevi bírót) egész életében azon töprengett, miként tudná visszaszerezni elkönfiskált vagyonát. Nem találta meg a módját, sőt a rokonok kiforgatták a maradékból is. Így vált földönfutóvá, a cikk szerzője szerint kóborlovaggá. Talán nem nagy csoda, hogy a már akkor is működő kocsmákban békés polgárokkal is összetűzött, a kor szokása, divatja és erkölcsi törvénye szerint párbajozott is. A kardot, pisztolyt vitézül használta – a törökök a megmondható – Kékkő és Divény várak visszavételekor. Esztergomnál azonban utolérte a török ágyúgolyó 1594-ben.

Volt más divat is abban az időben: váltogatták – egy életben többször is – a vallást. Balassi nem jellemtelenségből cserélt, hanem a vagyona visszaszerzésének nagyobb esélye végett. Nem sikerült, de több napos agóniája közben rávette Rimay János, hogy katolikusként haljon meg (Pázmány Péter 1570-1637 is reformátusból vált a legfőbb katolikussá, nagyjából egy időben Balassival).

A Csapody úr által megidézett Zrínyi – aki „elrettentő példaként” tartotta számon Balassi „erkölcstelenségét” – mellé felsorakoznak a követők, akik nem tudták magukat kivonni a „fajtalanságokat” író példakép hatása alól, mint Balassi sem a reneszánsz atyja, Petrarca búvköréből: Rimay, Nyéki Vörös, Beniczky, Liszti, Gyöngyösi.

A legnagyobb főúri udvarokban is mintául szolgált a saját kezével írott könyv sok példányos másolata: a Thurzók, Zrínyiek, Wesselényiek breviáriumként olvasták szinte. Igaz, Csapody is

elismeri Balassi költői nagyságát. Akkor mi a kínja vele? A sznobéria mondatja azt a végképp nem irodalmi, esztétikai megfogalmazást egyesekkel, hogy Petőfi izgága, Ady vérbajos, Balassi verekedős.

A cikk szerzője a lekóborlovagozott költőről meg sem említi, hogy először ő szólította Magyarországot édes hazámnak, amikor az egyházak nem akarták e fogalmat ismerni, csak azt, hogy egyik vagyunk mindnyájan az Úrban, bármilyen nyelven imádjuk is.

Zavaros – nem is lehet tiszta – a régi korba visszavetített XX. század végi ilyen-olyan pártállás, vallás, értékrend, hiszen „nem a pacsirta fontos, csak a dal” (Juhász Gyula).

A költőnek a művét, ne a nőcsábász voltát; a hattyúnak fehérségét, méltóságát, ne a hangját; egy kitüntetésnek pedig ne a dátumát nézzük, hanem az érdemet, amelyre hivatkozva adják.

Másként a Kossuth- és Széchenyi-díjon is fanyaloghatnánk, hogy a legnagyobb magyaroknak is voltak elvetélt gondolataik, talán még az orrukat is piszkálták illetlenül, de a fennálló rend ellen mindenképp vétettek.

Ha a kard kitüntetést ellenzi a cikk írója, javaslom, üljön föl ő arra a bronzlóra, amelyet kispóroltak a költő esztergomi gyalogos szobra alól, mutogassa magát, hogy mer a Bazilika környékén fütyülni.

1999. április 8.

A vonat, a bíró és a többiek

Egyre apadnak az örömforrások. Korábban még ki-kimentem egy-egy futballmeccsre, sőt Diósgyőrben is megnéztem néhány összecsapást, manapság azonban babonából se látogatom a helyi stadiont, mert a mieink mindig kikapnak, ha ott vagyok.

Újabban a televízióban is csak válogatva nézek egy-egy félidőt vagy még annyit se a meccsekből, mert a játékon kívül elszomorít látnom a csőcselékké alacsonyodott szurkolókat, amint emberi mivoltukból kivetkőzve, mosdatlan szájból ordítják a bíró nevét és anyáznak. Bármelyik sípmester egyszerű magyarázatot adhatna arra, miért vezet egyáltalán játékot, ha ennyire alpári módon bántják. Ehhez gyomor

kell, esetleg fásultság, vagy éppen az az értékrend, amely szerint a tahó szurkoló nem is ember.

Függetlenül a játék eredményétől hétről-hétre hozzák formájukat a „nagycsapatok” drukkeri. Nyíregyházán például győzött a Fradi, de a vasúti szerelvénynek meg kellett állnia, hogy követ vételezzenek a szurkolók dobálni a sínhez közel állókat, kocsikat, berendezési tárgyakat. A vészfék meghúzása csak jámbor csín volt ahhoz képest, amit ezután tettek: föl is gyújtották az egyik kocsit.

Úgy tűnik, a huliganizmus levakarhatatlanul hozzátapadt immár a futballhoz. Félelem nélkül ma már nem nézhet végig egy meccset az ember, hazafelé menet meg a randalírozó szurkolók veszélyeztetik. Nem bővizű tehát a futball-öröm forrása. Tovább apasztják a vezetők huzakodásai.

De miért éppen ez lenne kivétel? Más tevékenységek nem ugyanúgy vadulnak-e el? Nézzük az üzleti életben elburjánzott erőszakot, az élet minden területére kiterjedő bűnözést, az emberek bezárkózó magatartását, gyanakvását, az agresszivitás millió formáját, ellenük pedig az igazságszolgáltatás – talán közelebb van a valósághoz a jogszolgáltatás fogalma – gyengén fölfegyverzett csapata, akik a maguk tehetetlenségét soha nem vallják be. Nem igaz, hogy nem lehetne elvenni a kedvét a huligánoknak a bűnözéstől.

Csak az élethez igazodó jogszabályok, eljárások, törvények kellenének. Ezzel szemben az emberi jogokkal hadonásznak, azaz a bűnözők sorsának enyhítésén látszanak fáradozni a jogvédők, a bírók. A többieknek egy feladatuk marad: belátniuk, hogy nem ők a fontosak a jogszolgáltatási procedúrában, hanem a szolgáltatók és a bűnözők.

Sokszor hallani védekezésül: ez a törvény, jogszabály, ezt kell alkalmazni. Ha ezek a születésük pillanatában elavultak vagy rosszak, akkor vagy nem értenek hozzá a jogalkotók, vagy hagynak kiskapukat, titkos kijáratokat a hatály alól, amelyet csak szakemberek ismerhetnek. Közben a bűnesetek, a huliganizmus folytatódnak, az örömforrások apadnak, a szurkolók anyáznak, gyújtogatnak, a futballbírók nem merik lefűjni a meccset, a rendőrök kezét megfogja a jogszabály, a börtönökben járva a zsúfoltságot, a kényelmetlenséget kárhoztatják a jogvédők. A mi jogainkat ki védi meg a bűnözőktől ilyen felfogással? Tisztességesebb lenne, ha a jogot a minimális köteleességek teljesítéséhez kapcsolnák. Ilyen elemi követelmény lenne például a futballpályákon való normális viselkedés, különben emberek

közé nem volna szabad őket engedni, nem még rendőri díszkíséretet adni hozzájuk.

Gyermeknap lesz. Ne járassuk le magunkat előttük! Köszöntsük őket emberibb arcunkkal, és ha az anyjukat emlegetjük, szeretettel tegyük.

1999. május 27.

Se sörrel, se whiskyvel...

A gasztronómia és a bor évében egyféle ellenkezést sejtet a cím, pedig csupán arról van szó, hogy a csehek – a császári katonák – sörrel koccintva fejezték ki hűségüket Bécshez, amikor az aradi vértanúinkat kivégezték, emiatt az igaz magyar csak jóféle borral vagy töménnyel hajlandó poharat csendíteni. Ez utóbbi körét szombat óta szűkíti a whisky, vagyis mostantól azzal se fogok koccintani, nehogy bárki is a whiskys rablóval való szolidaritásom jeléül fogja föl.

Bár tisztességesnek látszó magyar neve van, mégsem írom le, hogy legalább e cikk dacoljon az elhíresültségével, a halhatatlanságával. Mindezt azért teszem, mert Magyarországon a legvadabb előterjesztéseknek is vannak hívei – lásd a királyságot visszaállítani akarókat –, de a legtisztességesebb, az ország fölemelkedését segítő törekvéseket is gáncsolják – lásd a rendőrség megerősítését célzó terveket –, amiből következnek a vég nélküli viták, a kirekesztések stb. Így fordulhatott elő, hogy a lakosság egy része eltekint a szökött bűnöző teljesítményének erkölcsi előjelétől, és a húszegynéhány fegyveres rablás precízsgét (nem ő, hanem társa tévedett az utolsónál) most a menekülés romantikába illő kivitelezésével csettintve emlegeti. Ez igen! Mégiscsak tehetség ez a fiú! Mikszáthnak a pénzhamisító talentumról szól egyik novellája, amelyben a festett bankjegyet, mint bűnjelet tévedésből sikerült föl váltania a törvényszéki szolgának, amikor a bírónak ment a boltba tízórait vásárolni.

A whiskys rablót is a törvényszéki emberek készítették elő az évszázad perére, miközben az egyik őr – talán a pisilés jött rá – levette vigyázó szemét a „hősünkről”, aki éppen erre várt, majd kilógatta

magát a letépett vezetékeken a sokadik emeletről. Az ötödik emelet csak a foglárnak magas... Védekezhet azzal, hogy emberek vagyunk, van vegetatív idegrendszer, szükség, nincs elég fizetés, hogy éberebb legyek, meg aztán máshol is szöktek már meg rabok: Szeged, Tököl, Balassagyarmat stb.; a Gyorskocsi utcában nem is támadott meg senkit az előzetes letartóztatásban lévő, mint máshol már nemegyszer; meg aztán olyan jámbor, bánatos képe volt a szomszárának (elfogása óta nem kapott whiskyt), hogy a főparancsnok úr sem hitte volna el róla a szökési tervet.

Csak át ne helyezzék őket büntetésül Sátoraljaújhelybe, ahol Magda Marinkót őrzik (eddig eredményesen)! Hiába, ez is egy munka, mint például a pedagógusé, hiszen mindkettő a figyelem középpontjába tud kerülni és sokáig ott maradni, de van közöttük némi különbség is: míg a rendőrséget az előző kormányok is szakadatlanul fejlesztették, mégis a szegénység könyököl ki a kapitányságok ablakán, addig a pedagógusoknak ígérnek fizetésemelést, de egy év múlva is csak a felét kapják meg, miközben az egész ország a túlfizetettséükről kezd beszélni. A felelősség?

A bankoknál igen, hiszen a rablások, sikkasztások...

Az igazságszolgáltatásnál, bünyldözésnél igen, hiszen a társadalom megtisztítása a bünyldözöktől, az emberi jogok stb. ... Az iskolában nem, mert az emberré válás, az ember maga mintha nem volna olyan lényeges; az egészségügy is csak pénzbe kerülni...

Kívánom, fogják el a whiskyst és az orra előtt koccintsanak a sikerre a fiúk, majd kapjanak újra jutalmat, mint amikor először sikerült pórázra venniük. Akkor talán a rabló végképp földadja, mert rájön, az ő temérdek eszén is túl lehet járni, ha nem neki drukkolnak, hanem a rendőrségnek.

1999. július 15.

Már hatmilliárd...

József Attila 62 évvel korábban írta Flórának a Már két milliárd című versét egy ciklus elemeként. A harmincharmadik évében megszakadt életű zseni minden fontos emberi történésnek,

érzelemnek, gondolatnak kozmikus távlatot adott, hogy ő és aki művét olvassa, pontosan helyezhesse el magát az égi, földi, társadalmi, természeti dimenziókban. Tanulságos, mit tartott fontosnak 1937 elején – amikorra az emberiség már kétmilliárdot tett ki – elmondani az életről, az erkölcsről, a szerelemről a roppant nagy kerek számmal kapcsolatban.

„Már két milliárd ember kötöz itt,
hogyan belőlem hű állatuk legyen.
De világuktól délre költözik
A szép jószág s a szelíd érzelem.”

A nyitó négy sorból is kitűnik, hogy az emberek érzelmi viszonya elsivárul. Ez a folyamat azóta is tart, és már megvan az a szomorú eredménye, hogy ma nem számít sem a jószág, sem a szelíd érzelem. Az emberi kapcsolatokban pedig ugyanúgy fontosak lennének – nemcsak a szerelemben – ezek a tulajdonságok, mint „munka, szabadság, kenyér s jószavak”; „...gyermeknek játék, oltalom”; „társadalmunkba elme kell nagy fénybe”, mely igazodni magára mutat.”

Íme az akkori gondolatsor, amelyet az azóta történetekkel csak kiegészíteni, de cáfolni nem lehet. Már hatmilliárdan vagyunk, azaz húsz évnél alig kellett több átlagban, hogy ugyanannyival többen legyünk. Azóta szelídebbek, jobbak lettünk-e? Van-e például nálunk, Magyarországon munka, kenyér, jó szó, és a szabadság olyan-é, amilyenre a költő gondolt? Van-é, megtalálta-é a választó az „elmé”-t a társadalomban? A gyermekek kapnak-é oltalmat, egyáltalán elég eleséget, emberhez méltó körülményt, ha világra jönnek? És oda születnek-é, ahol van készség, tehetség emberi módon fölnevelni őket; és azért szülhetnek-é, amiért embernek érdemes születnie?

Heti rendszerességgel hozzák az embercsempészek hazánkba és rajtuk keresztül tovább a keletieket, a túlnépesedett országokból a rászédett balekokat, akiket végül szélnek eresztenek, hadd fogják el a határőrök, rendőrök. Milyen haza az, amelyből elvágynak az emberek? Milyen otthon az, amely az elemi feltételt nem képes megteremteni az embernek, gyereknek? Milyen bolygó az, amely rosszat és jót, szegénységet és gazdagot, fehéret és feketét csak a fizikai

törvények szerint hord a hátán, a társadalmi szabályokat pedig meghagyja alakítani az akarnokoknak?

És mi nálunk a helyzet? Fogyunk! Már alig haladjuk meg a tízmilliót. Büntetlenül aligha menetelhetünk a világtendenciával szemben, ami következménye az eljelentéktelenedés minden fontos területén.

Persze, a minőség... Kikből nevelünk majd? Minden második megtermékenyülésnek – más felmérés szerint 180-ból „csak” 80 – abortusz a vége. A tizenévesek között – az össz népességen belül számítva – minden hatodik magzatot tőlük veszik el. Tizennégy éven aluli lányok körében évente – emelkedő számban – 60 abortusz is megtörténik. Ugyanez a korosztály 44 %-a már túl van az első nemi aktusán.

A pápaság erősen ellene van a magzatok élete elvételének. Természetesen jó volna, ha mind megszülethetne, de emberré is válhatna, boldog emberré, azonban nem tud még a legfőbb lelki hatalom sem kenyeret adni, sőt fogamzásgátló szert sem. A szülőknek sincs rá pénzük. Így él a szerelem (?), csak gyerek ne legyen...

Már hatmilliárdan vagyunk. Lassan átértékelődik az emberről, emberiségről a korábban megfogalmazott tételsor: munkára, alkotásra, boldogságra, egymás örömeire születünk. Még vannak lakatlan helyek, de már nem férünk el egymástól...

Ha ez a folyamat nem áll meg, vagyis tovább nő a Föld népességének létszáma, a hangsúlyok végképp áttevődnek a „szelíd érzelem”-ről a megélhetési küzdelemre.

1999. augusztus 12.

Hozzon a Jézuska...

Ha a regős ének stílusában a százhuszonnyolcadik versig is eljutnék, csak a nagyja, legfontosabb kívánságaimat tudnám megfogalmazni. Nekem úgy tűnik, az egész világ megbolydult, rossz irányba lódult – bár vannak jó emberek is benne –, ezért karácsonyra generáljavításra szorulna a föld, az emberiség, egy újabb megváltásra. Ha a kis hazánkért imádkoznánk lelkünk szakadtáig, akkor se tudnánk

a Jézuskának felsorolni a bajainkat. Bizonyára csak azokat sorjáznánk, amelyeknek pillanatnyilag érezzük is a hátrányát.

Hozzon a Jézuska fényt megvilágítani elménket igaz ügyekben; az erkölcs felé vezető utat is pásztázza nappali világossággal, hogy a politika ne csak a hatalom megszerzésére és megtartására törekedjék, hanem az ország felemelkedését szolgálja a hatalommal, mint eszközzel; fényt hozzon arra is, hogy lássuk, az országházba mi illik, ki illik, különben valamely párt a saját képére formálja; hozzon fényt arra is, hogy meglássuk múltunkban a jót és a rosszat, államiságunk ezer évének üzenetét, István intelmeit.

Add Jézuska, hogy István testamentumát ne csak idézgessek, teljesítsük is be; koronája ne játékszere legyen a késő unokáknak, mert a legszebb ékkő is kihullhat belőle, amely bűvkörébe vonta eddig nemzetünket, megfényesítette előttünk előre és vissza az utunkat, mert sötétben elvesztünk volna; add azt is Jézuska, hogy hitet meríthessünk tetteinkből, emlékeinkből, hogy gyarló embervoltunk ellenére mi is képesek vagyunk legalább a maradék hazát megtartani; világosítsa meg a korona fénye a jobbát, mely egykor jogart, kardot tartott, juttassa eszünkbe, hogy ma a kéz a tisztességes munkára való, és ebből embermód kellene megélnünk a kényszerűen szűknek maradt, bár mégis egész országban; a legszebb ékkő vessen fényt arra is, hogy sok hálátlan utód a magyarból csinál idegent, akit aztán nem akar befogadni, maga mellett testvérként látni; az idegent pedig bővílje el a fény, hogy bogárként kövesse az intelmeket, szeressen tenni is mindnyájunk Magyarországáért; e fényben talán azt is meglátjuk majd, mi a különbség a haza és az ország, a nemzet és a Magyar Köztársaság között, továbbá azt is, hogy alapvetően nincs különbség párt és párt között, ha a hatalom megszerzéséről és megtartásáról van szó; derüljön fény azokra a gaztettekre, amelyek megrövidítik hazánkat, de arra az útra vetüljön a legnagyobb fény, amely a gazdagabb, biztosabb jövőbe visz.

Hozzon a Jézuska a határon túli nemzetrészünknek békét, megélhetést, anyanyelven működő iskolákat, egyetemet és igényt nyelvük, kultúrájuk, magyarságuk megtartására; a távolabb élőknek is ehhez hasonlókat, vágyat hazalátogatni, hogy kiengesztelődhessenek, mert valami miatt úgy érezték egyszer, el kell hagyniuk a szülőhazát; szomszédainknak ugyanazt várom a Jézuskától, mint magunknak, továbbá azt, ne bennünket válasszanak ellenségül.

Hozzon a Jézuska a fénnyel értelmet is a világra, hogy őrizzük meg együtt a Földet unokáinknak és azok utódainak; hozza el azt az állapotot, amelyben az ember létének jobb minősége lesz a családok és a hatalom célja, nem pedig éhezésre, nélkülözésre kárhoztatott gyerekek nemzése családi pótlék és segélyek, juttatások eléréséért.

Hozzon a Jézuska az árváknak, elhagyatottaknak anyagi gondoskodást; a magányosoknak társat, a betegeknek gyógyulást; a kicsiknek felhőtlen, boldog gyermekkort, az időseknek békés öregséget; a felnőtteknek munkát, megélhetést; a hatalomnak nagyobb szerénységet és olthatatlan buzgóságot a közéletben, ahhoz pedig megfelelő szakértelmet, tisztességet; az ellenzéknek múltba és jövőbe egyaránt látó szemüveget, hogy mai feladataikat pontosan meg tudják határozni, ha valaha még újra hatalomra akarnának jutni; a világnak békét, jó reményt a kétezredik évre, önmagának pedig nagyobb türelmet, mert az ember, akiért fölládozta magát, még mindig rosszalkodik, nehezen hagyja, hogy segítsenek rajta az égiek.

1999. december 23.

Isten, áldd meg a magyart!

Legszívesebben leírnám az egész verset minden megjegyzés nélkül, de azt is hinni szeretném, hogy mindnyájan ismerjük Kölcsey ódáját, amelyet Erkel Ferenc zenésített meg és tett így nemzeti imádságunkká. A fordulat évében (1989) a magyar kultúra napjává tették meg a mű születésének napját, január 22-ét.

Van abban valami misztérium, hogy Madách, a nagy lírai dráma megalkotója, Petőfi és a Himnusz egy év egy hónapjában látta meg a napvilágot, 1823-ban. Nem tudom, milyen volt akkor a csillagok állása, de ekkora értékek nem szoktak születni ilyen közeli időpontban. Mi, magyarok többnyire veszteségeinket tartjuk számon, de a logika szerint csak úgy veszíthetünk el valamit(kit), ha valaha megteremtette őket az ég, a föld, az ember.

Ma nem szoktak látványosan elérzékenyülni az emberek, nem sikk, talán ott belül se. Erre olyankor gondolhattam, amikor az egyik augusztus 20-i ünnepségünkön suhancok hangosan beszélgettek a

Himnusz elhangzásakor, és a méltatlankodó rájuk szóló felnőttnek azt mondta egyikük, őt nem érdekli; vagy a Petőfi-szobor avató ünnepségén sokan fejükön hagyták a kalapot a Himnusz alatt.

Csakis nekünk fontos. Ellenségeink (ők tartják magukat annak) legszívesebben Magyarországon is betiltanák, ha tudnák a zászlókkal együtt, mert érzik, roppant összetartó erő rejtezik a szimbólumainkban.

Kodály Zoltánt fölkérte Rákosi, hogy írjon egy új Himnuszt, de a nagy zeneszerző elhárította a „megtisztelő” ajánlatot, mondván: - Nekünk van már több mint száz éve egy remek Himnuszunk.

Külföldiek – nem közvetlen szomszédaink – mondták, hogy a mi Himnuszunk a legszebb a világon. Az biztos, hogy olimpiákon, más világversenyeken gyakran lehet hallani, hála sportolóinknak, de az is igaz, hogy a legszomorúbb. Benne van a magyar múlt, a magyar lélek, a sorsunk és a reményünk is, mert hisszük: „Megbűnhődte már e nép! A múltat s jövődőt!”, ezek után csak jobb idők jöhetnek! Ha nem is vagyunk jobbak más népeknél, rosszabbak se, csak történelmi ellenlábasaink növelnék az önmarcangolásunkat, büntudatunkat, kollektív szégyenkezésünket eddigi bűneink miatt az elviselhetetlenségig. Ezért hallani időnként a rasszizmusról, korábban a nacionalizmusról, hogy ne nagyon legyünk oda a magyarságunkkal. Azt nem is tesszük, mint ahogy dicsőbb nemzeti múltat sem hazudunk, mint mások, mert a miénk csak így lehet, mint ahogy írva van: „Hányszor támadt tenfiad, / Szép hazán, kebledre”, de az is igaz, hogy „Árpád hős magzatjai! Felvirágozzanak”.

A kissé optimistább hangvételű Szózáttal együtt Himnuszunk méltó, fölemelő keretet ad ünnepségeinknek és érzelmet nyújt hazánk és egymás iránti viszonyunkhoz. Csak miénk lehet ez az érzés, meg azoké, akik látva a reformkori magyarság elszántságát, aktivitását a közügyekben, más nemzetből származva magyarrá lettek, magyarul megtanult a német grófnő Brunswick Teréz (1775-1861); Kerényi Frigyes, Toldy Ferenc (Christmann ill. Schedel) költő illetve a magyar irodalomtörténet-írás atyja, kritikus, irodalomszervező lett a németből; a forradalom és szabadságharc bukása után a megtorlást, mártíromságot is vállalták sokan a horvátok, szerbek, németek, mintha éreztek volna valamit abból, ami bennünket hatalmába kerít, amikor énekeljük, hallgatjuk, olvassuk a Himnuszt. Ez értéket vesztegető világunkban fix pont, érzelmi fogódzó e nemzeti imádság, amely

jelentőséget ad magyarságunknak, segít megtalálnunk egymásban azt, ami miatt érdemes volt megszületni és élni: a tehetséget, szorgalmat, az áldozni tudó szívet és az örömet, hogy megmaradtunk ezer veszélyben is.

2000. január 20.

Nekem az ünnep...

Nekem az ünnep a hétköznapi örömeiből szemezgetett percek sora, mely feledteti a robot apró kínjait, de eszembe juttatja múltunk fényes napjait. Nekem az ünnep szebbik, jobbik énünk keresése a tűnt időben, és hősökre találás, akik mindnyájunk vonásait arcukon, tetteiken hordozták, mert egy tisztességes életre alkalmas hazát akartak örökül hagyni nekünk, késő unokáknak. Nem gondolkodtak azon, megérdemeljük-e majd, csak tették dolgukat. Nekik minden napjuk dolgos hétköznapi volt, nekünk pedig minden akkori perc örömeink, büszkeségeink forrása.

Nekem az ünnep könnyes emlékezés, hiszen az akkori események sorába képzelve magam, gyávább, gyengébb lettem volna a sok névtelen hősnél, akik hittel, bátorsággal teljesítették koruk és a jövő parancsát. Nekem az ünnep kicsinységemről a megbizonyosodás, ugyanakkor mai és jövőbeni feladataim megvilágítója. Engem még kápráztat a kardok, szuronyok villanó fénye, a kürtök, dobok hangja egy tisztább erkölcsi világba andalít.

Nekem mese és valóság, álom és ébredés egyszerre az ünnep. Számomra teljes a bizonyosság: így kellett lennie győzelmeinknek, vereségeinknek, hogy egyikből erőt, a másiktól tanulságot merítsen az utókor, hiszen végül ránk vár végleges helyére tenni az erkölcsi értékeket. Nekem az ünnep nem hajtja gondolataimat afelé, hogy patikamérlegen mutassam ki a forradalom hozadékát, megérte-é vért oly bőséggel ontaniuk elődeinknek, ha végül porba hullt a zászló.

„Az nem lehet, hogy milliók fohásza / Örökké visszamálljon rólad, ég! / És annyi vér – a szabadság kovásza – / Posvány maradjon, hol elönteték.” (Arany). Nekem az ünnep minden jónak, szépnek mérője, viszonyítási pontja. Belőle tudom meg, ő üresedett-é ki, vagy a mi

érzelmeink lettek sóvárabbak. Számomra úgy fest, bennünk lohadt le a láng, az ünnepben az idők hamuja alatt izzik a tette tüzelő parázs. Nekem csak veletek van ünnepem, barátaim, örökösei a lánglelkű forradalmároknak. Egyedül csak külső szemlélője lehet az ember mások örömnepének. Veletek az ünnep komoly és vidám is; olyan, mint a vihar és a szélcsend, mint a sírás a veszteség miatt és a tavaszi széllel együtt kacagás. Elhidegült világunkban nekem az ünnep fény és meleg, szél és tiszta tó, melyben fürdik és törülközik az eszme, az eligazító. Nekem ez az ünnep a legnagyobb, ez a nap emeli lelkem legmagasabbra, ahonnan látható, kit és mit kell örökre bezárni szívembe, hogy soha ki ne üresedjék, mert meghal az a szív, amely csak fájdalmakat hord magában.

Nekem az ünnep illatos virág képében leszállt mennyország, amelyben egy pillanatig lakóként érezhetem magam. Nekem az ünnep az, ha látom mindnyájunk kisimult arcát és hallom hangját, nevetését. Az is ünnep, ha csendben vagy dalolva egymás mellett fáklyával vonulunk megidézni a hősök cselekedeteit.

Nekem az ünnep arcképcsarnok megelevenedése, amelyben apáink vonásait fedezem föl, hogy bármely percben megidézhessem őket, ha csüggedek. Nekem március 15-e az ünnepem, mert ez a régi nap tette hőssé a magyart, változtatta a rabságot szabadságra, a reménytelenséget reményre, a kínlódás hétköznapijait diadalmas ünneppé.

2000. március 16.

Gyerekekről, csak felnőtteknek

Manapság annyit hallunk, olvasunk, beszélünk a gyermekekről, hogy az érintett, bírált fiatalok talán már dacból sem vállalnak utódokat. Igen, dacolnak, mert munkahelyükön – ha van egyáltalán – nem érzik biztosnak a helyzetüket; a lakáshoz jutásuk központi támogatása inkább az építkezéssel kapcsolatos kereskedelem áremelései során olvad el, ingyen meg nem mindenki jogosult lakásra, a gyerek pedig nem jó, ha emberhez nem méltó környezetbe csöppen,

mert ha megéri a felnőtt kort, nagy valószínűséggel a rosszfiúkhoz csapódik.

De mit beszélek felnőtt korról?! Fajszt faluban egy tizenegy éves fiúnak (egy ugyanilyen korú lány már gyermekét neveli, látja el okos szóval és más földi javakkal) már asszisztensei voltak, akikkel együtt iskolatársait megfélemlítette, fenyegette, ha nem adnak neki(k) pénzt. Tízezer forintoz is hozzájutott ilyen módon. Tizenegy éves! Jó lenne tudni, hogy megélhetési bűnözésnek minősíthető-e, vagy – ami szintén előfordul – gazdag szülők elkényeztetett gyereke, aki heccből „rendetlenkedik”.

Abban biztos vagyok, hogy nem egyedi eset. Túlkoros gyerekek visszaélve erőfölényükkel, osztálytársaiktól tízórait, játékot, órát, tollat, ceruzát, pénzt stb.-t máshol is elszednek, megfenyegetve áldozatukat veréssel arra az esetre, ha szólni mernek otthon vagy az iskolában.

Eddig legalább fegyverrel nem vettek elégtételt a gyerekek egymáson, mint az Egyesült Államokban a héten. Ott mindössze 6-6 éves volt a gyilkos és az áldozat. Sajnos, onnan nem ez az első eset, hogy gyermek(ek) gyilkol(nak). Eddig „csupán” bugyuta vagy/és agresszív randa „gyerekműveikkel” okoztak kárt, féltő, hogy a fegyvertől elválaszthatatlan amerikai életforma keményebb példája is megragad gyermekeink előtt.

Valljuk be, mi sem lehetünk mindenben követendő példaképük. Csak néhány letagadhatatlan tényről emlékezzünk: a futballpályákon és környékükön az össznépi huliganizmus; az úton-útfélen tapasztalható trágárság, erőszak, ami a család részéről is éri a gyereket – az orvosok a megmondhatóit, minek, kinek a nyomát viseli a gyerek a bőrén, lelkén –; de a parlamenti közvetítés is elgondolkodtathatja, ha néha a TV2-re kapcsol mesét vagy krimi keresve a gyerek. Az orvosok azt is látják, mondják is, hogy sok az alultáplált gyerek. Általuk beprogramozódik a korábbi elhalás és sok egyéb fogyatkozás. Pedig gazdaságilag kezd jól alakulni a helyzetünk. Jogszabályokkal is kellene segíteni a gyerekeknek, hogy a felelőtlen szülők, akik elisszák előlük a jövedelmet, legalább a táplálásukra, ruházódásukra fordítandó összeget természetben adnák a gyerekeknek.

Sok az abortusz, kevés a gyerek; sok a szöveg a népesség fogyásáról, másfelől pedig ahová bő gyermekáldás jön, ott általában a legszükségesebb az anyagi javak csatornája. Kellene pedig a gyerek, de

emberi viszonyok közé, öröme, nem csupán „megalkotni”, mert azt a bolond is tudja. Tisztességben fölnevelni, emberré, polgárrá, amihez a „megcsináláson” kívül mindenben segítséget kellene adnia a hatalomnak. Segítséget, azaz nem teljes összeget, csak támogatást. A többi a szülők gondja, felelőssége. A felelősségérzetet pedig csak a gondból való megfelelő részesedéssel szerzi meg a hatalom éppen úgy, mint a szülő. Így talán lenne édes gond a gyerekből.

2000. április 9.

A tudományok, művészetek rajongói

Ha csak mi volnánk, nem verném nagydobra. Ha e század kronológiáját meg akarom tartani, akkor először, mindenekelőtt a románokat kell említenem. Nagy szerencsénk, hogy az egyik magas rangú amerikai tiszt a teherautókból összeállított karavánt visszafordította, mert azok a tudományok iránti lelkesedésüket nem tudták másképp fokozni, csak úgy, hogy Bukarest közelbe viszik a Magyar Nemzeti Múzeum kincseit. A derék amerikai azt már nem tudta megakadályozni, hogy Püspökladányban, Debrecenben ne gyűjtsák föl a vasúti vagonokat a hős románok, mert azokat sem lehetett a meg szállás végén – közben igen – kivinni. Olthatatlan tehát a tudásvágy, mint a vagonok tüze, de ez mind semmi ahhoz képest, amit az oroszok mutattak a magyar kultúr- és tudománytörténet iránt Sárospatakon a II. világháború idején.

Nagy tisztelettel írom le a nevét: Újszászy Kálmán teológiai tanár, a filozófia professzora mesélte a nem mindennapi esetet az általa őrzött, vezetett, gyarapított kollégiumi könyvtárról. Amikor a szovjetek elérték a várost, egy „szakembert” küldtek a Nagykönyvtárba, hogy nézzen széjjel. A parancs szerint megtette, és a következő másodpercben tisztelgett a könyvek láttán, mert ő olyat még nem látott, amilyet a galériás kiképzésű könyvtár díszterme nyújtott a temérdek könyvvel. A következő parancs úgy szólhatott, hogy szabirájetye knyígi (gyűjtsétek össze a könyveket), vigyük a dicsőséges Szovjetunióba, mert momentán nem érünk rá művelődni,

hiszen el kell rendezni a harcot, a békét, majd otthon tanulmányozzuk őket.

El is vitte a kulturális brigád, máig sem tudta végigrágni magát a sok tudományon, mert vissza nemigen akarja adni. Megélt már német (osztrák) támadást is a kollégium könyvtára: Gyulafehérvárra menekülve, menekítve vészelte át (II. Rákóczi György özvegye, Báthori Zsófia katolikus hitre tért, majd a kollégiumot, a reformátust átadta a jezsuitáknak 1671-ben). Most csak remélni lehet, hogy a sok diák temérdek ajándékkönyve méltó helyére, Patakra, a könyvtárba kerül vissza a Szovjetunió utódállamából, Oroszországból. Addigra talán el tudják olvasni a tudományra szomjas oroszok is a sok rablott könyvet.

Mindezt csak azért idézem föl, mert igaz, fáj és mindaddig időszerű, míg vissza nem adják. Ezzel cserében a héten azt hangoztatták: a magyarok is raboltak orosz műkincseket. Itt tartunk. Tehát fifti-fifti, pénz – azaz a könyvtár, műkincs – az ablakban, mint az ultiban, amikor senki sem fizet, mert a kölcsönös tartozások azonosak.

Mindig dühít, ha a tartozást így akarják kiegyenlíteni: te is elloptál egy képet, mi is tíz vasúti szerelvénnel, kvittek vagyunk. Rabló, rabló, nem tartozunk. Az összemosás mindig annak az érdeke, aki sárosabb. Magyarországon képzeljünk el megszámolni nem engedélyezett tolvajokat, rablókat, meg legálisan is számon tarthatókat.

A száz bűnesetből mindkétfajta társaság együttesen százat követ el, így egyformán bűnösök. De hogy hányan voltak ebből vagy abból, az már nem kérdés, mert messzire, a rasszizmusig vinne. Itt vannak az oroszok. Végigrabolták, capcarázták Európát, de a magyar katonák is levágtak egy birkát a kolhoz udvarán, tehát hallgassanak. Műkincsjóvátétel, Patak, könyvtár: nyet!

2000. július 27.

Hurrá! Olimpia!

Akhillész, az Iliász hőse inkább választotta a korai, de hősi halált, mintsem a dicstelen, ám hosszú életet. Az ókori görögöknél, spártaiaknál két és fél, három évezrede a legfőbb erény a hősiesség volt, amelyet mind a harcokban, mind a hozzájuk közel álló sportokban megszerezhettek. Nem is volt nagyobb készítő erő másban, mint éppen a harci és sportbéli dicsőségben. Az olimpiai játékok idejére még a háborúkat is szüneteltették, tehát a sport még nagyobb dicsőséggel övezte a győztest – pedig csak arany késsel levágott babérkoszorú volt a díj –, mint a hadi siker esetén. Igaz, a győztest illeteltartania annak a közösségnek, amelynek tagja volt, de szívesen tették, a neveket eposzba, dicsőítő énekbe foglalták.

Húsz éve én is elzarándokoltam Olimpiába, sőt a fiammal a stadionban versenyt futottunk. Még szurkoló táborunk is akadt: egy buszból magyarok tódultak ki és elismerőleg konstatálták a verseny tényét: nézzétek, a fiú az apjával versenyez! Megnéztük a kandelábert, amelyben az összegyűjtött napsugarak fellobbantják a lángot, továbbá Coubertin báró oszlopát, amelyben állítólag a szíve van eltemetve. Az olimpiai eszme újraélesztőjének tehát örökké Olimpiában marad a szíve, a miénk ilyenkor, négyévenként emelkedik föl az eszme szárnyán az árvíz által Krisztus után 522-ben és a földrengés által 551-ben feldúlt oszlopsorai fölé.

Kevés ilyen találmánya van az emberiségnek, amely máig ható. Azóta azonban már akadályozott meg játékokat háború, sőt Theodosius császár Krisztus után 393-ban be is tiltotta, mint afféle „pogány” rituálét. Krisztus előtt 776-tól azonban immár a mai napig jegyzik az eredményeket, közte a magyarokét. A nemzetek sorában eddig a 9. helyen állunk a pontversenyben, ami világraszóló eredmény a népesség számához viszonyítva a helyezést. Míg lelkendezem a nagy olimpiai eszmén, a nemes versengésen, már illusztrációként, az öröm keltésére és szemléltetésére Nagy Tímea szállítja tőrből – az is egy fegyver – az aranyat. Látták, hogy énekelte a Himnusz? Megható volt. Így érezte. Nem készült a viselkedésre, hogy a bajnok mit csináljon a dobogó legmagasabb fokán, mégis tudta, mert őt is megszállta az eszme, amely csak győzteseket ismer el, és itt mindenki győz, aki részt vesz rajta, de a babér a legjobbé.

Nemcsak Akhilleuszt hajtotta a nagy dicsőség mánora, hanem a maiakat is. A román súlyemelők, a kínai atléták nem véletlenül tettek meg mindent – még azt is, amit nem kellett volna – a győzelemért,

mert annál magasabb emberi értéket, sikert nemigen fedeztek föl eddig, mint győzni az olimpián. Hallani már olyasmiről is, hogy az izomszerkezetet is átalakíthatják, hogy robbanékonyabb lehessen a versenyző, de a csont eltörhet, az ín szakadhat a megnövekedett izomerő esetén.

Jobb volna tehát a természetes emberi mód követése mind a versenyeken, mind az élet más területein. Akkor nem férnének bele történelmünkbe a jogtalan előny szerzésére a csalafintaságok, a doppingolások, leginkább azonban a háborúk, egymás elleni fenekedések. Milyen szép látvány volt Észak- és Dél-Korea egy-egy sportolójának közös zászló fogása a nyitó ünnepségen! Hadd fogadjuk el inkább ezt a képet róluk, mintsem az ötvenes évek eleji háborús emlékeket.

Mi, magyarok pedig nézzük meg, miként léphetnénk előre a nagy versenyen, mert több tízezer kilométerről is annyira szép volt hallani nemzeti imánkat a győztes szájából, hogy szem nem maradt szárazon. Hurrá tehát, olimpia! Hajrá magyarok!

2000. szeptember 21.

Sajtóelégtétel

Mindig sejtettem, hogy a jogi nyelv csűrés-csavarása kifordítja a polgárt nyugalmi állapotából, de alkalmas arra is, hogy a szavak jelentésébe egyféle misztikumot, homályt vigyen. A cím fogalmát ma (2000. okt. 19.) hallottam először, ezért érdeklődve figyeltem a magyarázatot. Tehát ez a szakszó (terminus technicus) nem a sajtónak akar elégtételt adni, hanem annak, akit alkalmasint megsért a média. Eddig is ismertük a sajtóper fogalmát, amelyet a bíróságon játszott le a rágalmazott és az adott szerkesztőség. E törvénytervezet sem zárja ki a bírósági eljárást, de előbb módot ad „békésen megbeszélni” a sértést (csakis a sajtó sérthet) immár akkor is, ha igazat mondott, írt az újságíró, de a hírbe hozott úgy ítéli meg, hogy haragszik, mert nem kellett volna róla elmondani nagy nyilvánosság előtt például, hogy szereti a paprikás krumplit, vagy turkálja az orrát, ne adj isten erről még fényképet is csinál a sajtó és engedély nélkül közli. Az már egy

fajsúlyos, igen bűnös cselekedete lenne a sajtónak, ha leírná az illető hozzájárulása nélkül, hogy valaki veri a feleségét, gyermekét, anyósát, esetleg részegeskedik, elfelejti a tartásdíjat utalni stb.

Tehát, ha valaki úgy érzi, megbántotta a sajtó, akkor benyújtja a számlát: fizessen például az újság félmilliót, különben bíróságra adja, mert közölte a fenekén nőtt anyajegy alakját, méretét... Ez a most fogalmazódó törvénytervezet úgy alakul, mintha a bíróságoknak nem volna éppen elég tyúkpere, fülemüle füttyét ide vagy oda ítélő kötelezettsége. Ha átmenne a törvényhozáson a javaslat, többnyire csak az időjárásról szólhatna egy-egy írás, de arról is úgy, hogy ...több mint valószínű, hogy lesz, de azt már nem tudjuk, hol, milyen és kinek a javát, kinek a kárát fogja okozni. Arról gondolkodtak-e az előterjeszteni szándékozók, hogy alkotmányos jog gyakorlását akadályozhatja a törvény? Mi lesz a szólásszabadsággal, vélemény nyilvánítási szabadsággal, a köz joggal elvárt informálásával? Ennyi korrupt alak nem szaladgált még a közéletben, mint most. Ha a sajtó visszavonulásra kényszerülne, még a közvélemény ejnyéje se fogná vissza őket. Igaz, szinte nyíltan bűnözhet lassan bárki, ha pártkasszát, – vállalatot (is) töm a „szerzett” pénzzel. Ez utóbbi eset – az a húszmilliós – sem egyedi. Megvédte a főnöke, mert közel volt a közpénzekhez, meg aztán ártanak a pártnak, ha ügyet csinálnának belőle.

Nem tudom, Székely úr hány médiumot perelne be, mert rossz színben tüntetik fel erkölcsi alakját. Olyan lenne ez a törvény is – ha így elfogadnák –, mint a Strassbourgban elővett intelem: igaz ugyan a vád (amit az ott panaszkodókra itthon mondanak), de az rossz színben tünteti fel őket, így fizessen 130 milliót az állam (aki minden támogatást, amit tud, megad nekik); fizessen a média x összeget, mert személyiségi jogokat sértő, arcukat romboló módon kifecsegte, hogy valaki például enyhén – csak 20 millió (egy esetben) erejéig – korrupt.

Vannak szenzációra szomjazó újságírók, akik a lelküket eladnák egy jó pletykáért, de nem ők egyedül a sajtó. Hallani lehet sok főembert, akik intik a médiumokat, ne olyan hevesen bírálják a vezetőket, testületeket, mert országimázst rombolnak egyszersmind. Az is elhangzott a légügyi kérdésben egyszer, hogy egy érettségit szerzett rokon (meny) többet tud, mint a sajtó emberei két-két diplomával. Így már érthető, miért kellene visszább vonulni, hátrább az agarakkal, mert „kikezdik” az „ország érdekében minden áldozatot

meghozó” főembereket. Az agárról jut eszembe a nyúl, aki a puskát viszi...

Szóval, nem kell ide vizslató sajtó! Mint régen, megkapják majd papíron vagy tájékoztatón a szöveget, amit leírhatnak, a többihez ne nyúljanak, mert „sajtóelégtétel” lesz a vége. Mindig azt gondoltam: nem az a nagy kunszt, hogy leírjuk az igazat, hanem az, hogy elnyerjük a köz bizalmát. E törvénytervezet azt sejteti: tévedtem.

2000. október 26.

A legnagyobb bűn

Nincs olyan gaztett, amelyet eddig el ne követtek volna és a jövőben meg ne ismételnének. A bűn tipizálható, csupán az elkövetők és az áldozatok személye cserélődik. Az erkölcs és erkölcstelenség a mindenkorai társadalmi normák függvénye, azaz az adott hatalom és a szokások, hagyományok értékrendje mentén ítélnék mind a bíróságokon, mind a közvéleményben. Így áll ez akkor is, ha a két fórum időnként eltérően értékeli ugyanazt az esetet. Akkor sem az az eltérés, hogy bűn-e az a tett vagy sem, hanem a súlya latolgatásában szokott kialakulni valami különbség.

Egészen más a helyzet, ha az egyetemes normákat sérti meg valaki, akinek a tette minden társadalmi rendben elítélendő volt és lesz a jövőben is. A bibliai első testvérpár a kezdet kezdetén szemléltette az ember szörnyű képességét és esendőségét, sőt a „Nagykönyv” szerint nem is ezzel kezdődött az emberiség bűnügyi története. Mindezek eltörpülnek azonban a legújabb eset mellett, mely során az egyik gyerek – elvált szülőké – megölette 8 millióért anyját és a kutyák elé vetette földi maradványát. A jog helyesen tesz különbséget az erős felindulásból elkövetett és az előre kitervelt büntett között. Ezt megfontoltan, hosszas előkészülettel cselekedte meg a fiú, merthogy a neve az a gyereknek. Dante a közékor teológiai tételeit alkalmazva képzelte el kilenc fokozatban a Pokol bugyrait. Ez a tett a VII. és a IX. körbe tartozó, hiszen rokona, a legközelebbi ellen volt erőszakos, aki bízott benne. A Káin gyilkossága is ide sorolható.

Fordítva is e körbe kellene minősítenünk a tetteket, vagyis ha anyja gyermekét öli meg, teszi ki a szemétre a kutyáknak, ha csak a nemzés öröme vezérelte, de a nevelés már terhes a számára.

A Maciar-tanácsadó nő a napokban kilenc – ennyi a bugyrok száma a Pokolban – késszúrással lyuggatta ki kilencéves fia bőrét, egy a szívbe is hatolt, de egyelőre él még a gyerek, valahogy megmentették.

A színésznő mamát – akit fia vetett kutyák elé holtában – már nem mentheti meg senki és semmi. Még ha feltámadna is, megölné magát, ha tudná, hogy imádott gyermeke kívánta rút halálát. Mit is ér egy élet, ha nem kell az ember – a legközelebbi rokonnak, gyermekének vagy szüleinek? Milyen lesz a gyerek életének minősége a börtönben és utána, rajta a legszörnyűbb bélyeggel, az anyagyilkossággal?

Az efféle bűnelkövetőket a legnehezebb bűnözők, „fiúk” is elkerülik, esetleg megölik valahogyan. Van tehát a bűnök között is rangsor a fajsúlyuk szerint.

Egy híres ügyvéd lesz a védője a fiúnak, aki – nyilatkozata szerint – arra vállalkozik csupán, hogy magyarázatot keres a tette. Valamit biztosan fog találni. De lehet-e egyáltalán mentségül felhozni bármit is: nehéz gyerekkor a válás miatt?, egy anya „erőszakos szeretete”?, öröklött – talán éppen az anyjától – génhiba?, bármi. Semmi sem lehet még magyarázat sem. Ilyen alapon a növekvő számú csonka családok egyik tagja a börtönbe, másik pedig a temetőbe költözne.

A kor megváltozott értékrendje is ludas lehet. Ha egy gyerek tud nyolcmilliót ígérni a bérgyilkosnak, akkor nemcsak a családi béke, hanem a pénz sincs a helyén, legkevésbé pedig az értékrend, amelyben helyet cserélt az étellel valami egészen más. Ez a legszörnyűbb. Ilyenkor jut az ember eszébe az a néhány új, Nyugatról származó életelv, amely csúfondárosan hangzik e tragikus eset kapcsán: gondolkodjunk pozitívan; teremtsd, építsd fel magad; győzz le mindenkit, aki utadban áll; mutass erőt stb.

Az apáról még nem szóltam. Legkevésbé ő érezheti magát kívülállóként az ügyben, bár régen elvált az áldozat asszonytól.

A gyerek se kint, se bent a családból, a lakás megosztva, egyenetlenség, elégedetlenség mindkét – három részről. Ez lenne az egyik ok? Ilyen önmagából kifordult, gyilkosságra felbujtó személyiségnél ki tudja, mi a fontos? Csak remélni lehet, hogy nagyon

sokáig téma lesz ez a szörnyűség, hiszen akkor egy újabb nem fog megtörténni hamar, hogy elhomályosítsa az anyagyilkosságot.

2000. november 9.

Pojáca, vagy ahhoz hasonló

A fogalom arra értendő, „aki magát társaságban folytonos, éretlen bolondozásával vagy ostoba fontoskodásával nevetségessé teszi” – mondja az Értelmező szótár. Vannak foglalkozások, amelyek több-kevesebb pojácasággal járnak, mivel társaság, közösség, közönség előtt kell szerepelniük sokaknak: színész, valamilyen show kislemez, politikus, cirkuszi bohócok (eredetileg ők a pojácák, akik ízléstelenül, tarkán öltöznek), meg aztán pojácákká tudnak válni olyan alakok is, akik saját foglalkozásukat nem szándékolta, de bohódként üzik. Rosszalló tehát a stílusárnyalata, hangneme a szónak.

A színészek között ripacsnak hívják az olcsó hatásra törekvő, szakmáját rosszul művelő embert; a politikusok között exhibicionisták, paprikajancsik figyelhetők meg e fogalom szinonimái között. Pojácává válik valaki, csak a legritkábban születik eleve azzá, de aki olyan „ellenállhatatlan” művelője a közönség szórakoztatásának, mint például Fábry a „show”-ban, az születésénél fogva tűnik annak, mert kimeríti a fogalom teljes körét, összes szinonimáját: a közönsége kegyeiért mindent megtesz (ez lehetne pozitív vonás is, de ő), alámegy ösztöneiknek, olcsó poénokat ripacsként pufogat; képes levetközni a színpadon (magamutogató úgy is) pucér; a vele együttműködni akaró, a műsor részeként megnyilatkozó társától idő előtt elveszi a szót; obszcén szövegeket kever „döntő érvként, fő attrakcióként” előadásába. A tanult, művelt ember ezzel potenciális közönségét, a nézőket, hallgatókat sajnálja le. Jó nekik az a „poén” is, hogy a legjobb kakaspörköltöt is el tudja b...ni egy csipetnyi szar (nem biztos, hogy szószerinti, de csak klasszikusokat kötelező pontosan idézni).

Nem szeretem – többek között az ilyen „intermezzókért” – a show-kat. A kereskedelmi televíziókban, rádiókban immár terepszínű, hétköznapi az efféle mosdatlan szájú szöveg. Kölcsönös összefüggés

áll fenn a közönség igénye és az előadó allűrjei között, ugyanis ha nem vevő rá a nép, elbohóckodhat, rátehet néhány újabb lapáttal is ilyen szöveget, nem lesz sikere; ő is formálja a közízlést, hiszen ha ott nagy tetszést arat az ilyen ocsmány szöveggel, azt hiheti az effélére kevesebbet adó néző, hogy ez a követendő irány, szint az esztétikában, beszédben, modorban. Nem kell túl messzire mennünk gondolatban, hogy a mai eldurvuló megnyilvánulásaink gyökereihez eljussunk. Szabadosság, ordenáreség, moderátlanság árad a médiumokból is.

Erre a Fábry-jelenségre ráerősítenek a szappanoperák, a bugyuta, nem sokat mondó sorozatok, az amerikai sablon filmek, a dáridós esték meg a többiek, amelyeknek külön-külön megvan a helyük a szórakoztatásban, mint ahogyan a közönségüket is megtalálják, de a fajsúlyuk nem lehet minta, csúcsmű.

Szegény Jimmy még élt, amikor az egyik kolléganőm magvas ítéletet mondott szórakozási nívónkról: jól néz ki az az ország, ahol Lagzi Lajcsi népének Jimmy a királya. Valahogy ehhez kell társítani a Fábry-jelenséget is. A politikában már kezd nem tetszeni a pojácaság. Ennek számos jele érzékelhető: leváltás, elhallgattatás. Vajha a médiumokban is persona non grata lenne a nem távoli jövőben az ilyen pojácaság!

2001. július 12.

A Himnuszt azért mégse...

Híres íróink, publicistáink egyike-másika obszcén kifejezéseket vegyít írásába; népszerű tévés személyiségek trágár, „vaginacentrikus” (Veres Pétertől vett kifejezés) szövegeket mondanak a nagyérdemű „szórakoztatására”, rongálják – pedig javítani volnának hívatottak – a közízlést. Különösen a millenniumi lázban égők füle zúg az ilyen szavaktól. A múlt szerdán, a magyar-német meccs előtt immár a Himnusz is megsérül az „egyéni-egyedi” ízlés(telenség)től. Vikidál Gyula is híresség a maga művészeti ágában, az éneklésben. Méltán. Valamit mégsem tudott: a Himnuszt elfogadhatóan előadni.

A szurkolók, a TV nyilvánossága előtt nem volt ildomos kísérletezni, valami épp akkor született ötlet szerint szinte a felismerhetetlenségig elrondítani nemzeti imádságunkat. Új irányzat?

Ezt azért jó volna tabuként kezelnie mindenkinek. Eddig a kevés, nemzeti érzést tápláló ereklyénk, szimbólumunk közül megmaradt érintetlenül a Himnusz, augusztus 15-ig. Nagyboldogasszonyunk bizonyára megkönnyezte volna, ha Máriapócsról nem viszik Ausztriába a képét.

Kölcseyvel kapcsolatban csak egyszer hallottam (Szatmárcsekén) kegyeletsértő megjegyzést, amikor a fiatal múzeumigazgató a költőtől eredő muzeális értékű anyagokat cuccnak nevezte: van még néhány cuccom Kölcseytől... Most legfőbb művét – meg az Erkelét – miskárolta ki a rosszul fölfogott, megtervezett(?) előadás. A meccset nem tudtam nyugodtan nézni, és nem elsősorban a biztos vereség miatt. Megszégyenítve, kisémmizve éreztem magam. Lehet, hogy sokan nem tulajdonítanak neki ekkora jelentőséget, de engem az is bánt, hogy az igen gyenge színvonalú magyar fociban nemcsak a válogatott meccseken lehet hallani – már újabban központilag – ilyen rosszul. Az egyik csapat eltökélte Pesten, hogy mérkőzése előtt eléneklik a szurkolók, játékosok. A hasban becsempészett alkohol gőzében gurgulázva azonban csak paródiája volt a Himnusznak ez az éneklés.

A Rákosi-féle időben is komoly veszélyben volt nemzetünk szent dala. A „nagyvezér” magához hívatta Kodály Zoltánt, csinálna egy új, jobb, modernebb himnuszt a nagy zeneszerzőnk. Természetesen nem állt kötélnek Kodály mondván, hogy egy ilyen szép, megfelelő már van több mint száz éve.

Bizonyára az Isten nem tetszett a más ideológiát valló új hatalomnak az ötvenes években. Esetleg a magyar sem? Ahogy gyötörte, sanyargatta a magyarságot, erre is gondolhatunk, de 2001-ben, a millenniumi ünnepség záró akkordja idején fájdalmasan éli meg az ember, ha egy cseppet is elmélázik itteni ezeregyszáz éves múltunkon. Kell néhány tabu, változtathatatlan viszonyítási pontul, irányt adó jelképül szolgáló gondolat, érzés, amely nem hagyja, hogy eltévedjünk, tévelyegjünk a régen kijelölt és jól bevált úton. Egyik ilyen fix pontunk maradjon csak a Himnusz. Ne kísérletezgesseken vele még az akkora hírességek sem, mint Vikidál Gyula.

2001. augusztus 23.

Nostradamus megmondta

Az ember joggal büszke tudományára. Annyi ismeret birtokában vagyunk már, hogy a különböző tudományágaknak a számát sem ismerjük pontosan, nemhogy az eredményeit. Ebben a helyzetben furcsán hathat, hogy tanácstalanok maradunk a középkor, sőt az ókor legfontosabbnak hitt tudományával(?), a jóslással kapcsolatban. Számos följegyzés szól a királyok, császárok fontos döntések előtti tanács kéréséről (természetesen a jósoktól). Aztán két eset lehetett: vagy bevált, vagy nem. A tudós jósok nemcsak a körítésről (némi hókuszpókusz) gondoskodtak, hanem igyekeztek úgy fogalmazni, hogy utólag belemagyarázható legyen a megtörtént eset. Némelyik aztán nem kerülhette el a „megrendelő” haragját.

A görög-római kultúra, irodalom szerves része volt a jóslás. Eposzok, drámák fontos szereplői voltak a jövőmondók. Híresek máig Teiresziász és Kasszandra (ez utóbbi jósnő rendre rossz kimenetelű jövőt festett, de sosem hittek neki).

Nostradamus e téren olyan kunsztokat csinált, hogy elálméklodtak rajta kortársai, még inkább az utána következő századok emberei (1503-ban született), hiszen személyre szólóan mondott el előre történeteket négysorosaiban, versbe szedett szöveggel. Azokat is sokféleképpen értelmezhetik a vele foglalkozók – immár külön irodalma van a magyarázatoknak –, de kiderül az egészről, hogy valami nagy igazság lehet a jövőmondó megérzéseiben, meglátásaiban, csak nem tudjuk, honnan vette a tudományát.

A múlt heti New York-i, washingtoni esetre értelmezhető négysorosa így szól: „Negyvenöt fokon fog lángolni az ég, közeledik a tűz a nagy, új városhoz, hirtelen nagy láng szökik fel szétszórtan, amikor tanúbizonyságát vehetik a normannoknak.” A 45 fok elsősorban a szélességi vagy/és hosszúsági lehet, itt vannak a megtámadott városok és Közép-Kelet is.

A korabeli szóhasználatban a nagyváros a térkép „bal” oldalán található, Amerikában (más négysorosokban is ír róla). Egyértelműen New Yorkról van szó. A normannok értelmezhetők Észak-Ázsiából jött (Közép-Kelet) embereknek is. Egyidejűleg, közel

a New York-i esethez ott is (a Közel?-Közép-Keleten) kitör valami háborúféle (itt talán a visszacsapás történik).

Annál érdekesebb a dolog, hogy mindezt 1995 és 2004 közé teszi a látnok. Belekeveredik ebbe a képbe a több helyütt emlegetett „harmadik Antikrisztus” – hadd ne írjam le a nevét az Afganisztánban tanyázó „menekült” milliárdosnak –, aki Hitlert (az ő esetét is megjósolta, a nevét is majdnem hibátlanul írta le a 16. században) követi az ördögi trónon.

Szomorúan érdekes a 2008-ra jósolt eset, amely egyértelműen az olimpián fog(?) megtörténni (szerencsére nem erre nevezünk be): „Elmúlván a nagy hetes szám éve, tömegmészárlást fognak látni a játékok idején, nem messze a nagy ezredik év korától, amikor ki fognak jönni sírjukból a lények.”

Rossz előjel, csak remélni lehet, hogy félreérthető, esetleg a következő évezred, az utolsó (3797-ig tart szerinte a világ, mert Krisztus előtt annyival volt zsidó hite szerint a teremtés), azaz 3008 lehet majd.

De lesz-e akkor hekatomba? A görögök száz ökröt vágtak le az olimpiai játékokon, áldoztak, ezt a mészárlást nevezték hekotombának.

Az Amerika nagyvárosait ért támadás idejét tehát megjósolta Nostredamus, ha nem is napra, de módját illetően nem tévedett. Mindenesetre reménykedjünk, hogy 2008-ban mi még a labdarúgó Európa-bajnokság rendezési jogát sem kapjuk meg. Mert sosem lehet tudni, milyen játékokra gondolt ez a különleges jós.

2001. szeptember 20.

Környezetünk

A táguló világban a bennünket csontig hatolóan érintő terek is egyre nagyobbak. Amikor beleszületünk, egyszerre négy dimenziójának igen bonyolult összefüggés rendszerében találjuk magunkat: természet, társadalom, a technika és a művészetek világa. Létünknek az ad minőséget, ahogyan egyénileg és közösségileg viszonyulunk környezetünkhöz. E kapcsolatunkhoz nemcsak megtanulnunk kell a dimenziókban való mozgásunk lehetőségeit,

törvényeit, hanem élnünk is úgy kell, hogy az élet számára megőrizzük. E magától értetődő tétel igazát belátjuk, de egyre jobban megterheljük szűkebb és tágabb környezetünket romboló tevékenységünkkel. Talán már a határán áll az emberiség annak, hogy az életterét, környezetét legalább önmagától képes legyen megvédeni.

Ne egyszerűen csak az esőerdők, a világ tüdejének sorvasztására gondoljunk, bár azt is lehetne a vég kezdetének tekintetnünk, vagy az ózon pajzsunkat gyengítő gázok kibocsátását kárhoztassuk.

A magunk nemtörődömsége, igénytelensége a szűkebb természeti környezetünkben ugyanúgy rombol. Pl. annak is megvannak a makro összefüggései, ha gazosan hagyjuk a kertet, fölöslegesen kivágjuk a fát, papírt csinálunk belőle, a technológiával szennyezzük a vizeket, újrahasznosításáról nem gondoskodunk a papírnak, pazarolunk, nem írunk mindkét oldalára stb. Ez csak egy apró láncszeme életünknek, amellyel az egészhez kapcsolódunk, de ennél az úgynevezett zöldek részletesebb listát gyűjtenek össze az ember környezetromboló tevékenységéről.

Társadalmi környezetünket talán többféleképpen támadjuk akarva akaratlanul, mint a természeti életterünket. Egy rossz szótól kezdve – amely az ember másikhoz fűződő viszonyát rontja – a globalizációig sok minden veszélyes lehet: a tudatlanság; a buta és erőszakos ideológiák (gondoljunk az emberiség történelmének fekete lapjaira, például inkvizíció, fasiszmus, kommunizmus), amelyek egyes emberek által kialakított szabályaikkal a hús-vér ember ellen fordultak; vallási fanatizmus, amely szerint erkölcsös elpusztítani a más vallásúakat; a túlnépesedés, ami nemcsak az életterét szűkíti le a másik embernek, hanem a természet kincseinek kirablásához vezet, továbbá államok közti feszültséghez, háborúkhoz; a világ ketté szakadása gazdag és szegény részre stb.

Elgondolkodtató az az adat, amely szerint az anyagi javak 80 %-át a világ országainak 20 %-a birtokolja. Pazarlás, éhezés, feszültség, háború...

Eljőhet egy olyan idő, amelyben a bajok nagyjából sem orvosolhatók ENSZ-szel, NATO-val, Unióval, ilyen-olyan egyéb társulással sem. Volt emberiség, nincs emberiség. Nem tudunk a bunkósbotig visszaesni a technikai fejlődésben, mert a kivágott erdőkben nem jutna mindnyájunknak. A létünknek minőséget adó dimenzióról, a művészetekről, a hozzá való viszonyunkról nem is beszéltem.

A leghíresebb képeket például igyekeznek – akár lopással is – megszerezni a nagyon gazdagok, míg a szegénynek a bronzszobor karja marad.

Hogy minderről miért írtam? Az életünkre törő terrorizmus miatt. Ne higgyük, hogy annyira messze vagyunk Amerikától. Legalábbis a bajok begyűrűznek hamar, ha a jó nem is találja hozzánk az utat. Például megosztotta közvéleményünket a New York és Washington elleni merénylet. Sokan most sorolják az USA korábbi bűneit(?), a nagyhatalmi, vállalt szerepéből adódó politikáját; beavatkozik, bombáz, nagyhatalmi gőg (MIÉP) stb.

Hadd mondjak csak egy, bennünket igen közelről érintő esetet: az USA vezérletével azt a Jugoszláviát bombázta a NATO, amelynek második világháborús hőse (Titó) azt kérte Sztálintól, hogy Mohács, Baja és környéke tartozzék hozzájuk, a Vajdaságból pedig hadd telepíthessék ki a magyarokat. Nem azért nem engedte a szovjet vezér, mert szeretett bennünket, hanem azért, mert tartott az angoloktól, amerikaiaktól.

Ilyen bonyolult tehát a környezetünk, de ha lehet, ne tévelyegjünk benne, ne is romboljuk, sőt irtsuk ki az okokat, amelyek végveszélybe sodorják.

Sajnos, az utánpótlás akkora, a rombolásban annyira találékony a terrorista ember(?), hogy világméretű összefogásra, legalább szolidaritásra van szükség.

2001. szeptember 20.

A nyílt levelek hozadéka

A kerek ezer és plusz egyes esztendőök egyféle divatot hoztak a magyar közéletbe, nyílt levelet. Ha egy társadalmi csoport úgy látja, hogy nem jól mennek a dolgok, és azt az illetékesek másképp kezelik, akkor megeresztenek egy minden szempontból védhető, tartható erkölcsi feddést valamely közösség vagy személy cselekedetei ellen, hadd lássa ország-világ, mi a tűrhetetlen és mégis kik tűrik, sőt csinálják az eléggé el nem ítéltető tetteket. Erre aztán visszaválaszolnak pártállás szerint ezt-azt kiemelve belőle, elfogadva,

cáfolva. Pro és kontra megtelnek a lapok ilyen szövegekkel és az aláírók – többnyire tekintélyes közéleti személyiségek – névsorával. A legutóbbi a Népszabadságban jelent meg 2001. október 30-án.

A témánál aligha van egy-két időszerűbb manapság: a zsidóellenesség és a cigányság elleni kirekesztő, előítéletektől terhes viszonya a társadalomnak, különösen a MIÉP-nek. A nyílt levél műfajához igazodóan részletekbe nem bocsátkoznak az írók, csak megállapítják a tények egyik csoportjáról, hogy ez az igazság. Mindezt a püspököknek címezték, mert az aláírók szerint az egyház nem teszi meg az ügyben a szükséges lépéseket. Így a „keresztény egyházak hívei és lelkészei között, sajnos, elég sokan vannak antiszemiták, cigány- és idegengyűlölők”.

Ha ez tényleg így van, ez nagyon csúnya, elítélendő magatartás a társadalom részéről. És csak találgatni lehet, miért van így. A magyar génjeiben hordozza az idegengyűlöletet? Szent István pusztába kiáltott szava a fogadd be az idegent? Londonból is elítélték azt, hogy nem szívesen látja Kalocsa az afgánokat, pedig bennünket is befogadott Nyugat '56-ban. Nem azonos a helyzet. A magyarok kint értéket termelő polgáraivá váltak a befogadó országnak. Vagy arra a néhány trógerre kellene fordítanunk a szót, akik lopásra, dologtalanságra rendezkedtek be? Amerikában szólássá vált: ha van egy terved, első lépésként fogadj föl egy magyart, majd vele kimódolod a megvalósítást.

Az meg nem sokat enyhít a védekezés munkáján, hogy más országokban keményebb ellenállást tanúsítanak a hatóságok a bevándorlókkal szemben. Nálunk nem eléggé kedvesek a jövevényekkel, erről beszéljünk. Eljuthatunk oda, hogy bűnös az egész társadalom az idegeneken és a nevezetteken kívüli részben. Strasbourgba emigrált honfitársaink védelmében is született nyílt levél. „Szegényeknek el kellett szenvedniük a magyar társadalom sorsuk iránt tanúsított közömbösségét, hovatovább ellenségeskedését, sőt gyilkossági ügyben a bíróság „erőszakos” érdeklődését.

Most viszonylag csend honol körülöttük. Bizonyára megtalálták számításukat, a képzettségüknek, képességeiknek megfelelő állást, iskolát. Nem mintha itt valaki is beállt volna elébük, amikor iskolába akartak menni, de Franciaország más. Igen, ott a vándorló cigányoknak országon belül nem személyigazolványt, hanem útlevelet adnak, egy helyen csak néhány hétig maradhatnak. Igaz, némi segélyt

is kapnak, de a világért sem veszik el a szabadságukat, csak ha törvénybe ütköznek, de akkor kemény a hivatal.

A nyílt levelek nem szokták a másik oldalt megkérdezni, miképp vélekednek. Megmaradnak annál a cáfolhatatlan igazságnál, hogy vannak jó cigányok és rossz nem cigányok. Az huszadrangú, hogy arányaiban hogy néz ki a helyzet. Ha ezt firtatá valaki, megkapja a cigánygyűlölő, rasszista, kirekesztő stb. jelzöt. Milliószer könnyebb címkézni, elítélni a nyilvánvaló szélsőségeseket e kérdésben, mint előállni egy országosan végrehajtandó programmal ez ügyben, mert eljuthatunk – a népesség alakulását figyelve – egy olyan állapotba, amelyben már nem segítene semmilyen bölcs elképzelés.

A pártok szőnyeg alá seprik, mert mindig jön a választás. Ha valamelyik beszél róla, hatvan jogász fésüli a szöveget, mert könnyen sértő, kirekesztő stb., stb. lehet. Úgy pedig nem a lényegre fordítódik a figyelem, hanem az intézkedések élének kiverésére, a megoldási ötlet kiherélésére, „én ezt jobban tudnám csinálni” mondatra.

Mit is? A cigányság felemelkedését. Ha mi fogyunk, ők szaporodnak, egyre nehezebb lesz a társadalmi művelet. A kevés ember sérvet kaphat. Természetesen könnyebb lenne, ha a cigányság segítene magán, azaz ő is azon volna: iskolába járatnák gyerekeiket; ők maguk is munkára rendezkednének be képzettségük, tehetségük szerint. A Kádár-féle teljes foglalkoztatottság belső munkanélküliségét kényszerűen elszenvedték a vállalatok, az egész ország, Szakma, tanulás nélkül marad a fizikai munka. Úgy élik meg, hogy a társadalmon belül rossz a munkamegosztás, vagyis hátrányos megkülönböztetésben részesülnek a romák e tekintetben is.

A dolgozó embereket mikor, ki kérdezte meg, hogy az általuk teremtetett értékek hányad részét hajlandók segélyezésre, munkaképes, egészséges emberek eltartására fordítani? Vagy ez a jog nem illeti meg a munkás embert? És a megszületett gyerekeket miért nem illeti meg a társadalmunkban az a jog, hogy elemi táplálkozási, ruházkodási, szellemi normáknak megfelelően neveljék, vagy ha nem tudják számukra csak a megszületést biztosítani, az állam miért nem gondoskodik róluk, hogy emberi körülmények között éljenek? Miért nem lehet megkövetelni minden apától, anyától, hogy a világra jött gyermeküket emberi, európai, de legalább magyar szinten neveljék, tartsák?

Az ókor görögök törvénybe iktatták, hogy ha a szülő nem látja el rendesen, nem taníttatja a gyereket, akkor az felnőtt korában nem kötelezhető szülei eltartására. Itt már az országról van szó.

Ha a gyerek a segélyezési rendszer fontos elemeként születik, akkor nem sok minden várható el neveltetésének színvonalával kapcsolatban. Értéktéremtésre pedig a későbbiekben nagy valószínűséggel alkalmatlan lesz. A jogok természetesen megilletik majd őket is a társadalom többi részével együtt, csupán a kötelezettséget nem tudják teljesíteni maradéktalanul az iskolázatlan, egyre nagyobb tömegek. Újrateremtődik bővítetten a probléma.

Kié is ez a probléma? Nem a kormányoké, hiszen nem sokat tesznek érte; nem is a roma társadalomé, hiszen nem sokat tehetnek így magukért. Az egyelőre többségi társadalomé, a miénk, akik amellet, hogy adózunk iszonyú mértékben, ki vagyunk téve az elégedetlenkedés, társadalmon belüli feszültségkeltés, a rasszizmus vádjának. Igaz, megtehetjük, hogy szidjuk az eddigi kormányokat, mert nem tettek határozott lépéseket a cigányság és az egész társadalom érdekében, hiszen így csak létszámban gyarapodunk, ha a hatalom nem hoz kellő intézkedéseket az iskolakötelezettséggel, a munkára történő ráhangolódással kapcsolatban. Az egyenlőség esetleg a bíróságon és az urnák előtt valósulhat meg, különben csillagászati távolságra kerül egymástól az iskolázott és iskolázatlan része a társadalomnak. Európának értelmes, dolgos Magyarországra van szüksége! Nekünk is. Ezt viszont mindnyájan összefogva, senkit, különösen a cigányokat nem kirekesztve kell megoldanunk, különben a kontinens beteg társadalma mi leszünk. Természetesen nem nyílt levéllel. Nem elég együtt mutatkoznia az ifjúságnak, pl. a táborban. Azt is érezniük kell, hogy egyformán fontos tagjai, értékes polgárai a hazának.

Az aláíróknak ilyen ötleteik vannak, vagyis demonstrálni kell egymás elfogadását. Könnyebb lenne ez, ha az volna nyilvánvaló, hogy az egy csónakban evezők mindegyike megragadja a lapát nyelét, különben megcsalva, kizsákmányolva érzi magát mindkét csoport, és csak az egyiknek van igaza.

A zsidók Magyarországon nem csupán vallásukkal élnek a többség tudatában, tehát nem a közös zsidó-keresztény kultúra alapjául szolgáló ószövetségi Biblia történetei alakították ki róluk a vélekedést. A 14-15. században bejött cigányság előtt jóval korábban itt voltak

már, lehetett állandósult jelzőket egymásról kialakítanunk. Az ilyen toposzok viszont nem mindig igazak, de a gondolkodás, vélekedés egyszerűsít, ráragasztja a másik népre a jelzőt, ami vagy igaz, vagy nem: precíz németek, hűvös svédek, nagyképű franciák, üzletelő zsidók, dologkerülő cigányok, civakodó magyarok stb. A magyarság kollektív büntudatát táplálta a zsidóüldözés szomorú végeredménye. Az sem nyomott a latban a pozitív oldalon, hogy korábban nálunk gyűltek össze legnagyobb számban, mert a szomszédos országokban üldözték őket. A probléma meg ott van, ahol az ember. Eötvös József egyenjogúsította őket.

Máshol ez nem történt meg. Horthy sem egyértelműen negatív figura, sőt lehetőségeihez képest hátráltatta Hitler zsidóellenes intézkedéseit. Mégis úgy él a zsidósággal, hogy a magyar gyűlöli őket. Hány keresztény és keresztyény rejtett zsidó embereket a háború alatt? Túlment számuk a ritka kivételen.

Ma egyszerűen anakronizmus, egyenesen ökörség, büntett bárki ellen is gyűlöletet kelteni. A problémát érzékelni, elemezni, megoldást keresni, a feleket bevonni kell, mindenekelőtt azonban őszintén, nyíltan beszélni róla. Ez az egyetlen hozadéka volna a leveleknek, ha tényleg merne a társadalom nyíltan beszélni, gyűlölet nélkül.

Erre azonban a túlérzékenység, a meglévő előítélet miatt állami szinten kellene tenni valamit, előre vivőt. Merre is?

A társadalmi béke felé, amely a jogok és kötelességek harmonikus egysége talaján nő föl.

2001. november 15.

Tejtengeri viharok

Születésem órájától máig tejfogyasztó vagyok. Egy éles törés néhány éve állt be e tekintetben életemben: a napi 2-3 liter mintha megártott volna. Azóta csak aludt formában „harapom”, meg a kávémba teszek egy kortynyi az éltető nedűből. Ez csupán egyéni, nem is annyira lényeges, de az már közügy, hogy a bolti „poli tej” nem tud megsavanyodni, mint a tisztességes aludttej, csupán megkeseredik, vagy egyenesen keserédes marad. Némelykor valami

barna üledék is képződik benne. A Nyéki-hegy kóbor kutyái, macskái is csak kerülgetik, ha elébük öntöm a nekik rendszeresített edénybe. Más esetben semmi baj nincs vele. Biztos, ami biztos alapon a piacról hordjuk jó ideje a megaltatni szándékozott tejet, amelyen ujjnyi vastag tejföl keletkezik és gyermekkorom pincében hűtött-altatott tej íze idéződik kanalazásakor.

Vagy három hete egyre többet lehet hallani a tejről. A Fogyasztóvédelmi Felügyelőség számos szabálytalanságot tárt föl tej ügyben: a legkevésbé az a baj, hogy a liter adott esetben kilenc deci, de a kezelés szabálytalanságai egészségügyi szempontokat is fölvetnek. Adott esetben nemcsak rossz ízűek lehetnek a kortyok, árthatnak is. A tárolás, az eltarthatóság, a szavatossági idő szabados kezelése mind hibaforrás. A tej árának szakadatlan emelése fejviszketést idéz elő a fogyasztóknál, ugyanis gondolkodóba esik, vakarja a fejét, hogy miként lehet az: a termelő jó esetben időben, rosszabb esetben hónapok múlva felét kapja annak mint amit a fogyasztónak fizetnie kell érte, közben meg új értéket nem adtak a tejhez, esetleg csak kivettek belőle fehérjét, zsírt.

Tehát itt is közbeiktatódik egy elem, amely fontosnak, kihagyhatatlannak mutatja magát, de nem teszi értékesebbé az árut, csupán összegyűjti. Ha tisztességesen nem fizet (ilyet a mezőgazdaságban és a feldolgozóiparban gyakran találunk: sertés, gabona stb.), akkor a pénz neki kamatozik, közben a termelő ki van szolgáltatva neki. Újabban a tejtermelők szövetkezetet alapítottak, hogy saját kezükbe vegyék sorsukat, ne kelljen a közbülső (a termelő és fogyasztó között) zsebét hizlalniuk.

A mezőgazdaság számos területén működnek ilyen közbülsők, akik miatt nem működik az egész mezőgazdaság. Még a termelő és a termelés közé is beállnak gépeikkel, amelyeket – közelebb lévén a tűzhöz vezetőkként – kivásároltak a közösből potom összegekért, és most „jóságosan” bérbe adják, bevetik a maguk hasznára.

A tej jótékony hatását, életünkben betöltött szerepét nem szükséges taglalni. Ha nyereszkesedés alapjául, eszközüül szolgál, akkor csak vihart, a szó szűk és elvont értelmében keserűséget okoz. Ha a sületlen kenyeret is hozzárendeljük, akkor már csak a húsok kellenek az alapvető élelmiszerek teljes köréhez, amelyek árai a karácsonyi csillagokat verik már, pedig Szlovákiában nem egy helyen találtak szivacsos agyvelőgyulladásban szenvedő szarvasmarhát, Ausztriában

is kimutatták az elsőt. Be vagyunk kerítve. Ha a tesztek költségeit is hozzáadjuk a húshoz, akkor le kell szoknunk az alapvetőkről és átállhatunk a fűre, fára. De abból több kell és lekopaszítjuk az erdőt. Ez is ökológiai robbanást idéz elő.

Így karácsony táján a petárdák mellett minden egyéb is robban, a fejünk is a dühtől, a leleplező hírek a fogyasztási cikkekről, a nyereszkeskedő csencselőkről, a nagybevásárlás előtti betörésekről, rablásokról. Meg kell szülessék a Megváltó, hogy rend legyen, különben az ördög viszi el mindnyájunk lelkét még karácsony előtt.

2001. december 13.

Amihez jogom van

Számtalan kötelességem mellett boldogsággal tölt el annak tudata, hogy jogaim is vannak. Manapság igen időszerű ezt az axiómát is hangoztatnunk, hogy a honpolgárnak (ez a fogalom ellentéte a világpolgárnak, aki mindenütt otthon van és sehol nincs otthon) nemcsak jogai vannak, hanem kötelességei is, legyen bár egy országon belül a többséghez vagy a kisebbséghez tartozó.

Néhány tekintetben a kisebbséghez tartozom: AB negatív a vérem, de rendszeresen adok belőle; gyógynövényekkel is foglalkozom, de másoknak is adok, ha kérnek; ritka (de nem drága) márkájú kocsival járok, és másokat is elviszek céljához időnként; a gyümölcsöt különös módon szeretem, meg is termelem néhány fajtáját. Sose mondtam, hogy az én vérem különb a másénál; azt sem állítottam, hogy minden bajra jó a gyógyfű; nem agitáltam senkit, hogy az én gépkocsimhoz hasonlót hajtson, bár elégedett vagyok vele; és gyümölcsöt se mentem lopni más kertjébe.

Így jól elvagyok a hazai kisebbségi létemben, mert jogom, sőt kötelességem a többséghez is tartoznom; adót fizetek, dolgozom, szerény képességeim szerint némi értéket „termelek”, nem kártékonykodom, együtt szenvedek a többséggel a magyar foci állapota miatt, a korrupció, a pártoskodás okozta alpári helyzetek ugyanúgy bántanak, mint a többi tisztességes embert; az ingyenélést, az ország jó hírének rontását gyűlölöm és igyekszem fehérnek látni a

fehéret, feketének a feketét, és aszerint megítélni embertársaimat, mit tesznek közös ügyünkért, a hazáért. Annyit-é csupán, hogy magyarnak vallják magukat és érvényesíteni igyekeznek jogaikat, a kötelességük teljesítése helyett pedig emberi jogokat vagy a többség diszkriminációs, kirekesztő politikáját hangoztatják, hogy elszégyellje magát Magyarország más nemzetek előtt? Jogom van nem szégyenkezni és e magatartásról azt mondani: nem a legforróbb hazaszeretet munkál ebbéli cselekedetükben.

2001. december 5-én a Mikulás hozta a hírt: Kanada megelégedte a szervezett kivándoroltatást Magyarországról. Az ottani ajtón kopogtatók politikai menedéket kértek – az a minősítés jár a legtöbb kedvezményrel –, de a védelmükben felszólaló véleménye szerint is csak minden ötödiknek hitték el, hogy valamiféle üldözésben részesültek Magyarországon. Marad az, mint korábban a Franciaországban jártak esetében: kegyesen befogadnak néhányat, akik kígyót-békát kiabálnak ránk. Annyit mindenképpen hazudnak, hogy befeketítsék az állítólag szívbeli hazájuknak tartott Magyarországot.

Jogom van tisztességükben kételkedni, sőt egyszerűen azt föltételezni – amit Kanada is –, hogy szerencsét próbálnak, a könnyebb és jobb megélhetés reményében azt az országot hurcolják meg, amelyik erőn felül igyekszik, ha nem is mindig ésszerűen, eredményesen felzárkóztatni a legszegényebb rétegeket. Tanulás és munka nélkül ott sem lehet boldogulni. Itt minden gyerek tanulhat, sőt milliárdokkal támogatja őket az állam. Mindenkit megillet a jog önmagát munkával és tanulással értékesebbé emelni. Hogy nincs lehetőség? Értem igen szegény szüleim hozták az áldozatot, hogy tanulhassak. A szegénység nem jogfosztott állapot! Joga van mindenkinek tennie magáért is valamit anélkül, hogy a másik jogát, életét sértené.

Jogom van igazán hinni abban az igazságban, hogy csak azt illeti meg csorbítatlanul a javakhoz férés joga, aki képességei szerint gyarapította ezt a hazát. Ha nem így van – márpedig nincs teljesen így –, akkor hibásnak tartani is jogom van e politikát visszamenőlegesen is generációkra.

Jogom van fájdalmamat kifejezni, hogy erényként igyekeznek feltüntetni bűnt és van rá vevő; és abszolutizálnak, önmagában

értékként tartanak másságot, amivel egy szúnyogot sem lehetne agyonütni, ha erénnyel, munkával, értékteremtéssel nem párosul.

Ha mindehhez társul a szándékos rongálás (az ország hírnevének lejáratása), akkor kötelességem is szólni: ha jót nem tud vagy nem akar valaki tenni, akkor rosszat ne cselekedjék hazánk ellen.

Javasolni is jogom van: amikor Kanadából visszajönnek a kiutazók, ne a Himnusz éneklésével fogadják őket, mint a jogtalan lakásfoglalás utáni végrehajtót.

2001. december 13.

Háború minden időben

Az ember általában megérti az állatokat, amikor azok létükért, fennmaradásukért ádáz küzdelmet folytatnak egymással. Milyen látványos egy-egy szarvasbika nekirugaszkodása a másiknak, hogy csakis az ő utódai jöjjenek világra, vagy a majmok területvédő és párzási erőfeszítései, de a tengerfenéken is dúl a küzdelem, mint a rovarok között is. Ha nem is mindig élethalálharcról van szó a szaporodási rituálé során, a táplálkozás esetén azonban megszűnik minden lovagiasság közöttük. A kialakult hierarchia szerinti rendben juthatnak csak a közösen megszerzett élelemhez. Közösségük is erre hangoltan szerveződik működőképessé.

Talán nem is kell tovább részleteznem e kérdéskört ahhoz, hogy párhuzamot fedezhessünk föl az emberi társadalomban kialakult szokások és az állatok életvitele között. Eljuthatunk rövid úton annak az ismeretnek összegző megállapításához, hogy mi is az élővilág, azon belül az állatvilág részei vagyunk, hiszen ösztöneink ugyanúgy működnek, mint az övéik. A menekülés, vagyis a pusztá lét megőrzésének mozzanata, a nemi ösztön, a táplálkozás és a többi automatizmus génjeinkbe építve irányít cselekedeteinkben.

Nagy büszkén megkülönböztetjük magunkat az állatoktól „nagy” eszünkkel, de arra már ez az egyetlen többletünk nem elegendő, hogy magunkat és egyáltalán az életet megmentsük száz százalék biztonsággal a Földön magunktól, hiszen folyton háborúzunk.

Egy emberöltővel ezelőtt valaki – történész-matematikus lehetett – kiszámolta, hogy az emberiség eddigi (meglehetősen rövid) élete során annyi értéket pusztított el háborúi során, hogy egy kb. méter széles és vastag aranygyűrűre telne a Föld körül belőle. Ő sem számolta az embert. Ha ilyet csinál – háborúzik –, akkor talán büntetésből, nem is számít annyira. Th. R. Malthus (angol pap, közgazdász 1766-1834) szerint a népesség mértani, az élelmiszer-termelés pedig csak számtani haladvány szerint nő, így a nyomor, a háborúk egyik oka szükségszerűen fokozódik. A túlnépesedéssel kapcsolatban az állatvilágban jól működő mechanizmus szabja meg a cselekedetet: sok a pocok? Hurrá, több bagolyfióka születhet; kevesebb? Eggyel kevesebbet tojok – mondaná a madármama, de természetesnek tartja az apaállat is, nem vitatkoznak a kérdésen. Csak az ember.

Tehát Malthus elmélete némileg számításbeli és főképp erkölcsi oldalról nézve támadható. Az az erkölcsi, vallási kifogás, hogy miért ne születne annyi gyerek, amennyi csak megszülethet, sántít szintén. A népességrobbanás Afrikáját tekintsük példának. Miért születik a gyerek, ha éhen hal, AIDS gyötri, és ha felnőtt is, törzsi háborúk áldozata lesz? Tudnak-e emberi létformát biztosítani számukra?

Ha nem, pusztulásra miért születik?

A mai háborúk, a közelmúltban alig befejezettek egyféle „minőségi” szempontokat hangoztatnak, vagyis legyen az a társadalom demokratikus, amelyben emberi módon lehet élni.

Ez nagyon szép cél, még áldozatot is megér. De akkorát?! Azt már nem! „Gonoszok és jók egyként keserülnek” (Ady), nem tudja az ember célzottan a rosszat kiszűrni, így totális harcot folytat erkölcsi alapon, de a háttérben mindig valami gazdasági megfontolás húzódik meg. B. Brecht megmondta, hogy a háború kizárólag a gazdagoknak jó, a gazdag államoknak, bár a szegények is ölik egymást.

A harmadik évezred második évében Oriana Fallaci lesújtó véleményét kell idéznem e kérdéskörben: „A Sixtusi-kápolnát megfesteni, a Hamletet megírni, a Nabuccót megkomponálni, egy szívet átültetni – mindez még nem jelenti azt, hogy különbek vagyunk az állatoknál.” Néha hozzátehetnénk: sőt!

2002. január 10.

Utazz, és rájössz...

Ennek ellentéte ugyanazt az eredményt kínálja: maradj helyben, de jobban nézz körül, akkor majd rájössz. Hogy mire? Arra, hogy miben, milyen körülmények között élsz. E talányosságot oldandó eldicsekszem azzal, hogy az országot hosszában átutaztam a húsvéti szünetben. Közben figyeltem, mi vethető össze a Tiszaújvárosban tapasztaltakkal, miben vagyunk jobbak, esetleg rosszabbak másoknál. Mivel ritkán megyek vonattal, fölértékelődik bennem az a tapasztalat, amelyet csakis így utazván szerezhettek.

Előzetesként elmondhatom, hogy lehangoló a látvány összességében, amiben részesültem, bár az utazás izgalma, a célállomásra megérkezés öröme bőven pozitív oldalra billenti a mérleget. A kora reggeli cipekedés közepette, az állomás felé menet a falfirkák vonzották düledező szemem rosszálló tekintetét, majd az erdőben a szél és az emberi gondatlanság által odavetett műanyag tasakok, flakonok. Az állomás épülete előtti kis ligetben a nagyobbik fa egyik ága a törésig eltaszította magától a tuja koronáját. Megjegyzésemre, hogy valaki, illetékes észrevehette volna már, válaszul kaptam, hogy bizonyára látta más is, csak nem cselekedett.

A nagyobb fának nem fájna a fűrésztől a beavatkozás.

Nyék felé haladva a sín pár bal oldalán Hejőkeresztúrig érő szemét csík, gaz erdő éktelenkedik. Nem csupán a vonatból kidobált hulladék bántja a szemet, hanem a gondosan megművelt földterületről oda gyűjtött hulladék is. A Mezőcsát felé elágazó vonal mellett, Keresztúr előtt a nagy szélben ezernyi zászlót lehetett látni, amelyeknek rúdja az akác suháng, vászna a műanyag zacskó. Megoldatlan szemétkelés...

A nyéki állomáson udvariasan segített a kalauz fölraknunk a vonatra a csomagokat. Rettentő zsúfoltság az első osztályon is.

Fűtés nincs mindenütt, víz a WC-ben sehol, pedig nemzetközi gyorsan utazunk. Elrohanunk a fagyöngyökkel „ékesedő” fák mellett, mögöttük itt-ott még a tavalyi szalmabálák rozsdásodnak a feltöretlen tarlón. Egyik-másik állomáson a fő- vagy melléképületekről a vakolat mállik, vagy a falfirka tartja magát rajtuk.

Nyugat-európai utazásaim képei villannak fel: nincs szemét a vasút, a közút mellett. Ha van is, hamar összeszedik. A Keleti sínrengetegek között egy szemétszedő csipesz emberrel láttam, szemetet tengernyit.

A tavasz serkenő zöldje sem tudja eltakarni a hulladékhegyeket, az építésből visszamaradt, suttymban közterületre hordott törmeléket. Csak az ember tehet rendet maga körül. Kellene, hiszen része a kultúrának az, ahogy megtűri a koszt, a rendetlenséget, vagy éppen természetes közegének tekinti, esetleg tesz a rendért valamit erejéhez mérten.

Majd a Dunántúlon – gondoltam –, ott tisztább lesz a környezet. Már Budán csalódnom kellett. Amit az Alföld peremén elszórva láttam, azt a Duna jobb partján tömörítve: törmeléből több teherautónyi, mellé kiöntve műanyagzsákokkal a szemét, kissé távolabb tőle két-három éve ott száradó gallycsomó, mellette egy fotel. Tárnok felé haladva a vizesárok tele ilyen-olyan flakonokkal, tasakokkal. A falakon, táblákon a grafitivel keveredett reklámok és pártplakátok virítanak.

Nagypéntek van, szomorú nap, lehangoló látvány. A virágzást erőltető mandula, barack nem enyhíti a fájdalmat. A sín mentén valószínűtlenül fölbukkan egy máig is zöldnek megmaradt karácsonyfa, amelyen még libegteti a szél a megüresedett néhány szaloncukor papírját. Mellette harsogó sárgát virít az aranyeső bokor; az alján egy törött szerszámnyél.

Az állomásokon befestett vagonok, trágár szavak, siető, mogorva emberek. Húsvét, választás, majd a mennybemenetel jön. Krisztus mellett nem tudni, ki fog oda jutni. Ilyen körülmények között a jóízű emberek közül sokan kíváncsiak, de élve. Addig azonban tennivalónk is van itt. Helyére a szemetet, hogy jobb legyen az életérzésünk. Ennyi szeméttel csak a Balkánon, a Neretva völgyében találkoztam. Most is orromban van a bűze, emlékemben a kép.

De mi fölül esünk a Balkánon és Európába sietünk. A nagy lendület azonban fölkavarhatja a szemetet is. Nehogy utánunk jöjjön!

2002. április 4.

Alapvető élelmiszerek

Olyankor halljuk ezt a szókapcsolatot legtöbbször, ha emelni akarják az árukat, vagy éppen a statisztikával bűvészkednek. Most egészen másért említek közülük kettőt: a kenyeret és a tejet. A kenyérről tényszerűen közlöm, hogy több áruféleség (súlyban, anyagban, árban eltérő) sületlenül, kókadt fehér héjjal kerül a pultra és a vásárló asztalára. A tejféleségek közül az ilyen-olyan zacskós, sőt dobozos fogyaszthatatlan aludt formájában, mert meg sem alszik, de ha mégis, akkor keserű, rossz.

Voltak idők, amikor a közbiztonságról szólva magyarázták a főrendőrök, hogy csak a lakosság, polgárok érzetében romlik, valójában javul. Itt következett a statisztikai bűvészkedés: ez meg ez a bűneset szám csökken, a másik stagnál, amaz csak egy nagyon picit nőtt. Mindezt csak azért említem, nehogy azt mondják a pékek és a tejjel foglalkozók, hogy valójában csak én érzem rossznak egyik-másik áruféleséget a tejből, kenyérből, amúgy nagyon finomak, hiszen az én érdekemben teszik a tejbe a tartósítószer, amitől álmatlanságban szenved az ital, a kenyeret meg csak én szeretem megsütve. Ifjabb koromban a falvakban sok háznál volt kemence, amelyben rendszeresen sütöttek kenyeret. Ha véletlenül úgy szedte ki a háziasszony, hogy sületlen maradt a kenyér – nem fűtötte be jól, hamarabb kinyitotta a kemenceajtót –, akkor a család azt mondta: nem baj, a kenyérral együtt van a szalonna (a sületlen rész), már csak hagyma kell hozzá. Nem volt nagy dicséret.

Ausztriában járva gyönyörű, körülbelül kilós kenyeret láttam a boltokban. Számolgattam a WC-re félretett euróimat, nem mertem, visszafelé jövet meg már nem tudtam venni egyet a 4-6 eurós áruból. Annak mintha minden négyzetcentiméterét, külön gonddal figyelve rá, sütötték volna meg, olyan egyenletes, szép barna volt. Itthon az egyik kisboltossal beszélgetve emlegettem a pékeket a boltba hozott kenyerek láttán, mire a kereskedő elmondta: korábban az is baj volt, hogy nem frissen hozták a kenyeret, most meg „csak” sületlen. Kénytelen voltam választani egyet, a legkevésbé sületlent, mert várt a kerti munka, ott még ennünk is kell. A halaknak levágom a nyersen maradt részeket, táppal együtt áztatva adom nekik. Csakhogy meglehetősen drága így kedveskednem a víziállatoknak.

A tejet csak aludt formában ihatom. Ezért a piacon sort kell állnom érte, mert a bolti túl éber vagy keserű. Pedig ez is alapvető az élelmiszerek között, mint a kenyér. Marad a hús, de azt sem lehet jóízűen fogyasztanunk friss, sült kenyér nélkül. Eszem a cseresznyét, de annak letörhet az ága alattam, a többi gyümölcs meg még nem érik: az epret, ribizlit mások szedték le. Be vagyok kerítve. Nem lehetne azért vagy tíz perccel tovább benn tartani azt a drága kenyeret a kemencében, a tejet pedig gyorsan a fogyasztóhoz szállítani, hogy ne kelljen vegyszerezni, hadd aludjon, ha olyan álmos?

2002. június 13.

Színesfémmel rajzolt országimázs

Az irodalmi Nobel-díjas Kertész Imre Sorstalanság című könyvét óriásplakátok hirdetik szerte Franciaországban. Szívet bizsergetően árad felénk egy kicsivel nagyobb figyelem külföldről, mint eddig, ám belevegyült az utóbbi napokban egy fals érzés is, hiszen a „politikai” menekültek Mekkájából, Strasbourgból olyan hírek érkeztek, hogy alumínium tolvajláson kaptak négy magyar állampolgárt.

Az itteni vasúti sorompók, útjelző táblák, transzformátorok, hővezetékek ha beszélni tudnának, esetleg levelet írni Strasbourgba az ottani társaiknak, akkor akár ki is önthetne a Rajna a panaszáradattól. Négy megtévedt ember, akik minden bizonnyal „joggal” keveslik a franciák adományát bátor tettükért (a politikai foglyok státuszaért folyamodtak, hárman meg is kapták közülük), sajátos módon „javítják” az országunk imázsát. Amikor megérkeztek, a franciák azt mondták: azok a csúnya magyarok milyen rasszisták, üldözik a bőrük színe miatt szegényeket. Most arról beszélhetnek szörnyülködve, hogy milyen mágikus erőt fejt ki rájuk a színesfém, pedig ingyen lakást, munkát, letelepedést kaptak. Ezek a magyarok hálátlanok!

Sajnos, nem csupán Franciaországban alakítják kicsiny hazánkról az imázst, és nem csupán a zámolyiak, hanem hallani épp eleget Kanadától Ausztrálián keresztül Ausztriáig mindenfelől a rossz híreket barna és fehér magyarokról egyaránt, akik lopnak, csálnak,

bűnöznek. Csak remélni lehet, hogy miattuk nem hoznak az Unióban ránk egy külön szabályt, amely szerint korlátoznák a „munkaerő” (de mekkora munkaerő!) szabad mozgását, hiszen afféle munkára vannak minden országban saját bűnözők.

Ez a színesfém mizéria egyféle specifikum, lehetne akár „hungarikumnak” is neveznünk. Dicsekedni ugyan nem tudunk vele, de már kitörölhetetlen részévé vált a folklórunknak a viccek sora, amelynek a megélhetési bűnözés a témája. Országhatárokon túlra viszik a szokást, politikai köntösbe bújtatva az ingyenélés vágyát. Ítéljenek el érte, de meg is érdemli Magyarország az elmarasztaló véleményt, mert a mindenkori hatalom nem dolgozza ki az elmaradott társadalmi csoportok fölzárkóztatásának az emberhez, magyarhoz illő módját. Ennek megkerülhetetlen eleme lenne az egészséges emberektől elvárni, megkövetelni a munkából élést; a segélyt pedig ne csupán a nehéz sorsot újratermelő gyermek létszám alapján adják. A megszületett gyermekeknek legyen nagyobb joguk a tisztességben, viszonylagos jólétben, elvárható kulturális körülmények között nevelkedniük, mint a szüleiknek az értük kapott járandóságot fölmarkolniuk.

A színesfém tolvajok gyereke is színesfémbe fog utazni, hacsak nem születik színvaknak. Toldozni-foldozni, evolúciós fejlődést remélni dőreség. Egy tiszta jövőképet kellene megrajzolni, amelyben tényleg megvalósul az egyenlőség, de nemcsak jogilag, hanem az értékteremtés kötelességérzetében, a haza iránti áldozatvállalás készségében is.

Az országimázs festése itthon sem sikeredett fényesre. A rendőrségi nyomozás most igyekszik föltárni a visszaéléseket a közpénzekkel. Lehet, hogy aranyat – az is színesfém – találnak, és csak remélhető: a tettesek a leleplezéstől bebronzolnak majd. Ha pedig a strasbourgiak meggondolnák magukat, hazajönnének, a diadalkaput itt is kőből csináljuk nekik, mint amiből Párizsban is készült, mert a székelly kapu fája a tűzön végezné, az alumíniuma, reze pedig az orgazdánál.

2002. november 21.

Nagy szombat

Gyerekkoromban a falumban élt egy idős néni, aki csak akkor ünnepelt, amikor ráért. Olyankor fölvette ünneplő ruháját, díszesebb kendőt kötött és kiült a kapu elé, a vizes árok partjára. Ha kérdeztük tőle, Julia néni, miért öltötte föl a szép ruháját, akkor azt mondta: ünnepecske van, lelkecském, azért, de a múlt héten nem értem rá ünnepelni. Így megadta a módját minden egyházi és állami jeles napnak. Ha élne, most szombaton bizonyára félretenné a munkáját és szavazni menne, mert „lelkecském, ünnepecske van”.

Nemigen lehet túlbecsülni ezt a nagy szombatot, hiszen kontinensünk megosztottsága a lélekben, „lelkecskében” most szűnik meg, és a részek most állnak össze egésszé. Valamikor a hitben, liturgiában, világlátásban, művészetekben már egységes volt Európa (a korai középkorban), de a világiasodás követelménye, az egyház szakadása (1517) szembeállította az országokat, népeket. Megszűnt az egység.

Ma szükségszerű újra szövetkeznie e kontinens országainak gazdasági, katonai és sok egyéb tekintetben, hiszen egymásra vagyunk utalva. Ezt a szükségszerűséget a legmesszebb látó politikusaink fölismerték (lásd Antall József véleményét), most pedig már el is jutottunk a célegyenesbe. Ezen a nagy szombaton mind az égieknek, mind a földieknek megköszönhetjük majd a segítséget, az erőt, amely kell a tiszta szívvel kimondott szóhoz, a házasságkötéskor hallhatókhöz. Ünnepe tehát, nem ünnepecske, lélek is, nem lelkecske, amely méltó az alkalomhoz.

A magyarság mindig tisztességes szövetséges volt (néha rá is fizettünk). A huszonegyedik századi Európa is ezt a tisztességet fogja tőlünk tapasztalni. Nem haszonlesőként, dologtalanul várunk előnyöket, hanem a közös munkánk gyümölcsén, az édesebben, szebben szeretnénk osztozni szövetségeseinkkel. A magyarok alkotó ereje nagy és töretlen lehet, ha belső viszályok nem apasztják. Egybehangzó ma is más országok véleménye e tárgykörben: a jelölt országok élvonalában járunk, megvan irántunk a bizalom. Ez a vélemény konkrétan a partnerséget jelenti, amit már el is fogadtak a régi és a leendő tagok.

Az új világrend körvonalazódó keretében még inkább kell egy erős közösség, hisz' csak annak védelmében létezhetünk.

Ázsiai és afrikai szinten talán van élet az Unión kívül is, de mi a „vén Európa” színvonalán szeretnénk élni, azén, aki bölcsője az új világ kultúrájának, ahol még nem mosódtak el a különböző népcsoportok közötti különbségek. Színes a mi kontinensünk: máshol ezer kilométereket kell utazni egy másik kultúráig, itt önmagukat fenntartva, egymáshoz közel élnek, hatnak a másokra a népek, nemzetek, kisebbségek. Így miénk Európa, így vagyunk mi is Európáé.

Akik félnek, a kultúrát, a magyar arcélt féltik, a nyelvet. Egy ellenvélemény: a mi népünk soha nem lesz úgy világpolgár, hogy elveszítse, elhagyja nemzeti gyökereit. Már csak azért sem, mert negatív példát láttunk és látunk eleget e kérdésben. Mi nem vagyunk és Európával szorosabb kapcsolatban sem leszünk olyanok.

Az sem jellemez bennünket, hogy a soha vissza nem térő alkalmat végleg elszalasztanánk, amikor mindnyájan tisztában vagyunk az esetleges kimaradás veszélyeivel. Mivel minden parlamenti párt, sőt az egyházak is igenre biztatják a magyarságot, legyen nagy szombat a nagy egység szombatja, és ne sajnáljuk a fáradságot az urnákhoz elmenni és a mosolyt a másokra pártállásra való tekintet nélkül.

2003. április 10.

A diadalmas ember

A földhözragadt ember nemhiába bámulja az eget, vágyik is fölemelkedni egészen a csillagokig. Ikarosz mítosza mutatja, hogy ősidők óta izgatja fajtánkat a magasság, messzeség titka. Az utóbbi fél évszázadra a tudományok már lehetővé tették kilépésünket az űrbe. Kezdetben csak néhány kilós műholdakkal (Szputnyik-I. 1957-ben, Explorer-I. 1958-ban), majd lefényképezték a Hold túlsó oldalát a Luna-3-ról 1959-ben, 1961-ben Gagarin a Vosztok-1 űrhajón körülrepülte a Földet, az űrséta következett 1965-ben, majd 1969. július 21-én N. Armstrong és E. Aldrin az Apolló-11-ről indított Orion űrkomppal leszállt a Hold felszínére az űrjárművel, a „Lunar Rover”-

rel . Szállóigévé vált Amstrong mondása. „Egy kis lépés az embernek, de nagy az emberiségnek”, amikor a komp lépcsőjéről letette a lábát a Hold talajára.

Igaza volt. A globalizáció egy-két haszna közül talán az űrhajózás emelkedik ki. Országok, kontinensek fognak össze a világűr és a Földünk jobb megismerése céljából. Az utóbbi fél évszázad tovább erősítette az emberben a vágyat messzire utazni bolygónkról. A legújabb terv a Marsot vette célba. Az is fog sikerülni. Eszközeink közül már néhány a bolygók pályasíkját is elhagyta (1992-ben például az Ulysses napszonda).

Úgy tűnik, nincs határa a tudomány, technika fejlődésének. Még nagyobb összefogással talán itthon, a Földön is tehetnénk valamit magunkért, például a halálos kórok ellenszerét buzgóbban, nagyobb ráfordításokkal volna eredményesebb végezni. A földi programokból természetesen kimaradnának a háborúk, terrortámadások, vagy ha nem, azok ellen is lehetne közösen, több anyagi áldozattal küzdenünk.

A csillagokra vágyunk, de a földi rögökbe boltunk... Akkor is szép az emberi teljesítmény, amely során leküzdöttük kishitűségünket és a Föld vonzását. Repülünk. Vágyainkat nyílként lőjük az irdatlan messzeségbe, még ha Földanyánk marasztalni is akar előbb köznapi gondjainkat megoldani. Talán fönn – megtudva a titkot – gyógyírt találunk bajainkra. Félő azonban, hogy az emberiség történelme a Mars-utazást egyféle szálláscsinálásnak fogja minősíteni, mert a gyönyörű kékbolygót (az Apolló-8 legénysége először pillantja meg a Hold felé utazván a Földet 1968-ban) a környezetszennyezéssel, a javak elpocsékolásával, a háborúkkal lakhatatlanná teszik.

Vagy mégis igaz az, hogy a diadalmas ember legyőzi önmaga ártó tulajdonságait és a Mars csak „kiránduló hely” lesz? Ha a technika, tudomány történetébe belegondolunk, akkor meggyőződhetünk arról, hogy elképzelni sem tudunk dolgokat, eseményeket, eredményeket, mégis megszületnek. Ez az egy esélyünk lehet a földi létünk megszervezésére is. Még repülön sem ültem, de el tudom képzelni: onnan, fentről nem látszanak az emberek, csak a művük (például a Kínai Nagy Fal), nem látszanak az óriási szobrok sem, de a pártházak sem, csak folyók, hegyek, tavak, tengerek, óceánok, szigetek, kontinensek. Mindez megmaradhatna épnek, szépnek, ha nem akarnánk egymástól megszerezni, beszennyezni, kiszipolyozni. Oda, föntre az emberről az ismeretet, az emberi elme

eredményeit vihetjük csak, amelyekben van biztos program visszatalálni is a mi szép kék bolygónkra.

A tudomány, technika szédítő fejlődési ütemének is csak az ad jelentőséget, ha a Föld javát, a mi életünket segíti. Soha nem zárható ki, hogy az eredmények fölhasználhatóak pusztításra is, de olyan a mi fajunk, az emberiség, aki végül megtalálja saját maga megmentésére a földi megoldásokat és az űrbéli terek bejárására a megfelelő járműveket, hiszen csak így lehet diadalmas. A Holdra lépő ember azóta csak 34 évet öregedett velünk együtt, a Marsra feljutók egy-két évtizeddel lesznek csak idősebbek, mint ma. Ha megérjük, talán új távlatot ad az életnek az újabb hatalmas lépés.

2003. július 24.

A kultúra napja

Minden fontos értéknek – erkölcsi, eszmei, természeti, társadalmi stb. – van napja vagy hete, hónapja, éve. Életünk, emberségünk minőségét mutató kultúránknak miért ne lenne? – kérdezték egymástól 1988-ban a Pozsgay Imre vezette Hazafias Népfrontban.

A kezdeményezés célba talált, és a Kongresszusi Központban 1989-ben meg is ünnepelték (Agárdy Gábor szavalta el a Himnuszt, Sinkovits Imre mondott verseket).

Arra a kérdésre, hogy mikorra, milyen esemény dátumára tegyék a magyar kultúra napját, két szempont alapján is január 22-e jött válaszul az ötletek között válogatva: a Himnusz, nemzeti imádságunk megérdemli a még nagyobb figyelmet, másrészt pedig télen kevés olyan ünnepünk van a karácsony, szilveszter mellett, amely országos figyelemre tarthat számot. Tehát Kölcsey gyönyörű, a szívet magasra emelő ódájának születésnapja, január 22-e (1823-ban írta) lett végül a magyar kultúra napja.

Maga a szó latin eredetű: cultura. Catotól és Cicerótól (i. e. 234-149, ill. 106-43) ered. Először a földművelés módját, a vele kapcsolatos eszközhasználatot, ismereteket jelentette (agricultura), majd áttevődött a lélek művelésére a fogalom.

Ma mindazt jelenti, amit az emberi társadalom fizikai és szellemi munkájával létrehozott, továbbá az egyén által megszerzett, birtokolt és alkalmazott műveltséget, de azt is, amit eredetileg: mezőgazdasági tenyésztés, termesztés, művelés, ápolás, nevelés.

Ehhez hozzáadhatjuk még a laboratóriumokban kitenyésztett vírus, baktériumtelepek jelentését is. Meglehetősen sok rétegű így a kultúra szavunk.

Már rég „magyarosodott” ez a műveltség-, jövevényszó, de megmarad mindig kérdés formájában is: van-e; annak milyen az összetétele; mi a viszonyunk a kultúrához egyéni, közösségi, állami szinten; mennyit vagyunk hajlandók költeni rá; egyáltalán milyen hazánk arculata, amelyet a kulturális szint vonallal és színekkel rajzol meg stb.?

Ha az ember nem akar a mindenkori hatalom csapdájába esni az optimizmus miatt, de a mindent tagadókéba se, akkor fölfedez néhány folyamatot, mozgás irányt e területen.

A magyar kultúra napjának éppen az első éve óta indultak el pozitív irányú változások.

A múlt évszázad közepére nekilódult az informatika a fejlődésnek, amely mára kezdi átformálni művelődési szokásainkat. Egyre szélesebb ablakot nyit a világra és ajtót, hogy be is jöjjön más országokból az ismeret, amelyre építhetjük – a magunk tudása mellett – a modernebb Magyarországot.

A másik folyamat sem választható el az informatikában bekövetkezett robbanásszerű fejlődéstől: az iskolázottság foka nagyot nőtt a középiskolák általánossá válásával, a felsőoktatási intézmények felvételi, képzési lehetőségeinek bővülésével, így – mivel kötelező a nyelvvizsga a diplomához – az idegen nyelvek tanulása terén is előbbre tartunk jóval.

Mindezek mellett negatív irányú mozgások is észlelhetők a kultúra területén. Az iskolázottság fokának növekedésével ellentétes a funkcionális analfabéták számának az emelkedése. Egyes becslések szerint 15 %-ot is elér az arányuk a lakosságban. Hozzájuk csapódik még az egyre népesebb, olvasni-írni nehezen vagy egyáltalán megtanulni nem tudók száma. A tanulást, műveltséget megfizetni képtelenek is egyre többen vannak, így szociális szempontok is szerepet kapnak e területen.

Nő a szakadék – hasonlóan a nagyon gazdagok és a szegények társadalmi viszonyához – a műveltek és a műveletlenek közt.

Bármekkora lapátja van az esélyegyenlőség őrzőjének, a kulturális, a művelődési tárcák vezetőinek, nehezen tudják a rést betömni.

Ami pedig felszínen is követhető folyamat, jelenség: a durvaság, az udvariatlanság az emberi kapcsolatokban.

Nem nyelvi probléma, hiszen szókészletünk kimeríthetetlenül gazdag, van mindenre kifejezésünk, csak nincs a szép szavakhoz, egymás iránt akaratumk, pedig az emberi kapcsolatokban nyilvánul meg a legszemléletesebben a műveltség, a kultúra.

Adhatunk akár húszat is Nobel-díjasokból a világnak; nyerhetnek száz versenyt a világban középiskolásaink; elhozhatnak ezer díjat külföldről a zenészek, filmesek, más művészek, ha itthon a Parlament, a média, az utca tele van verbális agresszióval, obszcenitással, tülekedéssel, sunyítással, hangoskodással, azaz kultúrátlansággal.

A magyar kultúra napján, legalább akkor – lehetőleg azonban a többi 365 (most szökőév van) napon is – emeljük föl szívünket a Himnusz lelki magasába. Onnan nézzünk le rossz magunkra és a tisztultabb lélekkel küldjünk egy mosolyt embertársaink felé.

Akkor más is elhinné kultúránkat.

2004. január 22.

A hírek könnyű szárnya

Angliában egy fölméréssel azt vizsgálták, hogyan alakítja a televízió a különböző személyiségek népszerűségét. Lehangoló eredményre jutottak: a köztudatban, – véleményben csak az létezik, amit a televízió is mutat: ami abban nincs, az nem is létezik (sajnos, lassan hozzánk is begyűrűzik ez az erkölcsi értékrenddé emelkedett szomorú tapasztalat). Konkrétan azt kérdezték az egyik tévés vetélkedő részvevőitől, ki az a szivarozó, kalapos angol úr a képen, aki a II. világháborúban Anglia védelmét szervezte a náci Németország ellen. Churchill (1874-1965) nevét, szerepét csak harmada ismerte a közönségnek, viszont a Manchester United csapatából a Real Madridba igazolt csatárról a megkérdezettek 90 %-a mindent tudott (karácsonykor hosszú TV-műsorban mutatták családjával együtt D. B.-et).

A Való Világ sovány szellemi-erkölcsi kosztra fogott nézői – részvevői is – igazi sztároknak, így az értéket képviselő személyiségeknek (a sugallat alapján) a TV-ben megjelenőket kell, hogy tartsák. Kevesen nézik a realityshow-kat csupán önkínzó szándékból (mazochizmus), sznobságból is. Marad a zöm a képernyők előtt – nem sok más választás lévén – olthatatlan művelődési, szórakozási vágygal, és jó esetben szóvá teszi, hogy mégsem kellene azért obszcén szöveget is belekeverní a show jeleneteibe.

A „művészek” – így neveztetik magukat egy-egy találkozáson a közönséggel – olyan mintát adnak, amely követése nem kerül nagy erőfeszítésbe, ráadásul divatos is. Lehet róluk beszélni, idézni „szellemiségüket”, divatos hajviseletüket, ruházkodásukat, szójárásukat. Egyetlen kifejezéssel: van példakép, akit követhetnek, hiszen a média szentesítette legfőbb értéként. Sajnos!

Az angol focista legalább tényleg tett és tesz is valami fontosat a pénzéért, hírnevéért, míg a realityshow-k „művészeit” maximum „jópofának” mondhatjuk, leginkább azonban pünkösdi királyoknak.

A történelmi személyiségek a műveltebbek emlékezetében tovább élnek, mint a pünkösdi királyok, de nagy baj, ha tetteik nem válnak értékrendünk szerves részévé. Értéktévesztő világunkban magyar példákkal is megerősíthetjük a fent mondottakat.

Amikor Keressük Petőfit címmel másfél évtizede országos „kikérdezést” végeztek, az egyik kiskörösi lakos éppen a költő szülőháza előtt nem tudott róla semmit mondani; az aradi vértanúk közül is egyet-kettőt tud az átlag név szerint is említeni.

Tehát: a hírnév olyan, mint a hamu, ami a szelek szárnyán is könnyen terjed, de a feledés, mint portörő megtisztítja tőle és kifényesíti a maradandó értékeket, ha rájuk hull.

2004. február 5.

Hagyjuk itthon? Vigyük ki? Hozzuk be?

Minden házasság alkalmával – még a kontinens méretűben is – felvetődnek a fenti kérdések. Szinte mindegy, vőlegénynek vagy menyasszonynak tekintjük magunkat a május elsejei egybekelésünk

alkalmával (bár Európa mítosza szerint ő a nő), alapvető változást kell megélnünk: le kell mondanunk sok mindenről, amit eddig csináltunk, továbbá új szokásokat kell kialakítanunk az élet minden területén.

Jó volna meggondolnunk, mely vonások nem férnek bele jövő életrajzunkba. Azokat itthon kellene hagynunk, hogy ne csúfoljanak miattuk bennünket. A sok jóból, amelyből „exportra” is jut, vigyünk ki annyit, amennyitől pozitívvá válik mérlegünk a gazdaságban, kultúrában, tudományban, mindenben. Hozzuk be viszont mindazt, ami hiányzik boldogságunkhoz, amivel helytállásunkat erősíteni tudjuk.

Nem haragudhatunk egy országra sem – különösen azokra nem, akikkel összeállunk –, hogy kivinnénk, nyakukba akasztanánk bajainkat, éretlenségeinket. Hadd foglalkozzanak a saját problémáikkal. Nekünk itthon marad mindenekelőtt az ország éles határokkal való megosztottsága, mely határokat Trianon sem húzott meg élesebben magyar és magyar, magyar és más nemzet között.

Az a határ ezzel a házassággal sok helyütt átléphető kerítéssé jámborul, mi pedig határainkon belül mérgezett nyilakat lödözünk egymás felé és kezünkben nem a munkát, hanem a hatalmat igyekszünk tartani. Még a nagy villáskulcs is arra mutat mindenkor, mely réteg nem kötelezte még el magát valamely oldal mellett, mert akkor ötlet van, sérelem pedig rengeteg, a bajt pedig mindig a másik oldal okozza, haragudjanak arra a megszólítottak, a voksaikat pedig adják nekünk. Kórházakban, templomokban aki jobban tud imádkozni a betegért, a magyarságért, annak kell adni a vokсот, hiszen európai szintűvé tenni a lerobbant egészségügyet összefogva sem tudnánk.

A mezőgazdaságot bízzuk újra dr. Torgyánra, ígérjük meg neki: ha helyrehozza, benevezzük az államelnökségért folyó küzdelembe. Sokkal többet rontani már nem lehetne azon se.

Ne vigyük magunkkal marakodásunkat, kompromisszumra képtelen jellemünket, semmitmondó nyilatkozatainkat, mániákus szavazatszámláló hajlamainkat, a másikat hülyének néző gőgünket, ripacskodásainkat, tét nélküli versengéseinket, kishitűségünket, gyanakvásainkat, kincstári optimizmusunkat, világfájdalmunkat, majmoló kedvünket és rasszista allűrjeinket (alig marad valami, amit bevihetünk a házasságba, ha mindezt itthon kell hagynunk).

Talán van benne valami, hogy a magyar ötletgazdag, kreatív fajta. Nosza, vigyünk jó megoldásokat Európa és a magunk bajaira!

Félő azonban, hogy hitelét veszti minden ötletünk, javaslatunk a nagy parlamentben, Brüsszelben, ha látják, elemi problémáinkat sem vagyunk képesek megoldani a megosztottságunk – esetleg a 24 megválasztott magyar között is – miatt. Vigyünk akkor hungarikumot. Ha már lagzi, kell hozzá jó tokaji, esetleg szóda, kisüsti, magyar konyhaművészet. Cukorgyáraink, olajütőink, feldolgozóink már csak „bedolgozás” szinten vannak. Kivihetnénk megnevelni a magukról megfélemlített, a hazudozást politikának feltüntető vezetőinket, hátha Európa fővárosában akadnak rájuk vevők.

Szép tájainkat, városainkat, falvainkat nem tudjuk kivinni, inkább hívjuk be a többi ország népét mindezt megnézni.

Tehát hozzunk be embereket, de arra is számítva, hogy kellene utánpótlás, fogy ugyanis a magyar. Elvégre egy megtervezett házasságkötés alkalmával a gyarapodás, szaporodás is szóba kerülhet. Hozzunk be munkakultúrát, igényt környezetünk megóvására; egy kis kedvet, optimizmust bajaink elviselésére, lehetőségeink megragadására. Fontos embereket is hozzunk be és hitessük el velük, nem is vagyunk olyan rosszak, csak sokáig kellett kirekesztetten élnünk Európában, ezért a nagy érzelmi kitörés időnként (azt ne mondjuk nekik, hogy még csak itt tartunk a kultúráltságban, emberi kapcsolatainkban).

A házasság örömét fokozandó, május 1-je hajnalán szerenádok kellene adnunk Európának. Lehet, el is érzékenyülne, de azt is mondhatná, hogy lakva majd megismerjük jobban egymást, és akkor a muzsika is édesebb lesz. Addig talán elkészíthetjük az adok-kapok, viszek-hozok leltárt is, hadd számolgassák a bizalmatlan magyarok, mit nyerünk vagy mit veszítünk a friggyel.

2004. április 29.

Halálos divat: a dohányzás

A dohány (Nicotiana) a burgonyafélék családjába tartozó növényfaj. Amerika melegebb részein alakult ki, de ma már sok helyütt termesztik. A viráguk színéről különböztetik meg a fajtájukat. A rózsaszín virágú a Virginia dohány. A kapadohálynak

sárga a virága, de van bíborvirágú is. A legkevesebb nikotint a rózsaszín virágú Maryland tartalmazza. Az idegrendszert károsítja, a beszívott, összegyűlt kátrány, az égéstermék rákot is okozhat, de az élénkítő hatása miatt Európában több száz éve élvezeti cikknek számít (adóztatja is minden állam rendesen). Cigaretta, szivar, burnót (tubák) és pipadohány készül az eredeti zöld, majd pajtában megszáritott, fermentált (a fehérjét kifőzik belőle) dohányból.

Az európai története Amerika felfedezése (1492) után kezdődik. A közép-amerikaiak már jóval korábban rászoktak, úgy állt rá az őket felfedező, meghódító, megtérítő hajós európai is. Egy név kiemelkedő szerepet kapott a kontinensünkön való elterjesztésben: Jean Nicot (1530-1600) lisszaboni francia követ. Az elterjesztés, így az európai dohányzás kezdő évének számíthat az 1560-as esztendő. Angliából indult ki, de a szigorú tiltások ellenére is gyorsan füstölt, tubákolt, bagózott az egész öreg kontinens. A cigarettázás kb. 150 éve divat, korábban szivaroztak, pipáztak, tubákoltak. Magyarországon a dohánytermesztés a török-hódoltság idején indult meg. Egy 1958-as adat szerint a világtermelés 3 millió 480 ezer tonna volt, hazánk ebből 31 ezer tonnát termelt. Ma már kevesebb ez a szám, de ki tudja, hányan estek áldozatul e káros szenvedélynek.

A dohányról szólnom mindig időszerű, mert kimúlhatatlan divatnak bizonyul, különösen az ifjúság körében, ahol a legnagyobb károkat okozhatja a fejlődő szervezetben.

Most pedig az növeli a róla szólás jogosságát, hogy Angliában – ahonnan elindult hódító útjára – egy ötvenéves kísérlet fejeződött be, amely arra irányult, milyen hatása van a dohányzásnak az élet hosszára (ma már tudjuk azt is, hogy a nemdohányzók jobban károsodnak a dohányzók társaságában, mint aki szívja). Röviden summázható az eredmény: tíz évvel korábban halnak a dohányzók, mint azok, akik nem szoktak rá.

Főként orvosok voltak a vizsgált személyek (mintegy 35 ezer fő), így a nagy számú merítés és a szakszerűség a vizsgált személyek részéről korrekt következtetést kínál mindnyájunknak.

A felmérés egyik következtetése biztató azok számára, akik – rászoktak ugyan, de – le akarnak szokni róla. Harmincévesen, ha sikerül, 60-65 éves korukig úgy képesek regenerálódni, mintha nem is dohányoztak volna.

A későbbi – 40-50 éves korban – leszokás is hasznos, néhány évvel meghosszabbítja az életet. Amerikában, Svédországban milliós pereket nyernek betegek vagy az elhunytak hozzátartozói, akik bebizonyítják, hogy bajuk oka egyértelműen a dohányzás. Dohánygyáarak! Fizessetek! Ez a jelszó már jó évtizede több országban.

Ha a magyar jövedéki termékké emelkedő dohányra és a vámosok milliós fogásaira gondolok, akkor lelki szemeim előtt mélyen nyúl a zsebbe a dohányos és fizet több száz forintot egy doboz cigiért. Esetleg káromkodik az államra, magára, mert nem tud leszokni. Igen kevés módszer válik be. Ide erős akarat kell, nem ilyen-olyan tablettá, tapasz stb.

Elkeseredett dohányostól hallottam válaszul a miért-nem-szoksz-le kérdésemre: valamitől csak meg kell halni. Ez az egy igaz lehet, hiszen a dohányzás a legbiztosabb utak, módok egyike a temető felé. Igaz, más miatt is hullunk, nem regenerálódik rendesen a nemzet, de a dohányzás lényeges visszaszorítása valamicskét ebben is segítene.

2004. július 1.

Olimpia, politika, háború

E fogalmak között kakukktojás az olimpia, a történelem azonban mintha egymás mellé rendelte volna őket. Az ókori görög törzsek, városállamok egymás között meglehetősen gyakran háborúztak, de az olimpia idejére – négyévenként – felfüggesztették a harcokat.

Először i. e. 776-ban jegyezték föl a győztesek nevét, de valószínű, hogy korábban kezdték a játékokat a Zeusz szentélynél a peloponnészoszi Éliszben. A nagy versenyek a történelem folyamán el-elmaradtak, de az újkori olimpiák (a 20. század) már folyamatosabbak voltak, bár a háború és a politika, ideológia betüremkedett a játékokba. A sport mintha szolgálólánya lett volna a politikának (ping-pong diplomácia pl.), fölhasználták a feszültség szítására ugyanúgy, mint a csillapítására. Az olimpia fényét, dicsőségét minden korban halványította valaki/valami. Ma például az új hely kijelölésével (Peking után) kapcsolatos megvesztegetési –a

voksok megvásárolására, eladására tett lépések leleplezése – botrány robbant ki. Ettől még lehet a számunkra is nagy siker az athéni olimpia, bár a helsinki eredményt nemigen érjük el (1954. 16 arany).

Az ókori olimpiákon kezdetben csakis görögök vehettek részt, az újkorikon viszont minden (?) állam ifjai. A „minden” azonban túlzás, hiszen a rasszizmus, az ádáz ideológiai harc, a fasizmus, kommunizmus kikezdte a legbékésebb vetélkedőt. Az 1936-os berlini játékok után Tokiót jelölték ki a következő színhelyül, azonban a japánok megtámadták Kínát, nem lett semmi a játékokból 1940-ben, bár az előkészületeket rendben megtették: megépítették az olimpiai falut is, de a császár lemondatta a rendezés jogát. Ha nem Tokió, akkor Helsinki. Megbízta a NOB a finneket, akik lázban égtek a nagy tisztességtől: A XII. játékokra óriási beruházásokat terveztek, bele is kezdtek, de 1939 novemberében a nácik által is támogatva a Szovjetunió megtámadta Finnországot.

A NOB belga elnökének (Henri de Baillet-Latour) a fia elesett a világháborúban, hazáját elfoglalták a nácik, mégis kétségbeesett kísérletet tett az olimpiai eszme és az ifjúság békés vetélkedése érdekében.

A XIII. játékokat Londonban akarták megrendezni 1944-ben, de a háború annak is betette az ajtót. A világháború a magyar ifjakat, olimpiai győzteseket, reménységeit sem kímélte. A legismertebb fiaink vesztek el: Petschauer Attila (1904-1943... Az athéni olimpia alkalmával jó volna szentelni kerek évszáma okán is egy megemlékezést, mint a többiről is) az 1928-as, 32-es győztes kardcsapat tagja volt, 28-ban egyéni ezüstérmes. Munkaszolgálatosként Ukrajnában, Davidovkában halt meg. Mauthausenben nem élte meg a tábor felszabadulását Garai János (1889-1945) sem, aki 1928-ban kardcsapatban aranyérmes, 1924-ben csapatban ezüst-, egyéniben bronzérmes volt. A Margit-híd németek által történt felrobbantásakor halt szörnyet Kabos Endre (1906-1944). Ő 1936-ban lett egyéni bajnok, '32-ben harmadik, '32-ben és '36-ban a kardcsapattal aranyérmet szerzett. Dr. Csík Ferenc (1913-1945) úszónk Sopron bombázásakor, orvosi munkája közben halt hősi halált. Az eredményei: 1936-ban a 100-méteres gyorsúszás győztese, és a 4x200 méteres gyorsváltónak is tagja volt, amelyik bronzérmes lett.

A háború szörnyű végeredménye hatására az új, svéd NOB elnök, Johannes Sigfrid Edström a békevágyát tartalmazó felhívással

fordult a világ ifjúságához, hogy az 1948-ban, Londonban megtartandó játékokon minél többen vegyenek részt. A Wembley-stadionban a megnyitón 59 ország 4106 versenyzője vett részt. Japánt, Németországot meg se hívták, Sztálin pedig nem engedte a Szovjetuniót az olimpiára a hidegháborús helyzetben. Zatopek itt benevezett és a 10-ezer méteres síkfutást olimpiai csúccsal (29' perc 59,6 másodperc) nyerte. Itt nyert Németh Imre is kalapácsvetésben (56,07 m), de nem volt magyar zászló, a himnuszt is alig tudták eljátszani, mert sebtében tanulták a londoni zenészek. Takács Károly bal kézzel tíz körrel lőtt jobbat a világcsúcsnál. Úgy győzött, hogy két másodpercenként lőtt egyet.

Az '56-os melbourne-i játékokon a magyar csapat tagjai közül sokan kint maradtak a világban. A lovakat nem volt szabad bevinni a kontinens-országba, így Svédország rendezte a lovasversenyeket.

A legszomorúbb újkori játékok közül a müncheni volt a legvéresebb (1972). Szeptember 4-én a palesztin terroristák elfoglalták az izraeli csapat szálláshelyét, két versenyzőt lelőttek, sokat túsul ejtettek, majd helikopterekkel a fürdten-feldbrücki repülőtérre szállították őket. Ott a mesterlövészek szabadították ki az izraelieket, de újabb 14 sportoló esett áldozatul. A NOB nevében Avery Brundage kijelentette, hogy nem engednek semmiféle terrorista követelésnek.

A Los Angeles-i játékokra (1980) Moszkva nem engedte a szocialista országokat. Románia mégis elment és tarolt. A politika rengeteg sportolót fosztott meg a megmérettetés nemes alkalmától. A „pótolimpiai” játékok Moszkvában nem értek a világjátékokhoz képest tized annyit sem.

Végigfutva a történelmet megállapíthatjuk: idegen az ideológia, a politika az olimpiai eszmétől, a háború pedig különösen. Mégis azt kell látnunk, hogy ma is háború, terrorizmus zavarja az athéni játékokat. A legnagyobb erőket kell mozgósítania az olimpiák bölcsőjének, hogy a világ fiataljai békés versenyen dönthessék el egymás között a sorrendet. A magyarok hatalmas létszámú küldöttségétől eredményeket, az olimpiai eszme erősítését várjuk, ami be is következik, csak politika, ideológia és háború ne zavarja őket. Hajár magyarok!

(Az összeállítás során fölhasználtam Dömölki Lajos írását.)

2004. augusztus 12.

A költészet örök

Minden népnek van legalább egy költője – nekünk több is –, aki az anyanyelv édes dallamait, ritmusát mindenki szívéhez eljuttatja verseivel, összekötvén velük a nemzethez tartozókat. Így lesz a költő és műve mindnyájunké, érzelmeinket, gondolkodásunkat csodás rendbe szedett szavakkal gazdagítónkká.

A költő segít megtalálnunk a legszebb szavakat, anyát, kedvest, testvért, hazát szeretni, elandalodni múltunkon, lelkesednünk a jelenben és reménykednünk a jövőben, de szomorúságunkat, haragunkat, mozdulattá váló gondolataink foglalatát is megtaláljuk az ő versében. Mint hajdan a sámán sejtett varázserőt a rigmusában, azt mi is megtalálhatjuk, ha magunkhoz engedjük a költő szavát, mert ő „az adott világ varázsainak mérnöke, tudatos jövőbe lát” (József Attila: A város peremén).

József Attila! Most lenne éppen százéves. Ebből a százból csak annyit élt, mint Krisztus a kereszttel előtt, de teljes életművet hagyott hátra. Nagy költőink közül sokan korán haltak, mert két végén égették életük gyertyáját: Csokonai (1773-1805), Petőfi (1823-1849), Balassi (1554-1694). Balassi és Petőfi a haza szabadságáért vívott harcban halt hősi halált, Csokonainak az akkori népbetegség szikkasztotta ki tüdejét, úgy egy megfázás is el tudta vinni. Balassi és József Attila „édes hazám” szókapcsolatának arany fedezete éltükben és elkötelezettségükben fénylik, hiszen a török elleni harc akkor vért kívánt, a XX. században a fasizmusellenesség pedig bátor kiállást a hazáért.

A költők csak tisztán élhettek, mert művük úgy hatott jobban („Ó, költő tisztán élj te most” Radnóti Miklós 1909-1944: Járkálj csak halálraítélt!). E szép szavú költőnket is közel a krisztusi korhoz gyilkolta meg a szörnyű, világot felforgató eszme megveszekedett katonája, de a munkatáborban és az erőltetett menet borzalmi közepette is meg tudott maradni embernek, költőnek. Tőle tudjuk, mekkora erő rejtezik a szerelemben, a hazaszeretletben, ahogyan életben tartotta a remény, hogy hazatérhet még.

József Attila is megmaradt szinte élete végéig gyermeki léleknek, mert az akkori aljas világban az volt a tiltakozás egyik formája, az érzelmi, erkölcsi, eszmei különállás. Csak gyermeki érzélemmel és tisztasággal lehet meglátni az emberben és más nemzetekben is a jót, a közös gondokat ebben a világban, mint ahogyan Ady és József Attila látták a szomszéd népekkel viszonyunk megjavításának szükségességét: „Dunának, Oltnak egy a hangja” (Ady); „S rendezni végre közös dolgainkat, / ez a mai munkánk; és nem is kevés.” (József Attila).

A vers fölött többször megkongatták már a vészharangot. Mindig olyankor szólt riadtan, amikor a társadalomban egymásnak feszültek az indulatok – mint most is –, és a gyűlölet szétvetette a versek feszes rendjét, elhallgattatta az egymás megbecsülésére törekvő szívhangokat. Mindig túlélte az átmeneti viharokat a költészet, mert az ember nem élhet örökké harcban saját, jól felfogott érdekével, a békével, az összefogásra szólító korparanccsal, emberségével, végső soron hazájával és a világgal szemben. Kell a mérték a szóban, mint ahogy kell a cselekedetekben is. Az előbbi a költészet, mert benne áll legmagasabban a nyelv, az utóbbi pedig az erkölcs, amelyhez mindig viszonyulunk tetteinkkel. Örök a költészet, legalábbis élni fog addig, amíg képesek leszünk szólni emberi hangon egymáshoz a világban és a hazában, és ameddig lesz közös életünknek valamilyen, a rossztól visszatartó törvénye.

Számomra a költészet napja, József Attila születésének napja (április 11.) olyan, mint az anyák napja, amikor az anyám meséire, hangjára, arcára, legjobb főztjeire emlékezem. Olyankor a családban fölidézek egy-egy mondatot, mint amikor verset mormolok magamban is, hogy ne tűnjek túl ünnepélyesnek a hangos citálással. Bennem azonban elevenen élnek a költők hangjai, szavai, mint az anyámé, aki beszélni tanított, enni adott, fogta kezem, hogy ne botladozzam az úton, nevelt. Így éltetem a költőt is, aki érzelmet, gondolatot fakaszt bennem és szavakat ad minden élethelyzetre.

2005. április 14.

Földünk napja és holnapja

Denis Hayes – egyetemista volt akkor – kezdeményezésére 1970. április 22-én első alkalommal megtartották a Föld napját.

Azóta e napon világszerte igyekeznek fölhívni a figyelmet a bolygónkat veszélyeztető jelenségekre, folyamatokra a Föld sorsáért aggódó szervezetek, egyének. Arra törekszenek, hogy mindnyájan gondolkodjunk globálisan és annak megfelelően cselekedjünk lokálisan. Az eredmény? Lehangoló.

1968-ban a magyar származású olasz iparos, Aurelió Peccei az akkori kiváló gondolkodó tudósok közül felkért 100 főt – köztük Gábor Dénest, Bognár Józsefet, Szentágothai Jánost, Kapolyi Lászlót –, hogy hívják fel az emberiség figyelmét a fenyegető veszélyekre. Ők százan alapították a Római Klubot. A Klub tagjai együttesen elkészítettek egy nagy tanulmányt, amelynek téziseivel többnyire a mai tudósok sem vitatkoznak, csupán a jelzett időpontok tolódnak későbbre egy-egy folyamatban. A 21. század közepére a könyvük szerint globális környezeti katasztrófa következhet be, mert kimerülnek a természeti erőforrások, nő a környezetszennyezés, rohamosan szaporodik a lakosság, amelyet egyre nehezebb lesz élelemmel és ivóvízzel ellátni. Hogy egyensúlyban maradjon a földi lét, kidolgozták a globális programot, amely alapján csökkenteni kell a népesség növekedését, korlátozni az ipari termelést és a meg nem újuló természeti erőforrások felhasználását.

1972-ben öt nagyon lényeges elemét vizsgálták meg a fejlődésnek számítógépes modellek alapján: a természeti erőforrásokat, a népesedést (9 milliárdnál tetőzik majd), az egy főre eső élelmiszertermelést, az ipari termelést és a szennyezést. Annak az eredménye azt mutatja, hogy az első száz évben nem várható nagy probléma, de a következő száz évben a folyamatos növekedés katasztrófához vezet. Ma az ipari termelés gyorsabban nő, mint a népesség, miközben két milliárd ember él napi egy illetve két dollárnál kevesebb összegből.

Néhány éve elkészült egy újabb könyv (A növekedés hatásai – harminc év múltán), amely a napokban magyarul is megjelent. Ebben a túlterhelés miatti összeomlás legfőbb tényezője az élelmiszerhiány lesz. A krízist az újabb tanulmány 10-30 évre datálja. Például az olaj

fele még a földben van, de egyre költségesebb kitermelni. Ha nő a népesség, egyre több tőke kell az ellátáshoz, ha pedig nő a termelő tőke, több lesz a szemét, szennyezés. Ötven országban már csökkent az utóbbi tíz évben az ipari termelés, de a többiben még növekedés mérhető. Maltus kétszáz éve már jelezte, hogy éhen fog halni az emberiség, ha így szaporodik. A technikában, a tudományban bízó embertársaink szerint meg tudja az emberiség ezt a kérdést is oldani. Igen, ha megváltoztatjuk viszonyunkat a Földhöz, egymáshoz, a kultúránkat is átállítjuk.

Más elképzelések szerint másfél milliárd embert képes eltartani a Föld anélkül, hogy egyensúly zavarai támadnának. Hol vagyunk már ettől? Hat és fél milliárdan vagyunk lassan.

A magyar és Európa több más népe inkább fogy. A kevesebb embert, gyereket jobb minőségű egészségüggyel, oktatással, neveléssel, társadalmi összefogással kellene emberré, a Föld fiává tenni. A kozmikus katasztrófát – például egy hatalmas meteorral való találkozást – nem tudjuk befolyásolni, de környezetünkért minden percben tehetünk valamit, hogy legyen Földünknek holnapja is; vigyázzunk az élővilágra, természeti forrásainkra, értékeinkre, ne szennyezzük környezetünket szeméttel és a másik elleni fondorlatunkkal, mert a másik legyőzése a Földnek árt végsősoron.

2005. április 28.

Illúzióink

A jó keresztény telve van embertársai, a világ iránt megértő, sőt megbocsátó, elfogadó szeretettel. Mindaddig rendben is van ez a jámborság, amíg van esély megszerezni azok érdemi viszonzását erre a jóságra. Ott már kezd nem működni ez a szeretet elv, ahol kövel dobják meg az embert, és kenyérrel kellene visszadobni.

Aki a végsőkig hiszi, hogy az emberi jóság előbb-utóbb mégis meghozza a viszonyzást, a békességet, azt a családban „jó bolond”-nak hívják egymás közt, a szélesebb közösségben baleknak, szebben szólva álmodozónak, csúnyábban megnevezve pedig defetistának, pacifistának, filantrópnek, vagyis illúzióval fertőzöttnek.

A világ folyamatait, jelenségeit néhányához mindnyájunknak vannak illúziói. Ezek alapján gyengébb pillanatainkban el is

határozzuk, hogy megjavítjuk az emberiséget, de az első komolyabb kísérletünk során rá kell jönnünk, hogy nem hagyja magát. Ilyenkor vagy elveszítjük illúzióinkat, vagy áttesszük valami másra, mert nehéz illúziótlanul, a szikár tények ép ésszel kiszámítható erővonalai között élnünk, ahol mindig jár a szél és elfújja a rózsaszín ködöt előlünk, hogy lássuk helyzetünket, a világét a maga valóságában.

Egyféle köd osztatás elfér életünk minden szegletében, a társadalomban is. Néhány, alábbi területen mindenképpen.

Ne higgyük, hogy más népek ugyanazt a történetet – legyen az terrorizmus, katasztrófa, bármi egyéb – ugyanúgy értékelik, mint mi. A miénkhez hasonló demokráciában az emberiségnek csak negyede él. Máshol „belefér” például a lopás, hűtlenség miatt a büntetésbe a végtag levágása, a megkövezés, mint ahogyan a mások pusztulása fölötti öröm a lélekbe. Máshol az életet nem szerelemért áldozzák föl, hanem csak úgy, mert „nem az enyém” a jelszó, a másé nem számít, így köthet magára bombát, nekivezethet egy eltérített gépet a toronymak, minél többet magával, annál jobb, illúzió tőlük elvárunk a Korán szelleme szerinti életet, amely a mai korban tisztességesebb értelmezést igényelne. Akkor nem akasztanának fel fiatalokat alkohol és szexuális játék miatt; talán többnejűség se lenne, és az asszonyok közt az „egyelés” a férj kénye-kedve szerint nem menne el a halálig.

A terroristák több muzulmánnt ölnek meg, mint az oroszok és az amerikaiak, valamint szövetségeseik a csecsen és iraki háborúban. De melyik hadúr számol utána pontosan? Minek is számolna, ha tényleg csak eszköz a szemükben – kezükben – értékrendjükben az ember, amely ha kicsorbul, eldobják.

A ködön át nem rajzolódik ki a valóság. Ha mégis, inkább visszaburkoljuk, mert csúnyának látszik, rontja szemünket, közérzetünket (később még jobban, de addig is ihaj, csuhaj, sose halunk meg).

Az is csak illúzió, hogy a világ felháborodása visszarettenti a terrorizmust. Erő, fegyver nélkül a jámborság csak a mennyben ér valamit a végső elszámolásnál, a terroristák ellen csak írott malaszt marad a szép emberi, igaz szó. Erős hadsereg nélkül, belső-külső elhárítás hiányában egyenesen bűn hinnünk, hogy az idők végeztéig elkerülnek bennünket a kártékony szervezetek.

Manapság jó néhány illúzió tart hatalmában a társadalomban.

A legaktuálisabb talán az, hogy hisszük, a politikát közelíthetjük az erkölcshez. Ez egyféle védekezés akarna lenni az emberi mivoltból is kivetközni képes politikusi csatározások ellen, amikor közel a választás, helyesebben a hatalom megragadásának vagy el nem eresztésének szokásos ideje.

Azt is hisszük, hogy az egyház, és aki nem vallja magát annak, az nem közszereplő, mint ahogyan azt is, hogy tényleg legfontosabb magyar testvéreinknek a kettős állampolgárság. A drogfutár fiatalok szüleivel – helyesen – együtt érzünk, sőt hisszük, mindent megtettek (úgy nevelték, figyeltek rájuk, óvták a rossztól) gyermekeikért, és csak a megélhetés, jobb élet feltételeinek megteremtéséért vállalkoztak a szörnyű kalandra. Arra nem gondolunk, hogy más fiatalok drogfüggőségét, nyomorúságát okozzák, ha sikerül célba juttatniuk a küldeményt.

Illúzió az is, hogy a nagy birodalmak mind a mi életünkben omlanak össze, és a kis népek – mi „középhatalom” vagyunk (ez is illúzió) – örömükben összeborulnak és kitör a béke. Valahogy jó lenne gyógyszer formájában bevennünk az illúziók elleni szert, hogy meglássuk, mi a valóság. De ez is csak egy illúzió.

2005. szeptember 15.

Fáy András, a takarékpénztár atyja

Október végén a takarékoságnak is napja van. A tájékozottabbak megjegyzik, hogy Fáy András (1786-1864) nevéhez fűződik a magyarországi első takarékpénztár (Pesti Hazai Első Takarékpénztár) megalapítása (1840). A kevésbé tájékozottak ebből arra a következtetésre jutnának, hogy valami nagy bankár lehetett, ha már ilyen intézménnyel vesződött. Nem volt az, csupán a reformkor jellegzetes alakja, aki mindennel foglalkozott, de nem felületesen. Igaz, ő úgy gondolta, hogy csak egy feladata van: a haza szolgálata. Ennek aztán az élet minden területén százfelé ágazó útjai vannak, amelyekből Fáy akkoriban egészen hosszúnak számító életében sokat bejárta. Szemere Pál a nemzet mindenésének nevezte igen kiterjedt tevékenysége okán.

Irodalommal, pedagógiával, közéleti témákkal foglalkozván lenyűgözőnek találom a reformkori, szédítő magyar aktivitáshoz viszonyítva is széles skálájú tevékenységét, mindenre figyelő, mindenről komoly véleményt formáló, mellette sok egyébbel foglalkozó alakját. Többször gondoltam rá, hogy ilyenkor meg kellene tisztelnünk egy rövidke írással a nagy magyart, ha már tőle származik többek között a takarékpénztár gondolata is. Deák, Kossuth, Kazinczy, Eötvös mellett még a Fáy csillaga is halványabb, de ő is ragyog a magyar égen.

A reformkorban (nagyjából 1825-től 1848-ig) szokványos történet volt, ha sok mindennel foglalkoztak a hazafiak, de Fáy túltett mindenkin. Ha csak az életrajzi adatokat sorolom fel, abból is kitűnik, mekkora az az életmű, amelynek mindössze egy kis epizódja a takarékpénztár.

Zemplénben született, Sárospatakon járt iskolába és Pozsonyban, Pesten joggyakornokoskodott, hiszen ügyvédi oklevelet szerzett. Pest vármegye szolgabírája lett, később az Akadémia tagja, majd alelnöke, a Kisfaludy Társaság első igazgatója is (1837-40. között). Országgyűlési képviselőként be is járt az Országházba, sőt a budai színház társigazgatójaként is működött Döbrentei Gáborral együtt. Széchenyi mellett valóságos alvezérként szervezte a reformkori közéletet.

Jellemző sokoldalúságára az 1825-ben, Pest megyéhez benyújtott emlékirata, amelyben égetően fontos kérdéseket vetett föl: a magas iparárat kárhoztatta, a céhrendszer eltörlése mellett érvelt, a tudós társaság – ebből lett később az Akadémia – ügyében szólt, pénzügyi problémákat vetett föl (1841-ben a bank is megalakult, egy évre a takarékpénztár után), a börtönök kérdését is fölvetette, mint Madách is, sürgette a koldulás intézményének eltörlését, faiskola alapítását is javasolta, tőle ered a múzeumi köteles-példány gondolata is, továbbá a műkiállítással kapcsolatos kérdések.

A pedagógia területén a tananyag korszerűsítése mellett érvelt, foglalkozott a kollégiumokkal, követelte a tanítóképzés színvonalának emelését. A nőnevelés egyik apostolaként is tisztelhetjük. Nemzetgazdasági megfontolásból a kézművesek, iparosok képzését ajánlja nagyobb tömeg részvételével. Az országgyűlésben a köznemesi ellenzék vezéregyénisége.

Mindez párosult közírói, szépírói és tudományos munkák írásával. Szépírói tevékenysége az aesopusi mintákra alkotott mesékben a legeredményesebb, de teremtett regényt (pl. A Béltekyház), szatírárt, színművet, pedagógiai esszét, aforizmákat, verseket is. Egyéb munkái: Próbátétel a mai nevelés két nevezetes hibáiról, Óramutató, Nőnevelés, Bokréta stb.

Mikszáth méltán mondhatta róla: „Ha Széchenyi nincs, őt illeti a ’legnagyobb magyar’ titulusa, ha Deák nincs, ő nevezhető a ’haza bölcsének’ – így azonban marad végig a „nemzet mindenese”.

2005. november 3.

Nemzeti, össznépi dislexia

Bennem kételyeket támaszt minden fölmérés, mert az ember gyarlósága – azaz itt a szubjektív elem – nem iktatható ki. Vagy azért lesz rossz a fölmérés, mert nem tipikus adatokat, személyeket vesz alapul, vagy az összefüggéseket logikai hézagokkal állapítják meg, esetleg „eklektikusan”, vagyis következtelenül mindenáron valami önös érdek igazolására használják. Igaz, meghagynak némi sávot a tévedésnek (hibahatár), de rendszerint tévedhetetlennek mutatják magukat a felmérők. Választások előtt a pártok, korifeusok népszerűségi listáit méricskélik, de most egész másról szólok: az olvasás, szövegértés magyarországi helyzetéről.

Állítólag az a végeredménye egy ilyen vizsgálódásnak, hogy a skandináv államokban a szakmunkások állnak olyan szinten az olvasás, szövegértés terén, mint nálunk a diplomások. Rögtön védekező pozíciót vettem föl, mert ez aztán nem lehet igaz, hiszen ott a négy ország – Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország – talán összesen nincs annyi Nobel-díjas, mint nálunk; a nemzetközi versenyeken tarolni szoktak diákjaink; alapigazsággként fogadják el a világban a magyar észjárás sziporkázását (Amerikában közmondás: ha komoly vállalkozásba akarsz fogni, első lépésként fogadj föl egy magyart).

Az olvasás, mint a tudás forrása, sok tekintetben alapja az értelmességnek, a legfőbb szellemi képességnek. De mint minden

képesség, úgy az olvasás is gyakorlás révén fejlődhet. És milyenek a mi olvasási szokásaink? Hm... A képernyőt – ahol nem mindig magyar a magyar szöveg – talán rendszeresen olvassuk, rajtuk a reklámokat, vagy hallgatjuk a különböző érdekeket képviselő megkérdezetteket a tévében, rádióban. A szövegértésnek ők is beteszik az ajtót. Az ember csak kapkodhatja a fejét, kinek higgyen, aztán értelmi szempontok helyett végül érzelmi alapon dönt vásárláskor, választáskor, emberi kapcsolataiban stb. Ez után érvelhetnek neki a másik oldalról. Az érzelem eluralkodása, megerősödése nálunk gyakran csap át gyűlöletbe is. Aki haragszik, gyűlöl, annak meg nincs igaza. Így rövidre zárható az első okfejtés, amelynek a végén azt mondhatjuk: lehet valami igaza a fölmérésnek.

Másfelől vizsgálva a kérdést, szintén képződik némi alapja annak a félelemnek, hogy nincs rendben nálunk az olvasás, szövegértés. Tavaly óta az érettségien megszerezhető összes pontból (150) konkrétan szövegértési feladatokból negyvenet kaphat/veszíthet a jelölt. Ennek az a formája, hogy kapnak egy oldalnyi szöveget, hozzá 8-10 kérdést, összesen negyvenpontosat. Vagy képes figyelni, megragadni a lényegét, vagy nem kap e kérdésre pontot. Tehát oktatási rendszerünk ilyen irányú változása sejteti, hogy nincs minden rendben a szövegértéssel.

Az általános iskolai olvasástanítás nagy vargabetűket írt le annak mentén, melyik világot megváltó pedagógus jutott helyzetbe, hogy meghatározza, milyen módszerrel kell tanítani. A sok, egyébként „van benne valami” módszer nem tud összeállni eggyé a tanítóban, aztán a középiskolák is olvasni nem vagy alig tudó gyerekekből többet kapnak az elviselhető (?) létszámnál. Azt tudjuk: a karaván sebessége egyenlő a leglassúbb tevéjének a gyorsaságával. Erre adódik még nehezebbül a világ más irányú mozgása, amely nem a tudás felé mutat. Más tehát ma az értékrend is már, amelynek külső jele a durvaság, olvasatlanság, butaság, sőt bunkóság.

Mindezt lehetne finomabban is mondani, de így közelebb vagyunk az igazsághoz, sajnos a légből kapott fölmérés némi alapjához is. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy nő a funkcionális analfabéták száma, akkor a „Nagy Könyv” sem tud segíteni.

Az értelmes értelmiség kialakulása is hosszú folyamat, addig gyakorlatra talán Skandináviába kellene járnunk, majd az ottaniak

rovására hasonló kellemetlenséget megállapítani, vagy megtanulni, mitől olyan sikeresek.

2005. december 15.

Miből?

Az eredetvizsgálat iránti olthatatlan érdeklődést mindnyájan génjeinkben hordjuk. Erre legyen elég bizonyíték a gyerekkori játék analízáló tevékenységünk, amely során elemeire bontja minden, már fogni, tépni, csavarni képes gyerek a babáját, állatfiguráját, hangot adó masináját, hogy megnézzze, miből van, mi kotyog benne. Még meg is ízleli, minél több információt szerezzen róla. (Ez utóbbi mozzanat a karácsony előtti játék dömping ellenőrzésének tanulsága szerint meggondolatlan lépés – a szülő részéről –, hiszen mérgező is lehet.)

Így vagyunk felnőttkorban is össznépi játékunkkal, a választással, pontosabban az ilyenkori ígéretésekkel, „figyelmességekkel”, adományokkal, amelyekről mindnyájan tudjuk, hogy miért vannak, csak azt nem, miből. Ezért egyféle megvesztegetésnek lehetne minősíteni őket, de „játékból” úgy teszünk, mintha szabályként fogadnánk el a pártok „kedveskedését”: a kolbászt uborkával a bor, búza békesség köszöntés mellett az Isten, haza, család jelszóval; a változás érdekében minden, másikat rontó szót a fizetett újságban, amelyben nemcsak a büszke magyarfajták ugatnak, hanem a korcsoknak is marad hely; az ígéretet az adócsökkentésről és a „bátor” nekifutást az egyházzal kialakított egyezségnek; a fenyő és jázminillatú autóillatosítót; a sok mindenre beváltható csipkártyát; az Úr szigorú hangján megfogalmazott balítéletet (ez utóbbi ugyan nem „pártadomány”, de politikai üzenet akar lenni).

Tehát játszanak velünk, „játékokat”, szabályokat kapunk – meg telefonhívásokat (ugyan megkapta-e a Posta a pénzét a 2002-es választási újság kihordásáért?) –, amelyek terelik érzelmeinket minden irányban. De mindez miből lehetséges? Az USA össznépi szavazás játékát az új vezetéstől sokat váró – funkciókat, kedvezményeket, a törvényhozás környékére kerülést stb.-t – üzletemberek, nagyiparosok

pénzelik. Ha a támogatott győz, másnap megkapja az őt pénzelők hosszú kívánságlistáját, amelyekhez a legügyesebb újságírók sem képesek hozzájutni. Ott tudják, miből van a csinnadratta, a temérdek multi plakát, ünnepi pezsgőzés stb. Itt ugyan csak nyuszifüles lufira futja egyeseknek, de az is hathat, ha arra gondolunk, hogy bolondultak az afrikai és más bennszülöttek az üveggolyóért; elefántcsontot, arany ékszereket is adtak érte. Nálunk csak a szavazatuk kell.

Sokkal „előnyösebb” üzlet. Vagyis üzlet van benne? Olcsó üzlet, amelyben semmi sem drága. Ha belemegyünk, nemcsak az „áru”, hanem az eladó és a vevő is leértékelődik.

Mi van még ebben az össznépi játékban? A leértékelődés veszélye mellett egyféle kényszer is arra, hogy a pártok mutassák ki foguk fehérjét ne csak egymásra acsarkodás közben, hanem a választóra mosolygás közepette is. No, de mi rejtezik a fogak mögött? Valami olyasmi, ami természetes: a hatalom iránti (ét)vágy. Ezzel nincs semmi baj, csak akkor, amikor nem szolgálni igyekeznek vele a nemzetet, hanem itt-ott lenyúlni, ahol „törvényes keretek között lehet, bár nem etikus”. Ehhez csupán a törvényeken kell egy kicsit igazítani – tartják a húsosfazékhoz igyekvők. Tehát van „hús” is...

Ha gyermeki őszinteséggel, de felnőtt fejjel vizsgáljuk meg az össznépi játékainkat, akkor végre rájöhetünk, hogy ki győz, milyen szabályok szerint és mi van benne, miből játsszák. A ki? kérdésre könnyű a válasz: aki szemérmesebben, hihetőbben játssza; a szabályok nem annyira lényegesek, mert úgyis felrúgják a „játék” hevében; hogy benne mi van? Pénz, hatalom, egyes rendes embereknek a szolgálat általi önmegvalósítási lehetőség (bárcsak ebből állna a jelölt gárda!). Miből? Az ország lakossága által kiizzadt pénzekből. Hogy ez populizmus? Igen, de ebben az esetben száz százalékgig igazságra, nem megtévesztésre törő.

2006. január 12.

Kútmérgezők

Azt hihetné az ember, hogy az ivóvíz mérgezésének szokása végképp kimúlt a középkorral, hiszen ma már a harmadik évezredet

írjuk. Mondhatnám írjuk, írjuk, de nem éljük. Ennek szellemiségéhez, erkölcséhez sehogyan sem illeszthető az olyan cselekedet, amelyet a múlt héten hallottunk. Vérteskomlósról és Várgesztesről: egy tizennégy éves és egy húszéves fiatal gázolajat dobott a két falu közös víztározójába egy kannával.

Keresztényi jámborsággal azt hihetnők, hogy nem voltak beszámíthatók, és van úgy, hogy a hülyék a normális emberek számára elképzelhetetlen ötleteket is képesek kiagyalni, majd meg is valósítják. Rémálmainkban mindnyájan láttunk már az efféle tettek utáni elégedett vigyort emberformájú lények arcán.

Még keresztényibb jóhiszeműséggel arra is tippelhetünk ilyenkor, hogy merő kíváncsiságból néztek mélyen a kútba, majd egy ügyetlen mozdulattal beleejtették a kannát, amit a gravitációról hallottak szerint a Föld középpontja felé húz a láthatatlan erő. Aztán milyen szép hangon csobbant! Ezért érdemes volt föláldozni a gázolajat is.

Nemcsak a természeti, hanem a társadalmi törvényeknek is érvényesülniük kellene. Az utóbbiak jóval összetettebbek. Míg a gázolajra a gravitáció és a vízzel összevetve a kisebb fajsúly a legfontosabb hatályos törvény ez esetben, addig a társadalomra számtalan erő eredője hat, tolván azt jobbra-balra, előre-hátra.

A szándékos károkozás nemcsak a harmadik dimenzióban fejti ki hatását (le vagy föl is), hanem egyenesen a negyedikben mozog. Ha a közösség nem tudja magát megvédeni, mert nem futja elég rendőrré, ügyészre, bíróra, börtönre, akkor költsön többet a nevelésre.

A megoldást azonban nem várhatja el a sovány kosztra fogott iskolától, kutató programoktól. A gyerek – akiből felnőtt válik fiziológiailag, anatómiailag – sokszor se a terhelést, se a kudarcot nem vállalja önként, ha nem látja erőfeszítésének súlyát, nincs jövőképe a saját életére vonatkozóan sem. Így a percnak él, szórakozik. Gyönyörködteni, ha bosszúságot tud okozni. Az is egy képesség.

Ha befészkei magát igen erősen a vágy szívébe a könnyű élet iránt, akkor akár Dél-Amerikáig is elmegy, hogy aztán egy egész ország aggódjék az ottani börtönviszonyok miatt.

A helyzetet enyhébb színekkel festeni akarók rendszerint azzal érvelnek, hogy a túlnyomó többség nem ilyen, ők csak eltévelyedett báránykái a nyájnak, majd kinövik, benő a fejük lágya. Igen, egy-egy károkozáshoz nem kell feltétlenül sok ember. A telefonfülke üvegét fél lábbal is be lehet rúgni – mint a Posta előtt a múlt héten –, egész

ember sem kell hozzá, mint a Dísztóba dobált öt szeméttartóhoz, amelyek naponta megszámlálhatók-szemlélhetők a nagyközönség és az elkövető számára. Az utóbbi mimikájáról már szóltam fentebb, míg a többség a világ romlását vonja le a látványból, és ki-ki vérmérséklete és előtanulmányai – a jogból – szerint hozna ítéletet, ha elkaphatná az elkövetőket.

Az útjelző táblák nyilait, ha nem tudta letörni a próbálkozó, bár a gravitációt is segítségül hívta a saját súlyával, akkor némelyiket lefelé mutatóvá alakította, amely a saját neveltségi színvonalát jelzi, mint ahogyan a jégre vitt szemetes azt, hogy „belevaló” srác dobhatta olyan messzire a parttól.

Néha nem csodálkozom a neveltségi szint ilyen mélységén, mert a gyerek sem kap egyértelmű jelzést a mihez tartás dolgában. Itt van például – szintén a múlt heti hírek közül való – a tetvesség. Nem tudják kezelni, mert homályos a felelősség kérdése. A televízióban hallottam: „Bent kellene irtani a tetűt (itt az iskolára utalt a riporter), sokszor a szülőkre hárítják.” Hát kié az a gyerek?! Kire hárítsák?!

A törvény szerint a szülő a felelős a gyermeke fejlődéséért, állapotáért, tetteiért is, amíg nem kérhető büntetőjogilag számon. Az egészségügyiek még ingyen csomagot is osztanak azoknak, akik fejében találtak. Otthon csak fertőtleníteni kellene a szülőnek.

Az „okosok” azt is mondják, nem fertőz a tetű. Bizonyára nem hallottak arról, hogy emberről emberre másznak, viszik a kórságot.

A ruhatetű a kiütéses tífuszt is terjesztheti.

A többségnek lelki viszketést okoz a kártékonykodás, a hivatalnak vakaródzást a lépéskényszer, a gyerekeknek fejlődésben visszamaradást, ha nem tanítják és érvényesítik a rájuk is vonatkozó közösségi szabályokat, törvényeket.

2006. január 19.

Amikor hideg van...

Ilyenkor 1458-ra gondolok, a meghízott jégre a Dunán, ahol Mátyást ősi módon királlyá emelték. Uralkodóként a jégnél is keményebb lett. Erről a bárók, oligarchák és a bécsiek sokat meséltek

akkoriban. Aztán Mátyás – úgy, általában – töri is a jeget, hadd jöjjön a tavasz. Mínusz 20 °C-ban aligha van reménytelibb várakozás, mint az olvadás biztos eljövételére gondolni.

Nem tudom elhessenteníteni az emlékeimet – inkább később szerzett ismeret – 1943-ról. A II. Magyar Hadsereg doni Golgotája... Apám is ott volt, majd szinte ugyanoda visszavitték, de előbb Rajkáig üldözték csapatát. Azon kevesek közé tartozott, akik még azt is túléltek. A hidakat a németek maguk után robbantották a Dunába, így a jégen kellett átkelniük a magyaroknak. A nagy folyamunk ilyenkor mindig előjön gondolataimban Pesten – Budán, helyesebben közöttük a lék a jégen. Újvidék hideg napjai, amikor jég alá lőtték áldozataikat a fasiszták. Soha többé háborút, fasizmust, de kommunizmust se! Igen, igen... Azóta újabb hidak, életek dőltek a Dunába a balkáni háborúban.

Hideg van. A félig-meddig fűtött garázsban is befagyott a víz a csukáknak szánt kishalakon. Ahogyan Petőfi, a télben sokat gyalogló költőnk vallotta a boldogságról: „Hol a boldogság mostanában? Barátságos meleg szobában.” Ha van család, lakás, aztán a gázellátás nem akadozik, egészség viszont akad, akkor tényleg nincs nagy akadálya a boldogságnak.

Ilyenkor a hajléktalanokra is gondolok, és nem csupán honfitársainkra, akik a maguk okozta vagy rajtuk kívüli eredetre visszavezethető bajok miatt fáznak, éheznek. Nálunk jobb a helyzet e tekintetben, mint például Moszkvában, ahol tucatjával halnak meg naponta a szerencsétlenek. Igaz, ott a hideg is nagyobb, nemcsak a város. Egyik cirkuszunk Indiában „tájolva” elefántjait napi három liter vodka „védő” itallal látja el. Nem szól a hír arról, hogy az ápolók tényleg mind kedvenceiknek adták-e az orosz nemzeti italt, de elefánt fagyhalálról nem hallani arról a vidékről. Fáznak viszont az ősszel földrengést szenvedett pakisztániak, kasmíriak. A többek között Magyarországról is kapott sátrak nemigen védenek meg a himalájai jeges szélről. A katasztrófa óta még nem telt el annyi idő, hogy mindenki fölépíthette volna romba dőlt házát, de azóta gyűjteniük sem lehetett rá eleget.

A nagy hidegben a fölmelegedés meteorológiai elméletére is gondolok. Ilyenkor kevésbé hiszek benne. Vagy a szélsőséges időjárás már annak az előjátéka? A cinkékre, rigókra és más, ilyenkor közelünkben tanyázó madarakra, a háztól elcsapott kutyákra is

gondolok, sőt a kertemben minden lehetséges módon megpróbálom etetni is őket. Sajnos, a macskák a fára akasztott szalonnát, bőrkét elorozzák tőlük.

A nagy hidegről a szovjet-lengyel viszonyt jól tükröző vicc is eszembe jut. A határ kanyargása miatt több helyütt vitára okot adott a terület hova tartozása. Megegyeztek abban, hogy a térképen meghúznak egy vonalat és azt mindkét fél elfogadja végleges határnak. Igen ám, de Janek bácsi, az öreg lengyel tanyáját éppen ketté vágta a határ. Azt mondták, hogy ebben az egy esetben megkérdezik a tulajdonost, hogy birtokával hova akar tartozni. Janek bácsi azt mondta: én már megmaradok lengyelnek, mert nem bírom azokat a bitang orosz teleket.

Ilyenkor, választás évében, nagy télben a tavaszra is félve gondolok. Attól tartok, hogy a hideg rámeleg a lelkekre is, aztán hűvös viszonyok közepette már a nyár se lesz a régi.

2006. január 26.

Csillagsors

Pusztá létünket is a csillagok irányítják: a Nap maga körül forgatja a Földet, a Föld a Holdat, miközben bolygónk maga is forog éjt és nappalt váltogatva ránk; a Hold apályt és dagályt kelt, mozgásához igazodnak a sokasodni vágyó emberi sejtek. Napunk az egész bolygórendszerével a Szűz csillagkép felé rohan a Tejút részeként, vele együtt másodpercenként állítólag ötszáz kilométeres sebességgel. Itt, a Földön a kozmosz mikro alakja képződik a társadalomban is, amelyben ugyanilyen vonzások, taszítások bűvkörében élünk. Ebből kiszabadulnunk nemigen lehet, de nem is akarunk komolyan. Megpróbálunk a láthatatlan erővonalak mentén igazodni egymáshoz, és ha közöttünk is csillag tűnik föl, akkor megmérjük útját, hunyorgunk fénye miatt, vagy éppen másfelé nézünk, mert nem állja pincéhez szokott szemünk a nagy világosságot; esetleg kormozott üveggel vetünk rá pillantást.

Az igazi földi csillagok nem magukra mutatnak igazodásul. Ők mennek a maguk útján, és vagy tartunk velük, vagy valamely vak csillagot követünk tévelyegve. Mozart, a zeneirodalom, az egyetemes

kultúra, egyáltalán a legszebb emberi képességek egén a legfényesebb csillagok közül való, akinek fénye már két és fél évszázada világítja be egünket.

Ha életének történeteit nézzük, nem láthatunk sokkal több különleges mozzanatot, mint amennyiben mi is különbözünk egymástól a sorsban, egészségben, munkánk irányában. Miként egymás iránt mi is értetlenek, gyanakvók, irigyek vagy éppen megértők, elfogadók vagy elismerők vagyunk, úgy ő is megtapasztalta az irigységet, értetlenséget, mellőzöttséget, ugyanakkor diadalúttá változtak utazásai semmihez sem fogható, senkiével össze nem hasonlítható sikerei nyomán. A Krisztusénál alig hosszabb élete során (1756. január 27. – 1791.) több mint hatszáz művet írt. Műfajilag ő a legváltozatosabb a nagyok között. (Köchel foglalta jegyzékbe a kompozícióit) operák, dalok, szimfóniák, szerenádok, koncertdarabok, vonósnégyesek, -ötösök, zongoratriók, hegedű- és zongoraszonáták, misék, esti zenék, litániák, fantáziák, variációk, táncok stb.

Művei korának valamennyi zenei áramlatát egyesítik. Bennük harmóniává állt össze az addig soha nem hallott dallamgazdagság, a tartalom és forma, az áttekinthetőség, finom hangzások ötvözete. Az operát megszabadította a sematizmustól; a rokokó és preromantika eredményeit összegezve a klasszicizmusba emelkedik a korstílusokat tekintve.

A hatéves korában megkezdett csillagút meredeken tört föl a végtelenbe. Apja zenetanárként igazgatta sorsát, adta meg a csodagyereknek azt a kezdő lendületet, amely 1791-ig gyorsulva haladt. Tizenhárom évesen a salzburgi (szülővárosa) érsek koncertmestere lett. Koncertezett Itáliában két körútja során is, de járt Münchenben, Mannheimben, Párizsban, Prágában, Londonban, közben a szülővárosában tapasztalt mellőzöttsége miatt Bécsbe költözött, ahol kiteljesedett alkotó élete. Itt meg is házasodott (Konstanze Weber).

Hatással volt rá az itáliai opera, Haydn, mindenekelőtt az útját egyengető édesapja. Mozart pedig mindnyájunkat megérint még negyed évezred után is. Ez így lesz talán, míg lesz zene, és iránta egy halvány, erőtlen vágy a lelkünkben. Az öt mesteropera egyikével kapcsolatban Goethe, a kortárs nagy óriás (ő az irodalomban) azt mondta: „Mozart fölléptével veszendőbe ment minden törekvésünk, hogy az egyszerűség és korlátozottság keretei közt maradjuk. A

Szöktetés a szerájából mindent letarolt.” Weber szerint: „Mozart művészi tapasztalata elérte teljes érettségét, s azután csak élettapasztalatából merített tovább.”

E csillagút számmisztikája egy pillanatra összekapcsolja a legnagyobb magyar zeneszerző életútját a Mozartéval: Mozart 250 éve (1756-ban), Bartók 125 éve (1881-ben) született, vagyis innen visszafelé számolva időben félúton. Ady e napon halt meg 1919-ben; a gettó is ekkor szabadult 1945-ben. A csillagsorsok már ilyenek, összekapcsolódnak a végtelenben. Számunkra lehetőségként marad az a feladat, hogy megismerjük, éljünk vele, tegye szebbé életünket az alkotás, a legnagyobb emberi képesség. Akkor mi is belefönódhatunk az emberi nem dajkálta csillagok sorsába.

2006. február 2.

Vallások és harcok mindörökké

Emberré válásunk óta valamiféle hit mindig meghatározó volt életünkben a történelem folyamán. Hol a Napot, hol egy erős állatot vagy hegyet, isteneket, egy istent imádtunk, imádjuk. Erre a hitre alapozva ideológiák, egyházak, hatalmak születtek. Ha bármilyen érdekellentét alakult ki közöttük, a harcuk gyakran magára öltötte a vallási jelleget. E megfoghatatlan, elvont érzelem mögé bújtatták, -ják a gazdasági, hatalmi, katonai, tehát a tárgyasult törekvéseket. Ha a saját ereje és a körülmények segítik valamelyiket, kizárólagossá igyekszik válni, legalábbis a nagy vallások hosszú történelme ezt látszik igazolni. Gondolok itt a hittérítésre, mely szándék egyes vallások alaptétele maradt a harmadik évezredben is; de az inkvizícióra is, amely a katolikus egyházra támaszkodó V. (Katolikus) Ferdinánd hadoszlopává vált hatalmának kiterjesztésében. (A király 1479-ben egyesítette a spanyol királyságokat; rá egy évre alakult az inkvizíció, majd 1492-ben az utolsó mórt is kiűzték az Ibériai-félszigetről).

Az eretnekek, Galilei, Giordano Bruno és a névtelen áldozatok is eszembe jutnak, akik szenvedéséért a nemrég elhunyt nagy pápa bocsánatot kért egyháza nevében. Az a tény is átítatja a lelkeket az

egyházakkal kapcsolatban, hogy kezdetben a vadság letörésével megalapozták állami és nemzeti létünket a nyugatról jött szerzetesek révén, akik tudást is hoztak az új államrendbe.

Az sem felejtendő, hogy pótolhatatlan karitatív és nevelő-oktató munkát végeznek, sőt a magyarnak maradásért a trianoni igazságtalan béke után az elszakított részekben sokat tesznek.

Az egységre törekvés mindig jellemzi a vallásokat, de a mi viszonyaink között kénytelen volt a katolikus egyház a szakadásokat is megélni: 1054-ben a görögkeletiek kezdték önálló életüket; 1517-ben a reformáció szakította szét. Azóta már szinte megszámlálhatatlanul sok egyház, szekta született. Jellemző rájuk, hogy hordozzák egymás elemeit, ugyanakkor azonban meg is különböznek egymástól.

Különösképpen így van ez a nagy világvallásokkal. Például a zsidó-keresztény vallásban a Tóra és az Ótestamentum közös része Mózes öt könyve, míg a Mohamed (570 vagy 571-632) alapította iszlám vallást a keresztényektől ismert, Gábriel arkangyal segítette világra az akkor negyvenéves próféta látomásai szerint. Ez a vallás elismer három zsidó ill. keresztény szentkönyvet: a Tórát, a zsoltárokat és az evangéliumot, továbbá negyedik prófétának tekinti Mohamedet Ábrahám, Mózes és Jézus után.

Isztambulban járva láthattam ereklyéit: szakálla egy szálát, görbebotját, koporsóját, de ez utóbbit csak sejtetés formájában. Karavánnal ő is járt ott, de akkor az a város keresztény központ volt (Bizánc). Teljesen újat, a korábban kialakult keresztény vallástól mindenben eltérőt ő sem alkotott, de elgondolkodtató a híveinek előírt öt kötelesség, legalábbis az egyik: 1. Allahnak és prófétájának, Mohamednek kizárólagos elismerése. 2. Napi öt ima. 3. A szegények közadójának (zaka) megfizetése. 4. A ramadán havi böjt megtartása. 5. A mekkai zarándoklás (hadzs). Emellett a dzsihád (szent háború) folytatása is kötelező a más vallások hívőinek megtérítéséért.

A jámborabb előírásokat követő egyéb vallásokról nem szólva könnyen belátható, hogy nehezen békíthetők össze a különböző tanokat, normákat hirdető hitek, vallások, egyházak, népek.

Ez utóbbiak különösen akkor nem, ha államvallássá emelik hitüket. Erre a törekvés mindenütt megvan, de a politika, az államok szövetségi rendszerei, a harmadik évezred új fejlődési irányai nehezítik megvalósítaniuk. A hívek lelkében mélyen gyökerező hit

időnként tárgyi valóságában is megjelenik, tűz formájában, tömeget mozgató erőként, mint legutóbb az arab országok némelyikében.

A szikra bármiből kipattanhat, a képletes máglya megrakottan készen áll, de tüze nem világítani és melegíteni akar télvíz idején sem.

2006. február 16.

Sokan vagyunk?

Ne a most befejeződött választás egyik kiszólására gondoljanak (sokan vagyunk, de nem elegendő), hanem az egész emberiségre. Tényleg sokan volnánk? Mihez képest? Korábbi számítások szerint a Föld eltartó képessége – anélkül, hogy ökológiai károsodást okoznánk – másfél milliárd ember. Ehhez mérten már több mint négyszeresére nőtt a létszámunk, József Attila 1937 elején írta, a Flóra-ciklusban: „Már kétmilliárd ember...”, vagyis már akkor túlléptük a „megengedett” létszámot. Malthus (1766-1834), angol közgazdász, anglikán pap szerint a népesség mértani sor szerint (1-2-4-8...), az élelmiszer-termelés pedig csak számtani szerint bővül (1-2-3-4...), így előfordulhat, hogy a háborúk, járványok „kiigazítják, kialakítják” a népesség optimális számát.

Természetesen, mi nem kérünk – ő sem ezt tartotta „megoldásnak” – a háborúkból. Azok nélkül is jelentkezik ezer alkalom a pusztításra: balesetek a közlekedésben, munkahelyeken, természeti katasztrófák, járványok stb. Az „és még” sorában a terrorizmus kínálkozik az első helyre, hiszen miatta már háború is kitört, amelyben több százezer ember halt meg, közben folytatódik a terror is. Kiszámították, hogy ilyen támadások következtében – amelyekből 11 111 történt 2005-ben – összesen 14 500 ember halt meg. Az értelmetlen pusztításhoz ráadásul jön az AIDS, a drog, az alultápláltság vagy a túltápláltság halálos következménye, az átlagéletkor alacsony volta, az élet minőségének romlása.

Joggal ódzkodunk a globalizmustól, mert féltjük tőle évezredek erkölcsünket, érzéseinket, szokásainkat: a nemzeti és hazafias, nyelvi, kulturális arcunk vonásainak elhalványulását és az egyformaságot tartjuk veszélyesnek. Közben azt is látnunk kell, sőt építenünk is rá,

amit az emberiség – fajunk – mindannyiunk érdekében összefogva tenni akar és tesz, szervezetei, mozgalmi révén az élhetőbb világunkért. De elérte-e a Föld népessége fejlődése során azt a fokot, amely nem csak elpusztítani, hanem a maga biológiai és társadalmi „génjeiben” szunnyadó erőket fölszabadítva eddigi rossz magától megvédeni is képes? Mindezt csak borotva élen táncolva, az igen kényes egyensúlyt egyre nehezebb körülmények között lehetséges csak megtartani.

Évtizedekkel korábban egy kínai politikus úgy nyilatkozott, hogy Ausztráliában kicsi a népsűrűség, Kínában nagy. Akkor fölért egy fenyegetéssel ez a megjegyzés. Most a bevándorlás nyomása készíti sok kompromisszumra és ellenlépésre a kormányokat – az USA május elsejére leghangsúlyosabb kérdése is ez volt –, de se ellene, se mellette nem lehet egyértelműen kiállni, mert egyfelől (például nálunk is) fogy a népesség, kell a munkaerő, másfelől pedig a bevándorlók új, eddig elfogadhatatlan értékrend szerint akarnak élni. Aztán jönnek a tüntetések, rombolások (lásd Franciaország).

A népesség fogyásának megállítására jobb az egyszerűbb, természetesebb mód: akik abban a korban vannak, szülnének több gyereket, azt a saját hagyományai, értékrendje szerint lehet nevelni a haza hasznos polgárává. Igaza van annak a politikusnak, aki annyi gyermek születését tartja kívánatosnak, ahányat a szüleik akarnak. Csak azt nem teszi hozzá, hogy az államnak nem kizárólag a gyermek nemzésének szorgalmazása a felelőssége, hanem a született utódok hagyományainkhoz, európaivá váló értékrendünkhöz igazodó fölneveléséről is gondoskodni kell. Ezért is az új kormányon a nagy nyomás, hogy alakítsa át az egészségügyet, az oktatást, nem elég az ingyen ebéd, a segélyek. Kellenek a szerkezeti átalakítások az élet számos területén, mert a haladáshoz kevés az elkötelezett magyar, ha a pozíciókhoz, a tűzhöz közeli helyekhez ragaszkodás nem szűnik meg nemzeti szokás lenni, mint az ezekért való küzdelem, harc négyévenként háborúvá, utána a fél országra kiterjedő apátiává változni.

Mindehhez sokan vagyunk? Aligha. Minden ember kezére, fejére, szívére szükség van, mert csak egy irány kínálkozik helyesnek: előre. A bajok leküzdése és a haladásért megtett lépések mindnyájunk fontosságát igazolják e hazában, függetlenül attól, ki melyik pártra szavazott az elmúlt hónapban.

2006. május 4.

„...játszani is engedd...”

József Attila 1935 novemberében írta a *Levegőt!* című versét, amelyben a fenti idézet az utolsó előtti fél sor. A másik fele: „Jó szóval oktasd”. A gyermek természetes igényét aligha lehet tömörebben kifejezni. Az évezredek során ritkán – talán sohasem – igazodtak a gyermekekkel szembeni elvárásokat, nevelési módokat illetően azok fejlődés-lélektanilag meghatározott igényeihez, lehetőségeihez. Hol felnőttekre (sem) alkalmas módon ütötték, éhezették, hogy legyen erős, tűrőképes, hol majomszeretettel a széltől is óvták. Az egyiptomi írnokképzőben azt az elvet követték a tanítók, amely szerint a gyermek füle a hátán van, csak akkor hallja meg az intelmeket, ha odasóznak vesszővel. Spártában – ha egyáltalán életrevalónak tartották a születése utáni napokban (ha nem, a Taigetoszra vitték elpusztulni – fölcseperedésekor elidegenítették a családtól, fedetlen pajtában, maga által szedett rőzsén pihent, élelem lopásra készítették, sőt évente megkorbácsolták Artemis oltára előtt. Az volt az „igazi” spártai, aki sírás nélkül kiállta a szertartást. Kellett a rettenthetetlen, szívós katona a sok rabszolga őrzésére és a hódításokra.

A középkori tekintélyelvű nevelés a jámbor, soha nem lázadó, buzgón imádkozó, önálló akarattal nem rendelkező (ha mégis, letörték veréssel és más büntetéssel) gyermeket tartották eszményinek. Az akkori oktatás nem engedte a saját vélemény kialakulását, csak azt volt szabad tudni, amit a mester jóváhagyott (*magister dixit*). Így ugyan biztosítani tudták a papi utánpótlást, de a szélesebb világ megismerése nem adatott meg lehetőségül.

A felvilágosodás idején felségjoggá tették a nevelést, kivették az egyház kezéből az irányítást. Nagy lépés történt a mindenkire kiterjedő oktatás felé nálunk is (Mária Terézia *Ratio Educationis* 1777.), de a gyermek akkor is másodlagos maradt, elsődleges volt az állam érdeke az eszmény kialakításában. Csak az akkora nagyságoknak adatott meg látniuk a helyes utat, mint Rousseau.

Vallotta, hogy a neveléssel a természethez (a gyerek természetéhez is) kell igazodni. Elveti a tekintélyt, a más emberektől függést, a parancsot és az engedelmisséget, a szavakkal – csak azzal – történő nevelést, inkább a dolgok, a tapasztalás vezesse. A tanító ne akarja megelőzni a gyermek fejlődését követelményeivel, hanem igazodjék annak életkora által megszabott szintjéhez. Szabadságban képzelel el a legeredményesebbnek a nevelést. Úgy tartja, hogy fontos az anyai általi nevelés a kisgyermekkorban, de szól a kényeztetés ellen is. Mindezek a haladó felfogások azonban megmaradtak az elmélet szintjén, ugyanis több megszületett gyermeket nevelőotthonba vitte titokban. Voltaire, a másik szellemi óriása a kornak és ellenlábasa Rousseau-nak mindezt megtudta és a világ elé tárta. Rousseau élete ettől kezdve vezeklés volt (Vallomások), de nem vitatható el tőle a bölcsesség a gyermek megítélésében.

Mára az összes vonatkozó tudományt forrásul használhatnánk a gyerekek helyes neveléséhez, de inkább a rossz hagyományokat követjük: magára hagyjuk vagy minden pillanatban parancsokkal irányítjuk; túl szigorúak vagy engedékenyek vagyunk; lehozzuk a csillagokat is neki, vagy éppen meg se hallgatjuk véleményét, igényét; lehetőségeinken túl részesítjük anyagi javainkból, vagy éppen ő az utolsó szempontunk a családban; megszületni se engedjük, mert nélküle is nehéz, hajtás az életünk, vagy éppen azért születnek, hogy eltarthassanak bennünket. Ha mindez kóros formát ölt, eljuthatunk Olaszliszkáig, ahol 12-13 éves gyerekek terrorizálták a lakosságot cigaretta, pénz és egyéb követeléseikkel. Az egyik „megszólítottak” kezét-lábát eltörték.

A gyermek nem az utcára kicsapni való családtag, nem is kis felnőtt, nem majomszeretet tárgya, végképp nem bennünket eltartani hivatott, alantas érdekből született lény, hanem személyiség, aki fejlődésének korai szakaszában nevelésre, oltalomra szorul, akinek a játék és a világgal való megismerkedés a fontos feladata, akiben együtt van a múltunk, jelenünk és a jövő ígérete. Gyermeknap lesz. Hadd szóljon értük újra József Attila: „Úgy kellesz nekem Flóra, mint... iskolák..., gyermekeknek játék, oltalom.” A társadalomtól és a hatalomtól is több figyelmet érdemelne a gyermek, hiszen nemzeti létünk alapja és gyönyörűségünk is.

2006. május 25.

Nyár van, nyár

Szökül a mező, közeledik az aratás. Az Unió cserepesre beszéli a száját, hogy a közeljövőben már nem támogatja a gabonanemű termények túltermelését úgy, mint eddig, térjünk át inkább a biogazdálkodásra több területen, az kifizetődik majd. Nem! Magyar föld, magyar búza, magyar többlet, magyar tüntetés, búzaégetés, raktárgondok inkább. A kenyér pedig már kétszáz forint felé tart különként.

Az árkokban is szökül a gaz, de némely faja az édig nőne, ha hagyná a másra néző hivatalos szem. Harcot hirdetnek a parlagfű ellen, de sokba kerül e háború, pedig egészséges, ehhez a munkához jól értő munkanélküli tisztas jövedelmet is szerezhetne ebből is, ha megérné a segélyt fölcserélnie munkabérre. Csak meg kellene országszerte szervezni. Akkor talán nem öntenék el a hegyi patakok a falvakat, mert a kitisztított meder, árokrendszer elvezetné a vizet.

A belvíz is utat találna magának a szántóföldről. Nyugat-Európát bejárva sehol nem találni ilyen állapotokat. A kerti szomszédaim elhanyagolt területéről nyomul a gaz a földemre. Az esős időben a szőlőt alig lehet közülről kiválogatni, bekötni. Ki ellenőrzi a művelést? Vagy vágjuk ki a fákat, szőlőt, mert túltermelünk? Aranyért sem lehet kapni segítséget kötéshez, kapáláshoz. Ennyire jól meg lehet élni a munkanélküli járandóságból? Vagy éppen a feketemunkából. Kitörési pontokat keresve az új kormány erre is gondol, de nálunk szerzett jog már egy generáció óta választani segély és munka között. A rendszeres tevékenységtől önhibáján kívül és „belül” elszokott ember nem a fizikai munkában akarja magát megvalósítani.

Most volt Szent Iván napja, a Ráktérítő fölött szórja sugarát a Nap. Madárdalra ébredünk, de ha bekapcsoljuk a rádiót, tévét, oktalan éneknek tartjuk, mert kevés a jó hír, vagy éppen egyetlen szépségként inkább a természet hangjaira vagyunk kíváncsiak. Fejlesztésről, megszorításról, elvonásról van szó, ami csak a jövőben hozza meg a kívánt eredményt. Ady épp száz éve írta az Új versek előhangjában, hogy nem az az igaz magyar, aki a pusztaszeri vérszerződéshez tartja magát, hanem az, aki képes és akar is megújulni, mert különben

elmegey mellettünk Európa. Ehhez mindenkire, mindenki erejére, áldozatára szükség van, azéra is, aki megölné egy kanál vízben az újítani akarókat.

Itt tartunk. Nyár van, a fürdés, sörözés ideje. A kettő együtt nem vezet jóra, amit bizonyít a sok halálos baleset. Fölhevült testtel zutty bele a vízbe, ami kétesélyes eset: vagy partot ér élve még az ember, vagy ott fullad bele a bányatóba, folyóba, patakba. De nemcsak itthon leselkedik veszély ilyenkor az emberre. Legutóbb Törökországban a négy halott és egy tucat sebesült között egyaránt volt magyar, amikor fölrobbant(ották?) a gázpalack. A kurdok hazát, országot akarnak, minden eszközt bevetnek a törökök, arabok ellen, hogy ez megvalósuljon. De így?! A baszkok sem pihentetik nyáron sem függetlenségi vágyukat, de a románok is résen vannak, amikor a magyarok „holmi autonómiáról beszélnek” Erdélyben. „Nosza, verjük meg őket!” Ez nem szezonális elfoglaltság Romániában, de Szerbiában sem. Hiába, ők így pihentetik európai és emberi mivoltukat, hogy jelét sem mutatják. Jövőre pedig tagjává válnak az Uniónak. Bizonyára „erősödünk” velük. A magyarellenesség azért mégse volna az európai kultúra része, de ha csak ezt tudják nyújtani...

Nyár van, nyár. Gyönyörködjünk inkább a természet kiteljesedésében, a férfiak a lenge öltözetű csinos nőkben, a nők a deltás férfiakban. Hogy a melegek kimaradtak? Örülhetnek ők is, hiszen harmincöt fokig is fölment a hőmérséklet, tehát melegünk van, talán több is, mint gondolnánk. Egy meleg által írt „tanulmányban” olvastam, hogy a lakosság (férfiak) mintegy 10-12 %-a az.

A leszbikusokkal nem számolt a szerző. Tehát télen is lesz melegünk. Egyelőre azonban essünk túl e nyár rosszán: ne fulladjunk bele a vízbe és az államadósságba; ne várjuk, hogy a gazdaság magától, áldozatok nélkül kiforrja magát; azt se várjuk, hogy Európa kezét-lábát törí értünk, hogy segítsen a már megszavazott pénzeken túl. Vetközzünk neki a munkának, melegnek, legfőképpen vessük le korlátoltságunkat, rossz hagyományainkat. Csakis akkor fog (eny)hülni a nyár.

2006. június 29.

Legelő, nem vasút...

Most, hogy az ésszerűsítő, gazdaságossá tevő kormányzati igyekezet csomaggá áll össze, mindenki címzett lett. Akik még meg sem kapták, máris visszairányítanak a feladóhoz, a kormányhoz. Hogy fog menni az ország szekere, ha mindenki kilép a hámból, nem húzza az igát? Majd a kormány? Úgy tűnik, mintha két sarka volna az országnak: az egyik a lakosság, a másik a kormány. Ha jól követel a „nép”, akkor a kormány kénytelen lesz adni. De mit? Miből? Mije van egyáltalán a kormánynak, amit adni tud? Talán egy jó terve az egyensúlyra, a fölhalmozódott problémák megoldására. No, meg maradt még egy kevéske állami kézen lévő vagyon, esetleg azt oszthatná el...

A barátság a kormány és lakosság közt mindig az osztogatás függvényében alakul. Ha a jövő érdekében vissza kell fogni a teljesítményt nem mutató juttatásokat, mindjárt forró nyár következik, különösen ha ősszel választás lesz. A mindenkori ellenzék szítja is a tüzet, pedig már most elég volna a melegebből. A kormány részéről a csomag fölpuhításának semmi értelme nem volna. Érdekeket mindenképpen sért, úgy meg nem tudná – ha kevesebbet vonna el a lakosságtól – megújulási tervét, az uniós hétéves tervet sikeresen teljesíteni.

A szakszervezetek, civilszervezetek, az ellenzék akkor is követelt, könyökgig járt az államkasszában, amikor már nem volt benne egy peták sem. A mindenkori kormány akkor sem volt jó (jobb és bal), mert „adhatott volna többet, mert Nyugaton milyen jól élnek...”. Maradt az ígérettel pótolta osztogatás. Két barát beszélget: - Ugye, barátom, ha két házad volna, nekem adnád az egyiket.

- Természetesen.
- Ha két autód lenne?
- Persze.
- Ha két inged?
- Azt már nem, mert az van.

Az osztogatásnak is van a jelek szerint határa. Ha csak ennyire futotta, hát itt van a vége. És ha a forró nyárban Balatonba kergetnék a kormányt, vagy meghátrálásra készítenék? Ez visszalépést jelentene. Jövőre el kellene ugyanoda jutnunk, ahová ez a csapat navigálna

bennünket, csak hogy akkor hosszabb utat kellene megtennünk rövidebb idő alatt. Az Unió csak megállapít, mi pedig meg is éltük, inkább fel is éltük a kiosztogatott javakat. Eddig. Olyan tervet ne várjunk senkitől, amelyik könnyíti egy-két évig életünket. Kell az ország gazdaságának rendbetétele, hogy utána tényleg jobb legyen.

Az ésszerűsítésről jutott eszembe, hogy Petőfi mennyire lelkesedett a vasútért: „Száz vasutat, ezeret! / Csináljatok, csináljatok!” (Vasúton) Most a szárnyakat lemetszik (állítólag a mezőcsáti vonalat is megszüntetik, mert napi 45 ezer forintos a veszteség fenntartani). A Petőfi-féle lelkesedés akkor a modernizálásnak szólt. Egy adoma szerint az egyik vasúti mérnök győzködte a 19. századi földbirtokosokat, hogy földjeik kicsinyke sávjáról mondjanak le a vasút javára, mert az a fejlődés útja. A szószólójuk rövid tárgyalás után – amit kollégáival folytatott – azt mondta, hogy inkább legelő kell nekünk, nem vasút. A mérnök csak annyit felelt: - Látom.

Talán ma is látják sokan a fejlődés útját, de annak helyén a bebetonozott hagyomány, a közügy iránti rossz beidegződés (a paternalista régi rendből maradt ránk), a több évtizedes lemaradásunk Európa gazdagabb országaitól és a megosztottságunk nem engedi a síneket lerakni. Amit tehetünk: azt követeljük, hogy mindenki terjedjék ki a teherviselés, amelyet teherbírási szerint osszanak el a kormány részéről, továbbá számolja föl a lehetőségét is a panamáknak, a bürokrácia elburjánzásának, és készítsenek tanulmányterveket intézkedéseik várható következményeiről, amiről tájékoztassák is a lakosságot. Ahogy látom, nincs sokkal többre lehetőségünk.

2006. július 13.

Csak az igazat

A tisztességes embernek csak egyetlen mániáját nézzük el: a teljes igazság kiderítéséért történő többszöri nekirugaszkodását, amely kísérletek azonban soha nem hozzák meg a kívánt eredményt. Azért nem járhat teljes sikerrel az igazgat kereső, mert ehhez az

eredményhez másoknak másféle érdeke fűződik, egyébként pedig erkölcsi, értékrendbeli kérdéssé válik minden, ami az emberi kapcsolatokat, egyáltalán a társadalmat érinti. A tudományok futnak az igazság után, de megtorpannak, majd legyintenek, ha kilógott lólábat látnak, vagyis az érdekek által rabul ejtett, így aligha hihető „igazságot”. Az igazság mindig maga a valóság a tényeivel, összefüggéseivel, amelyek közül ha egyet is kihagyunk, akkor megcsonkul, úgy ránk lehet sütni az eklekticizmus bélyegét (elvtelenül keverjük a dolgokat, belőlük azt választjuk ki, amely a mi „igazunkat” bizonyítja, azaz megjelentetjük az érdeket). Ha törekszünk is rá, hogy a teljes igazság derüljön ki, rendszerint abbahagyjuk a kérlelhetetlen hajszát, ha ránk rossz fény vetül.

Ez a körülmény tesz óvatossá legtöbbünket, így mindenképpen takarva marad egy rész. Ezek után már csak az a kérdés, melyik és mekkora az a rész.

Bizonyára sejti a kedves Olvasó, miért éppen e téma körül forog gondolatom. „Hazudtunk” – mondta a miniszterelnök. Ez a többes szám első személy mindenekelőtt a hatalom mai gyakorlóira terjed ki, de a beszéd egészével a rendszerváltás teljes idejét minősítette ezzel az állítással. A nemzetközi gyakorlatban nemigen fordul elő ehhez hasonló beismerés. Nálunk, Magyarországon is egyedülálló, hiszen mások nem kapcsolódtak hozzá, nem vált össznépi vallomássá a tény, hogy az előnyökért – a politikában a hatalomért – rendszerint hazudnak azok is, akik az igazság bajnokaként szeretik, -nék magukat feltüntetni. Ezt a magas labdát lecsapják könnyörtelenül, ha utána nem nő soha fű a pályán, akkor is.

A technika egyszerű: csak idézni kell egy kiragadott mondatot, külföldön ráerősíteni a hasonszórú párt elítélő nyilatkozatával, itthon pedig utcára hívni az „embereket” (a polgár szó ennyire kiürült már; így lesz az ember szavunkkal is?). Ki örül a megszorításoknak? Az se, aki elrendeli, de az ő igazsága nemcsak az a tény kimondva, hogy hazudtak, hanem a megoldás felé mutató átalakítás is. A modernizálás nem tud végbemenni ebben a helyzetben bizonyos eddigi kedvezmények leállítása nélkül, mert kell rá a pénz.

Az Unióból eztán beáramló összegek ötödét is elő kell teremtenünk. Igen, elrontották, nem volt meg az alapja az osztogatásnak, de osztogattak. Ennél nagyobb baj volt az, hogy a befektetett összegek a rossz elosztó szerkezetek között alacsony hatásfokkal elúsztak,

feneketlen hordóba hordták a vizet. Ehhez hasonlót a Danaidák voltak kénytelenek tenni az alvilágban büntetésül.

Tehát nagyon csúnya a hazugság, különösen, ha be is vallják. Mennyivel szebb volt 1998-ban: sokszor kijelentették, hogy Torgyánnal nem lesz koalíció, a baloldal megfigyeli a jobboldali politikusokat, rokonaikat. Ugyan ez sem volt igaz, mégis választást nyertek vele mondván: nem kellett volna elhinni, mert a kampány az más, ott lehet fűt-fát ígérni. Itt most a másik oldal lényeges, az került hatalomra. Nosza, módszeroljuk külföldön a vallomást tevőt, teremtsünk kívül-belül olyan helyeztet – minél rosszabb, annál jobb –, amelyben tarthatatlannak érzi a hatalmat a baloldal és lemond.

Ehhez azonban az alkotmány módosítása kellene, amire nem számíthatnak, így „kitartás”-t (Szállasi köszönt e szóval) kérnek a tüntetőktől, azaz ne hagyják abba a Parlament előtti megmozdulást, legyen minél nagyobb káosz, elégedetlenség, pedig jobbat hosszú távon aligha nyújthatna bárki ebben a társadalmi, állami szerkezetben. Mindegy, önmagunk, országunk lejáratásához már nem kellene újabbakat hazudnunk.

Az igazság mára pedig nagyon szomorú már.

2006. november 28.

Kerül, amibe kerül

Ha valamit mindenáron meg akarunk szerezni, akkor beszéljük le magunkat ezzel a szólással a hosszas gondolkodásról, amely során kiderülhetne esetleg, hogy megéri-e az árát a vágyott dolog, vagy jobb volna másra költeni a pénzünket. Karácsony táján azonban nemcsak sokszor hangzik el a címbéli szöveg, hanem sokakban életelvvé is válik, amely parancsolón küldi az embert a bankba, boltba.

A kereskedelem szinte egész évben készül erre az idényre, hiszen több áruféleségből ilyenkor fogy az egész évi forgalomra kivetítve 70-80 %. Kialakul a költekezés olyan össznépi szokása, amely magát függetleníteni látszik a kérdésektől: mibe kerül, megéri-e, van-e rá fedezet, képes lesz-e fizetni a részleteket az ünnepek elmúltával,

szerzek-é akkora örömet a másiknak, amely miatt a pénz nem számít stb., stb.

Előbb-utóbb eljön azonban a számolás pillanata, az egyféle kijózanodás. Mindez talán január elején, amikorra eltűnnek az ünnepi ízek is a szánkából, a fácskákat is szemétre dobjuk, sorra vesszük, elrakjuk az ünnep pillanatait bearanyozó tárgyakat. Egyikről-másikról ekkor derül ki, hogy talán nem kellett volna, nem férünk tőle, nem is annyira hasznos, mint amennyire első pillantásra mutatta magát. Ilyenkor már latolgatjuk, mikor jár le a részlet, amit még el sem kezdtünk fizetni, de örömünk is fokozódhat, ha az ajándék ünnep után is betölti küldetését, vagyis szükséges és hasznos. Bárcsak ebbéli örömünk leltára volna hosszabb!

2005 karácsonyán 60, 2006-én már 100 milliárd forintot költöttünk karácsonyra készülvén. Mindezt úgy követtük el, hogy panaszkodtunk: rosszabbul élünk, a gazdaság romokban, föléljük a jövőt, rohamosan elszegényedünk, és még számos borús képet rajzolni az elégedetlenséget napirenden tartók és szítók. Fura módon a reményről az sem beszél messze hangzón, aki szentül meg van győződve a bajok fölötti győzelemről a jövőben. Pedig az új esztendő elején – mikor, ha ekkor sem – illenék optimistább képet festeni magunkról, helyzetünkről. A legnagyobb hitelminősítő jobban hisz 2007-ben, mint a politikusok, az őket feltétel nélkül követők.

A karácsonykor túlköltekezőknél azonban inkább a túlzott optimizmus érhető tetten, legalábbis a vásárlás idején. Úgy tűnik, oda-vissza leképződik a rossz szokás az egyén és a nagypolitika között: igaz, hogy nincs rá alap, költség, de olyan jó adni, adjunk tehát a jövőben megtermelt javakból, hiszen az megtérül a szavazatokban, illetve a szeretet növekedésében a gazdag ajándékok hatására. Mára kiderült – volt rá idő, 16 év –, hogy nem tartható a politikában a túlköltekezés, a családi gazdaságokban talán még annyira sem. És mégis, kerül, amibe kerül, ilyenkor belevágunk.

A családok költségvetési egyensúlyát akár néhány tízezer forint is fölboríthatja. Állítólag 35-40 ezret költünk ilyenkor személyenként. Van, akinél ez zsebpénz, van, akinél havi jövedelem. Nem egyformán érint bennünket, de átlag – ez esetben a negyvenezer – konkrétan nincs, csak alatta-fölötte. Divatba jöttek az autók, órák (ékszer-forma), extrém ruházati cikkek, drága ételek, de karácsony csak egyszer van az évben. Igaz, de hétköznapiakon várjuk ki. Olyankor

elégedetlenkednünk kell – úgy érezzük –, felrójuk a nem létező bűneit is a másoknak, majd jön a szeretet ünnepe, az összeborulása, a Krisztusban egyek vagyunk elvének igen rövid ideig tartó érvénye. Utána újra magunkra maradunk gondjainkkal, talán örömeinkkel is. Fizetjük a részleteket, esetleg készülünk az új év végén is menetrendszerűen eljövő izgalmakra. Jobb esetben megerősödik az elhatározás, amely szerint jövő ilyenkorra rendeződik adósságunk, több ésszerűséget viszünk vásárlásainkba, esetleg rokoni, politikai, egyáltalán emberi kapcsolatainkba. Mindezt továbbra is hozzáköthetjük a szeretet ünnepéhez, azonban jó lenne magunkat is előnyösebb helyzetbe hozni egy kis megfontoltabb, jövőt is kalkuláló vásárlási szokás kialakításával. A meggondolatlanságunkra üzletágak települnek. Elég, ha csak a mostanában lebukott élelmiszer hamisítókra, szavatossággal manipulálókra utalok, márkák hamis emblémáinak gyártóit említem.

Az újévi fogadalmaink között megbújhatna egy elemként a cselekvéseink sorrendjéről szóló is, amelyben elhatározzuk: előbb számolunk, aztán vesszük meg ajándékainkat. Ez a matematika azonban nem csupán tízig igényli a számolást. Úgy a múlhatatlanul szép érzést, a szeretetet az értelemmel is megerősíthetnénk, kerül, amibe kerül.

2007. január 4.

E januári hét emlékei

Mindig lényeges: mi marad meg bennünk a múlt történéseiből, amely esetekre elvi, erkölcsi, érzelmi okokból később megemlékezünk, sőt haladási irányunk megválasztásában is szerepet játszanak, vagy úgy, hogy vonzanak, esetleg taszítanak. E januári hét igen jeles dátumaiként, nemes érzelmek forráspontjaként csupán hármat emelek ki: 1823. január 21-én született Madách Imre, másnap, 1823. január 22-én fejezte be Kölcsey Ferenc a Himnusz írását, 1919. január 27-én halt meg Ady Endre. Csak említés szintjén: Petőfi Sándor 1823. január 1-jén született.

A felsorolt dátumokhoz magyarságunk okán mindnyájunknak erkölcsi kötődése van. A kronológia szerint hadd kezdjem az ország

legsötétebb, a legteljesebb elnyomás állapotában született két költővel, akik nevét szerte a világban ismerik. Petőfiét azért, mert alakja megtestesítette a forradalmat és a szabadságharcot, költészete reményt keltett a jövőre, a szabadságra. Madách Imre drámai költeményével, Az ember tragédiájával a magyarság életéből, küzdelmeiből az egész emberiségre érvényes igazságokat szűrte le, amelyek vetekednek így költeménybe zárva a kor legnagyobb költőjének mondható Goethe művével, a Fausttal. Mindezt egy eldugott vidéki falu, Alsósztrégova könyvtári magányában alkotta meg a magyar szellem, költészet, kultúra dicsőségére. Pedig nem volt a testi erő teljében, sőt köszvény, szív- és tüdőbaj gyötörte. Mégis aktív szerepet vállalt a forradalomban: megyei főbiztosként segítette a hadsereg ellátását, rejtegette Kossuth titkárát, Rákóczi Jánost a bukás után. Ezekért börtönbe került, ráadásul öccsét a szabadságharcban szerzett baja vitte el, másik öccse apósát kivégezték, nővérét férjével együtt román parasztok verték agyon. Feleségét a börtönből szabadulva már nem találta otthon. Elhagyta három gyermekével együtt a költőt. Szenvedett tehát családjával együtt, de nem szűnt meg nemzetben – emberiségben gondolkodni és hinni, hogy nem hiábavaló a küzdelem. Gondolkodására egyaránt hatott Petőfi, Eötvös és Kölcsey.

A Himnusz is vidéki magányban fogant. E mű is a romantika jegyében született, mint a Tragédia. Nemzetünk sorskérdéseit ugyanúgy veti föl, mint korábban más költők, például Zrínyi Miklós: „Megbűnhődte már e nép / A múltat s jövődöt”, azaz már megeléghetné a sors a csapásait, amelyeket bűneink miatt ránk zúdított: mongol, török. A csapások jogosságát nem vitatja, mert a testvérharc, az árulás, viszály mindig jellemezte a magyart, de jeremiádszerű részletezése után nagy sóhajjal áldásért könyörög. Így vannak a Himnuszban benne egyszerre múltunk, jelenünk, győzelmeink („S nyögte Mátyás bús hadát / Bécsnek büszke vára”).

A „bús” itt felbőszült, elszánt jelentéssel áll, vereségeink.

Ezért fájdalmasan szép Erkel Ferenc zenéjével (1844) énekelnünk jeles napjainkon, mert múltunkat, jövődönket – míg él magyar – egyaránt kifejezi, érzelmi töltést ad, összetartozásunk törvényét hirdeti (jelenünkre mintha kevésbé gyakorolna hatást...).

Az időrendem végén Ady is magyarságával tűnt ki a többi közül: „Én nem leszek a szürkék hegedőse”. (Új vizeken járok) Mind költészete, mind a magyarságról alkotott véleménye szöges

ellentétben állt kora felfogásával. A díszmagyarba öltözött magyarkodó, dzsentroid alakok szinte visszahúzzák az országot, nem engedik feudális tespedtségéből fölszabadulni, de ő a demokratikus rend, a fejlődés, változás mellett tört lándzsát költészetével és politikai tartalmú újságcikkeivel, vitáival. Nem érdekelte, mások mit tartanak róla. Móriczsal együtt a rettenetes sorsú parasztsággal, munkássággal vállaltak sorsközösséget, értük látták értelmét a költészetnek, a magyar sors javításának vágya költözött beléjük halálukig.

Tőlük könnyű elfogadni minden magyarnak a példát hazafiságból, áldozódásból. Csak a jelen kisszerű harcait tudnánk már magunk mögött, hogy méltóbban, hű magyar módján – nem állandóan civódva – emlékezhessünk dicső napjainkra, belőlük tanulva pedig a mindnyájunkért megnyilvánuló tettekkel, áldozatokkal mérhessük magyarságunkat, nem a mindent tagadással, a zavarkeltéssel, közben magyar jelképeinket, ereklyéinket méltatlan magaviseletünkkel meggyalázva. Jövők csak úgy lehet, ha végre át is érezzük a Himnusz fájdalmát, Madách küzdelemre szólítását, Ady harcos kiállását a változásért.

2007. január 25.

Ria, ria hungaricumok!

Minden nemzet kialakítja a magának tetsző arculatát úgy, hogy vélekedése szerint másoknak is tiszteletet parancsoljon. Ehhez kell egy hősi múlt – lehetőleg –, de ha nincs, füllenteni, hamisítani kell. Szerencsére mi nem kényszerülünk rá, mint más, egyes szomszédos népek, akik máig nem jutottak el a történelemírásnak arra a fokára, amelyiken el kell a mítosztól különíteni a valódi történéseket.

A történelmen túl leginkább arról ismerszik meg egy nemzet, hogy milyen a társadalma, az emberek vérmérséklete, gondolkodása, hogyan táplálkozik, milyen épített környezetben él, mijére a legbüszkébb, amelyből kialakul róluk egy toposz (valamely nép állítólagos vagy valóságos jellemző sajátossága). Mivel annyira nem vagyunk oda egymásért, többnyire megelégszünk egy-egy ráragadt

jelzővel, szólással elintézni a másikat, ha szóba kerül: ködös Albion, hűvös skandinávok, hangos olaszok. Radnóti is egy-egy jelzővel vonta versébe a vele együtt raboskodók országát: „...hangos olasz, szakadár szerb, méla zsidó...” (Hetedik ecloga)

Ennél azonban mélyebbről érdemes megismernünk egymást, ha már a globalizáció együttműködésre ítél mindnyájunkat. Mindenekelőtt azonban magunkat volna jó, hogy elhagyhassuk rossz szokásainkat és fölvehessünk jobbakat, amelyek alapján jobb képet festhetnénk a világ szemében magunkról. Erre jó a hungaricum, amelyet inkább valamilyen termékre szoktak érteni, de annál sokkal szélesebb fogalom ez. Benne van a nyelv, a mentalitás, szokásrendszer, tárgyak, dolgok, magunk kreálta toposzok, életünknek minden olyan eleme, amely megkülönböztet más nemzetektől.

Ha az étkezés területén keresünk hungaricumokat, akkor a kumiszig, nyereg alatt puhított húsig vissza lehet mennünk. Némi tévedés ebbe is belevegyült, mert nem elsősorban a hús puhítása volt a cél, hanem a ló nyereggel feltört testének védelme. A lovas nemzet toposzt is csak mi éltetjük, máshol elterjedtebb, nagyobb egyed számú az állomány. A mangalica, szürke marha, rackajuh, vizsla, komondor, kuvasz, puli történelmünket is kísérő állatfajok, -fajták. A belőlük készült ételek – a kutyákból azonban nem lesz szalonna – bizonyítottan egészségesebbé tesznek (kevesebb a rossz koleszterin bennük). Az itt termett gyümölcsök zamatosabbak: jonatán, kajsz, szőlő. A belőlük nyert italok, hozzá a szódavíz szintén jelzik hazánk e téren elfoglalt előkelő helyét a világban. A tokaji (aszú elsősorban) már nem teremhet Olaszországban, másutt se, csak itt, Zemplénben. A jó csabai kolbászra azonban inkább a furmint vagy hárslevelű meg nem aszúsodott bogyójából készült bor dukál, az antialkoholisták igitanak szódavizet hozzá, előtte pedig eszük ágába ne jusson szatmári szilvát vagy kecskeméti barackot inni. Kár beléjük. Igaz, hogy maga a szilva, a kajsz nem is magyar eredetű szavunk (szláv ill. török), de mi tettük nagygyá.

A további hungaricumokhoz az egri, badacsonyi borok is jók: töltött káposzta, pörkölt, lecsó, gulyás, amelyekhez illik a makói hagyma és a világ legfinomabb kenyere – ha megsütik rendesen a pékek – a legértékesebb magyar búzából (amelyet nem áttallott égetni egy mély magyar, hogy pörkölte volna meg a bajuszát közben!) Igaz, a zsíroskenyér is előállt humgaricummá, különösen amikor Trabantra

gyűjtöttünk, takarékoskodtunk. Majd a kenyértől meghízva nem fértünk be, mire végre megjött az NDK-ból a PVC-Jaguárunk. Annyi volt belőle, hogy az ide tévedt idegen azt is hungaricumnak nézte.

Nemcsak enni-inni és a szép nők, a főváros miatt jönnek hozzánk, hanem mert nálunk még vannak kevésbé érintett tájak, vidékek. A régi puszta romantika is – a csikós, gulyás – föl-fölidéződik a külföldiben. Ady is lemondóan szólt az efféle hungaricumról: „Gémes kút, malom alja, fokos, / Sivatag, lárma, durva kezek.” (A Tisza-parton) Különösen a lárma és a durva kezek nem tetszenek, mert eluralkodtak az utóbbi időben is. Ezért a nagy búsulás (Búsuló juhász), a magyarkodás, civakodás besorolódik a hungaricumok közé. Nélkülük rózsaszínűbb volna a kép rólunk.

Azért akad egy-két egyéb vonásunk is a világ szemében, amelyek pozitívabbak: a kreativitás, az értelem átlagon felüli volta (ez utóbbi (tév)hitből(?) eredt a 20. század első felében a kultúr nemzet jelszavunk, bár kb. 15 %-os volt az analfabétizmus, amely mostanra funkcionálisra váltott). Pozitív az utazó kedvünk is. Legalább tanulunk, látunk máshol jobbat, rosszabbat, ami csak az irigységünket és az önteltségünket fokozza. Jó volna fölvennünk hungaricumaink közé – de joggal! – az összetartó nemzet toposzát. Akkor az összes többi vélt vagy valós hungaricumunk más dimenziót kapna „határainkon innen és túl”. Nem kellene védegyletet, dac mozgalmat indítanunk áruink érdekében, a hazafiság kiterjedne természetes módon a hazai, a hungaricum védelmére, vásárlására. Addig azonban van „magor” áru, romlott külföldi élelmiszer és szigorú ellenőrzés, és ez utóbbi a jövőben is elkél az ünnepek körüli rettenetes tapasztalat okán.

2007. február 1.

Kodály Zoltán, a nagy magyar

Minden kor emberének alkalma nyílik megtapasztalni, megélni a hazafiság különböző módozatait mind a maga, mind a mások élete alapján. Például Széchenyit Kossuth, a nagy magyar mondta a legnagyobbnak, mert igazolva látta az 1860-ban végződött életműről,

hogy a gróf – osztályos társaival ellentétben – mindenét a magyarság fejlődéséért vetette be: vagyonát, politikai súlyát, tehetségét, kapcsolatait. Kodály Zoltánról sem csak én mondom, hogy nagy magyar volt. Az ekkora személyiségek általában jobban csodálhatók, mintsem követhetők lennének, azonban mi is emelünk hazafiságunk szintjén, ha legalább méltó módon fölidézzük küzdelmes életüket, annak hozadékát a nemzet, az emberiség javára.

Áldás volt tevékeny, hosszú élete a kultúra, a haza, a világ számára. Bartók mellett nemcsak a kor leghíresebb zeneszerzőjeként tisztelhattuk, hanem tudós, zenepedagógus, népzene kutató-gyűjtő, igaz magyarként is.

1900-tól Kossler Jánosnál tanult zeneszerzést a Zeneművészeti Főiskolán. 1906-ban doktorátust szerzett A magyar népdal strófás szerkezete című disszertációja alapján. 1905-ben megkezdte, majd Bartókkal együtt folytatta a népzene gyűjtést. 1907-től a Zeneművészeti Főiskola tanáraként nevelte ki a később világhíressé is vált tanítványok sokaságát.

A Psalmus Hungaricus zürichi bemutatójának nagy sikere után (1926) dirigensként bejárta a világot. Itthon megújította a kórusmozgalmat; tanítványaival megalkotta a „Kodály-módszert” a zenetanításban, amelyet az egész világ ismer immár és sokfelé alkalmaz is sikerrel. Megszerkesztette a Magyar Népzene Tárát stb., stb.

Talán meghökkentő, hogy nekem mégis egy epizód alapján magasodott szédítően nagyra Kodály Zoltán. Igaz, ez a mozzanat nem vonatkoztatható el az életműtől, vagyis jellemző rá: Rákosi megkérte, hogy írjon új himnuszt. Ő úgy válaszolt, hogy van már egy nagyon jó, felülmúlhatatlan Kölcseytől és Erkelről. Nem mintha ő nem tudott volna írni egy himnuszt, de ha kényszerítették volna, akkor sem veszi el a nemzettől a megszokott, megszeretett, múltunk, jelenünk mindenkori imádságát.

Kodály a személyi kultusz idején már akkora nagyság volt, hogy nem nyúlhatott hozzá az akkori hatalom, pedig megvolt a módszere, miként kell eltüntetni, kivonni embereket a közéletből, egyáltalán az életből (a múlt hétre esett a kommunizmus áldozatairól való megemlékezés is, vagyis Kodály születésének 125. évfordulójára).

Bartókkal együtt vallotta, hogy a tiszta forrás a zenében a népdal, amely az ember természetes igényéből fakadt. A zenei képzetlenség, a zene nélkül élés szerinte olyan, mintha egy fontos

érzékszervünk hiányozna. A nyelv és a zene összetartozását, a nyelv szép hangzását, a zene és a költészet magától értetődő viszonyát, a népzene tanítása ars didacticájául kezelte. Amit Petőfi és Arany fölsímt a népköltészetről, azt Kodály a népzenevel kapcsolatban vallotta, alkalmazta. Lehet abban valami ezoterikus, hogy Arany János halálának évében, 1882-ben született, és néhány hónapig azt a levegőt szívt a magába, mint a költő. Egyféle stafétája ez a népköltészetnek, -zenének, a belőle építkező, a rá alapozó művészetnek.

Nagy zeneszerzőnk sem kerülhette el a magyar sors egy-két buktatóját. Japánban, Amerikában talán következetesebben alkalmazzák a Kodály-módszert a zeneoktatásban, -nevelésben, mint itthon. A zenekultúránkat sem terebélyesítik, nem is nagyon éltetik a ma másra tekintő politikai értékrendek.

A mai kórusok inkább anyáznak az utcán és nem népi, hanem alpári módon adnak elő rigmusokat. Nem a tiszta forrásból építkezik az ilyen hangzású kórus, hanem hatalmi harcok sunyiságából és mosdatlan szájakból. Nem a Székely-fonó, Pünkösdlő, Budavári Tedeum és a többi hangzik ünnepeinken, hanem üveg csörömpölés, szitkozódás, parancsszavak, utcakövek puffanásai rendőrökön, gumibotok, -lövedékek tüntetőkön.

Vajon fölszáll a páva március 15-én? Milyen tüzet jelez majd, ha igen?

Ha élne, ma biztos gyászalt írna Kodály, siratva a tiszta forrás elapadását, a nemzeti hagyományok megcsúfolását, a nemzetrontó marakodást a hatalomért, a sehova nem vezető, a haladás energiáit fölemésztő háborúnk elesettjeit: bennünket és a hazát.

2007. március 1.

„Ha az ősök közül mindig a legrégebbiek volnának a leghősiesebbek, akkor egyértelmű volna a szakadatlan hanyatlásunk; ha pedig mindig a hatalmon lévő politikusok lennének a legerkölcösebbek, mindnyájan a mennybe jutnánk.”

/Halászi A./

Úgy magyarmiskásan

Éljen a párt!

Választásokhoz közeledvén egyre inkább betöltik napjainkat, gondolatainkat, sőt érzéseinket is a pártok ilyen-olyan megnyilatkozásai. A már bővíthetetlennek, fokozhatatlannak hitt reklámokra ráerősítenek a pluralizmus tárgyiasult, megszemélyesített bizonyítékai, amelyek ezerféle szemszögből nézve is mindig két csoportra oszthatók: parlamenti és azon kívüli; jobb- ill. baloldali; kormányzó és ellenzéki; széles társadalmi bázissal rendelkező (ilyen talán még sincs) és levegőben lógó; szimpatikus vagy hátunkon szórt felállító stb.

Bármennyire is színes a pártok kavalkádja, a társadalomnak csak egy töredéke vállal bennük aktív szerepet. Még az átkos egypártrendszer idején is csak tíz százalék körül mozgott a szervezettség. Igaz, az egyszínű volt: vörös. Ma a tarka színű rét csak fakó szőnyeg a különböző szimbólumok díszítette ösztársadalmi drapériához képest. Mao Ce-tung irányvonala valósult meg: virágozzék száz virág. Ma más jelszavakat, mondatokat fogalmaznak a pártok, amelyek reményeik szerint megkülönböztetik őket a többitől, egyszersmind ígéretképpen tudatosulnak a tömegekben. Mindegyikük az egész érdekét próbálja meg kifejezni, képviselni pedig az eddigiek szerint nemigen sikerült maradéktalanul a két ciklus alatt. Talán a szó eredete az akadály: pars a latinban részt jelent, ebből származik a párt. Stílustani fordulat az irodalomban, amikor az egész helyett a rész jelenik meg: pars pro toto. A társadalomban a pártok összességükben is csak részt képesek megjeleníteni, de ezt – tisztelet a kivételnek – gyakorta ordenáré módon teszik. Aki már látott összesen legalább három közvetítést az Országházból, tanúsíthatja: az alpári jelző nem esik messze az igazságtól. Némelyek belső kényszert éreznek a gyalázkodásra, a primitív személyeskedésre.

Hogy kinek van igaza? Nem mindig a többségnek. Ez az egy igazság lehetne a pártok éltetője a tömegekkel szemben, de hosszú távon tudják, hogy mégiscsak eljön az a nap, amelyen eldőlnék a dolgok. Egy biztos: a népet nem fogják leváltani, de az is előfordulhat, hogy sok párt szemrehányást tesz majd, de ezeknek nem lesz módjuk – legalább négy évig – visszavágniuk. Elintézik helyettük más pártok (lásd a privatizációt, korrupciót, Nagymarost meg a többit).

Mindenkinek van valamilyen hite, mindenki szimpatizál valamilyen eszmével, ideológiával, de sokan vannak úgy ezzel a kérdéssel, hogy nem kívánnak az Isten és közük papot, egyházat, vagy valamilyen eszme és közük valamilyen pártot. Lehet, hogy nekik sincs igazuk, mert a pap jobban elő tudja adni az Úrnál a panaszt, kérést, hálát, mint a hívő, a pártok pedig pontosabban megfogalmazzák a mi helyzetünket és a belőle adódó feladatokat (nem tudom igaz-e, de egymásra ujjal mutogatva mondják: nektek nincs tervetek ezt vagy azt megoldani, pl. közbiztonság, mezőgazdaság stb.). Úgy tűnik, minden párt a maga testén, érdekein préseli át az igazságot, erkölcsöt, a maga készíttette formába önti. Ezért nem ismerni rá egy idő után.

Mindnyájunkban megfogalmazódik, hogy akkor melyik párt is éljen. Ki-ki elmondhatja a gyűléseken, de a Krónika jóvoltából írásban is adható az igény:

- amelyik nem arra áll rá, hogy mindenkinek azt ígérje, amit hallani akarnak, hanem reális, a párt képességeihez igazodóak legyenek jövőképei;
- amelyik párt az egész társadalom valós problémáira keresi a megoldást;
- amelyik tisztában van saját értékeivel és fogyatékoságaival, és azt ki is mondja;
- amelyik – ha nehezebbre esik is – megpróbál erkölcsi alapon állva politizálni (ne képviseljenek bennünket erkölcsileg fogyatékosok);
- amelyik egyáltalán meg tudja szólítani a választókat, és együttműködni akar velük, nem valahova vezetgetni;
- amelyik nem csak szavazatokra, de problémákra is vadászik, és azokat el is találja;
- amelyik mind a választási győzelmet, mind a vereséget kultúrált módon meg tudja élni;
- amelyik miatt nem kell szégyenkeznünk a nemzetközi porondon sem balkáni megnyilatkozásai miatt;
- amelyik látja saját koordinátáit és korlátait, ugyanakkor lehetőségeit is a pozitív cselekvésre;
- amelyik tiszteli a népeket, de mindegyik közül a magyart szereti a legjobban, és ezt a magyarságért tett erőfeszítéseivel bizonyítja is.

Most látom, hogy tízre sikeredett a kívánságlista pontjainak száma, de én azt a pártot éltetem, amelyik a nagyon sok egyéb követelmény mellett legalább ezeknek a pontoknak eleget tesz. Ha minden párt megfelel, akkor éljen mindegyikük, ha nem, akkor májusban a választók a hüvelykujjukkal lefelé mutatnak: recipe ferrum.

1998. február 26.

Bűn és bűnhődés

Ne csupán Raszkolnyikovra gondoljanak a Dosztojevszkij-regényből, hanem az emberiség nagy regényére, az életre, amely soha nem jutott olyan állapotba – nem is fog –, hogy nélkülözte volna a bűnök áradatát. Ha szabályok, törvények fogalmazódnak meg, mindig volt, van és lesz (akárcsak Lenin, ahogy mondták róla a jelszavak), aki ilyen-olyan mértékben megsérti. Lehet fokozni: nem etikus, de törvényes, szabálysértés, vétség, bűn. Lehet tipizálni, mint a lebukás utáni eljárást is: tyúklopás, megélhetési bűnözés (minden lopás az, hiszen aki nagyot hasít, az még jobban akar élni), intellektuális bűnözés (pl. számítógéppel megfejik a bankot), maffia stb. Nincs értelme a szavakat ismételtetnem, bőven hallunk róluk a médiumokban meg egymástól, mert a választások mellett lassan csak ez lesz a téma, ha van néhány percünk egymásra.

Úgy tűnik, a választási harc egyik frontvonala a bűnözés. Támadják a rendőrséget, mert előítélete van, továbbá úgy vélik 80 %-ban, hogy bizonyos bűnelkövető módok jobbadán egy társadalmi csoporthoz köthetők. Így rasszisták is, mire a miniszter azt mondta, hogy az állomány vélekedése a társadalom egészének a meglátását, véleményét tükrözi, tehát a rendőrség ebben a tekintetben nem jobb, nem rosszabb az átlagnál. Nem is tudom, honnan veszik a rend őrei, mennyit követtek el ebből vagy abból a bűnből a kék szemű, göndör hajú, vagy éppen a barna szemű, hajú pácienseik, amikor nem szabad statisztikát csinálniuk róluk, mert az rasszizmus. Bizonyára az az eset állt elő, hogy nem a többségnek van igaza, tehát a 80 % rosszul emlékszik, vagy szándékosan elferdíti a tilosan tárolt adatokat.

Érdekes, azt milliméterre tudni lehet, hogy a fogva tartottak pontosan 1 %-a diplomás elkövető. Az már szintén rasszizmus volna, ha mellérakná valaki, hogy hányad része ilyen vagy olyan származású annak az egy százaléknak (csak meg ne ártson az a nagy önkorlátozás!). A miniszterelnök korábbi adatai szerint a külföldiek csinálják többnyire a legsúlyosabb eseteket, tehát lehet kifelé is mutatni ebben a témában.

Ezek szerint a statisztika nem a szakmai-tudományos elemzést szolgálja, hanem a rasszizmust, amitől Isten mentsen mindenkit.

Abban nagy igazság van, hogy édes mindegy, ki vitte el a műanyag hordót a zártkerti tulajdonomból. Azt kívánom, hogy lyukadjon ki neki, ne tudja használni. Átkozódni nem akarok, mert engem is besorolna egy fajvédő a rasszisták táborába, pedig én a

bűnösöket csakis az elkövetett cselekményük alapján ítélem el. Igaz, a bíróság szerepe az ítékezés, nekem csak a laikus véleményem lehet, pl. amikor egy gyilkost a börtönbeli jó magaviselete alapján (nem bosszantotta a foglárt, nem csörömpölt a tányérjával, előírás szerint hordta a csíkot) kiengedik „próbaidőre”. Kint újra gyilkolt. Nem egy ilyen eset történt. A megkérdezett bíró lerázza magáról a felelősséget, a jogszabályokkal, a törvénnyel takarózik. Humánus gesztus a bűnözővel, antihumánus a társadalom többi tagjával szemben. Igaz, független a bíró, egyedül a lelkiismerete meg a törvény betűje alapján dönt. Néha a törvény – amely megszületése pillanatától kezd elveszíteni az érvényességét – maga alkalmatlan, elavult bizonyos esetek megítélésére.

A méltányosság kérdése valóban nagy dilemma elé állíthatja a bírakat, még ha a tudományukat, társadalmi státuszukat nem misztifikálják, akkor is. A társadalom nem lehet laikus, vélekedését, érzéseit figyelmen kívül hagyni szintén bűn, amikor úgy érzi, hogy az eddigieknél többet kell tennie a jogalkotóknak és jogalkalmazóknak (a rendőrségnek, bíróságnak is tehát), hogy visszaszoruljon a bűnözés egy korábbi szintre legalább. A halálbüntetést is ezért gondolják sokan visszaállítani, mert már nincs, nem látszik módszer, eszköz más, mint az. Szerintem nem azt kell – bár Amerikában és a világ számos országában alkalmazzák –, hanem az életfogytig az ne egy felvizezett, 15-20 év legyen, hanem a nevében hordozott ideig tartó. A rabok pedig dolgozzanak, teremtsenek értéket, ne az állam állja csupán a számlát.

Hallani, hogy a börtönbe is csak némi sorban állás után juthat be a rab, mert kevés a szálláshely. Akin be tudják hajtani a pénzbüntetést, inkább arra ítélik a kevésbé rossz fiúkat. Azok közül is csak olyanok fizetnek, akikben a bűn elkövetése után elég emberség maradt, a családi kasszában pedig van tartalék. A többiek télre beutaltatják magukat. Főznek, fűtenek rájuk, ha jól viselkednek, nézhetik a tévét is, akár írni-olvasni is megtanítták őket.

Azt hiszem, az átmeneti kor erősíti föl a negatív társadalmi folyamatokat, mint a bűnözést is, hiszen értékrendünk változik, az emberi kapcsolatok a ki kit győz le állapotában leledzenek, a vállalkozást pedig sokan félreértik. A képviselők is vállalkozók, akik nem feledhetik, hogy az ezredforduló Magyarországnak a polgárait védő, a bűnt szigorúan megvető és üldöző hazává kell válnia. Ha

mégis elfelejtenék, kívánom, hogy lopják meg őket beiktatásuk napján, hogy jusson eszükbe: nyugalmat, békés otthont akarunk hazánkból.

1998. április 9.

Hősök – életben, halálban

Talán nincs még egy olyan nehéz sorsú nép a világon, mint a magyar, mert nekünk számtalan neves és névtelen hősünk van ismert és ismeretlen helyen, jelezett és jeltelen sírokban eltemetve. Az elmúlt évezredben kijutott a harcokból, hiszen mi nemcsak „kompország” (Ady) voltunk Kelet és Nyugat között, hanem a nagyhatalmak ütköző területe is. Így hol az egyik, hol a másik vitt bele egy-egy háborúba bennünket, amelyben az érdekek a nálunk erősebb, a magyarságot háborúba kényszerítő országéi voltak, az áldozat, a szenvedés, a háború utáni megtorlás, jóvátételi kötelezettség, a szomszédok gyűlölete a miénk maradt, a szomszédoké pedig a szétdarabolt országunk részei, meg a harci dicsőség, hogy nagy testvéreikkel közösen megverték a magyart.

Nekünk egy-egy csatanyerés jutott eddig az idők folyamán a harci dicsőségből, nagyobb háborúkat senki ellen nem nyertünk, mégis elálméklodtattuk sokszor a világot (Nándorfehérvár, Mátyás bácsi győzelme, Rákóczi, Kossuth sikerei a Habsburgok ellen, az 1956-os forradalom). „Nem sokaság, hanem / Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat” (Berzsenyi). A maroknyi magyarból mégis volt mindenütt sok hős, akiknek tetteit az ellenség is tisztelettel emlegette.

Újabb kori történelmünkben mintha végképp hiányozna a korábbi lovagiasság. Árulás, erőszak, nyomás, terror közepette álltak helyt katonáink, akiktől a győztesek nemcsak a hős nevet vonták meg, de az emlegetésüket is megtiltották. Nincs szomorúbb, mint az értelmetlen halál, nincs nagyobb áldozat, mint rádöbbenve a rászedettségre, kényszerre, az idegen érdekekért meghalni. A hazáért könnyebb szívvel teszi az ember.

A Kádár-rendszerben Mezőcsáton a főtéren volt a szovjet és magyar hősi emlékmű. Az idegeneknek díszlépés, -lövés, koszorúk

sokasága járt november 7-én, a magyaroknak semmi, mégis rengeteg virággal díszítették az éj leple alatt a magyar hősök emlékművét is. A virágot összeszedetni nem volt képe a hatalomnak, de mindig tervezték, hogy jövőre majd megfigyelik, ki visz virágot. A Donnál elesett két katona özvegyét „kapták rajta”, de nem tettek ellenük semmit, mert még ők is érezték, valahogy nem az igazságosság jegyében történik a megemlékezés.

Apám is ott volt a Donnál. Rajkáig üzték csapatát a szovjetek. Onnan újra visszavitték Voronyezsbe hadifogolyként. A nagytermetű ember három év múlva jött haza 40 kg-ra fogyottan. Elbeszéléseiből tudom, hogy nem hatott az áldás fegyvereikre, mert nem mellékeltek a szenteltvízhez ruhát, jó felszerelést, ellenség pedig annyi volt, mint az oroszok. Vele tehát megtörtént a csoda, hogy sebesülése, betegsége, az irdatlan távolságok bejárása, a '43-as tél és a megfeszített munka ellenére megmaradt élete. Nagypapám rosszabbul végezte korábban Doberdónál. Ott esett el.

Nekem ők és az ő társaik a hősök, pedig csak túlélni akarták a háborút, hogy hazajöve szeretteik körében dolgozva éljék életüket. A többségnek nem sikerült. Most, hogy a korábban felszántott, meggyalázott katonasírból kivettek egy névtelen hőst, hogy rajta keresztül a többi is hamvai közelében tisztelhesük Pákozdon, a nagy győzelem színhelyén, zarándokhelyé nemesedhet a sírja, amelyen könnyek éltetik a gyász rózsáit. Jó volna, ha a pártok nem licitálnák túl egymást, más társadalmi csoportok se zengzetes szólamokkal. A könny némán hull, a szív hangtalan dobban értük. A legjobb az lenne, ha a mai és későbbi hatalmak soha nem vinnének be bennünket egy háborúba se, ahol újabb hősök hullatnák vérüket, és egy vezető se kínálná föl az ország területét – még ha a katonai szövetség tagjai vagyunk is – fegyverek tárolására, mert eddigi hőseink nem ezért hozták az áldozatot. Pihenjenek végre a földben és szívünkben, de társadalmunkban is.

1999. november 4.

A MÁÉRT a jövőért

Van valami szimbolikus sejtetés a Magyar Állandó Értekezlet mozaikjában: MÁÉRT: Már másodjára terelte össze a határon innen és túli nemzetrészeket az igény, hogy közösen, valóban egy nemzetként tegyenek valamit a szorosabb összetartozásért, mutassanak is egységet Európában, mindenekelőtt a magyarságra még mindig sandán néző szomszédoknak. Tizenhárom és fél hónap múlva itt az új évszázad, évezred, talán az uniós csatlakozásunk sincs túl messze, a gazdaságunk pedig megengedi, hogy új alapokra helyezzük a magyar-magyar viszonyt, melyben az eddigieknél nagyobb segítséget tudunk adni az élet számos területén a határon túli testvéreinknek, a messzebbre szakadt hazánk fiainak pedig valami erkölcsi kárpótlást.

Mindezt immár egy átfogó törvénnyel szentesítve volna jó rendezni, hogy a Közép-Kelet-Európára oly jellemző kiskapuk keresése, gumitörvények gyártása, maszatolás ne buktassa meg mindjárt az elején a szent akaratot. Mint a NATO-tagság kérdésében, itt is kibontakozni látszik valami halvány egység, hiszen az összes parlamenti párt jóváhagyta a konferencia zárónyilatkozatát. Némelyeknek kevés, másoknak sok, ami benne maradt. A magyarázatok, indoklások mintha jóakaratról tanúskodnának, csupán technikai, a tervezet kidolgozatlanságát emlegető kifogásokat fogalmaznak meg. Nem volna duplán is magyar (-magyar) a jelzője a konferenciának, ha párt alapon nem vágnának egymás fejéhez valami gorombaságot. Az egyik kiscgazda párti szavai: „zsigerből gyűlöli az MSZP az ’56-os, külföldre emigrált magyar állampolgárokat”, az MVSZ tiszteletbeli elnöke félti a nagy nekibuzdulás sikerét, ha fenntartásokról beszél a magyarországi ellenzék; a külügyminiszter egyenesen szavazati jogot adna a külföldi magyarságnak, miközben a státustörvény tervezett pontjai – köztük a vízumra, szavazati jogra vonatkozók – aggályosak az Alkotmány szellemével és az EU-csatlakozással kapcsolatban.

Van tehát egy képlékeny helyzet – mert még törvénytervezet sincs –, ami a résztvevőktől és a külső feltételektől függően fog valamilyen végleges formát ölteni. Beszámítva, hogy a pártok amúgy magyarmiskásan egymásnak rontanak, a külföldi magyarság sem egységes, de még a Magyarok Világszövetsége sem, sőt egy-egy országon belül is torzsalkodnak szinte állandó jelleggel, mégis előre tett lépés, a jövőbe mutató tett volt – a kissé megszabdalt –

záronyilatkozat még akkor is, ha a múltat is gyakran emlegetik a MÁÉRT és a jövőért.

Nekem is van egy félszeg gondolatom, ami a lelkesedésem kissé visszafogja: a szavazati jog a választásra és választhatóságra egyaránt kell vonatkozzék. Nem lenne-e kissé formális ez a jog, hiszen nem ismerik – nem is itthon laknak – a viszonyokat úgy, mint bármelyik, nálunk esetleg kisebb kvalitású jelölt; manipulálhatók esetleg; „megdumálhatók” a külföldön élő testvéreink vagy egyik, vagy másik anyaországbeli erők, személyek által. Ha csak tisztelegni akarunk a távozni kényszerült magyarok előtt, nem volna-e szerencsésebb másként kinyilvánítanunk megbecsülésünket, mint a szavazati joggal? Egyébként is a különleges státust elfogadják-e majd az EU-s csatlakozásunkkor? Ugyanis ott nem a témát fölvető bátorságunkat nézik majd, hanem a jogharmonizációt.

Mindenesetre biztató jelnek tarthatjuk a magyar-magyar közeledést, mert halványíthatja nemzeti arcvonásaink közül a rosszat, a civakodót, segítheti tehát az egységesebb nemzet kialakulását, a minden területen történő együttműködést (oktatás, munkavállalás, régiók fejlesztése stb.), amit a MÁÉRT a jövőért tesz.

1999. november 18.

Rasszizmus? Ugyan!

Néhány éve egy Magyarországról származó amerikai szenátor kicsiny hazánkban járva megállapította, hogy itt még mindig van zsidógyűlölet, és nyomatékokat adván „tapasztalatának”, az amerikai szenátusban – néhányan voltak jelen, meg a sajtó – beszámolt magyarországi élményeiről. Ha nem is akadályozta meg NATO-tagságunkat, hírünket se rontotta le a világban jóvátehetetlen mértékben, nem használt. Európának ezen a részén egyedül nálunk érezhetik jól vagy rosszul magukat a holocaustot elszenvedő túlélők és utódaik, mert egészen egyszerűen Magyarországon vannak a

legtöbben. A többi országban irtották, kiűldözték őket nagy számban. Tisztességes egyenjogúsító (emancipáció) törvény is egyedül nálunk született még Eötvös József idején. Divat a szomszéd országokban Horthyt a legfőbb rosszként emlegetni a sovinizmus dolgában. Érthető, hiszen a trianoni területvesztés valamilyen orvoslását neki kellett fölvállalnia. Hadd ne kelljen már román szemmel néznom a kormányzót, de ne is ájuljak el tőle, államfői, politikusi balfácánságát fölidézve (pl. a kiugrási kísérlet – a II. világháborúból – gyermekeset, Hitler általi bemószerolása stb.). Ne kelljen Bárdossyt és a csendőrséget se szeretnem, ha hidegvérrel a helyszínen lőtték le a háborút megalégtelt szökött bakákat. Hadd higgyek azonban azoknak a zsidóknak, akik Horthy újratemetésén koszorúval tisztelegtek, mert el kellett ismerniük: a kormányzó szándékosan késleltette a deportálásukat Magyarországon. Ha önmagát föl is áldozta volna e nemes célért – azaz a holocaust megakadályozásáért –, Hitlernek nem lett volna elegendő ellenérték; embertelen céljai megvalósításától nem állt volna el.

Ma már jobbról-balról tüntetnek ez ügyben. Az oldalakat, lábakat emlegetve – amelyekkel belépünk valamely pártba – mindig Alekszej Tolsztoj Első Péter című regénye jut eszembe, amelyből olyan mulatságos eset is olvasható, hogy a katonák lábára szénát és szalmát kötöttek, hogy alakizás közben ne tévesszék az oldalukat. Azt már én teszem hozzá, hogy a szénát megették a lovak, majd rápottyantották a szalmára. Így egységesült a két oldal szimbóluma.

Nehéz belátni, miért van szükség minden percben ellenségképet faragni, úgy állítani be a dolgokat, mintha a mai magyar társadalomnak a három legfontosabb kérdése között a rasszizmus volna az egyik, talán a legfőbb. Ha nincs fajgyűlölet, felelőtlenség úgy beállítani a helyzetet, mintha volna; ha pedig van, akkor felelőtlenség elmulasztani megbüntetését az uszítóknak. Arra viszont vigyázzunk: ne lehessen önkényesen, úri kedv alapján megbélyegezni bárkit is a rasszizmussal, ha annak esze ágába sincs még foglalkozni sem a fajgyűlölettel, csupán véleményt formál az etnikum és a társadalom viszonyáról, a zsidóság érthető érzékenységről.

Hamarabb behegednének a sebek, ha minduntalan nem tépnék föl személyek, médiumok. Akik bántják, gyalázzák a kisebbségeket – ha lehet ide sorolni őket –, azokat citálják bíróság elé, vannak

törvényeink az ilyen esetekre. A többi megnyilvánulást ellenségképfaragására használni nem bölcs, egyenesen öngól.

A farkast kiáltó pásztor gyerek magára maradt harmadjára, mert az előző két riasztása alkalmával csak megvizsgálni akarta, jönnek-e segíteni az emberek elkergetni a veszedelmet. Az is megemlíthető, hogy egy magasabb fekvésű hangon, nagyobb erővel mondott hír semleges tartalom esetén is idegesítő egy idő után. A végén tényleg szembenállás lesz az eredmény, ha mindig lebegtetjük a témát. Legyünk éberek, de ne reagáljunk mindenre, verébre ne lőjünk ágyúval.

Egy picit mindig másképpen fog véleményt formálni a holocaustról az, aki kimaradt belőle, hiába próbálnánk egyeztetni ebbéli értékelésünket a múltról, jelenről. Előre kellene talán néznünk, azokat a lehetőségeket keresnünk, amelyek mindnyájunknak – kisebbségnek, többségnek – elhozzák a társadalmi megbékélést, mert anélkül jövőt, harmadik évezredet nehéz elképzelnünk is. Ha a pártok a megbékélés irányába vinnék az országot, mind szeretném, akár fehér, akár vörös színben tündökölnének, akár a jobbja, akár a szíve felől ülnének államalapító szent királyunknak, akinek e tárgykörben is volt máig ható üzenete: fogadd be az idegent... Annak viszont kötelessége e sokat szenvedett hazát teljes erejével szolgálnia. Rasszizmus ez? Ugyan!

1999. december 2.

Ahol Noé is elakadt

Jószerevel nem is tudni, hogy a Kaukázus vidékén élő – különösen a déli lejtőn – népek valójában ázsiaiak vagy európaiak, hiszen történelmünk, önmeghatározásuk ide is, oda is sorolhatja őket. Mitológiájával akár a Szentföld folytatása is lehetne, mert Noé ott kapott léket, egy másik legenda szerint Prométheuszt ott kötötték ki a tűzlopás miatt, hogy naponta kitépjék a máját a keselyűk. Igaz, újra kinőtt, a bárka elkorhadt, de a legenda máig él azon a tájon éppúgy, mint az Északról jöttek utálása, gyűlölése (az örményeknek déli

szomszédaik, a törökök sem tetszenek, mert igen precízek akartak lenni az Ararát alatt élő nép irtásában).

Az orosz cárok gyakran vezettek megtorló hadjáratokat a kaukázusi népek ellen, mert mindegyikük banditának tűnt az oroszok szemében – kivéve, mivel Dzsugasvili (Sztálin) a grúzoktól az egész Szovjetunió feje lett –, ezért szárnypróbálgatás, ujjgyakorlatképpen lerohanták a kis népeket, kifosztották őket, majd a cár rendjeleket, kitüntetésekét osztogatott. Aki nem tetszett Oroszországban, azt oda száműzték (Puskin is raboskodott ott). Nem volt tehát egy kies vidék, bár lebilincselő a hely természeti szépsége, de a történelme... Csak nem Prométheuszt jártak kiszabadítani a csapatok? Máig sem találták meg a mondabeli rossz fiúk az emberiség jótevőjét, hiszen újra ott vannak megsemmisíteni a terroristákat, akik kínozzák, csonkítják, baltával lefejezik – láttuk a televízióban – foglyaikat. A magyar szeretetszolgálatosok tudnának mesélni a banditák rémtetteiről.

Ha csak őket cserkészné be a mostani orosz sereg, talán a karácsonyi énekbe is belefoglalná nevüket a hálás keresztény világ, de a sok évszázados reflex működésbe lépett és úgy tűnik, pusztulniuk kell az ártatlanoknak is, mert annyira hasonlíthatnak az oroszok szemében a banditákra. A második világháború idején, után a magyarok sorsa is vagon kérdésévé egyszerűsödött. Mivel nem volt elég, csak a málenkij robotra szereztek, meg a műkincsek kiszállítására (lásd a sárospataki könyvtárat és más képtárakat, múzeumokat). Az '56-os forradalmunk idején is sokat kivittek a magyarból, mert „banditák” voltak, másokat helyben lövettek le, akasztottak föl. Elvégre rendnek kell lennie a világban, legalábbis ott, ahol ők az urak.

Az akkori „rendteremtésükbe” Amerika nem avatkozott be, ezért nyugodtan jöttek tankjaikkal, most meg a csecseneket látogatják meg. Az afganisztáni traumát talán már kiheverték, mernek vállalkozni egy kb. milliós népességű országocska megleckéztetésére. A nagy testvér, a volt Jugoszlávia büszke vezére is hasonlóképpen tett földönfutóvá népeket, rombolta le falvaikat, városaikat. Egyre erősebb a hang, ami fékezni akarná a „hős” orosz csapatokat, de Európa ezek szerint messze esik, Amerika még távolabb. Egy-egy erkölcsi tétel hiába hangzana viharként, más ott az értékrend. Azt csak a nagy kínai testvér ismeri el, amit viszonzásul az orosz elnök kitüntetéssel nyugtáz. Hogy a tolmács mellére tűzte volna? Az is megérdemli.

Katonái talán jobban látják, ki a bandita, ki nem, de egyformán lőnek erre is, arra is.

Ha mindenkit kiirtanának, talán egy-két bandita is köztük volna, de azok épp azért rossz fiúk, mert rejtőzni is tudnak. Befogadják őket a muzulmán testvérek. Az oroszoknak nem illik ekkora munkába fogniuk, hiszen a népirtás mégis fasisztoid cselekedet. A magyarok nem tudták megakadályozni '44-ben a deportálást, azóta is az akkori legalja magyarok tettei alapján akarnak sokan megítélni bennünket. És az oroszokra ki fog átkot szórni? Akik jogosultak rá, megtehetik-e? Egyáltalán elhallatszik-e a hangjuk Európáig? Az 50-60 ezres alakuló európai hadtest ha együtt volna se vetnék be a világhatalmi tényező ellen.

Jó nekünk, csak autótolvaj, drogkereskedő, gyilkos, pénzbehajtó külföldieket kell hajkurászunk, akiket időnként sikerül is elfognia rendőreinknek, máskor elengednie, hogy a csecsenföldi állapotokhoz képest csak a játék kergetőzés érdekesebb legyen. De mi biztosan Európában vagyunk, és itt másak a szabályok, csupán a banditákból jó volna a sokkal kevesebb, mert mi is megfeneklünk, mint Noé bárkája.

1999. december 16.

Környezetvédelmi anziksz

Mindig is a szűkebb és tágabb környezetünkkel volt baj. Mi magunk még megvolnánk, hiszen soha nem látott egységben vezényli két miniszterünk a vidékfejlesztést, a mezőgazdaságot, a kis- és nagygazdákat, a környezetvédelmet, a különböző bizottságokat, amelyek vizsgálják, ki mennyit nyúlt le például a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóságon vagy a Vízgazdálkodási Társulásnál a belvízvédelmi csatornák tisztítására adott milliókból, vagy hány hektár földet vásárolt vissza a világörökség részévé vált Hortobágnak Aradi Csaba a termelőszövetkezetektől. Földön, vízen, levegőben, tehát a környezetünk három öselemében rendnek kell lennie. A légügyet már megtisztították a meny közreműködésével, a súlyrekordos vízidisznókat zömmel levágták, a föld tulajdonlása körüli hibát kijavítják, a belvizet elvezetik, mert a belügy, igazságügy is beszállt a

csatornatisztítás pénzének keresésébe, csupán a negyedik dimenzió, környezet tartogat még feladatokat, a társadalom, annak is csak egy kicsi, ám legfontosabb része: a kisközgazdasági-minisztériumok és a Zöld Sasok.

Az államtitkárok révén belülről is gyönyörködött eddig a kisközgazdasági-minisztériumokban a Fidesz, bár kevés öröme maradt (Wachsler Tamás, a HM-ben), mert Medgyesy Balázs lapátra került a „Pepó-művek”-ben és kitették a tágabb környezetbe. Hogy a miniszterelnök ingyen adta volna be a derekát – előbb nem fogadta el az államtitkár lemond(at)ását, de 2000. január 6-án mégis engedett a kisközpénzes nagy nyomásának –, nem hihető könnyen. Lehet, hogy halkabb lesz a bíráló és az ÁPV felosztatását követelő hang Bábolna elvesztése miatt (a kisközpénzes úgy élnek meg a jelek szerint, mintha elvesztették volna). Mindegy, ezt követően a miniszter kvalitásaihoz közelebbi államtitkárt fognak kinevezetni a környezetvédelmi tárcánál. Kisebb képességekkel igen nehéz lenne például belátni, miért éppen a Fradi környezetének védelme fontosabb legalább 53 millió forint erejéig, mint mondjuk a gólyafészkek kialakítása. Egyébként a gólyák nem hoznak elég kisbabát, a Zöld Sasok pedig nemzeti büszkeségeink. Hogy nem szárnyalnak magasan? Lúdtalpasok? Rossz a környezetük, azért kell előbb azt javítani.

Nehéz volna összeszámolni, mennyire volna valójában szükség rendbe hozni az Üllői úti pálya környezetében a társadalmi – szurkolói – erkölcsöt, hogy jó közérzet, hangulat alakulna ki a normális nézők körében, ha rászánják magukat egy meccsre. Azt hiszem, az a rongyos 53 millió csak jelképes összeg azzal összevetve, hogy mekkora az utcán, az épületekben és a pályán a kár, amikor kinyilvánítják hűségüket a huligánok a Fradihoz. A minisztériumok között mért ne lenne szolidaritás, különösen ha ország-világ, no meg a koalíciós partner nem akarja elismerni a legcsillogóbb elméjű minisztert, hovatovább a minisztériumok megméréstésekor a leváltásában volt biztos a környezet, az ország. És tessék! A koalíciós partner embere kénytelen távozni. Pedig rájár a rúd a kisközgazdasági minisztériumokra. A HM meg a járvány... Mégis tartják hadállásaikat.

Az efféle erőpróbáikból állt eddig a közös kormányzás. Ha képeslapot küldenének valahova, amelyiken az utóbbi másfél év országképe volna, akkor a két pártelnök portréja lenne rajta néhány dicsekvő és arrogáns szóval, meg a benzin adótartalmának

stájgerolásáról számadat. Sokkal jobb forrást nem találtak még ki, amiből annyi mindenre – például a státuszsimbólummá emelkedett FTC-re is – futja. Ha még várnak egy kicsit a képeslap feladásával, az a szöveg is olvasható lesz rajta, hogy „az állam(fő) én vagyok”. Hogy ez mennyibe kerül a Fidesznek, hogy ne következzenek be és mennyibe az országnak, ha mégis megvalósul a nagy álom, csak a jövőbe látók tudnák megmondani. István óta volt mindenféle uralkodó, fejedelem, kormányzó, elnök, majdsak besorolja őt is a környezet (ország-világ) valahova, vele együtt Magyarországot is. Csak úgy ne járjunk, mint a sportminiszterrel, aki erősnek mutatkozott a leváltásokban, kijelentésekben, majd másnak adták a futballbajnokság európai rendezési jogát anélkül, hogy jellemezték volna az „erős” minisztert”.

Így vagyunk ezzel a környezettel, de engem nem az boldogít elsősorban, milyen innen a kilátás, hanem az aggaszt, hogy honnan és hogyan nézünk ki.

2000. január 13.

Ne áltassuk magunkat!

A '98-as választás előtti beszélgetések alkalmával városunk egyik párt korifeusát megkérdeztem, van-e elképzelésük, programjuk a kisebbségekkel, az etnikummal kapcsolatos problémák megoldására. Férfiasan bevallotta, hogy nincs. Nem volt a korábbi hatalmaknak sem, az „átkosban” sem. Az adóból elkülönítettek évről évre – egyre nagyobb – összeget, amit majd kiosztottak. Ma sincs másképp, azaz történt egy erőteljes kísérlet a mostani kormány részéről, hogy iskolába járáshoz kötik a családi pótlék folyósítását más néven, továbbá – látva a tavalyi nagy árvíz idején, hogyan álltak a gátakon – közmunkákra fordítanak nagyobb összegeket. Van ebben valami sorsszerű, hogy nehezen, talán sehogy sem lehet végigvinni, mert egyesek nagy hangon emberi jogokról kezdenek beszélni, meg fajgyűlöletről, ha munkáról is szó esik. Nyugaton meg felerősítik a hangokat és Európára éretleneknek fognak minősíteni bennünket.

Belgiumban, az Európai-házban mutatkozott be Magyarország nem is olyan régen. A száz tagú zenekart meglátva – a szervező

mesélte a rádióban – repülőre akarták pakolni az egész kulturális küldöttséget és visszairányítani Budapestre. Végül jól sikerült az előadás, kiállítás, de mutatja az eset a nyugatiak viszonyát a kérdéskörhöz és az egész Magyarországhoz, sőt Szlovákiához is (a finnek vízumkényszere).

Január 12-i hír a roma önkormányzatok gazdálkodásáról: a rendelkezésre álló összegeket segélynek használták föl. Ugyanezen a napon lehetett olvasni, hogy a múlt évben szült 11 éves leányanya újra terhes. Az apa képzetlen, nem kap munkát, fűtésre már nem szerezhet fát könnyen az erdőből, mert védik Zemplén erdőit. A „régí” és az új gyerek emberhez méltatlan körülmények közé csöppen. Hogy fognak ők – és az utánuk jövő testvérek – olyan viszonyok között a társadalom hasznos polgárává fölnevelődni? Nekik nincs joguk normális viszonyok közé születni? Ezt nem lehet számon kérni a szülőktől? Ez is alapvető emberi jog, amit a szüleiktől kell megkapnia a gyerekeknek, mint azt az oltalmat is, hogy ne váljon anyává, apává gyermekként még akkor se, ha nemileg már képes a fogantatásra, mert társadalmilag, az egyetemes erkölcsi normák szerint elítélendő. A másság miatt nem lehet egy másik törvényt kidolgozni, de helytelen elnézően alkalmazni a meglévőt is.

Egyre több a probléma, de nincs átfogó rendezési elképzelés. A társadalomban egy késleltetett robbanószerkezet a meg nem oldott kérdés, ami nemcsak azt a – hozzá képest elhanyagolható – ügyet teszi lényegtelenné, hogy akkor, nemsokára ki lesz hatalmon, hanem az egész társadalmat megrendítheti. Néhány éve lövöldözés, áram kerítésbe vezetése, gyújtogatás, gyilkosságok történtek.

Karácsony előtt itt járt egy amerikai főzsaru, aki elcsodálkozott azon, hogy a mi rendőrségünk meg se számolhatja, milyen társadalmi csoporthoz tartoznak a bűnelkövetők. Ott törekszenek arra, hogy saját köreikből kikerülő rendőrök foglalkozzanak a különböző etnikumokkal ezen a területen, mert jobban értik saját fajtájukat. Ott arra se számíthatnak, hogy az egészséges, munkaképes emberek ellenszolgáltatás nélkül kapnak segélyt. Közmunkát kell érte végezniük. Természetesen joguk van elutasítani, de akkor nem kapnak egy lyukas pennyt se. Hágában sem ítélik meg nekik.

A párhuzam nem lehet teljes, de az eredmény lenyűgöző: egy-két év alatt 40 százalékkal csökkent a bűnözés (lám, a munka és a bűn összefüggése!). Nálunk valami bután megfogalmazott és íratlan

törvényként alkalmazott szabály szerint nem beszélnek a politikusok az egyre inkább lemaradó, az elemi emberi normák megtartására is képtelenné váló társadalmi rétegről, akiknek segíteni is nehéz, mert mást igényelnek a többségtől, mint amit az adni tud vagy akar. Amit végül kapnak, az nem elég soha, ellenértékként megtanulják jogaikat, kifejtik másságukat.

Hallottam a televízióban egy embert a romák közül, aki azt mondta, hogy a magyarok mindig kizsákmányolták őket. Ez egy új dimenziója a többség-kisebbség viszonyának, amihez nem kell különösebb szimbólumfejtő képesség, hogy megállapítsuk: a helyzet immár téveszmékkal is romlott, amely eset azért veszélyes, mert igazként élik meg. Pedig itt csak egy igazság van: nem foglalkoznak a problémával azok, akiknek feladatuk volna, holott egyre akutabbá válva a kérdés olyan helyen tör majd utat magának, ahol a társadalom lábára gázol.

2000. február 3.

Alapműveletek

Bizonyára emlékeznek a kedves Olvasók közül sokan az egyik főrabbi rovásunkra tett szellemes megjegyzésére, ami annak ellenére érdekes volt, hogy nem egészen úgy áll a dolog: „Ha azt a részt kivonnánk a magyar kultúrából, amit a zsidók adtak hozzá, nem maradna más, mint a fütyülős barack meg a búgatyá.” Néhány évvel ezelőtt méltán keltett nagy vihart e mondatával, amellyel „kifocizta” magát nemcsak a szívükből, hanem a magas állásából is.

Azóta gyakran eszembe jut. Olyankor védekezésképpen fölidézem magamban István királyunktól Eötvös Józsefig, tőle Németh Lászlón át Móricz Zsigmondig a vélhetően nem zsidó származású nagyjainkat, majd képtelen módon összeadni próbálom az értéküket. Ehhez viszonyítok egy másik értéksort, de sehogy nem tudok ráállni, hogy kivonjam az előbbiből, például Kiss József, Radnóti, Örkény, Neumann János és a többiek alkotta sort. Az már szellemi és erkölcsi skizofrénia vagy perverzió volna.

Az egyik tiszaujvárosi polgár nyomatékot akarván adni kisebbséget védő álláspontjának – nem támadta senki –, hát elmondta, hogy ő cigány és zsidó egyszerre. Elgondolkodtató ez a bizonyosság, mert – bár valamilyen módon jelen voltam – én nem tudom magamról, milyen vér csörgedez ereimben. Mondtam is neki, hogy lehet, vérben én is az vagyok, csak nem tudok róla, de fontosabb, minek vallja magát az ember, miként él e hazában, világban. A többi a fajelmélethez tartozó fecsegés, vagy a nemzeti érzés kóros elburjánzása.

A rabbi szavai azóta munkálnak bennem: hol sértve érzem magam, hol bosszankodom, máskor meg nevetek rajta, de jobban meggondolva mégis használható sok minden megmérésére, összehasonlítására képletként, alapműveletül. Anélkül, hogy javasolnám az efféle kivonások nekibuzdult gyakorlását, érdemes talán eljátszani a gondolattal, mi volna, ha társadalmunkban mégis elvégeznénk az alapműveleteket a következőkre vonatkozóan: a nemzeti össztermékből kivonnánk azok teljesítményét, akiket nem fizetnek meg munkájuk értékének arányában; a gyerekek számából levonnánk a nem örömmre születetteket és hozzáadnánk az abortuszok számát; a nemzeti össztermékből kivonnánk a fekete gazdaság eredményét és hozzáadnánk, amit levonnak belőle a rossz gazdasági döntések; ha a hatalom gyakorlásából kirekesztettek tehetségét hozzáadhatnánk a hatalmat gyakorlók akarnokságának erejéhez; ha azok között osztanánk el a megtermelt javakat, akik munkájukkal megérdemelnék; ha a nyugdíjasok évtizedekig befizetett összegeiből és annak hozadékából levonnák a nyugdíjként kifizetett összeget, majd a maradékot visszaadnák nekik, vagy ha érdemtelenül jutott nagy nyugdíjhoz, levonnák a különbséget; ha a mezőgazdasági termékek árára fölöslegesen rátett összeget a termelőknek adnák vissza; ha a privatizáció kapcsán és a közbeszerzési törvény megkerülésével szerzett csúszópénzeket munkahely-teremtésre fordítanák; ha a honvédségünk sorozatos létszám kivonása az ereje megszorzásával járna; ha a környező országokban és nálunk is kivonnák a forgalomból a környezetet károsító technológiákat, üzemeket; ha mindnyájunkból a rosszat és a betegséget volna mód kivonni, már csak egy fontos feladat maradna: a pártok tetteiből kivonni mindazt, amit egymás ellen követnek el. Akkor megláthatnánk, melyikük tud a másik lejárátásán túl mást is tenni,

például országot építeni. Sokan fölkiáltanak ez alapművelet elvégzésekor: csupasz a király vagy kicsoda!

2000. március 23.

Újkori izsákok

Az ókorban Ábrahám és Sára fia volt a Biblia tanúsága szerint az első Izsák, akit hitének megvallása, bizonyítása céljából apja fel akart áldozni istenének, bizonyítván erős vonzódását urához. Az ókori emberközpontú szemlélet nem engedte, hogy Ábrahám használja a nagy kést, hanem hamarabb megmondta az Úr neki, hogy rendben van, látom mindenre elszánt voltodat hitedért, most már hagyj békét fiadnak, hadd éljen. Ábrahám hallgatott a parancsra, leballagott fiával a Mória-hegyről. A megmenekült fiúból pátriárka lett, Jákob és Ézsau apja.

A mai korban is élnek – egy darabig – Izsákok, de a vallási fanatizmus túltesz Ábrahám hitén: nem állítja meg a kést a gyerek teste fölött az isteni parancs. Lesújt többször is a megbomlott agyú apa, mert valami szekta hittétele szerint „nagyot” kellett alkotnia. Hát a legkedvesebbet, gyermekét föláldozta az a flúgos magyar valami mániákus hit oltárán. Bennünket, legfőképpen pedig családját abban a bizonytalanságban hagyta, hogy a hitéről és a diliségről gondolkodjanak el sírva a hozzátartozók, nekünk pedig beindítják az agyunkat valami célra vezető gondolat kitalálására az ügyben.

Ha meghatározni akarjuk az esetet, akkor nem mondhatjuk másnak, mint fanatizmusnak, ami mögött valami elvakult hit, beteges – ez a legfőbb vonása – hajlam áll. Hogy megtörténjék a tragédia, nem kell más, mint „elhivatottan”, hit szerint cselekedni. Föl van mentve az egyén, mert belső, sőt felső parancsra cselekedett. Itt van a nagy veszély. Mániákusok, meghülyítettek cselekszenek és úgy érzik, tetteikért nem felelnek, mert a magasságos atyaúristennek tetsző, amit végül ők hitükért elkövetnek.

Dél- Amerikában két évtizede, a napokban Ugandában százak pusztultak el, hiszen a parancs úgy szólt. Tömeges öngyilkosság, mészárlás a vége a fene nagy hitnek, ha már a vagyonukat is ráírták

a szektára. Felvetődik a hit és demokrácia összefüggése ilyenkor, vagyis az: szabad-e engedni, hogy bárki olyan hülye maradjon, hogy veszélyeztesse környezete életét. Szabad-e egyáltalán a magyar szülőket a kétségbeesésbe kergetni a gyerekekre vadászó szekták működésének engedélyezésével? Ne ebben a rettenetes engedékenységekben merüljön már ki a jogállamiságunk, amely során a hatóságok meg se nézik, mi folyik a főváros határában, holott az elhagyott szülők sírnak az elbolondított gyerekeik után, a szekta pedig sértetlen marad, mert mi jogállam vagyunk. Nehogy már a flúgos osztrák hülyesége érvényesüljön Magyarországon!

A pápa mostanában sorozatban igyekszik kiengesztelni azokat, akiknek kárt okoztak az elmúlt évszázadokban a katolikusok. A vakbuzgóság kártételét tehát elismerte, tisztelet érte, de miért engedjük rá a különböző ködös agyú vallási csoportokat a magyarságra?! Az érzelmekkel játszik az, aki kenyeret, munkát nem tud, nem is akar adni a tömegeknek, hanem valami hamis tudat mákonyával önti nyakon, amelytől megvadulva kivetkőzik emberi mivoltából a médium. Az ilyen megdolgozott agyú szerencsétlennek az anyját is eltétethetik láb alól, mert egy határon túl sem érzelmeinek, sem tudatának, sem akaratának nem ura az ember.

Gondoljanak a múlt héten megölt gyerekekre és a sajátjukra, majd döntsék el, kire bízzák, mitől, kitől védik meg. Nemcsak a kutya öl ma már, hanem a vakbuzgóság is, a szélsőségesség, amelyből van elég, sőt sok is ebben a kis hazában.

2000. március 30.

A győzelem napjai

Háborúkra érve a győzelmet kétféle ország létezik: győztes és vesztes. Döntetlen még a kívülállókra nézvést sincs, mert vagy nyernek az „üzletlen” (lásd Svájc a náci bankbetétekkel), vagy veszítenek (piacot, gazdasági lehetőségeket stb.). Mi mindkét világháborúban a vesztes oldalán hallgattuk és szenvedtük végig a békediktátumot (Trianon, Podzdam). A II. világháború csehszlovák szerzeménye tőlünk nemcsak a több tízezer kiüldözött, meggyilkolt

magyar ingósága, vagyona, hanem három falu Pozsony alatt, hogy védhetőbb legyen az az „ősi csehszlovák” város.

Szerbiában – helyesebben Jugoszláviában – legalább negyvenötezer magyart tettek el láb alól, mert nagyon haragudtak ránk Titóék; Ukrajnában málenkij robotra vitték a férfi lakosság munkaképes részét, de nőket is; Romániában már a 20-as években megkezdték és máig folytatják – ha „kulturáltabb” módszerekkel is – a beolvasztást, a történelem meghamisítását; Ausztriának is az ölébe hullott egy jókora terület az I. világháború eredményéül a birodalom elvesztése egyféle ellensúlyozásául. Nekünk csak későbbre maradt egy-két győzelem: Sopron hozzánk akart tartozni; kivívtuk a világ elismerését szovjetellenességünkkel (1956), meg tudtunk maradni az óriási veszteségeink ellenére (a II. világháború 45 %-osan elpusztította az országot).

A németeken kívül csak Magyarország fizetett jóvátételt. Az idősebbek ismerhetik a beszolgáltatás intézményét, a padlássöprés központi technikáját, a zúgolódók bebörtönzését, megveretését, megaláztatását. Kérdezhetik, miért tartottunk a németekkel? Lehetett volna-e nem velük tartanunk? A csehszlovákiai bevonulásunkat (1968) megtagadhattuk volna-e? A nagyhatalmak nem sokat törődnek lelki, erkölcsi fenntartásainkkal. Ugyanolyan bűn volt elszakítani Magyarországtól magyarok lakta (többségben) területeket, mint háborút folytatni visszaszerzésükért. Az emberiség eddigi szokása viszont a hitszegőknek kedvez inkább, mintsem az egyezséget megtartóknak.

Számunkra így a győzelem napja mindig tudathasadást idézett elő. Miben győztünk: megbukott az egyik népiértő, fajgyűlölő hatalom, a hitleri Németország. Ez remek, éljen a győztesek hada! A mi formánk már olyan, hogy a cseberből a vederbe estünk: a Szovjetunió ölelt keblére, akinek volt Sztálinja, Beriája, Gulágja, Norilszkje meg olthatatlan hatalomvágya és több millió áldozata a háború előtt és után, akiket nemcsak Sztálin öletett meg. Hogy hol vannak a dokumentumok? Elzárva, elégetve, itt-ott föltárva. A győztesnek mindig igaza van, ez is egy szokástörvény.

A győzelem napján örülök, hogy az egyik ronda hatalom megsemmisült, de arról is megemlékezem: megszűnt azóta a Szovjetunió is. Éljen, éljen az igazságos sors! Elsősorban azonban apám és katonatársai jutnak eszembe, akiket a németek ütközőként

tartottak maguk előtt, és Mosonmagyaróvárig űzték a szovjetek, majd onnan gyalog, marhavagonban szinte ugyanoda vitték vissza, ahonnan futni kényszerültek: a Don-kanyarig. Kevesen ők is győztek a halál fölött negyven kilóra lefogyottan. E „harc tetről” azonban még a szomszédnak sem mert beszélni, Hazaengedésekor (1947) megtiltották.

A győzelem napján így sajátos módon az áldozatokra emlékezem, az elesettekre, a kivégzettekre, a gázkamrákban tereltekre, az itthon maradt asszonyokra, akik hőiesen, szinte a semmiből fenntartották a családot, anyámra, aki sírva szedte össze a beszolgáltatásra a tojást, a fél disznót és a vetőmagnak eltett búzáat. Rákosi teljesítette, sőt túlteljesítette a beadást, a jóvátételt. Az én és a mi igazi kárpótlásunk a béke és a lehetőség szabadon, önállóan élni. Megadtuk az árát, megérdemeljük. Le a háborúval, éljen a béke, de ne csak a nemzetek között, hanem hazánk és házon belül is!

2000. május 11.

Toposzaink

Ez a görög eredetű fogalom irodalomra, népre, nemzetre egyaránt használható. Jellemző képet, sajátosságot jelent, amely vagy csak állítólagos, vagy valóságos. Angliára mondjuk: ködös Albion; a németek a precízek, jó szervezők; a skótok spórolósak stb. Magunkra olyan jegyeket kerestem, amelyeket a víz se mos le rólunk, bármilyen előjelű is legyen a kialakult kép. Előbb a pozitív állításokat kellene sorolnom, de inkább fordítva teszem, hogy a jó legyen desszert a keserű leves után.

Sok bajunk eredetét Trianonban látjuk (1920. június 4-én írták alá a békediktátumot). Lehet benne valami, hiszen úgy megosztották a magyarságot, hogy azóta se találunk egymásra, néha még magunkra sem. A Magyarok Világszövetsége szemléletes példát mutatott erre az elmúlt hetekben. A civakodó nemzet toposzt kiérdemeljük mindazoktól, akik egyáltalán méltatnak figyelemre bennünket. Hol van a pénz, költségvetés, program mi legyen, főnök ki legyen stb. A mértékadó elnökségi tagok fagyasztják státuszukat, mert határrevíziót

hallanak ki a régi elnökhelyettes és az új elnök (ugyanaz, Erdélyből jött) programjából. A Felvidék haragszik, a magyar kormány most latolgatja, hogyan adja tudtára az új elnöknek és körének, hogy nagyon nem tetszik a győzelme; a nyugatiak sem repesnek, de a lobbizás ezt hozta. Az MVSz-t politikai számítások eszközévé teszik, legalábbis ezt verik egymás fejéhez. Aki pártokat emleget, az tudja, hogy csúnyát mond ebben a kérdésben (is). Így csak kiegészül, új színnel gazdagodik a civakodás, ami a tiszteletbeli elnök és az RMDSz politikusai között is zajlik.

Lassan már címerünkbe is kívánczik az olajmaffia a robbantgatásokkal, kivégzésekkel, mint a brókerek és a bankok, kárpótlási jegyek kufárjai, csalói a befogott szemű, fülű, szájú bűnüldözőkkel a hátukban. Manapság nem kell sok egy gyilkossághoz. Elég, ha engedély nélkül nyomkodja valaki a másik mobilját, Igaz, ők gyerekek még, de meg kell leckéztetni érte, mert bosszantott. Gyerek gyereket öl, ejt teherbe, közben mélyponton a demográfiai hullám, zeniten a gyermekbűnözés.

Egy markáns vonás lehet a képünkön a kétfelé szakadt ország: Dunántúl-Alföld, szegény-gazdag, tisztességgel élők-bűnözők. Homo Homini lupus – mondja a latin (az ember embernek farkasa). Nincs béke a kormány és a nem kormánypárti önkormányzatok között sem (lásd a fővárost és az árvízi hozzájárulások központilag megállapított összegeit). Mit tettél velünk, Trianon? Vagy mi már előregyártottan ilyenek vagyunk? Szent István se győzte kiirtani a visszahúzókat, a pogánynak maradni akarókat. Ady „Cigánynépek langy szívű sihederje” jelzővel illette magát és a magyarságot, és kérte Istent, ne hagyjon egy percnyi békességet se, mert akkor végünk. (Nekünk Mohács kell)

Vannak még címerre kívánczó alakok, akik olyan helyeken „árulkodnak” Magyarországra, ahol fontos a megítélésünk. Legtöbbször az antiszemitizmust emlegetik, meg a kisebbségi jogok vérig sértését (olyat még nem hallhattunk vissza, hogy kötelességeket is megfogalmaztak volna a kisebbség számára). Nekünk tényleg Mohács kell.

Vannak azonban kedves vonások is hazánk ábrázatán. Ilyen az, hogy már ezer éve meg tudtunk maradni, sőt látványos gazdasági fejlődés indult, amelyet minden párt elkönnyelhet részben magának is. Alapvetően demokratikus a berendezkedésünk, ami elemi feltétele az

európai integrálódásunknak. Béke is van, a határok pedig egyre átjárhatóbbak. Nem a tologatásra, hanem a rádiózásra kell törekedni, ha jól akar valaki a magyarságnak.

Egyébként jól vagyunk... A bajokat leszámítva, köszönjük megvagyunk, de ha létünk minőségét is javítani akarnánk, akkor a tartozik-követel oldalakat egyensúlyba kell hozni, miként a jogokat és a kötelességeket is, mert újra kezd kialakulni, amit gyűlöltünk az átkosban: a primus inter pares állapota (első az egyenlők között). Egyesek – bár egyenlők vagyunk – egyenlőbbek, közelebb állnak a tűzhöz, vagy erősebbek, nagyobb a szájuk, agresszívebbek, mi meg tényleg langy szívűek vagyunk. Legyen e szív az új vonásunk, de ne írjuk rá a hófokot. Higgyék, hogy forró, a fejünk meg hideg.

2000. június 1.

Bárcsak megtagadhatnánk!

Ötven év talán elég a felejtéshez, de a tisztességes emlékezéshez kevés. Fél évszázada annak, hogy a hortobágyi hodályokat különös gonddal kezdték takarítani, bennük „férőhelyeket” kialakítani. Nem volna ez nagy hír, ha nem embereknek, hanem állatoknak csinálták volna, de oda várták a kitelepítetteket, összességében mintegy nyolcezer embert.

Volt, akit nagy szája miatt, volt akit politikai meggyőződése, mást pedig a tanácselnök vagy párttitkár szava juttatott oda családotul. Gondoljuk el: sok gyerek ott, a száműzetésben jött a világra. Rossz előjel rabnak születni. A mesés Hortobágy mégiscsak remek hely, de gyerekkori lélekkel a rabság földrajzi pontjához kötődni akkor is lesújtó, ha a szöcskék helyett manók, angyalok és más mesealakok népesítették volna be a szabadság látszatát, érzetét szimbolizáló nagy pusztát. Meggyalázták ezzel a magyar rónát, leginkább azonban a szerencsétlen embereket.

Mindnyájan éreztük már úgy, hogy rossz korban születünk, mert ilyen-olyan kortársaink nehezé teszik vagy el is lehetetlenítik az életünket. Mit szóljanak a hortobágyiak? És a recskiek? Ők is most emlékeznek vissza – akik még élnek, köztük Faludy György, a nagy

költő – a magyar Gulágra, az egykori aranybánya szomszédságában kialakított emberség-vesztőhelyre. Néhány éve a képernyőn mutatták az egykori foglyok csoportját, amint visszalátogattak szenvedéseik Kálváriájára. Nem volt bennük harag, csak csöndes szomorúság, mint akik azon töprengenek, hogyan juthatott idáig az emberiség, különösen a magyarság, amelytől mindig idegen volt – bár Keletről jött – a vadságnak ez az ázsiai formája. A kápókat is megszólaltatták abban a műsorban. Mit tudjanak mondani ilyen helyzetben? Parancsra tettek, meg aztán a körülményekhez képest „emberségesebbek” voltak, ahol tudtak, segítettek stb. Ehhez már csak az kell, hogy el is higgyük. A volt rabok nem foglaltak állást az ügyben. Mit kezdjenek a fél évszázados bűnnel, ha nem az övék? A büntudat gyötrelmeit nehéz átvállalni. Inkább megbocsátanak, bár nem felejtik el a válogatott kínzásokat, de a társak segítségét sem. Több halálra ítélttől hallottam már, hogy nem munkál bennük gyűlölet a hóhérukká szegődni akaró szovjet bérencek ellen.

A feledés jótékony homályába burkolja az egykor félt és pokolra kívánt arcokat. Egyfajta mentséget is talál, de legalább keres hóhérai, kápói, vallatói, megalázói számára: nem magyarok voltak a legrosszabbak, hanem szovjetek. Lehet igaz is, hiszen mindenütt ott voltak „tanácsadókként”, akiket tadóknak rövidített nyelvünk. De lehet-e mindent rájuk kenni? Aligha. Kutyaként várták a magyarok közül is sokan, hogy nemzettársaik elleni acsargásukért, dühödt ugatásukért dicsérjék meg őket, hiszen az elvárásokat is túlteljesítették.

Bárcsak megtagadhatnánk múltunk ezt a részét, de úgy látszik, világunk így kerek, hogy időnként nagy tömegben jön föl a szenny, mert tisztulni akar a föld a hóhéroktól, a hamis bíráktól, az idegen hatalmakat testvérei ellen kiszolgálóktól, az alja emberektől, meg a tömegre lövetőktől, a málenkij robotra lajstromot készítőktől, a hortobágyi hodályok és a recski tábor berendezőitől... Huszadik század! Szégyelld magad, mert mi nagyon lehajtjuk fejünket szomorúságunkban. Huszonegyedik század! Te meg tisztességesebben emlékezz majd a múltra, hogy meg ne ismétlődjenek az embertelenségek!

2000. szeptember 28.

Üldözöttekből üldözők

Ősi magyar harci csel volt, hogy menekülést színleltek, majd egy pillanat alatt rendezték soraikat, visszafordultak és megverték az üldözőket. Balassi is írt róluk: „...arcul reá térvén űzöt sokszor megvernek.” Eddig az APEH üldözöttei futottak (talán számláikat is eldobálva, mint a lovagok vértjeiket), de úgy látszik, rendezik soraikat és ellentámadásba mennek át. Igaz, nem közvetlenül a Hivatalt vették célba, hanem az igazság és becsület önkezek által fölkent bajnokát, és őt is a magyar igazság, azaz a hármasság miatt. Ennyi villája van, amit mindössze azért titkolt el a vagyonnyilatkozat alkalmával, hogy ne vonja magára a tolvajok figyelmét (máig nem tudom, az én nyéki „villám” – szoba-konyha és egy kis prэшáz – miért tette kíváncsivá a betörőket).

Visszatérve a három ingatlanra: az egyik szocialista, volt külügyminiszter, miniszterelnök a fiával közösen építtetett egy takaros házat, villát(?), és azt mindenképpen meg kellett vizsgálni, nem lopta-é. Ez utóbbi három eredete napnál világosabb, forrásvíznél tisztább, hiszen „sztárügyvéd és primadonna” tisztességes úton szerzett pénzekből a csikkzsebből kifizeti azt a rongyos x milliót. Különben is, az egész csak annak az összehangolt támadásnak a része, amit a pártja ellen elkövetnek. Miért éppen most vált fontossá Székelyt lefűlelni, ha már évekkel ezelőtt is tudtak viselt dolgairól? Ő is a pártnak gyűjtötte – első reflexből ezt mondta – a pénzt a „vidékfejlesztés”, azaz a csatornaépítés költségvetéséből. De hagyjuk a szennyvizes árkot a patkányoknak... Most meg ő... A pártot bántják, le akarják választani a FIDESZ-ről.

Nincs új a nap alatt. Régen, ha egy korrupt vagy/és buta párttitkárt megbíráltak, nem azt mondta, hogy az anyja szemit, hát nem rájöttek viselt dolgaimra?! Úgy védekezett, hogy a pártot bántják, amiért ő mindent megtesz, még azt is, amit nem kértek. Balzac mondta: „Franciaországban mindent a pénz mozgat, ezért mindenki lop. A szegény kevesebbet, a gazdag többet.” Erre csak azt tudom felelni: Magyarországon csak az a bűnös, akit elkapnak, egyébként a francia korai kapitalizmus lopás szelleme is bejárja az országot, nemcsak az onnan eredő, „polgár” szavunk. Ha valaki milliárdos, de

becsületes úton szerezte vagyonát, békén kell hagyni. Ha valaki a viskóját is lopott pénzből építette, el kell venni tőle. Itt csak az a bökkenő, hogy tisztességes úton nemigen juthatott senki milliárdokhoz, mert nem volt meg a gazdasági, jogi feltétele. Tehát hogy is van az a három – nem az Isten, a haza és a család –, a három a villa története?

Egy előrelátó befektető nem csupán ingatlanban utazik... Régi jó mondás: akinek vaj van a fején, ne menjen a napra. Mégis egy jó nap kellene, ami bejuttatja sugarát a sapka alá a vajhoz, a bankszámlákra is rávilágít, föltár minden bűnt. Az lenne igazán jó napja az országnak! Ez a nap azonban nem primadonnaként és nem is sztár ez-meg azként tűndökölné a magyar égen, hanem mindnyájunk napjaként, hogy lássék, kinek mi van a múltjában, jelenében, milyen eredetű pénzeket hagyta ujjlenyomatát. Úgy lesz kerek a világ, ha a fényt és az árnyékot is megtapasztalja mindenki, sokan ez utóbbit az arra kijelölt helyen, a hűvösön.

Nem tudni, hogy a konkrét ügyben mi lesz a fejlemény, de sejteni lehet, hogy csak akkor van esélye az üldözötteknek bármit is rábizonyítaniuk a perbe fogott személyiségre, ha csak akkora „sztárügyvéd” volt, mint amekkora miniszter lett, különben futhatják tovább az üldözöttek a számukra kijelölt utat, míg föl nem épül a negyedik villa.

2000. november 2.

Mindenkinek igaza van

A tapasztalt jogász minden szavát mohón issza a joggyakornok. Két ügyfél távozása után izgatottan kérdi az öreget: - Hogy lehet az, hogy mindkettőnek igazat adott, holott homlokegyenest eltérőt állítottak. Úgy tudtam eddig, hogy az igazság egy és oszthatatlan. – Fiatal barátom – mondta az öreg –, magának is igaza van.

Ha nem is sokra lehet menni az efféle igazsággal, annyi kiszüremlik belőle, hogy átmenetileg feszültséget lehet vele oldani, elkerülni a konfliktusokat. Itt fölöttébb hangsúlyos az átmenetileg, mert a langyos se ide, se oda vagy az ide is, oda is igazság osztása a

felül vagy a kívülálló, az előkelő idegen szerepét vállalja magára. A kényes esetekben igaza van, mindenki más, aki megtehetné, így állna hozzá, hogy az esetleges téves döntés következményeit ne kelljen vállalnia utólag.

Az élet komolyan teszi föl a kérdéseket. Elemi érdekelttségünk, hogy megtaláljuk az igazságot, mert legtöbbször tegnapi határidővel kell helyesen megoldásokat keresnünk a kialakult problémákra. Ha pedig jobbra-balra osztogatjuk elfogadó véleményünket, akkor a jó megoldások közelébe se jutunk.

Igaza van Orbán Vikornak, amikor „kekeckedik” a Nyugattal, mert eléggé el nem ítélnélhető módon többnyire kettős játékot űznek az uniós tagságunk kapcsán: egyrészt vállon veregetnek, hogy milyen remek Magyarország (a legvidámabb barakk után ma a legjobban felkészültek vagyunk az integrációra, másrészt egyre tolják ki a felvétel határidejét). Igaza van a Nyugatnak, amikor érzékelteti: jobbára a tagságra jelentkezőknek fontos, ők kéredezkednek, akkor meg mire való a fene nagy büszkeség.

Igazuk van a zámolyi romáknak, hogy megpumpolják a franciákat, hiszen ők mindig készek védelmükbe venni azokat, akik Magyarország ellenségeinek vallják magukat (lásd a románokat és a többieket Trianon kapcsán). Igazuk van abban is, hogy nem foglalkoznak holmi gyilkossági esettel, az ózdi román sajtótájékoztatóra való beengedésével, hiszen a szinte szabadsághősöknek kijáró nimbuszuk megcsorbulna, mert esetleg kiderülne eddigi állításaikról, hogy egészen másképp igazak a dolgok nálunk, mint ahogyan eddig előadták.

Hallani lehetett egy izraeli jószívű kamionosról, aki „idegenvezetőnek” szegődött hozzájuk Franciaországban. Újabban a szlovák és az orosz titkosszolgálatok ujjlenyomata is rajta van az ügyön. Igazuk van nekik is: a szlovák miért szeresse a magyart, aki mindig nyavalyog Trianon, a vízlépcső és a kisebbségi szlovák politika miatt, egyébként is miért jutna be Magyarország hamarabb az Unióba is, mint ők. Az oroszok megmondták előre: nem értenek egyet hazánk nyugathoz menetelével. Most tehetnek ellenünk valamit, hát nem mulasztják el.

Igaza van, – megint – Orbán Viktoréknak, amikor a gyerekek számának támogatása helyett az iskoláztatásukat akarják elsősorban finanszírozni. A szocialistáknak is igazuk van, amikor a szegénység

elleni küzdelem elégtelenségét hangsúlyozzák. Igaza van a két legnagyobb pártnak, hogy a romák ügyében hajbakapnak, elvégre ma már nincs fontosabb kérdés, mint az, jól érzik-e magukat az országunkban, vagy nem. Igaza van a romáknak is, hogy a magyar államot is pumpolják, mert tudják róla, hogy százszor néz ki inkább kérdően külföldre, jól csináltuk-e, mint itthon végre hozzálatna valamelyik ciklusban győztes párt rendet rakni a kérdésben, mert se nyugat, se a romák nem tartják elégségesnek, amit kapnak, míg a többi állampolgár sokallja az – többek között ezért is magas – adókat, a pozitív elmozdulást e kérdésben pedig hiányolja.

Igaza van – újra – Orbán Viktornak, hogy előkelő idegenként kezelte Torgyán ámok-, majd vesszőfutását, elvégre a koalíció... Igazuk van a polgároknak is, amikor unják az efféle, közpénzen finanszírozott ország és imázs romboló idétlenségeket, az agrárium tönkretételét, a vég nélküli gusztustalan hűségnyilatkozatokat.

Igaza van Boros Imrének, amikor megsértődik a lemunkásöröztetés, lepártitkározás miatt, mert nincs egyedül a témában. Ilyen a mai hatalmon lévők között nem egy van, aki volt kises, országos szintű pártszervezet vezetője. Torgyánnak is igaza van, mert ő „kezet adott a miniszterelnök úrnak” a koalíció folytatására, az ő szava pedig szent, a keze pedig tiszta.

Igaza van a magyarországi zsidóknak, amikor haraggal utasították rendre Jeszenszky Gézát. A holokauszttal kapcsolatban merte elmondani, hogy nem csak zsidó áldozatai vannak a háborúnak. Ne relativizáljon! – mondták, mert akkor úgy tűnik, kisebbítik az ő fájdalmukat. Igaza van a szocialistáknak is, amikor érzékelik, hogy a kommunizmus áldozataiért sokkal hangosabban sírnak a mai kormányerők, mint a holokauszt áldozatai után. Igaza van a Fidesznek is, így nagyobbat üthetnek riválisaikon (nagyon unják már, hogy a népszerűségi listákon nem ők vezetnek egyértelműen).

Végül nekem is igazam van, hiszen mindezt csak kakasviadalnak tartom. Minél közelebb akarnak kerülni (vagy minél tartósabban szeretnék birtokolni) a hatalomhoz, annál távolabb kerülnek az igazságtól, és minél inkább törekednek tisztának látszani, annál jobban csak a sárdobálás marad legkedvesebb foglalkozásuk. És a romák? Szolidáris volnék a zámolyiakkal is, csak nem hiszek igazságukban, tisztességükben. Az igazságból pedig csak akkor lesz valami, ha hiszünk is benne.

2001. március 14.

Mit tojt a nyuszi?

Nekem alkalmat, hogy rég nem látott rokonaimat fölkeressem. Úgy láttam az utakon, más is erre használta föl a lehetőséget. Kilométeres kocsisorok verődtek össze egy-egy hatvannal-hetvennel cammogó mögött. Előzni meg csak életveszély árán lehetett, mert szemben is ugyanaz volt a helyzet. A csokitojást és a Negrót osztogató rendőrökkel nem találkoztam, csupán az árok szélén villogókkal és szondát kínálgatókkal. Tipikusan az az eset játszódott az úton, ami egyszerre magán- és közügy. Az már kevésbé érdekli a többieket, hogy hány kilóval lettünk súlyosabbak.

A pápa húsvéti üzenete arról szólt, hogy ne törődjünk bele rabszolgamód sorsunkba, hanem alakítsuk. A mi Pápánk számára visszatojta a nyuszi a repülőteret. Nem jön-e újabb döntés az ügyben? Az a kisebb koalíciós párt által igazgatott minisztérium még eredeti állapotában intézi ügyeit, míg a másiknak a szövetkezeti külső üzletrész kötelező megvásároltatásáról szóló rendelkezéseit visszavonta az Alkotmánybíróság. Remélhető, hogy a héten tárgyalni tervezett státusztörvény nem jár majd így. A környező országok magyarjainak a Mikulás hozza majd (legkorábban a nyári) a kedvezményeket.

Milosevicnek és hűségese főtisztjének – akiről bebizonyosodott, hogy muzulmánok százait „segítette” át a másvilágra ’95-ben – hágai „meghívót” tojt a nyuszi. Az ezredes – talán szállást csinálni – előremegy. A féltve őrzött Marinkóról azt a hírt tojt a nyuszi, hogy körvonalazódni látszik szerbiai gyilkosságainak belgrádi, magasabb körökből történt megrendelése. Társai mind szabadlábban futnak a törvény előtt, mint a nyúl, tojnak az igazságszolgáltatásra. Az egyiküket a fő foglár hazaengedte egy hétvégére, de nem állapodhattak meg a visszamenetel időpontjában, mert azóta sem látták viszont.

Az amerikai-kínai kapcsolatoknak nem tett jót a húsvéti nyuszi, amelyik bár szabadulást tojt a kémrepülőgép legénységének,

feltüzelte-korbácsolta az USA lakosságának egy részében a „mi vagyunk az erősebb” tudatot, és büntetésről beszélnek: nem kellene engedni, hogy Kína olimpiát rendezzen; a kereskedelmet vissza kell fogni, különösen a legnépesebb országból oda áramlót; a kínai káder gyerekek amerikai képzését meg kellene szüntetni stb.

Szomorú nyusztítás a Szent föld homokjára: nincs béke az olaj- és pálmafák bibliai birodalmában. A húsvétkor elvetett „nyusztításból” esetleg kiadósabb háború is kikelhet. Izrael, Libanon, Szíria... Utánuk több is jön talán. Igaz, se az izraelieknek, se az araboknak nem akkora ünnep a húsvét, mint nekünk, de így számukra a mennybemenetel sem fog bekövetkezni.

2001. április 19.

Justice for Hungary! (Igazságot Magyarországnak!)

Ez volt a neve annak a repülőgépnek, amellyel Endresz György és Magyar Sándor éppen 70 éve (1931. július 15-én) átrepülte az Atlanti-óceánt. Új-Fundlandtól Bicskéig 25 óra 40 perc alatt (Mátyásföldön szerettek volna megérkezni, de egy benzincsap miatt leállt a motor, így szálltak le egy kukoricaföldön). Hősök lettek. Utcát neveztek el róluk Pesten és Győrben – Szalai Emil 25 ezer dollárt áldozott a vállalkozásra, róla is –, majd '45 után átkeresztelték mind a hármat. Hősiességük nemcsak annak az egyhuzamban megtett 5700 kilométernek az akkori teljesítménye (Lindberg volt az első 1927-ben), hanem magyarságuk ilyen formájú megnyilvánulása is lelket emel. Abban az időben Trianon miatt sírt a magyar (ma is nyögjük rettenetes következményeit a 190.263 nkm terület és a 10.665.287 személy „elcsatolásának”). Endresz, Magyar, Szalay így adtak életjelet Magyarországról, így követeltek igazságot. Azóta tudjuk, hogy a magyar igazság hidegen hagyja ebben a kérdésben a nagyhatalmakat – ők csinálták Trianont nekünk –, a kicsiket pedig gyanakvóvá, koncukat féltőkké teszi ellenünk. Ezért a nagy ellenkezés a magyar egyetemek ügyében Erdélyben, Felvidéken, ezért a „nagy” közigazgatási átrendezés Szlovákiában, hogy ne lehessen magyar

többségű terület – pedig van –, „mert akkor autonómiát fognak követelni”.

A horvát külügyminiszter-helyettes itt járt tárgyalni a státustörvényről. Ő mondta el, hogy a környező országok mindegyike elküldte Zágrábba diplomatáit, hogy alkossanak „dacsövetséget” a törvény, azaz a magyarok ellen (kisantant!). A horvátok talán európaibb szemmel néznek előre, hiszen a jövőben nem lesz nyerő a más nemzetet beolvasztani, elsorvasztani akaró kisebbségi politika. Meg kellene fontolni, hogy nemzettestünk mai határainkon túlra szakadt részeit miként lehetne a túszerű állapotából kiragadni. A státustörvény is egy lépés ebben az irányban. Aztán meggondolnunk azt is, kell-e az olyan szövetséges, aki csak magyarellenességet, mást nem tud ígérni népének, a hazai választásokon mégis ő lesz a nyerő? Igaz-e, hogy csak a politika szítja a gyűlöletet? Nincs-e mélyen – még Trianonnál is mélyebben – beágyazódva a magyarellenesség szomszédainknál? A „megbékélés jegyzőkönyvét” 1849. július 14-én (későn) írták alá Kossuth és Bólcescu. Csak remény és gesztus maradt ez a szép lépés.

A 70 évvel ez előtt végrehajtott magyar virtus tehát nemcsak a technika és a bátorság egymásra találásának szívet magasra emelő sikere, hanem az évszázados fájdalmak, vereségek és remények világgá kiáltása is. Nekünk soha nem adatott meg az, hogy „csak” technikát, művészetet, irodalmat, nyelvet, istentiszteletet, misét tartsunk, mert minden tettünkkel kényszerűen magyarságunk létét, szimpla életét is védenünk, igazolnunk, bizonyítanunk kellett. Így ami Lindbergnek megadatott, hogy az emberi bátorság és a technika diadalát hirdesse, Endresz Györgyéknek protestálniuk is kellett, áldozniuk a nagy ügyért, a jelszóvá magasodó járművük neve is: Igazságot Magyarországnak! Végre ránk férne egy kis nyugalom ebben a nagy hadakozásban. Ahogy azonban a Szovjetunióknak nem tetszett, ha fölerősödtek a nemzetiségi kérdések hangjai, úgy Európa sem fog örülni neki, de tenni is csak valami „egyetemest”, nem a speciális helyzethez igazodva lesz hajlandó. Magunkra vagyunk utalva, csakis nekünk fontos magyarságunk. Nélküle azonban nemzeti létünk, kultúránk, másoktól a megkülönböztető jegyeink beolvadnának valami mindent megemésztő egységbe.

2001. július 19.

„Magyarország mindannyiunké”

Sietve idézőjelbe tettem ezt az axiómát (magyarázatra, bizonyításra nem szoruló tétel), nehogy nyakunkba sózzanak egy plágium pert (olyan per, amit más szellemi termékének sajátként való feltűntetése miatt indítanak az eredeti ötletgazdák a tolvaj ellen). Egy bizonyos idő után mód van rá, hogy külön engedély nélkül fölhasználhasson bárki valamilyen gondolatot egy régi, mások által megírt, kimondott szövegből, de illik akkor is utalni az eredeti műre, a szerzőre. Itt a szöveg új(?), a szocialisták szlogenje, amit fejezetcímként használtak föl, hogy a négymilliárd forinton is felüli összeget megnyerhessék az országimázs fényesre csiszolásával. Ez a mondat (szlogen, egyféle reklámszöveg) oroszlánrészt vállalt a pályázat elnyerésében, így idegen tollakkal (a szocialistákéval) ékeskedve nyertek a nem szocialisták.

Nem szép a plágium. Csak akkora óriások engedhették meg maguknak, mint Shakespeare, Brecht és sokan mások, ugyanis a legnagyobbak nemigen gyötörték az agyukat holmi sztori kitalálásával. Megelégedtek azzal, hogy saját látásmódjukat, értékrendjüket, stílusukat jelenítsék meg egy-egy mesében, történetben. A Rómeó és Júlia például a veronai szerelmesek sokak által ismert históriáját dolgozta föl/át, amelyet képmutogatók adtak elő a vásárokon; Brecht pedig egy, a harmincéves háborúról szóló regény történetét vette alapul a Kurázszi mama című „epikus” drámájához. Tehát a legnagyobbak tehették, senki nem perelte be őket, mint ahogyan Arany Jánost sem azért, mert fölhasználta Ilosvai Selymes Péter Toldiról szóló históriáját.

Ma azonban lám, mekkora komoly összegeket érinthet egy-egy ötlet elcsenése! Le kellett volna védenie a Szocialista Pártnak, mint ahogyan a Bambi márkával tette az eredeti ötletgazda örököse. Ha kirügyezik a nép attól a Bambitól, akkor is meg fogja inni, már csak nosztalgiából is. Nem tudom, a régi, a gyerek énekelte Bambi-nótát hányszor fogjuk még hallani, mire újra megjelenik a csatos üvegben a korai szocializmust idéző – főleg azonban gyermekkorunkra emlékeztető – ital.

„Magyarország mindnyájunké” – mondták mások is, például Konrád császár, a németekre gondolva, Szulejmán a törökökre értve, Ferenc Józsefék a Habsburgok koronagyarmataként tudták magukénak, a szovjet vezetés is mondhatta, leginkább azonban Trianonban fogalmazódott meg a szomszédos országok fejében. Azóta csak néhány kiskirály meg egy-két maffia csoport véli úgy – magára gondolva –, hogy Magyarország mindnyájunké. Ki ne hagyjam magamat: én is úgy gondolom és minden rendes magyar ember, hogy a haza nem eladó egyesek hűbérbirtokaként (gondolok a privatizációs „törvényes, de nem etikus” ügyletekre), mert mindnyájunké.

Tehát nem csupán a hatalom volt, pillanatnyi és jövőbeni birtokosaié, akik egyszer-másszor a többi „tulajdonost” kihagyva az alkuból kufárkodnak a javakkal, elmodellezgetik az adóból, privatizációból beszédett pénzeket, esetleg hivatalokat szerveznek rá, hogy főlemésszék, így letudva a klientúrának „kijáró” juttatást. Magyarország azonban nemcsak az elorozható, lenyúlható javaiból áll, hanem abból az erőből, erényből, ami összetartja és arculatot ad, vagyis a nemzeti tudatból, a történelmi múlt, jelen és jövő büszkeségeiből, fájdalmaiból és reményeiből; belőlünk is, akiktől bármekkora áldozat is kevés a haza erősítésére. Magyarország mindnyájunké, mindnyájan Magyarországé vagyunk, amit nem szoktak szlogenek hangoztatni, mert ez kötelességgel, áldozattal járó hozzá tartozás. Különben mi értelme volna magyarságunknak, Magyarországnak, ha őt csak birtokolni akarnánk? A tulajdonos felelőssége lássék minden mozdulatunkon, és akkor idézőjel nélkül is felírathatná mindenki a legszebb betűkkel, és belőle erőt meríthetne: Magyarország mindnyájunké!

2001. július 25.

Kisebbség, többség meg a jogok

Ekkora karriert aligha futott be szó, mint a kisebbség. Tíz év alatt elért arra a fejlettségi fokra, hogy immár nemcsak a politikai, társadalmi, sőt erkölcsi tartalmú szövegünk minden harmadik mondatában megkerülhetetlenül van benne, hanem a hatalom legfőbb minősítő, viszonyuló pontjává lépett elő. Faluhelyen a fontosságát úgy

mondhatnók, hogy nélküle a tyúk se tojna. Van a nagy jelentőségében valami, hiszen egyszerre vagyunk ezerféle kisebbség és ugyanannyi többség tagjai. Némely kisebbséghez tartozásunk néha hivatkozásnak, különcségnak tűnhet, mert bizonyos témákban nem tartunk a többséggel. Magamról szólva tudom a legbiztosabbat, de a példa, a párthuzam kedvéért mindegy, kire hivatkozom: nem iszom már harminc éve a sört. AB negatív a vérem (állítólag ebből van a legkevesebb); negyven éve csak két napot voltam betegszabadságon, lábtörés miatt, ami szerencsére csak a kisebbséget érintő ügy, a többség nem mászik a cseresznyefára.

Ugyanakkor minden bizonnyal a többséghez tartozom néhány kérdésben: igyekszem a munkámból megélni, nem pedig segélyekből, vagy éppen lopásból; szeretem a békességet, mert meggyőződésem: az eredményes tevékenységhez az kell; a feketét feketének, a fehérét fehérnek látom, a bűnt bűnnek tartom, a tisztességes embert társamnak. Ezeken túl millió témában tartozom a többséghez: a természet kegyéből a páros szerveimből tényleg kettő-kettő van; a lecsót is inkább sózom, mintsem cukroznám; a levest többnyire melegítem, a bort hűtöm; továbbá a szexualitás tekintetében a másik nemet tüntetem ki érdeklődésemmel.

A kisebbséget meg lehet érteni, hogy a kiegyenlítés politikáját igyekeznek követni, ha a jóból, jogból a többség oldalán nagyobb darabot sejtene, tudnak. Ilyenkor a többség – ha van hagyománya is a demokráciának – „toleráns” megnézi, mit tud érdekükben tenni. Megjelent a pozitív diszkrimináció fogalma, vagyis a kisebbségnek valamivel nagyobb jogot biztosít, hogy zárkózzon föl, csökkentse a hátrányát a többséggel szemben.

A kisebbség akkor tesz jól, ha e többség segítő törekvéseihez a maga teljes erejét hozzáteszi. Néha azonban előáll – hol a politikában, hol a nemzetiségi ügyekben, hol a gazdasági életben – egy olyan kisebbségi igény, ami meghaladja a többség szívesen elgondolt támogatási lehetőségét. Ilyenkor az ombudsmanig, sőt az országgyűlésig megy az ügy: a kukázás megtiltásával kisebbségi érdekeket sért az önkormányzat (aki a többség tisztaság, rend iránti igényét próbálja védeni, kielégíteni); a polgármester nem engedi „láthatóvá válni” a melegeket, a gyerekek felvilágosítását szolgáló interaktív homoszexuális propagandát kifejteni a Szigeten.

Komlós János mondta: azt ő nem várja meg, hogy a homokosság még kötelező is legyen, vagyis úgy látta, egyre nagyobb jogokat igyekeznek kicsikarni magunknak a többségtől. Régebbi, frissebb statisztikák szerint – a melegek mondják, írják –, hogy a lakosság 10-12 %-a az azonos neműekhez vonzódik.

Jól nézünk ki! Természetes, hogy a leghíresebb emberek névsorával is előállnak, akik vélhetően vagy valószínűleg is homokosok, melegek (régebbi szóhasználat: élve: buzeránsok) voltak. A szigeti „vircsaft” (ezt a szót már kétszer mondta ki a miniszterelnök: a kisgazdákra és az osztrák nagygazdákra) is magas körökben sejthető melegre hivatkozva érvelt a jogai mellett. Láttam az illetőt a TV-ben, nem volt elpirulva.

Nem is szégyen a másság, csak teremtdjék általa érték, és ne legyen agresszív, jogtalan, a jó érzésű, ízlésű embereket (ezt a többség határozza meg, mi a jó érzés, ízlés) megbotránkoztató a föllépésük. Ízlés dolga, hogy ki kit szeret, csak ne erőszakolják meg az azt nem akarókat, vagy ha más kisebbség, ne a bőre színére gondoljon, amikor a többség sorolja a panaszait, a történeteket, mert nem a kisebbséget akarja maga alá gyűrt, beolvasztani, hanem értésre adni a jogos igényét az értéket teremtő kisebbségi magatartásra, mert egyszerre vagyunk mindnyájan kisebbség és többség, egyszerre rontjuk vagy javítjuk életünk minőségét. Ez pedig nem egyszerű számtan feladvány, hogy ki ide, ki oda és hány ide, hány oda. Éljen úgy, hogy más is jól érezhesse magát közeledben!

2001. augusztus 2.

Felhők Japán fölött

A II. világháborúba lépni késlekedő (nem akaró?) USA 1941. december 7-én arra ébredt, hogy legnagyobb csendes-óceáni tengeri támaszpontját a japánok szinte teljesen megsemmisítették. Odaveszett közel 300 amerikai repülőgép és a tengeri flottájuk jelentős része. A hadüzenetről a támadók megfélemeztek, így még nagyobb dühöt, elszántságot váltott ki a Pearl-Habor-i eset Amerika-szerte. Be is léptek a háborúba. Az „eredményt” ismerjük: a japánok kezdték, az USA fejezte be az 1945. augusztus 6-án Hirosimára, 9-én Nagasakira ledobott atombombáival. A két városban körülbelül 180 ezer ember

meghalt, a többi megsebesült, az épületek háromnegyede megsemmisült, a sugárzás még évtizedek múltán is torzszülötteket, leukémiás és más megbetegedéseket okozott ezreknek.

Ha stratégiai érveket keresünk, nem találunk a fegyver alkalmazására, Japán már „kész” volt nélküle is. Egy oka talán mégis lehetett a bevetéseknek: kipróbálni, esetleg megmutatni az emberiségnek, ki az úr a világban, ha erőről van szó. Aztán hogy mit szül a nagy erő, arról is képet kaptunk: hidegháborút, fegyverkezési versenyt. Azóta már enyhülés is bekövetkezett, de a Föld elpusztítására elegendő atombombából-, töltetből többszörösen el vagyunk látva, sőt az atomcsendben a nagyhatalmak (USA, Szovjetunió-Oroszország, Kína, Anglia, Franciaország) mellett, rajtuk kívül mások is kifejlesztették, hovatovább ki is próbálták atombombáikat (India, Pakisztán). A hírek szerint Izraelnek is van; Irak, Irán lázas sietséggel pepecsel rajta. Ma már aktatáskában hordják a bomba készítéséhez szükséges anyagokat határokon át, jó pénzért. A terrorizmus újabb zsaroló eszközzel gyarapodhat.

Egy korábbi vicc szerint Egyiptomnak is lesz atombombája, ha Izrael ledobja nekik. Talán mégsem tréfa az arab-izraeli konfliktus újabb fordulója, vagy az irakiak készülődése. Egy mániákus vezér életműve beteljesülésének tekintheti a bombát. Talán azért olyan hevesek az atomerőművek elleni tiltakozások, mert ott képződhetnek az alapanyagok a fegyverhez. A másik oldalról nézve pedig azt kell mondanunk, hogy a globális fölmelegedést előidéző széndioxid kibocsátást éppen az atomerőművek (természetesen a napelemek, szél-, árapály vízi erőművek) tudják csökkenteni.

Hirosima, Nagasaki, Lidice, Balkán: mind az értelmetlen pusztulás, pusztítás jelképe. Néha úgy tűnik, az ember immár nem képes maga ellen megvédeni faját, a Földet. A rontó és építő tettek nincsenek egyensúlyban. Az USA saját érdekről beszél, a világban atombomba nélkül is rombolnak a rossz technológiák, a környezetre ügyet sem vető eljárások. A túlnépesedés, a háborúk, a fajok kipusztulása ugyan korábban elkezdődtek, mint ahogyan ledobták a bombákat, de azóta minden rossz folyamat fölgyorsult. A globalizáció társadalmilag is megteszi a magáét az ügyben. Genova megmutatta.

E szomorú évfordulón gondoljunk a nukleáris hamuban botorkáló gyerekekre, aki a játékbabáját fogva anyját keresi. Hogy ez

giccses, erőltetett kép? A valóság sokkal borzalmasabb. Soha többé ilyet!

2001. augusztus 9.

Fényes egyházak

Amit megvilágítanak, az az eredeti állapotához képest fényesebb, legalábbis az az oldala, de az árnyékban maradt része még sötétebb lesz, mint addig volt. Ez a gyalog filozófia mindenre, még az egyházakra is érvényesnek látszik. Hogy nem meg-, hanem átvilágításról van szó? Együtt a kettő mind a külsejét, mind a belsejét látni engedi a célnak, legyen az személy vagy közösség, intézmény, bármi.

A korrupció virágzása idején üvegzsombokról beszélnek. Jó kép, csupán nemigen abba a zsebbe teszik a lopott pénzt, amely kívülről is ellenőrizhető anélkül, hogy az APEH és a bűnüldözés könyékig nyúlkalna benne.

Az egyházak esetében nem elsősorban pénznek, hanem az erkölcsöt mutató semminek (azaz az III/3-as megbízás meg nem történtének) kellene látszania az üvegzsombban. Csakhogy olyan alternatív törvényről beszélnek, amely betartása az adott, vizsgálendő személy(iség)re nem kötelező érvényű. Így csak arra jó, hogy a bátorság próbájának minősíthető, ha valaki aláveti magát a tortúrának. Két eset lehetséges: vagy találnak valami foltot a múltjában, vagy nem. Ha nem, akkor sem egyszerű a helyzet, mert „kollaborálni” (bűnösen együttműködni az ellenséggel) nemcsak papírra fektetett szabályok szerint lehetséges. A papír nélküli módokat ismeri a környezet, marad a gyanúsítgatás, különösen azok részéről, akik papír alapján is kénytelenek voltak kiszolgálni bizonyos fokig az átkos kommunista hatalmat.

A pápai állam is megegyezett a kelet-európai országok majd mindegyikével, amely szerint az egyházi magas személyiségek kinevezéséhez szükség volt az állam hozzájárulására a római katolikusoknál.

A többenél az országos egyházi vezetők és az állami hatalom egyezsége kellett az újabb egyházi méltóságok beállításához. A szokásos kelet-európai elmaszatólás, kormolás, tisztátalanság lett az eredmény. Két úr szolgája – különösen, ha azok az urak kommunisták és hívők – nem lehet igazán egy ember. A dolgát tisztességesen végezni akaró pap inkább belement – bizonyos, erkölcs szabta határig – a kompromisszumba, tett legalább látszat szolgálatot a hatalomnak, csak hogy saját híveit nyugodtabban pásztorolhassa, ne kelljen teljesen lemondania a hit gyakorlásáról.

Az igazi kérdés éppen az, meddig volt kényszer, mettől az elvárt együttműködést túlteljesíteni akaró az adott egyházi személyiség tevékenysége.

Az egyházakban elsősorban ez a vizsgálendő, nem pedig az, hogy volt-e aláírt

„hűségnyilatkozat”. Mindez csupán „jó magyarosan” a megosztás, a széthúzás, a gyanakvás állapotába taszítja a legnagyobb „civilszervezeteket”, az egyházakat. Itt kell megjegyezni: a túlnyomó többség becsülettel látta el feladatát az egyházellenes légkörben is, úgy járt el, hogy kényszerítés esetén a kisebbik rosszat választotta.

Bármekkora átvilágítás sem hozhat ettől lényegesen eltérő eredményt. Olyan lehet, hogy egyesekről kiderül: feljebb akart jutni az egyházi hatalmi számlélétrán, ezért a lelkéből eladott egy darabkát az ördögnek. Emberek vagyunk... Augusztus 20-a előtt a legfőbb egyházi méltóságot is kikezdték. Az ifjú nemzedékről végképp nem állítható, hogy kiszolgált a kommunista hatalmat, de ez nem jogosítja föl őket a gyanú hangoztatására, hogy bizony az idősebbek sárosak. Ebben az időben, amikor egyre közelebb kerül egymáshoz a régi határozottan szétválasztott állam és egyház, déja vu érzése támad az embernek: ugyanezek a folyamatok játszódtak és játszódnak le 1990 óta az államhatalomban, a pártok közötti vitákban.

Nem a tisztázásban, hanem a befektetésben érdekeltek sokan, amikor meg- és átvilágítani akarnak másokat. A glória viszont nem engedi át a fényt, attól olyan csillogó, hogy visszaveri.

2001. augusztus 30.

A bűn egyetemessége

Ha valaki – bármilyen bőrű, akár hupikék is lehet – bűnt követ el, szembehelyezkedik a törvénnyel, akkor elítélendő, megvetendő mind a bűnüldözés, mind pedig a közvélemény oldaláról. Eddig egyértelmű lehet a tétel, de ha oda nem illő mozzanat bemaszatozja, akkor mindjárt kezdődhet a válogatás: megélhetéséhez kellett betörnie; nem szabad megszámlolni, hányan bűnöznek ilyen vagy olyan színű bőrrel a képükön; az elkövetők arcát tilos mutatni a képernyőn, mert személyiségi jog...; pozitív diszkriminációt kell alkalmazni. Ez utóbbi egy határig rendben is volna. Törvény nem rendelkezik pontosan ennek mértékéről, tehát a szokásjog, a közérköcs igazíthat el a témában. A többi, megkülönböztetésre szolgáló kitétel már a törvény előtti egyenlőtlenség felé hat.

Ha a megélhetést emlegetik, meg kellene kérdezni a kevéske nyugdíjból tengődőket, akik nem mennek általában lopni, betörni, sőt segélyekért is ritkán. A bírák tagadják, hogy volna ilyen kategória az igazságszolgáltatásban, de azért könnyen elképzelhetjük, mekkora büntetést kap egy megélhetéséért bűnöző és egy rossz útra tévedt átlag polgár, ha ugyanakkora súlyú a vétsége. Az utóbbi a nagy szegényt is elszenvedti, meg a nagyobb büntetést. Egy alig 10-ezer fős börtön kapacitás közel 15-ezer rabot számlál. Meggondolandó, kit tesznek hűvösre. Megfizetni? Miből? Nem konvertálható tehát a bent csücsülés forintba.

Nem szabad statisztikát vezetni a bőrszín, származás alapján, mert alkalmas egy etnikummal szembeni gyanakvás, ellenséges hangulat keltésére. A tévések talán ezért mutatnak többnyire világosabb bőrű rosszfiúkat, ha a büntetés-végrehajtás tájékára vetődnek. Amikor azonban köröznék valakit, bejelentik a bőre színét a tettesnek. Nyugaton a tudományos elemzéshez milliméteres pontosságú adatokat használnak, tehát keresztbe-kasba megszámlolják, kikkel van dolguk a bűnüldözőknek. Ott nem álszenteskednek, hanem a törvények mentén a legeredményesebb eljárást dolgozzák ki. Például az ázsiai, dél- és közép-amerikai, fekete bőrű bűnözők eredményesebb felkutatásához igyekeznek közülük rendőröket alkalmazni.

Ami nálunk fölöttébb érdekes e tekintetben, az a van képe, nincs képe kérdés, vagyis törekednek-e egységesen, származás, bőrszín, az

elkövetés súlya alapján nem mérlegelve mutatni a frissen vagy régen elkapott bűnözőt. Bankár, képviselő, sőt államtitkár pórázon vezetve tett úgy, mintha imádkozna. Arcukat mindenki láthatta, de 2001. augusztus 30-án emberrablót fogott a kommandó, és a rosszfiúknak kockázva volt a hamvas ábrázata. Annyira nem a megélhetésükhöz kellett Székesfehérvárról erőszakkal elvinniük strichelni egy lányt, hiszen elegáns étteremben üldögéltek (a berendezést nem fedte homály).

Nem hiszem, hogy ilyen „pozitív” diszkriminációra volna szükség, azt sem, hogy ez lépés a megoldás felé, amikor az egyik bőrszínhez tartozókat bemutatják, míg a másikat eltakarják, mert tartanak az ombudsmantól. Ha a rab jól fog viselkedni, köszön a foglárnak, hamarabb kiengedik, de nem fogom fölismerni a kémlelő ablakocskán nézve, mert nem mutatták meg. Ha beengedem, még bajt csinálhat. Így kénytelen vagyok mindenkit egy kissé gyanúsnak minősíteni, mert ki tudja, kiben mi lakozik. (Lám, már itt is van a pofatakarás egyik mellékhatása.)

A kimondhatom-e, megmutathatom-e kérdés dilemmája az országimázsra hatoló. Egy olasz – félig hivatalos, félig turista – csoportot barna bőrű magyarok zaklattak és fehér bőrűek veszélyeztettek a Hősök terén, miközben az idegenek ismerkedni szerettek volna történelmünkkel, fővárosunkkal. A kéregetők és a gördeszkások, korcsolyások ellepik a szentély környékét, kirúgják a lábat a turisták alól, a rendőrök meg tudják, hogy sok minden nem fog történni, tehát nem intézkednek. Így küzdeni hagyják egymással az országimázst és az ifjak felhőtlen randalírozását, a „megélhetési” lejmolást. Hogy ki lesz a győztes? Nem Magyarország!

2001. szeptember 6.

A remény napja

Van úgy – ha nem is gyakran –, hogy valaki halála nem a gyászt, hanem a reményt táplálja az emberi szívekben. A tavasz első napjai közül az ötödik volt ilyen 1953 márciusában. Meghalt Sztálin, Hitler és egy sor „kisebb” XX. századi diktátorok közt a legnagyobb. Hogy mennyire egy követ fűjtak ők, ketten, arra igazolásul álljon itt egy idézet Hitler leveléből, amelyben köszöntötte a 60-éves „kollégáját”

1939-ben: „Kérem, 60. születésnapja alkalmából fogadja legszívélyesebb üdvözlőmet, s egyúttal jókívánságaimat. Önnek személyesen jó egészséget, a baráti Szovjetunió népeinek pedig boldog jövőt kívánok...”.

Zsák meg a foltja... Jobban járt volna velük a világ, ha Hitlert fölveszik a festők akadémiájára, Sztálint (Dzsugasvili) pedig segíti elvégeznie a papi szemináriumot, vagy éppen költői zsenéit jobban megdicsérik. Korábban Napóleon is szeretett volna íróvá emelkedni, mint Néró is, de „csak” császárok lettek. De hát ez történelmietlen kérdés, hogy milyen írók, festők váltak volna belőlük, ha... Diktátorok, népirtók, gyilkosok, legújabb divatszóval illetve őket, terroristák voltak, akiknek a számláján háború, pusztítás, hatalmaskodás sorakozik. Jellemző Sztálinra – tudatosan vagy nem –, hogy a hírhedt Caligulát (római zsarnok az ókorban) idézte: „Ám gyűlöljenek, csak féljenek tőlem.”

Nem érvényes rájuk az az örök igazságnak tűnő mondás, hogy holló a hollónak nem vájja ki a szemét. Hitler a külügyminiszterét küldte Moszkvába 1939. augusztus 23-án, hogy nyélbeüssék a Molotov-Ribbentrop „megnemtámadási” egyezményt. Két év sem telt el, már Moszkvát fenyegették a német hadosztályok.

Hitlert és Sztálint egy másik dátum is jellemzi, összehozza: 1933-ban jutott hatalomra Hitler, Sztálin pedig nem sokkal előbb indította a terror és a népirtás akcióját kontinensnyi országában. Rjutyinra, a moszkvai pártszervezet egyik vezetőjére halálbüntetést követelt. Ezt követően a bíróság, ügyészség futószalagon hozta a legsúlyosabb ítéleteket a koncepciós perekben. A harmincas évek közepe, második fele a könyvégetés divatját hozta mindkét diktátor hazájába. Továbbá a koncentrációs táborok kiépítését, bővítését végezték nagy műgonddal mindkét országban.

E rémtettekre emlékeznünk nemcsak történelmi ismeretünk kiegészítését célozza, hanem a mélységes elutasítását az emberiség elleni büntetteknek. Nekünk, magyaroknak is jutott a diktátorokból, akik hű követőiként vitték népünket a pusztulásba, elszegényedésbe, megaláztatásba. A recski, hortobágyi és tucatnyi más táborhely a magyarság kálváriája volt, a háború végén pedig a nyilas terror dívott.

Március 5-én meghalt Sztálin, néhány hét múlva leállították a magyarországi koncepciós pereket, hazaengedték a politikai foglyokat lassanként. Hruscsov 1956-ban elítélte az SZKP XX. Kongresszusán

Sztálin személyi kultuszát és annak következményeként a terrorhullámot. Addig már nem ment el, hogy a szabadságot oly nagyon szerető magyarokat békén hagyta volna, a forradalmunk leverése után pedig megfogta volna pribékjei, kegyencei kezét, hogy ne bántsák a magyart.

Mindenképpen a remény napja tehát 1953. március 5-e, mert utána enyhült az elnyomás. Nem tanulság nélküli a diktátorok természetrajza: nem szabad senkit érdemén se túl, se alul becsülni, mert elhiszi isten voltát, és aszerint fog fölöttünk ítélni, vagy éppen elnyomva érezvén magát, várja a visszavágás alkalmát. Egy gondolat erejéig vigadjunk az egyik Antikrisztus halálán, mintha az igazi Krisztus eljövételének örülnénk.

2002. március 7.

Kell a csend!

Jól rendelték azt a törvények, hogy a szegény választó is tudjon örülni valaminek. Ha nem másnak, a csendnek, kampánycsendnek. A hamar indított – egyesek szerint a korábbi választások utáni napon – kampány hétről hétre erősödő hangzavara után édes, kedves, bájos a csend. Alkalmunk nyílik magunkba mélyedni, gondolkodni a hogyan továbbon. Ilyenkor jut közel az ember eredeti önmagához. Csak a természet képes ilyen egyszerre leinteni, mozdulatlaná varázsolni minden élőlényt, amikor valami nagy esemény készül bekövetkezni. Bertha Bulcsú szerint ilyenkor egy nádszálban több tonnányi csönd lapul. A Balaton mellett élő-alkotó író tudta értékelni a természet békéjét, aminek legfőbb forrása a napfény mellett a nyugalmat árasztó csönd.

A béke, csönd kell a pihenéshez éppúgy, mint az alkotáshoz. Ezért csak az zavarhatja meg, akinek szava szebb nála, tette értékesebb, mint az ország együttes, nyugodt alkotó tevékenysége, vagyis senki sem. Csakis az zavarhatná meg rövid időre, akinek a nagy nyugalomban sikerülne országra-, világraszóló eredményt elérni a köz érdekében munkálkodván. Azt az ujjongást is csak akkor

engedheti meg magának, ha mások, a többség csettint elégedetten, hogy ez igen, nem pedig maga reklámozójává süllyedve veri a mellét.

A csönd tehát nemcsak alkotásra és nyugalomra, társadalmi békére alkalmas körülmény, hanem erkölcsöt javító állapot is, ha meg nem sértjük. Már csak azért is kell, mert benne kivehetőbbek a távolból üzenő kiáltások; tisztábban hallatszanak az öröm és fájdalom felharsanó vagy segítségért kiáltó hangjai; a szív lüktetése, a magunkat bíráló vagy biztató szavak is hatékonyabbak benne. A zeneműben is akkora szerepű az elhallgatás, mint a nyitó hang, hiszen az ütemet diktáló metronóm ugyanúgy méri, mint a hangzó részt.

A szó is a csend szülötte. Annak a nagyságát, fontosságát is az előtte és utána következő hallgatással mérjük. A szó is úgy szép, ha a csend mélyéből jön elő, mert akkor magfontolt, akkor remélhető őszintesége, igazsága. A rigónak, pacsirtának a hangja is csak úgy gyönyörködtet, hogy az éj csendjéből hajnalt idézően tör elő és nem zavarja más zaj, mint a fészükre repülés szárnyzuhogása vagy a fülemüle éneke.

A boldog várakozás hangja a csend, a reményé, ám a döbbeneté is. A lélekben túlzottan elkötelezettek csak ezt a kétféle érzést képzelik megélni ilyenkor, holott a lecsillapodás, munkához látás, belenyugvás lelki békéje is belefér a fogalomba. A vereséggént megélt elhallgatás nem jótékony csend, hanem a lélek elfojtott vihara, amely kitörve nehezen csillapszik, és ösztönöket szabadít föl a háborgóban. Csönd kell, szélcsend, hogy az előre vivő gondolat jó irányban röpködjön, ne téríthessék el fájdalmak vagy mindent elvakító győzelmek, a tetteket bénító szirénhangok.

Kell hát a csend, hogy vissza- és előretekintsünk, mert mai helyzetünket csak úgy tudjuk megítélni. A szív-ész-kéz harmonikus együttműködése, és mindenki szívének, eszének, kezének összehangolása sem nagy garral kell történjék. Ha tetteink állnak előttünk, nem a zajos bizonykodás, akkor lesz igazán hosszú, a szökőévvvel együtt 1461 napos a kampánycsend. A választás is akkor lesz igazi, mert előtte megtermékenyíti a gondolatot a csend, nem viszi egyik oldal felé sem a zaj, sem a hátszél. Akkor majd új 1461 napig lesz fontos a választó, nem csupán egy vasárnapon. Ezért lehet több tonnányi csönd egy nádszálban, béke a szívekben, munka a kezekben, rend a fejekben és az országban.

2002. április 11.

Nehéz viselet

Az ember lelki ruháját elsősorban a család és a közvetlen környezete szabja, továbbá az, aki belebújik. Aztán vagy kinőjük ezt az öltözetet, vagy lötyögni fog rajtunk, esetleg végképp levetjük, elégetjük és teljesen újat veszünk fel. Ebben az esetben szívet is cserélhet az ember, erkölcsi értékrendet mindenképpen. Föloldódik ez a talányosság, ha megmondom, mi indította el: Esterházy Péter apja, Esterházy Mátyás 1957 és 1980 között III/III-as ügynök volt. Ezt a híres író csak 2000. január 28-án tudta meg. Azóta megírta a *Harmonia caelestis*hez című művében a rettenetes megbizonyosodását és szégyenérzését a szomorú tényről.

Tulajdonképpen ennyi az egész lényege, csak hogy Esterházy Mátyás arisztokrata volt, a fia híres író, a III/III-as ügynökséggel frigyre lépni pedig az egyetemes emberi erkölcsi normák szerint is nagy-nagy árulás. Mindnyájan emlékezhetünk a parlamenti vitákra, amelyeken fölmerült több képviselővel szemben is a gyanú, hogy a BM besúgói voltak korábban. Hogy tiltakoztak, fenyegetőztek perrel, ha nem fogalmaztak visszafogottan a gyanakvók. Ez az eset is azt valószínűsíti, hogy inkább pártonkívüliekkel végeztették ezt a piszkos munkát, rájuk nem gyanakodott a környezetük. Különösen nem egy grófra, így a Fradi környékén történetekről – ez derült ki többek között, hogy ott kutakodják, hallgatózzék és adjon jelentést róla Esterházy Mátyás.

El lehetne ütni az ügy élet azzal, hogy nem egyedül, hanem sokan kényszerültek vállalni ilyen ocsmány szerepet, hogy védjék családjukat, gyermekik karrierjét előmozdítsák. Nem mindenki hős. Éppen elég volt magának tudnia a szomorú tény: egy átkos rendszerben ügynökké silányult. Lehet azt is mondanunk: mindig van választása az embernek, tehát megtagadhatta volna a megbízást. Igen ám, de aljas módon kifinomult módszerekkel tudták zsarolni az embert, meg aztán nem mindenkivel kellett elszámolniuk az akkori hatalmasoknak. Nem egy „véletlen baleset” történt stílszerűen Zil-teherautóval. Bizonyára megmondták a következményét annak az

esetnek is, ha nem írja alá valaki. Talán úgy voltak vele a sarokba szorítottak, hogy jól van, aláírom, aztán majd hazudok valami semleges, nem ártó dolgot. A megbízók hamar rájöttek. Be volt a kiszemelt ember kerítve.

Nem róluk szólnék mégsem, hogy mennyire menteném-ítélném őket. A gyermekét, családját, egy olyan kaliberű embert, mint a fiát, Pétert holta után is a meghasonlásig juttatta el. A fiú vezekelni kényszerül – legalábbis úgy érzi – apja bűne miatt. Faluhelyen hallani a reflexszerű összevetést az apa és fia, anyja és lánya között az őket ismerőktől: hülyébb vagy, mint az az iszákos, bolond apád; csinosabb vagy, mint az a csúf anyád; látszik, hogy az apád fia vagy stb. Ez utóbbi dicséret is lehet a beszédhelyzet függvényében. A gyerek tehát pironkodhat, avagy felnéz apjára, anyjára. A gyerek viselt dolgai is visszahatnak a család közérzetére: jól tanul – megbukik, lopott – versenyt nyert, bátran viselkedett – gyáva volt stb. Az itt sodort szálak vagy erősödnek, vagy egyszer csak elpattannak.

Nemigen lehet nem vagy igen válasszal felelni arra a kérdésre, hogy szégyelljük-e apánk gaztettét, hiszen mi nem tehetünk róla; szégyelljük-e a gyerek gaztettét, amikor mi mindent megadtunk neki, hogy rendes emberré váljék. Az 1957-es évről nekem is eszembe jut apám. Megverték, mert a tanácselnöknek nem tetszett a behódolásra képtelen természete. Hazudott róla valamit, mint ahogyan a tanítóról és néhány másik falubeliről is, pedig még szóval sem bántották a rendszert, különösen nem a képviselőit, mert féltek, ismerték a fajtáját.

Számomra van még egy időszerű üzenete az esetnek: múltunk hol fölemel, hogy porba hullat. Meg kellene találnunk a közös mértékegységet a múltbeli, a jelenbeli és a jövőbeni emberségünknek, amely alapján viselt dolgainkat le lehetne mérnünk, de a mai dolgainkat is pontosíthatnánk. Az összeadás, kivonás végösszege aztán mindenki fejéhez hozzá vágható volna jogosabban, mint a kommunizációval történő kirekesztés, vagy a különböző kitalált szavakkal, azok új jelentésével a megdicsőülés glóriáját csiszolni okos, szép fejünkön.

2002. május 23.

Kossuth, a valóban magyar polgár

Nagyjainkhoz való viszonyunkkal többnyire az a baj, hogy nagy magasságokba emelve nem látjuk a követhető, számunkra a hétköznapiok küzdelmeihez nélkülözhetetlen iránytűvé tárgyiasult erényeiket. Vannak nemzetek, amelyek eleve megközelíthetlenné alakítják vezérükről a képet, eltüntetve fogyatékoságait, bűneit, az ember mivoltát jelző tévedéseit. Az ilyen bálványok aztán leomlanak szégyenérzetet keltve a hajdani hódolóknak, akiknek kinyílt a szemük.

Kossuth ember, nagy államférfi, magyar volt, aki népének szabadságát, fölemelkedésének útját kereste és azt a polgárosodásban, függetlenségben, a magyarság összefogásában látta meg. Így neve elválaszthatatlan a haza, a nemzet, a magyar és a polgár szavaktól. Ő igazi tartalmat adott nekik. Nem kérkedett magyar és polgár mivoltával. Ellenfeléről, Széchenyiről képes volt elismerően azt mondani, hogy a legnagyobb magyar. Akkor tudták anélkül képviselni saját elveiket, hogy a másikat sárba tiporni igyekeztek volna. Az ész, az ügy és a más nézeteket vallók iránti tisztelet jegyében voltak igazi magyarok és polgárok egyszersmind, nem pedig a másik – akinek ugyanaz az érdeke, célja – lejáratásával akartak hatalmat, befolyást, glóriát maguknak.

Íme egy követhető magatartás! A magyar lélek panteonjában István, Mátyás, Rákóczi mellé került, hiszen csak akkora formátumú nagyságokról szólnak népdalok, mondák, akik történelmi tudatát annyira meghatározták nemzetüknek, hogy a múlt dicsősége, a haza, a szabadság csakis velük, hozzájuk elválaszthatatlanul kötődve képzelhető el. Tehát a népdal, amely tiszta, őszinte, bensőből fakadó érzést fejez ki egész másképp, mint a tereken a politikai jelszavakból összeállított szavalókórus.

Némely történész megkérdőjelezi a forradalmiság célszerűségét, egyáltalán jogosságát. Ugyan milyen szerep juthatott volna a magyarságnak forradalom nélkül Bécs szorításában? A kiegyezés haladást megtermékenyítő hatása is csak a korábbi forradalom fényében értelmezhető. Széchenyi, Deák, Eötvös csak Kossuthtal, a forradalmárral kiegészülve jegyezhetik a XIX. századot a magyar történelem aranykönyvébe. A reformkor és a forradalom idején a szó

és tett egysége, a cselekvő hazafiság, a romantikus emelkedettség adott tartalmat a magyar és polgár szónak: „Küzdött a kéz, a szellem működött, / Lángolt a gondos ész, a szív remélt” (Vörösmarty: Előszó).

Hosszú életében nem egy tévedése jegyezhető meg, de csak annyira róható fel, mint a mi emberi gyarlóságunkból adódó ballépés. Közöttük talán a nemzetté válás szent folyamatában a más népek ehhez való jogával történt szembenállása a legnagyobb. A forradalom és szabadságharc bukásának okai között ez is egy, de nem egyetlen. Inkább emlékezünk gyújtó beszédeire, államférfíúi bátorságára, a Habsburg-házzal szembeni kérlelhetetlenségére, tiszta elveire. Talán kevesen tudják, hogy a polgárosodás jegyében az iskolák reformját is múlhatatlanul fontosnak tartotta: „Szabad versenyt észnek és tudománynak”, továbbá függetlenség, demokrácia, közművelődés voltak a jelszavai. A börtönben töltött idején a kisdedóvással foglalkozó szakkönyvet fordította magyarra. Így a legkisebbektől kezdve mindenkire gondolt munkája során: a nagyobbaknak népiskolát, az értelmiségi képzésre gimnáziumot, a gyakorlati élethez reál és ipari iskolát álmodott. Mindezt a magyar nyelvű oktatás keretében.

A fentiek is bizonyítják, hogy őt nemcsak a történelmi idők hozták helyzetbe, hanem szerzett képességei, a szakadatlan küzdelemben kikristályosodott erkölce is.

A régiókban, Zemplén megyében született, tanult és itt is élt nagy államférfi talán a szintén e tájon naggyá nőtt történelmi személyiségek hatását összegezte jellemében; Kazinczy, Bessenyei, Kölcsey, Rákóczi. Nyelvünk, Himnuszunk, magyarságunk, szabadságszeretetünk e helyütt kapott távlatot, jövőbe mutató irányt. Nem kellett ennél nagyobbra törekednie, csupán tartalmat adnia tetteivel a történelmi hagyományoknak, parancsoknak. Innen a nagy hév, a lelkeket gyújtó szónoklatok tetté válásának folyamata.

Aki politikát csinál, nézzen vissza az eredetre, összegezze az elődök szent törekvéseit, majd mérlegelje, hogy az adott helyzetben mit lehet a fő irányban tennie. Ha így cselekszik, bizonyára nem belül keresi az ellenséget, és nem marad meg a jelszavaknál, a hazugságot, mint nemtelen alávalóságot kiiktatja életrajzából. A kétszáz éve született Kossuth Lajos nevét tisztán így vehetjük számkra, hogy tőle, életéből tanulva erőt merítsünk mai harcainkhoz.

2002. szeptember 26.

Örök gyászunk

Augsburg, Muhi, Mohács, Nagymajtény, Világos, Arad, Versailles (Trianon), a Don-kanyar... Megannyi színhelye fájdalmas vereségeinknek. Ennyi győzelmet is felsorolhatunk, de október 6. a lehajtott fejek, ökölbe szorított kezek és a könnyek napja. Az örök ellenségünket megtestesítő Haynau gyilkos tobzódásának nagyságából következtetni tudunk a legszebb forradalmunk minden lelken átütő hatására. A császár és hóhér keze a legszebb virágokat tépte ki szabadságunk kertjéből e szomorúan is fölemelő napon. Ekkor érzett rá a magyarság a szabadság semmivel össze nem hasonlítható fontosságára, amikor már elveszett, és ekkor növelte fokozhatatlanul nagyra gyűlöletét az elnyomókkal szemben.

Hogy szép és minden áldozatra érdemes volt az ügy, azt szemlélteti a nemzetközivé válása is. A szabadságharc hősei és az első miniszterelnökünk halálban közös sorsa e napra rendelte a véget horvátnak, szerbnek, németnek, magyarnak, hisz e nemzetek között nincs jobb közös nevező, mint a csorbíthatatlan szabadság. Ennek a hite, reménye minden mást elhomályosít a történelmi időkben. A kötél vagy a golyó tárgyiasította az önerejéből győzni nem tudó Habsburg-házat és gyilkos akaratát hős elődeink és a magyar haza ellen.

Mivel elveszhet a szabadság, meg kell becsülnünk akkor, amikor még virágjában van. A mártírok tettei, a velük történetek mozdulatát, történelmünket alakító erővé válnak bennünk. Ahhoz, hogy ez az erő jó irányban mozduljon, mindnyájunkat át kell itasson a szabadság eszméje és gyakorlata, azaz élnünk kell vele másokkal együtt, akiknek ugyanúgy fontos a mi életünk, mint nekünk az övék. Schweidel német, Knézich horvát, Damjanich szerb, Pöltemberg, Leininger-Westerburg, Aulich szintén német, de a magyar emlékezetben a mieink voltak mindannyian.

A kivégzések a rémuralom kezdetét jelentették. Százak haltak így meg, ezreket ítétek súlyos várfogságra, még többek menekültek

külföldre. Heine, a német romantika nagy alakja nemzete helyett szégyellte, hogy eltiporták a magyar szabadságot: „Megdőlt a szabadság végső reménye, / Halálra vérzik immár Magyarország.”

Az angolok leköpték, majdnem meglincselték a hozzájuk látogató Haynaut. A világ a magyar szabadság elkötelezett híveként fogadta Kossuthot és a többi emigránst. Egy évszázad után, 1956-ban nőtt naggyá így a magyar a nemzetek szemében. Arany János az 1860-as évek elején írta utalva a véráldozatra: „Az nem lehet, hogy milliók fohásza / Örökké visszamálljon rólad ég! / És annyi vér – a szabadság kovásza – / Posvány maradjon, hol elönteték.” (Magányban)

Egyesek szinte számszerűen kimutathatónak vélték, mennyit használ egy-egy mártír az ügynek, amiért meghalt. Az élőkben úgy megacélozza az akaratot, hogy egy forradalmi szabadcsapat erejével vetekszik a példájuk. Az eddig föl nem soroltakkal kiegészítve az aradi vértanúk sorát és emlékezve például 1956-ra, tényleg nagy erőt adott a hősi példa. Batthyány Lajost ezerszer emlegetjük ma is, mint ahogy nem halnak meg emlékeinkben: Dessewffy Arisztid, Kiss Ernő, Lázár Vilmos és Schweidel József golyó által haltak meg; Aulich Lajos, Damjanich János, Knézich Károly, Lahner György, Leiningen-Westerburg Károly, Nagy-Sándor József, Pöltenberg Ernő, Török Ignác, Vécsey Károly bitón végezték.

Aki csak magának képzei el a szabadságot, mástól megtagadja, az emberiség, azaz saját faja ellen vét. Eddig mindez „rendes”, szokásos cselekedet lett volna, hiszen a győztest nemigen kérték számon. Nekünk, magyaroknak különösen érzékenyen kell gondolnunk a legszentebb fogalom, a szabadság törékeny voltára, mert sok hatalom kipróbálta már velünk szemben hódító erejét. Az aradi vértanúk nevét mondjuk el nemzeti imádságunkkal, a Himnusszal és hajtsuk meg zászlónkat, fejünket e hős mártírok emléke előtt.

2002. október 3.

Nagy magyar történelmi hét

Advent idején a Megváltót várjuk, a fényt a sötétre, a bűntől megtisztítót a bűnre, az örömet a bánatra, vagyis reményeink beteljesülését. Minden eljön majd, az elmúlt hét keddeje és péntekje egyedivé tette az 50. hetet egy magyar Nobel-díja és a koppenhágai uniós csúcs sikere révén. Meg kell becsülnünk a valóban történelmi pillanatokat, mert két ilyen pozitív előjelű egy hétre igen ritkán jutott eddigi történelmünkben.

A Nobel-díjasokról és az általuk szerzett nemzeti büszkeségünkről sok szó esik manapság országszerte, így a sajtóban is. Nyolcadik helyen állunk abban a tekintetben, hogy az – immár 15 magyar származású kitüntetett révén – országok hányat tudnak ilyenből felmutatni. Czeizel Endre genetikus írt egy könyvet róluk keresvén valami kézzelfogható okot a nagy szellemi képességek kialakulására. A televízióban a tudós realitásérzékével kissé lohasztotta az ilyenkor természetes módon fölerősödő lelkesedést: Magyarországon mintha nem túrnék az értelmes embereket, szinte kiüldözik az országból. A 15-ből hárman végezték itthon az egyetemet a középiskola után. Hol vannak már azok a régi, Európa híré középiskoláink – sóhajtott fel a genetikus –, amelyekben tanultak a Nobel-díjasok! A nagy tudósok egybehangzóan vallják, időben kell „lelépni” Magyarországról, hogy haladni tudjanak.

Többen jöttek volna haza, de gáncsoskodott mindit a Hivatal. Egy szomorú tényt is említett a tudós genetikus: van olyan a tizenötök között, aki kikéri magának a magyarsággal való rokonítását, származását. Valóban kár dicsekednünk velük, akár például a teniszező Szeles Mónikával, esetleg a magyar keresztnévét meg sem hagyó amerikai politikussal. A nemrég elhunyt nagy zenész sem mesternek nevezte magát, hanem maestrónak, ő pedig minden iskoláját e kis hazában végezte.

Czeizel szerint összesen nyolc (3+5) Nobel-díjast tekinthetünk magyar származásúnak. Három itt is járta az egyetemet, öten – rajtuk túl – megmaradtak magyar érzelműnek. Érdekes, hogy az elhunytak közül senki sem Magyarországon halt meg.

Így állunk hát velük, ők velünk, de e legutóbbit, az irodalmi Nobel-díjast a svéd ünnepségen is magyarként tisztelték. Lehet örülnünk a sok fanyalgó ellenére is. Végére Európa nem tudja, mekkora költőink, íróink értéke a XX. században, bár elhiszik, hogy József Attila, Ady és mások óriások voltak, csak hogy az anyanyelvbe

zártan – mint az arany a rögben – nem mutatkozik meg a fényük. Kertész Imre is Németországban alkotott az utóbbi években, így vált ismertté, elismertté.

A másik történelmi pillanat ennél is jelentősebb, hiszen mindnyájuk életét közvetlenül befolyásoló tény: lezárultak az uniós tárgyalások, másfél év múlva tagok leszünk. Ebbéli örömünkből is jócskán lefaragnak azok a megállapítások, amelyek szerint többet lehetett volna kicsikarni a tizenötökből. A kívülálló akár el is hiheti, hogy ő bátrabban küzdött volna az ország érdekeiért. Ez mind szép, de határt szabott az alkunak számos tényező: Németország, a legfőbb befizető nincs mostanában a legjobb kondícióban, hat ország felvételére tervezték a pénzt, (közel 50 milliárdot) de tizen lettünk ugyanannyira. Egy határon túl az alku kunyerálásnak, kupeckedésnek tűnhet. Az pedig ugyanúgy nem használ az országnak, mint az ENSZ-NATO felkérés egyfajta túlzott ellényegtelenítése. Történelmiak tehát a pillanatok, amelyeket mindenképpen megszolgált már mind a magyar irodalom, mind a magyar társadalom. István idején a vallás, most a gazdaság révén válunk szerves részévé Európának. Az igazi küzdelem, verseny majd ezt követően élesedik, de még jobb jövő reményében. Ránk fér majd.

2002. december 19.

Háborús pszichózis

A világtörténelemben alig lehet néhány évnyi békés időszakot fölmutatni, amely alatt valahol ne dúlt volna fegyveres harc. A huszadik század szinte teljes hossza és a huszonegyedik eddigi ideje is öldökléssel, fenyegetéssel telt el, készülődéssel egy újabb, véresebb háborúra. Elvakult katonai szlogen szerint is nem más a béke, mint készülődés az újabb ütközetre. Ilyen megközelítésben mindig érvényesül a háborús pszichózis. Az irodalmi alkotások, a veteránok beszélgetése, a gazdasági tervezés legfőbb témái is háborúsak, vagyis felszínen marad, mintha csakis az volna fontos, ahhoz kellene mérni az emberiség életét.

Naponta hallhatunk fajok – növények, állatok – kipusztulásáról. Az ok mindig az ember önző, harácsoló, természetet kizsákmányoló

magatartása vagy nemtörődömsége. A háborúkat is az ember tervezi, szervezi, hajtja végre. Csak azok a fajok maradnak fenn, amelyek alkalmazkodni tudnak az ember vagy a nagy természet okozta rosszabb körülményekhez. De mi a sorsa az embernek? Önmaga pusztító indulata ellen már rég nem teszi meg a szükséges és elégséges védekezést. A fajunkra nem afféle vég vár, hogy az egyedekre egyenként halálos ütést mérnek más egyedek, hanem kiagyalt eszközökkel és módszerekkel megsemmisítik a másik életterét, közben a sajátjuk is pusztul, mert a másik sem várja a háborút ölbe tett kézzel.

Ez a vékony levegőréteg, a kényes egyensúlyú klimatikus viszonyok már az ipari tevékenységtől is megsérülnek és visszavonhatatlan, - fordíthatatlan folyamatok indulhatnak el. Az ember annyi idő alatt nem tud alkalmazkodni vagy más bolygóra költözni, míg lezajlanak a végzetes események, tehát itt pusztulunk, ha nem tudjuk a magunk sorsát kézben tartani. A háborúban mindig életterünk, életünk ellen tesszük meg a leghatékonyabb lépéseket.

Önpusztító tehát fajunk. Paradox módon a túlnépesedés is ebben az irányban fejti ki áldatlan hatását, mint a rossz politika a mindig eredménytelen és mindig ugyanúgy – csak semmi változás az ügyben, mert választások lesznek! – folytatott népesedési támogatásokkal. Malthus (1766-1834) angol pap és közgazdász szerint a nyomor oka a népesség mértani haladvány szerinti szaporodása (1-2-4-8), az anyagi javak számtani sor szerinti növekedése (1-2-3-4). A nyomor pedig melegágya a terrorizmusnak, anarchiának, amelyben nincs értéke az emberi életnek.

Ha el lehetne kétszer ennyi embert is látni a világon élelmiszerrel, akkor is meggondolandó: milyen minőségi szinten. Egy bizonyos nívó alatt érdemes-é élni, szaporodnia az emberiségnek? Ha minőség is társulna az élelmiszer mennyiségi növekedéséhez, akkor a környezetet károsítanánk, azaz magunk alatt vágnánk a fát.

Bizonyos anyagi javak pedig nagyon egyenetlenül oszlanak meg. A háborúk már csak emiatt is kitörhetnek.

Félcédulás diktátorok tömegpusztító eszközöket gyártanak és fenyegetnek velük. Az egyik az olaját, a másik az ideológiáját akarja atommal védeni, a harmadik életteret akar vele tágítani (Hitler szava volt), vagyis itt-ott, ha terroristákat is támogatnak, kész a háborús ok. A színpadon előbb-utóbb eldőrdül a puska, ha a történet elején

behozzák. Irak körül már fölvonultak a seregek, a „nagyvezér” egyre engedékenyebb a kutakodókkal szemben, mert a harcias nyilatkozatai ellenére ez a harca lesz a végső. Állítólag február 3-a lehet a támadás napja.

A világ megosztott a támadás támogatásával kapcsolatban. A magyarok is. Jámbor óhajjal kívánjuk, hogy ne legyen mégse háború. Sajnos lesz. Mikor hallgattak ránk ilyen ügyben? 1914, '42, '68... Minden haddal vonultunk mi is. Most csak Taszáron kukucskálunk a kapun be, hogy van-e fegyvere a katonáknak. Nem ezen múlik, ezen semmi nem múlik, csak a pártok gyötrik egymást és a lakosságot. Nálunk mindig van háborús pszichózis.

2003. január 23.

'48 óta is fog az átok

Gyermekkoromban, de ritkán ma is hallani lehet(ett) szitkozódás, átkozódás közepette, hogy hiába kíván valakit bárhová az ember, '48 óta nem fog az átok. A történelemben azért mégis előfordult, hogy egy édesanya, Skerlecz Borbála (Batthyányi Lajos, az első felelős magyar kormány miniszterelnöké) kívánságát meghallgatták az égiek és teljesítették is. Mindezt Ferenc József császár családja – kezdve anyja, Zsófia főhercegnővel – szenvedte el. Könnyű elképzelnünk az átok tényét, hiszen a miniszterelnök mindvégig a megegyezést kereste, a törvényes módokat, mégis halállal sújtották. A megtorlás szimbolikus dátuma egyértelműen árulkodik az udvar fortyogó indulatairól: 1848. október 6-án a bécsi tömeg Theodor Latour gróf, osztrák hadügyminisztert a hivatala előtt lámpavasra akasztotta, előtte a pesti nép a hajóhídon agyonverte a császári megbízottat, Lamberget, szeptember 28-án („Lamberg szívében kés, Latour nyakán / kötél, s utánok több is jön talán. / Hatalmas kezdesz lenni végre, nép!” Petőfi: Akasszátok föl a királyokat).

1849. október 5-én megengedték, hogy Batthyány Lajos felesége búcsút vegyen férjétől. Az általa becsempészett törrel öngyilkosságot kísérelt meg a miniszterelnök, de életben maradt. A nyakán ejtett seb

miatt végül nem akasztották, hanem lőtték másnap. Az édesanyai átok ekkor fogalmazódott meg a hagyomány szerint: „Az ég és a pokol pusztítsa el a császár boldogságát! Minden nemzetsége vesszen ki a föld színéről! Az élete csak rombolás legyen, s gyermekei nyomorultul pusztuljanak el! Addig ne haljon meg, amíg családjának 13 tagja szerencsétlenül nem jár!” Hogy pontosan így hangzott-e el, nem tudni, de azt igen, hogy ég és pokol hallgatott a gyászoló édesanyára. Ferenc József családját közvetlenül érték a szerencsétlenségek, amelyeknek a hosszú sora a népmesék méltányossági törvénye szerint jogos volt, hiszen a magyaroktól a legszentebb értékeket vette el a császár: sokak életét és a nemzet szabadságát.

- Lánya, Zsófia 27 hetes korában meghalt.
- Charlotte, a mexikói császárné, Ferenc József sógornője megőrült.
- Matild főhercegnő titokban cigarettázott, majd a nevelőnője elől eldugott cigarettától a ruhája tüzet fogott.
- A császár öccsét, Miksát, a mexikói császárt a lázadók kivégezték.
- A császár fia, Rudolf, trónörökös föbe lőtte magát.
- Vilmos Ferenc Károly főherceg lebukott lováról és szörnyethalt.
- László főherceg egy vadászaton magát sebezte meg puskájával, majd vérmérgezésben meghalt.
- Zsófia, Erzsébet testvérnénje Párizsban egy jótékonyági esten keletkezett tűzben égett halálra.
- Erzsébet királynét Genfben egy anarchista reszelővel halálra szúrta.
- Klotild főhercegnő Alcsuton mérgezésben halt meg.
- A trónörökös, Ferenc Ferdinánd és felesége, Zsófia hercegnő 1914-ben Sarajevóba látogatott. Az eredményét ismeri mindenki: egy merénylő (Gavrilo Princip) mindkettőjüket agyonlőtte, így ürügyet szolgáltatott az első világháború kitöréséhez.

Az 1848-tól 1916-ig osztrák császár és magyar király, Ferenc József a történetek szerint elszenvedte az átkot. A történelemben ha mégis volna valami méltányosság (a jók elnyerik méltó jutalmukat, a rosszak büntetésüket), akkor egyféle kiegyenlítődés következhetne be. Ebben az esetben számíthatnánk mi is valamilyen „kárpótlásra”, hiszen a szabadságharcunkat, javainkat, sőt országrészeinket annyiszor, de annyiszor elvették már, pedig mi sem vagyunk bűnösebbek a többi népnél, akiknek színtelenebb, ám békésebb, fejlődésre, gazdagodásra alkalmasabb történelmet hagyott a sors.

Skerlecz Borbála fia kivégzése után némi elégtételt nyert, átka megfogant. Mai magunk csak szeretnénk, ha többé nem kellene fortyogó indulattal megfogalmaznunk vágyainkat, hanem inkább áldást kérnénk más országokkal közös jövőnkre az égiektől. Hátha ezt is meghallja és teljesíti menny és pokol.

2003. március 13.

Novemberi borongás

„Kísértetes nálunk az Ősz / S fogyatkozott számú az ember; / S a domb-kerítéses síkon / Köd-gubában jár a November.” (Ady Endre: Az eltévedt lovas.) Bár az I. világháború első novemberében írta a költő e nyomasztó sorokat, valamelyest időszerűek ma is a képek, a hangulat, hiszen az ősz, a költészet örök szimbóluma az elmúlást jeleníti meg mindenkor. Az elélettelenedett lomb a ködnek, sárnak terít lent szőnyeget, amellyel cudarul bánik a szél: fölkapja, vízbe hullatja, tüskékre tűzi. Az eső az utolsó tarkaságot is kimossa belőle, meghagyja a földdel azonos színét. Fakul hát a szín, romlik a hangulat, múlik zörögve az idő, télbe hanyatlík az élet.

Ady kötetének lapozgatásával, a még meg sem talált vers sorainak mormolásával régi, valóban kísértetes novemberekre gondolok. Ha már ősz idő járja, módját megadva múlton borongok, régin, közelebbin egyaránt.

Villámháborút ígértek '14-ben. A szomorú eredményből visszafelé következtetve felelőtlenség volt a magyar férfiakat semmiért föláldozni. A több szuronyrohamot meg- és átélt nagyanyai nagybátyám mesélte – nagyapám a Piávénél halt meg –, hogy nem csak a munícióból volt kevés, de mintha nem számítottak volna a hadvezetésben arra, hogy az ősz a csatatereken éri a seregeket, és ruha kellett volna, takaró. A nagybácsi alakulata azt az egy géppuskát esténként itt is, ott is megszólaltatta, hogy higgye az ellenség a nagyobb tüzerőt. Babits, Juhász Gyula, Tóth Árpád imádságba illő verseket írtak a háború ellen. Hiába... A papírtalpú bakancsok és a győzelem reményei a feneketlen sárba ragadtak. Most olvasom a hírekben, hogy az 1918. október 31-én, az őszirózsás forradalom

idején lelőtt gróf Tisza Istvánnak (Kálmán fiának) emléktábláját avatták a gyász évfordulóján, a 85. évben. Adynak nem volt valami nagy véleménye róla, embernek, úrnak és magyarnak egyként rongy volt szerinte, pedig kezdetben nem is akarta a háborút, féltette tőle a dualista (osztrák-magyar) hatalmat.

„...szeressétek, / Őt is, a vad, geszti bolondot, / A gyújtogató, csóvás embert, / Úrnak, magyarnak egyként rongyot.” Ady: Rohanunk a forradalomba). Lehet tehát szeretni is, ahogy Ady kérte, akár szobra is épülhet, vagy újra is eltemethetik. Az ősz jó a gyászra, de a köd nem enged tisztán látni a történelemben.

1917 őszén – mi annak idején november 7-én ünnepeltünk – volt a nagy-nagy októberi forradalom, amelynek tíz napja megrengette a világot. Ma már csak Észak-Koreában, Kubában és halványan Kínában fénylik még emlékére Salamon ötágú csillaga. Nem bírt ki egy évszázadot, nem „dőlyföl a keleti égen”, mint az a betlehemi szokott úgy karácsony tájékán.

Az a párt is vele múlt ki, amely a nyomán született 1918. november 24-én (KMP). A legharcosabbjaiból lettek a következő esztendő Lenin-fiúkjai, a bőrkabátosok, a kérlelhetetlen „forradalmárok”, akik közül Sztálin – nem éppen elvtársi szeretetből – sokat eltüntetett az élők sorából. Kun Béla is köztük volt. Lengyel József tizenhét évig „élvezte” vendégszeretetüket a norilszki, gulági táborokban. Az ő írásaiból jobban el tudom képzelni a szovjet haláltáborokat, mint a Szolzsenyicinéiből, bár Lengyel József nem kapott Nobel-díjat.

A rideg, hideg novemberig sokan meghaltak már, de 1956 novemberének negyedik napjánál talán nincs szomorúbb a múltunk csaknem félévszázados történelmében. E napon hangzott el Kádár első kiáltványa. A szovjet tankok nélkül pusztába kiáltott szó lett volna belőle, de velük messze hangzott, rá följajdultak a hazafiak, bujdosóvá lettek százezrek. A novemberi ködöt se az ENSZ, se a nyugati államok nem oszlatták felőlünk. Belepte akkori és későbbi életünket.

Az országot nyomorulttá tevő novembereket nem szeretem, különösen belőlük az ember szót, amely rosszakat, „tőlük-félni-kell” embereket idéz. Szeretem azonban a Márton napját, hiszen a bort akkor már a jó íz tapasztalása reményében meg lehet kóstolni, András napjára aztán már nem is pezseg az október elején leszüretelt szőlő mustja. Kiforrott, különösen, ha kevés volt a cukorfoka. Az idei jóra

sikeredett. Lesz mivel ünnepelni a kisdedet decemberben és köszönteni az új esztendőt. Csak addig sikerülne a régi és az új ködöt is eloszlatnia a jótékony szeleknek, hogy vidámabb napokra ébredhessünk ebben a viharokat is túlkiabáló, -harsogó zsivajgásban.

2003. november 6.

Szörnyű számok

Mi, magyarok sokszor olyanok vagyunk, mint a gyerekek, akik hisznek a sors igazságszolgáltatásában, a méltányosságban, amely szerint a jó elnyeri jutalmát, a rossz megbűnhődik. Ebben a gondolatmenetben természetesen mi vagyunk a jók, mások a rosszak; velünk történt a szörnyű igazságtalanság, ami égbe kiált, és nincs olyan bosszúálló istenség, amely haragjában veszni hagyna bennünket. Ha mégoly sok bűnt követtünk volna is el, ennyi Mohácsot, törököt, tatárt, orosz, németet nem érdemeltünk, Trianont pedig végképp nem.

Zrínyi, Kölcsey és a többi költőnk is vizsgálta, vajon tényleg bűnösebbek vagyunk-e a többi népnél, hogy az Isten pusztító erőket küld ránk. Egyre tudtak gondolni: a belső viszályokat mindig szították a magyarok, ezért sodort az Úr végveszélybe bennünket. Egyenesen következett e gondolatból az összefogás parancsa, ami egyedüli megoldásnak kínálkozik – ma is! – a nemzethalál ellen: „Hányszor támadt tenfiad / Szép hazám, kebledre, / S lettél magzatod miatt / Magzatod hamvedre!” (Kölcsey: Himnusz) „Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!” (Kölcsey: Huszt). Alkotni, hazát gyarapítani összefogás nélkül nem lehet, csak veszíteni. Így sodródtunk bele két világháborúba is. Az elsőbe a roszakatag Monarchiát védtük, majd szétesett szép országunk, a másodikban visszaszerezni szerettünk volna, de újabb vereség lett az eredménye.

Az 1920. június 4-én ránk kényszerített békediktátum Magyarországot, ezt a szép középhatalmat Európa szívében egy népességében, területében eljelentéktelenített kis állammá alakította lenyesve róla a 283 ezer négyzetkilométerből (Horvátországot nem számítva) annyit, hogy mindössze 93 ezer maradjon; a 18,2 millió

lakosból pedig 7,6 millió. Ausztriához került 4000 km² 292 ezer lakossal, amelyből 26 ezer volt a magyar; Csehszlovákiához 63 ezer km² 3,5 millió lakossal (1,72 millió volt a magyar); a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz (a későbbi Jugoszlávia, 1929-től hívták így) 21 ezer km² 1,6 millió lakossal, ebből magyar volt akkor 465 ezer – itt sem számították be Horvátországot –; Romániához 102 ezer km² 3,5 millió lakossal, amelyből 1,7 millió volt magyar; Kárpátalja 12800 km² 1,2 millió lakosból ma 200 ezer a magyar; de 1918-tól '39-ig csehszlovák fennhatóság alá került, 39-ben újra magyar kézre, 1945-től 1991-ig szovjet terület lett, azóta ukrán.

A fenti számokon túl több súlyos intézkedést hoztak ellenünk: csökkentenünk kellett a hadsereg létszámát, külpolitikailag elszigetelték stb. A románok mindent kiszállítottak volna. A vonatokat a súlyos műkincsekkel, múzeumi tárgyakkal egy amerikai felügyelő tábornok állította meg. Erre Püspökladányban, Debrecenben a sínen gyűjtötták föl a kifelé tartó szerelvényeket.

A II. világháború után további három falut csatoltak Csehszlovákiához Pozsony alatt, hogy „védhető” legyen tőlünk „Bratislava”, az „ősi” szlovák város. Trianon „hozadéka” még az a soha nem múló gyűlölet, amellyel utálják egymást nemcsak a magyar és a „jutalmazottak”, hanem például a szerbek és a románok, mert kevesebb koncot kaptak, mint amennyit „megérdemeltek” volna. A csehszlovákok az ukránokra haragszanak, mert nem kapták vissza Kárpátalját. Sajnos, mi meg magunkra haragszunk. Elfajult a választás – mindig az van az utóbbi 14 évben –, pedig európai uniós tagságunk – és a többi, magyar lakta ország is tag lesz előbb-utóbb – gyógyíthatná a trianoni sebeket. De ha ezt a maradék országot is balra meg jobbra osztjuk, akkor megérdemeljük sorsunkat.

Voltam a versailles-i parkban, ahol a kisebbik palotában 1920-ba aláírták a békediktátumot. Valamelyik bús magyar falfirkával mondott véleményt a franciák románokat kedvezményező jellemtelenségéről. A komor asztalnál Juhász Gyula jutott eszembe, akinek búskomorságához nagyban hozzájárult Trianon. Testamentom című versének néhány sora mutatja, hogy sírt, bánkódott a halk szavú költő:
„Feledni oly nehéz, hogy volt hazánk...”

„Szeretnék néha visszajönni még...”

„Csak megnézném, hogy kéke- még az ég
És van-e még magyar dal Váradon?”

2004. június 10.

Hungarikumaink

Miről ismerszik meg a magyar? Hát a hungarikumról. Az meg mi a ménkű (ez utóbbi szó is az)? Egyszer – nem is oly rég – egy rabbi azt találta mondani, hogy ha a magyar kultúrából levonnánk azt, amit a zsidó tehetségek tettek hozzá, csak két hungarikumunk maradna: a bő gatya és a fütyülős barack (azóta már nem rabbiként funkcionál, de nem e kijelentése volt az oka).

Apropó: pálinka. Az idén olyan kevés gyümölcs termett, hogy alig lesz abból a jó nedűből, pedig a magyar míg a bort tisztán, a pálinkát piszkosul szereti. A főzdek panganak az ürességtől. A fináncok is egyre kevesebb zugfőzdet számolnak fel, mert tavaly talán túlteljesítették a tervet. Ne is barkácsolják ezt a jó hungarikumot a zugfőzdekben, mert ha megkóstolják a nyugati „szagértők”, inkább sligovicát fognak rendelni.

A szőlőből az idén sok termett, de egy-egy jó évhez képest a mai bor csak vinkó, lőre minősítést kapna. Sajnos, több évre visszamenőleg össze tudjuk vetni az évjáratokat, mert maradt bőven itthon a jó borból, a tokajiból is, ami szintén hungarikum. Mi tudjuk, hogy jó, talán ezért nem akarunk reklámot belőle, pedig a jó bornak is kell. Néhány év, és az olaszok tokajija is megszűnik (pedig Tokaj olasz eredetű név, összefolyást jelent állítólag; csak remélni lehet, hogy a Tiszára és a Bodrogra, nem pedig a jó és a rossz nedűre értették). A jó aszút nemigen tudják másolni, hamisítani, esetleg egy spanyol kocsis borral „feljavítani”, mint a Kiskunságban tették a világhírű kalocsai és szegedi paprikával, amit Brazíliából jó olcsón hozott, mérgezett anyagot kevert hozzá. Sírjál, vakulj magyar, ha annyira odavagy a paprikáddal! – mondhatták az ügyeskedő kereskedők, amikor a csípős, zamatos paprika helyett szép piros színű, ám ártó porral tették vonzóbbá az árut (egyszer már téglaporhoz hasonló anyaggal kísérleteztek, de az sem vált be, nem lett tőle ízesebb a gulyás és a gerslivel töltött káposzta, ami szintén hungarikum). A makói hagyma zöme is mintha Kínában teremne az

utóbbi időben. Eredetvédelem, óh! Itt minden – még a politika is – csomagolás kérdése. A tömegek, adófizetők pedig csak fogyasztásra hajszolt emberek, akik akkor „jó magyarok”, ha az ő árujukat fogyasztják.

A csikós-gulyás, csikós tokány, birkagulyás a távoli országok turistáinak tudatában szintén csálhatatlanul hungarikum, de ezek a délibábbal együtt. Az itthoni magyarjaink körében a délibábos látásmódból exportra is jutna. A ló kunsztokra tanítva a Kilenclyukúnál nem csupán magyar szívet bizserget. Ha a csárdába is betér az idegen, ott hegedűt, néha citerát – hungarikumok! – is hallhat.

Nem maradtunk meg a régi értékeinknél, újabbakat is teszünk hozzájuk, és hol mi, hol az ellenségeink kiáltják ki őket hunkarikumoknak. Itt van például a népszavazás iránti olthatatlan szerelmünk. Ha Svájcot nem számítjuk – egyébként is semlegesnek mondja magát –, akkor esélyünk van számban, gyakoriságban sok európai országot magunk mögé utasítani. Pár milliárd? Nem számít! Így mulat egy igazi, meg nem alkuvó, még az oldalági őst is Árpádtól származtató mély magyar. Még szerencse, hogy államelnökünk két szavazást egy napra tett, így a „fajlagos bekerülési költség” alacsonyabb lesz.

Ellenségeink azonban olyan rettenetesen félreismernek bennünket, hogy a civakodást is jellegzetes magyar „virtusnak” mondják. Már látták, hogy végképp nem akarunk egyenetlenkedni, sőt összefog jobb és bal, hiszen például biztost kell küldeni az Unió kormányába. Erre a külső ellenség megint összeugraszt bennünket, mint Erdélyben, a Vajdaságban és a Felvidéken a magyarokat. Több pártot akarnak – magyarból –, de így félő, egy se jut ötről a hatra. Hiába! Az ellenség nem alszik, hanem egységet ront, úgy forgatja a szót és a tényeket, mintha mi, magyarok volnánk olyan megátalkodottak, olyan hungar – csak el ne tévesszem, mit szólnának az október 15-i „keretlegények-lányok”? – hungarikumok, ez az!

Az igaziakra azonban jobb volna vigyázni: borra, pálinkára, paprikára, privatizációs erkölcsökre, az adófizetők pénzére.

2004. november 4.

Valami jót is!

Nem tagadható: mostanában nehéz olyan híreket találni, amelyek elégedettséget váltanak ki a lakosságból. Több oka is van ennek: a médiában nehezen szózatok el a normális, az élet rendes menetéből eredő, hozzá igazodó hírek, csak azok, amelyeknek botrány szaguk van; másfelől mintha a jó hírek kizárólag a helyi, regionális, vagy egyenesen az országos hatalomnak szolgálnának előnyére, és ezt meg nem lehet akarni a „másik oldalról”; az is lehet, hogy nem vagyunk bővében a jó híreknek, vagy azokban is csak a „de” kötőszót keressük, mint a pesszimisták, akik a sajtóban csak a lyukat látják meg. Egy biztos: ma már a jó sem pártsemleges, mert ami jó hír az egyiknek, a másik bosszankodik miatta. Így mindegy, hogyan válik a köz egészségére a hír, csak fele fogadható el jónak, a „de” előtt.

Itt van mindjárt az egészségünk, pénztárcánk védelmezése, a közeli napokban fölállítani szánt élelmiszerkommandó. Három felügyelő szervezet (a növény- és állat-egészségügyi állomás, a fogyasztóvédelmi felügyelőség, az ÁNTSZ) adja össze a csapatot szakembereiből azzal a céllal, hogy akadályozzák meg a külföldről származó és a piacokon forgalmazott élelmiszerek fogyasztókhoz jutását, ha azok nem felelnek meg a magyar – egyébként Európában párját ritkítóan szigorú – szabványoknak. A gyártók, forgalmazók ezt követően nem mernek majd téglaport reszelni az örölt paprikába, hogy súlyosabb és pirosabb legyen; vagy importálni sem mernek majd Brazíliából penészes örleményt, Chiléből cseresznyét, mert a kommandóban lesznek a kukacokhoz, a gyümölcssel behozható kártevőkhöz értő biológusok is, akik tudják, mekkora romlást okozhatnak a mi pillangóinkkal való keresztezés útján a chilei bogarak.

Manapság sokat emlegetik északi szomszédunkat, akik állítólag adópolitikájukkal, ügyesebb gazdasági húzásaikkal megelőzték bennünket. Nosza, ha így van, akkor mutassuk meg a magyaroknak – mondhatták –, miként kell jó sonkát készíteni sokkal olcsóbban ilyen-olyan húsból. A március eleji hidegekre tekintettel – hátha elfogyott a magyarok tűzifája is – meg is főzték. A száraz, meleg panelházban

ha fél órára kinn felejtettük, eleresztette nedvességével az ízét is, majd rések támadtak benne. Ha valaki otthon is megfőzte, garantált baktériummentességet nyert, de lemondhatott a sonkát imitáló hús maradék ízéről is.

Annyi parlamenti bizottság mellett/után/helyett(?)/előtt stb. talán korábban megszervezhették volna a kommandót (esetleg abba is „leképződne” az országos helyzet, amely szerint fele balról, fele jobbról, az „elnök” meg népszavazással megválasztott lenne?). Ez utóbbi esetben személyi kérdéssé „magasodna” a szakmai szempont, a piacon, boltokban pedig guberálhatnánk nagyobb bizalmat keltő élelmiszereket a hűtőkből, polcokról saját hozzá nem értésünkre hagyatkozva. Mindnyájan megéltünk már néhány bizottságot, „kommandót”, de ritkán vált egészségünkre áldott vagy áldatlan tevékenységük.

Ha jól menne, eredményt hozna munkájuk, kiterjeszthetnék az élelmiszerről a többi árucikk „kommandolására” is. Erős a gyanúm, hogy a piacokon, keleti fenntartású üzletekben „alig” várnák őket, hogy bizonyíthassák, mennyire nem hamisított az emblémájuk a nadrágon, melltartón, cipőn, bármin.

A helyszíni bírságokon túl talán kimódolná a kiterjesztett jogosultsággal rendelkező csipet-csapat, miként szoktassa rá az árusokat a használható és csakis veszélytelen eszközök forgalmazására. Például minden sajtot, káposztát, egyebet megköstoltatnának velük; az elektromos játékokat kézbe fogva és a konnektorba dugva működtetniük kellene (ha őket nem üti agyon az áram, akkor lehet szó az árusításról). Az áruk eredetét igazoló papírokat a pénzhamisítók gondosságával figyelhetnék a kommandósok, és lenne olyan jogosultságuk is a magyar fogyasztók védelmében, hogy a rossz árut behozó kereskedők hátukra, batyuba kötve, gyalog vinnék vissza akár Portugáliába is (Brazíliába pedig úszva).

Kitörne a jólét. A pénzünkért remek cikket kapnánk: egészségesek lennénk, megszabadulnánk a bővliktól, giccses áruktól, hosszú ideig használhatnánk eszközeinket, a magyar gazdák több helyi megrendeléshez jutnának, learathatnánk az Unióból felénk áradó elismeréseket, és esélyünk lenne megelőzni az utolérhetetlen Szlovákiát is. Mindehhez csak kommandó kellene, akik értünk akarnak élni, büntetni, haragudni.

Hát nem? Milyen jó is volna!

2005. március 24.

A holtak dicsérete

Nincs a születésnél, életnél nagyobb misztérium, éppen ezért a halálnál sincs nagyobb oka az embernek a bánatra. Csak az irodalomban és más művészeti ágban – amellyel egy másik valóságot teremtenek – adódik egy-egy eszme, erkölcsiség, életelv, amely miatt a művek szereplői föláldozzák életüket. A hősköltemények, tragédiák mind ez áldozódásról, az eszme diadaláról, győzelemről és halálról szólnak. A mi hétköznapi életünket is csak egy-egy haláleset tudja tartósan kizökkenteni medréből, mert befoldozhatatlan rés keletkezik kapcsolatainkban, érzelmeinkben, melyen keresztül életkedvünkől szivárog ki a semmibe.

A nemzet, sőt az egész emberiség is így van vele. Igaz, őt csak a háború, népiirtás, igazságtalan, rákényszerített béke és nemzeti érdeknek kikiáltott küzdelem és a vereség szokta megrendíteni, de a győzelem ára is életek sokaságát jelenti. Ady a háborút arénának mondta, amelyben a mesebeli Jánosok küzdenek a Sárkánnyal a királyfiak palástjáért, de a királylány, azaz a díj, csak mese, ám akkor is mennie kell a mesebeli Jánosnak: „Kellesz a nagy arénára / Akkor is, ha életednek / Életed lesz majd az ára”. Szokták a háborúkat kétféleképpen besorolni: van igazságos és igazságtalan. Amelyiket én indítom, az természetes, hogy igazságos, ha nem másért, az erő jogán, vagy éppen az élettér tágításának „szent céljából”. Hogy ez másoknak szűkíti az életterét? Azok másodrendű emberek, nem árja nemzet – hallhatták – láthatták a múlt század elői a harmincas-negyvenes években. Az erős úgy véli, annyi magyarázat elég egy 52 millió – ebből közel egymillió magyar – áldozatot követelő háborúhoz.

Csakhogy Nürnbergben kevésnek bizonyult a számonkérés során. A korabeli magyar hatalom ódzkodott bekapcsolódni a „szent nagy, igazságos háborúba”, de Kassa bombázásával, Hitler Trianon bizonyos revíziójának ígéretével a németek „meggyőzték” elődeinket. „Ki a frontra!”. II. Magyar Hadsereg, Don-kanyar... Hol maradt a mi

igazságunk ebben a halálba vezető harcban? A kiterelt, rosszul felöltöztetett, -fegyverzett apáink életében és halálában. Nemhogy visszaadtak volna területeket, Pozsony alatt három falut Csehszlovákiához csatoltak még...

A másik oldalon volna az igazság? Igaz, a magyarokat nem hívták meg a szovjetek a Donhoz, de őket sem hívták a katini erdőbe a lengyel tisztek ezrei, hogy végezzék ki őket, vagy hogy a Visztuláig menjenek németet előzni, hogy ne maradjon egy talpalatnyi Lengyelország se. De a zsidók se kérték, hogy megmentőjüket, Raul Wallanberget titokban vigyék el a ljublankai börtönbe hőstettei ellenére (vagy épp ezért?). Nekem a béke napjává szelídített győzelem napján ő jut először eszembe apám után, akivel – több százezer „mesebeli Jánossal” együtt – megjáratták a poklokat a „győzelem” egy százaléknyi esélye nélkül.

A következőkben Radnóti, Szerb Antal, velük együtt a munkaszolgálatosok, Nobel-díja óta Kertész Imre jut eszembe, aki gyerekként élte meg a felnőtt emberiség legaljának élet elleni praktikáit. Semprum is felötlik, aki ugyanúgy megjárta a poklokat. Ők voltak a fegyvertelenek, de a katonák se tudták magukat a túlerőtől megvédeni, mint ahogyan a civilek között is aratott a halál a bombázások alatt.

Pusztuló életek milliói! Mennyi remény hal veletek együtt, amely a jövőbe vitt képzeletből törlődik ki a halállal! Merre van sírotok? Mit láttatok végső búcsútok alkalmával utoljára a titeket könnyű szívvel eleresztő világból? Tudtátok-e, hogy közel a végetek, vagy hazagondoltatok, amikor eljött?

A béke napja legyen a tiétek, a holtaké. Az élők inkább a győzteseket magasztalják, de én értelmetlen, így még fájóbb halálotokat gyászolom. A királylány, Trianon, győzelem csak mese, János. A valóság már hatvan éve, sőt nyolcvanöt éve más. Ebben élünk és újra csak az életet magasztaljuk és a holtak hősiességét. Szolgáljatok az emberiségnek tanulságul, hogy soha ne kelljen győzteseket magasztalni és elesetteket siratni, hogy soha ne előzze meg értékben, fontosságban a hús-vér embert, életet akármilyen eszme, életelv, mert „az élet él és élni akar” (Ady).

2005. május 12.

István, a csillag

Földi, de nem földhöz ragadt emberként élte le életét, majd nagy műve, a magyarság fönnmaradása a szentek sorába és a csillagok közzé emelte. Megszenvedte lelkileg, hogy vérei ellen kellett harcolnia, ölnie, mert más mód nem mutatkozott nemzetünk előtt a létezésre. Mint Mária – akinek kegyelmébe ajánlotta országát –, ő is elveszítette egyetlen fiát, Imrét, és kétségessé vált, lesz-e folytatása, eredménye iszonyúan nehéz küzdelmének. A vállalt felelősség roppant súlyát szinte egyedül hordozta. Az ilyen küldetésű ember rendszerint magányossá válik, mint egy csillag, amely igazodásul világít mutatva irányt tájékozódni térben, időben.

Ez a csillag ma is fénylik. Ragyogását a trónon utána következő királyaink azzal erősítették, hogy törvényeikbe fogalmazták István bölcs szavait, tetteit, így máig érnek szellemének sugarai. Méltán emelte szentté is az egyház, mert egy keresztény államot, Európába beilleszkedő országot alapított a belső és a külső támadások közepedte. Koppány, Konrád, Ajtony voltak legerősebb ellenségei, akik csúfos vereséget szenvedtek első királyunktól, de ő nem tudott igazán örülni, csak a német felett aratott győzelemnek. Magyar véreinek halála fájt neki, de nem adhatott kegyelmet, mert az ország léte forgott veszélyben tőlük.

A történelem nagy személyiségeinek tettei magától értetődően világosak, átláthatók, többnyire természetesnek tűnőek. A nagyságuk abban található, hogy feladataikat, vállalásaikat kristálytisztán látják, megoldásukhoz a lehetséges helyzetet, eszközöket, embereket mozgásba tudják hozni. Az államalapítást a legkörültekintőbben végezte. Kelet és nyugat erőit fölmérte, tudta, mely mód a legcélravezetőbb közöttük egyensúlyt tartani, kikkel milyen szövetséget érdemes kötnie, hogy ne forgácsolódjon szét ereje a külső harcokban. Itthon pedig szintén megtalálta szövetségeseit, akikkel együtt megtörték a lázadók erejét.

Politikai és államfői, sőt atyai bölcsessége a késői korokban is kikezdhetetlenné alakították az utódok szemében tetteit, művét. Fiának az igazságosság és könyörületesség, türelmesség erényeit, az egyház tiszteletét fogalmazta meg intelmeiben. Államfőként erős

hadseregre támaszkodott, az idegenektől igyekezett tanulni, folytatva atyja, Géza ügyes külpolitikáját. Legendákat írtak róla a kor történészei, imájába, dalaiba foglalta az egyszerű nép, aki csak azzal teszi ezt, akit fél és szeret.

Amikor évente megemlékezünk róla, mindig csodálattal tölt el az a tudat, hogy a múlt ezer esztendő sem tudta irdatlan idejével elhomályosítani előttünk István alakját, túlhaladottnak tekintenünk a négy évtizedes uralkodása alatt a magyarságért tett lépéseit. Csak az olyan ember képes ezernyi baj, veszély közepette áldozódni, aki tud és hisz, aki előre kiszámította tettei következményeit. István meghozta értünk, magyarokért az áldozatot. Öröksége emel bennünket is és véd ma is a végveszélytől. Művére úgy tekintünk, mint ahogyan a csillagokra szoktunk: csodálattal, emelkedett lélekkel, mert tőle számítjuk államunk történelmét, európaiságunk kezdetét, élni akarásunkat, magyar voltunkat, amellyel megkülönbözzünk más népektől.

Ereklyévé emelkedett karja, csillogó hatalmi jelképei tárgyasítják szemünkben alakját, de bennünket inkább szelleme, csillag volta tart meg magyarnak az idők végezetéig. István! Augusztus 20! Magyar múlt – jelen – jövő! Üdvöz légy!

2005. augusztus 18.

„Nekünk Mohács kell”?

Ady saját kora civakodó magyarjai miatt idézte párhuzamul az 1526. augusztus 29-i gyászos napot, amelyen szemléletesen beigazolódott, hogy csak pusztulásba vezethet az állandó viszálykodás, amiből csak az olyan vereség térítheti észhez a nemzetet, amelyet akkor szenvedtünk el a Szulimán vezette török seregtől. Ugyan nem kerek az évforduló – 479 –, augusztus végén azonban minden évben illik fejet hajtani az akkori hősök tette előtt, mert a trónszékéről lóra ült a szinte gyermek király is (II. Lajos) és harcolt az ellenség ellen, majd a megáradt patakba fulladt a csatatéren. Kisfaludy Károly Mohács című ódájában „Nemzeti nagylétünk nagy temetője, Mohács!” pentameter sorával illeti az emléket, továbbá utal

az egység hiányára, mint a vereség legfőbb okára: „Egységünk törten, törve hanyatla erőnk.”

A roppant túlerő ellen a nevesebb történelmi alakok közül Tomori volt a legbátrabb, legvitézebb. Egyes diákok harcolva a török szultán közelébe is eljutottak, de ott a janicsárok levágták őket. Frangepán Kristóf viszont elkésett a csatából. Ő inkább saját birtoka védelmére rendezkedett be. Szapolyai János seregét „megkímélte” az ütközetektől. A király a Dózsa-féle fölkelés (1514) után nehezen szánta rá magát, hogy mozgósítsa a parasztokat is, de amikor az országgyűlésben határoztak a horvátországi jobbágyság bevonásáról, a bárók, nemesek elszabotálták a parancsot. Így a vereség után a török feltartóztathatatlanul vonult Buda felé. Felgyújtotta a falvakat, tizenkét vármegyét feldúlt, 150 ezer rabot hajtott el.

A nemesek, bárók családi érdekeiket hajszolták, nem szűntek a belviszályok, végképp szétesett minden kapocs, ami összefogást eredményezett volna, így ködbe veszett a nem is oly rég – egy emberöltő – még európai hatalomnak számító mátyási haza. A környező országok (Lengyelország, Ausztria, Velence, Törökország) lecsipkedtek várakat, városokat, megyéket az ország testéből. Kellett volna egy olyan király, aki a végpusztulástól megóvjá Magyarországot, megteremti az egységet. Szapolyai János volt a leggazdagabb, de a nép szerint nemigen alkalmas a királyi rangra, mert kegyetlen volt a pórok és a székelyek iránt. A másik uralkodó a Habsburg-párti nemesek választottja, Ferdinánd főherceg lett, V. Károly császár öccse. A déli részeken már a török volt az úr, később beljebb is ő. Ha hozzátesszük, hogy a két király hadakozott egymással, akkor az már csak hab a tortán, hogy a Habsburgokkal szemben a franciák a török szövetségesei voltak, így akkor is a mi ellenségeink (mint Trianonban is). Se az akkori „nemzeti” király, se Rákóczi, se Kossuth nem kapott a franciáktól a török illetve a Habsburg ellen segítséget, komoly ígéretet sem.

Így alakult tehát akkor is a belső és a külső helyzetünk Mohács időbeli környékén. Ide tolakszik a történelmi tanulság levonásának kényszere is. Ahogy Velence rendkívüli követsége révén kívánt a mohácsi győzelméhez szerencsét Szulimánnak, a környező államok a későbbi századokban is a magyarokat leigázókat dicsőítették, pedig mi ellenálltunk, megtörtük erejét, ellensúlyt képeztünk a törökkel

szemben. Aztán – mint János király is – a törökkel igyekeztünk jóban lenni, majd a némettel, szovjettel, amerikaival...

A törökkel ma is meggyűlik Európa baja: az Unióba egyelőre – nem egészen európai mivolta okán – nemigen fér be, de kéredzkedik (jobb, mintha jönne, mint 1526-ban). Nekünk azonban már nem kell V. Károly és a török között lavíroznunk, belül volna jó egységet, rendet, csendet tenni, mert még valamelyik magyar csoport királyt választ, és újra három részre szakad az ország a mostani kettő, a kívánt egy helyett. Európa most talán megvéd a töröktől – jobb későn, mint soha –, de a madárinfluenza támadása keményebb lesz.

2005. szeptember 1.

Gratuláció Katrinának

Különböző nőszervezetek, személyiségek a múltban többször rosszállották, hogy a pusztító hurrikánokat következetesen női névvel illetik a meteorológusok. Mit mondanak ez után, a legpusztítóbb, Katrinának keresztelt trópusi katasztrófa után? A jelenségnek van három másik szava is, amelyek közül világrészenként jellemzően használják valamelyiket: ciklon, tájfun, tornádó, azonban egyet jelentenek: mind viharos, nagyon erős forgószelel. Általában a Mexikói-öbölben és Nyugat-Indiában és környékén keletkeznek. A nagy, fölmelegedett víztömegek okozzák. Az eredmény mindig az életben és az anyagiakban történt pusztulás. Most érte el Japánt egy tájfun (Navi), amit hasonló erejűnek becsülnék, mint a Katrina volt, de még nem adta ki máig (hétfő) a mérgét,

A rettenetes cunami évében „utórezgésnek” New Orleansban is megjelent a tenger hatméteres rétegben mindent beborítva (a város nagy része a Mississippi deltájában két méterrel a tenger szintje alatt fekszik, most a gátakat is átszakította Katrina, és beengedte a vizet). A nagy bajt növelte, hogy az evakuálási felszólításra sokan nem hagyták el a várost. Ők így-úgy vagy teljesen áldozataivá váltak a tornádónak. Emlékezzünk a magyar árvizekre, és az emberek ragaszkodására házukhoz, ingatlanjukhoz, ingóságaihoz. Sokan ott maradtak,

közülük sem lehetett minden esetben többeket megmenteni. Rájuk szakadt a ház, elsodorta őket az ár.

New Orleansban a helyzet kaotikusabb, ezerszer rosszabb. A természeti katasztrófát fokozzák az emberi természetből adódó károk: rabolnak, ölnek, fosztogatnak, erőszakoskodnak. Egy fekete képviselő szerint a rasszizmus is megjelenik, mert a többségében színes bőrű kárvallottakat a központi kormányzat magára hagyja, késlekedik mentésükkel. Ez utóbbi lehet, hogy csak vádaskodás, de a mérhetetlen pusztulás tény (láttak lött sebbel „úszó” halottakat, éhen, gyógyászatilag ellátatlanság miatt meghaltakat; megerőszkolt és meggyilkolt fiatalokat). A legek országa – USA – most a hurrikán (indián nyelvből vett elnevezése a természeti jelenségnek) legerősebbjétől szenved. Elfogadja a mentő csapatok ajánlkozását is (tőlünk, Miskolcra is útra keltek segíteni).

Hogy mennyire szűk már ez a bolygó ennyi embernek, azt az a következmény is bizonyítja, hogy az olajkutakban, finomítóknál ott esett kár miatt olajárrobbanás következett be az egész világon. Európa tartalékaiból dobott piacra, hogy enyhítse az ár (olaj) nyomását. Nálunk ez évben már 50 forintot torná(dó)ztak fölfelé a benzin árán, de már jóval közelebb a csillagos ég e téren... Egyes elemzők arra következtetnek, hogy lelassul a gazdasági fejlődés, amelynek következményei szinte mindenre, az élet egészére kihatóak lesznek, negatív előjellel. Mások kevésbé borúlátók, de már nem fogy úgy a benzin Magyarországon, mint korábban. Takarékosabban kocsikázunk, legalábbis kevesebbet, mint eddig.

Ebben a szomorú helyzetben, a világ mástól is szenvedő nyomorúságában az al Kaida örömét fejezte ki az USA kárvallása miatt. A világ első államának összeomlása kezdetét látják a terroristák a katasztrófában, az elnyomottak átka beteljesülését. Ha nem volt – mint például 2001. szeptember 11-én –, akkor csináltak, szintén Amerikának, New Yorkban a két torony lerombolásával, több ezer ember meggyilkolásával. Az ideai természeti katasztrófákat azonban nem tudták – de törekszenek rá – pusztításban utolérni. Ami a leghervasztóbb, az európai kultúra számára részben sem fogadható el, az az emberi nyomorúság fölötti öröme a terrorszervezetnek. Jóérzésű muszlimok nem tartják az al Kaidát és a hasonló terrorszervezeteket jó mohamedánoknak. Mi – egy-egy tettük árnyékában – embernek sem.

Volt már hadművelet „Tornádó” elnevezéssel. Az al Kaida felé kellene „fűjnia”, hogy a Katrina-féle erőket ne támogassa a pusztításban a földön senki ember fia.

2005. szeptember 8.

Úgy, magyarmiskásan

Egyféle határozottságot, bátorságot, ugyanakkor humorkás mellékszöngét is árasztó a címben írt szó. Van benne „nemzeti”, híres magyarok nevét idéző tartalom, de sejtet esetlen, meggondolatlan mozzanatot is, amikor az ember rövid úton igyekszik véget vetni valami kellemetlenségnek, vagy éppen megelőzni a bajt a hirtelen elhatározásból – esetleg meggondolatlanságból – eredő gyors intézkedéssel (a Nagy Sándor-i gordiuszi csomó megoldásába ész is vegyült, no, meg az az eset macedón volt, nem magyar).

Adva tehát a nemzeti karaktert piros-fehér-zölddel rajzoló cselekvési forma, amely széles e haza minden szegletében dívik, hiszen nem szabad nemzetietlenül viselkedni. Néhány napja városunk egyik kismamája és kétéveske fiacskája sétált a járdán. A gyerek elengedte anyja kezét és a fűre beszaladt egy színes papírért. A kismama utána szólt: gyere vissza, mert pofán váglak! A gyermek megkapta a rövid, határozott cselekvést ígérő parancsot, benne a mama erős érzelmi megnyilatkozását a felszólítás élességében, „nemzeti” tartalmát a magyarmiskás kifejezéssel.

Szinte elbizonytalanodik ilyenkor az ember és lélekbúvárrá szeretne válni, hogy megfogalmazhassa magának szakszerűen, mi zajlik le ott, belül, amelynek efféle külső vetülete teremődik. A stílus maga az ember... Ha ennyire futotta a kismamának, akkor olyan ember. Buta, durva, vagy nála ez kedvesség hordozó megnyilvánulás? A gyerek nem azonnal ment vissza, mert egy-két lépést meg kellett a papírért tennie még. Kíváncsi voltam, mi következik. Semmi különös nem történt, se szöveg, se „vágás”, amikor visszament anyjához. Megszokhatta ezt a kommunikációfélét.

„Leképeződött” a politikából ez a verbális agresszió, amit már gyermekkorban megtapasztal az ember fia. Ez a durvaság a kiindulási

alap, erre tesznek rá egy lapáttal, akik a másikat ijesztgetik, fenyegetik, legyőzni akarják. Mindenki tudja, hogy alapvetően nem durva, daróc lélek az alap, csak olyan, amelyet teljesen átítatott a hatalom mániákus vágya. Ebben a helyzetben másodlagos, hogy mi az igaz. Az számít csupán, ami árt a másiknak, az „ellenségnek”.

A jövő tavaszi választások prológja már 2002-ben, az előző választások után megvolt. Azóta csak a krízis, a drámai tetőpont és az értékek visszavonhatatlan föláldozása következik (nagy tett – azaz a hatalom – nagy áldozatokat követel – vagyis odaadják emberségüket, tisztességüket, valóságérzésüket, igaz magyarságukat érte). Az egyetemes emberi normák szerinti eseményeket is kifordítják, megtagadják egy morzsáját is egymástól. Ha az egyik bátorságot hirdet, a másik gyávának mondja magyarmiskásan, hiszen ez áll 180 fokra a másik önjellemzésétől. Amikor a valósághoz közelebb kis országról beszél az egyik, a másik hazaárulózik; privatizálás esetén államosítani, szociális juttatás növelésekor adócsökkentést követel a másik, ami üti egymást. A gazdasági eredmények és bajok fordítva nagyok vagy kicsik attól függően, ki nincs kormányon stb.

Most zajlott le Németországban egy választás. Ott kultúra jellemezte a vitát, nem alpári odamondogatás. Ja – hogy stílszerű legyek –, az nem Görögország, de még annyira sem Magyarország. A magyarmiskásságot meghagyják a mi „nemzeti” jelzőnknek és ujjal mutogatnak ránk jövő tavasszal, hogy lám, a csikós-gulyás milyen paprikásan tud viselkedni, ha a hatalomról van szó, az országot pedig átítatta már a durvaság, hiszen a kismamák is hogy beszélnek gyermekeikkel.

2005. szeptember 22.

A hős hajdúk

Forradalmaink, szabadságharcaink többnyire vereséggel végződő nekifeszülések voltak történelmünkben, de akadt néhány, amely komoly eredményt ért el szabadságunk, függetlenségünk terén. Ilyen volt a Bocskai-féle szabadságharc, amelynek egyik győztes ütközete e héten (október 15-én) négyszázegy éve zajlott Álmosdnál (1604-ben). A Habsburgok önkényuralma ellen, az ország függetlenségéért

Bethlen Gábor (1580-1629), éppen annyit élt, mint Bocskai) felkérésére vállalta Bocskai a harcot. A két történelmi hős egész életét a Magyarország és Erdély függetlenségéért vívott harcnak szentelte. Bethlen- mint korábban Hunyadi Mátyás – Bécsset is ostromolta, felszabadította az ország nagy részét, sőt királlyá is választották a fejedelmet (1620). Bocskai pedig a hajdúival verte szét a császáriak csapatát.

Mintegy 30-ezer hajdú alkotta Bocskai seregének magját, oroszlánrészt vállalva a győzelmekben. A fejedelmet 1605 februárjában erdélyi, áprilisában magyarországi fejedelemmé választották, ez utóbbi a szerencsi országgyűlésen történt. A török szövetséget kötött vele, sőt királyi koronát ajánlott neki, de Bocskai elutasította. Ilyen a politika: 1595-ben Gyurgyevónál nagy győzelmet aratott a törökök felett, de a Habsburgok elleni szövetség mintha fátylat borított volna a múltra. Az is jellemző – főleg a császáriakra –, hogy számos nagy történelmi alakunkat megmérgezték, vagy más módon tették el láb alól. Bocskai is mérgezés következtében halt meg: a Habsburgokkal kötött bécsi béke után hirtelen halt meg. Széchenyi öngyilkosságában sem sokan hittek, mint 1664-ben Zrínyi Miklós vadkan általi balesetében sem. A 20. században Sztálin módszere volt ez, de ő sokkal nyíltabban csinálta.

Bocskai megbecsülte harcosait, teljesítette velük szembeni kötelezettségét. Ígérte a székelyeknek a szabadságot, a hajdúknak (a szomszédos országokban hajdukoknak nevezték a népfölkelőket abban az időben) a nemességet, földet. A hajdúvárosok és a hozzájuk tartozó falvak területére esik a mai Tiszaújváros is: Böszörmény, Dorog, Hadház, Nánás, Szoboszló, Vámospércs és Polgár. Hajdú kiváltságokat nyert több település is a 17. század elején: Nyíregyháza, Újfehértó, Szalonta, Berettyóújfalú, Kaba, Mikepércs, Bagamér, Derecske stb., de később az uralkodó megsemmisítette a kiváltságokat. Bocskai fegyveres tartaléknak szánta a kollektív nemesítő és birtokadományozó gesztusával kialakított közösségeket. E településeken félkatonai szervezet volt a vezető réteg. A hajdúkat tizedekre osztották, élükön a hajdútisztekkel.

Mindez egy nagyformátumú politikusnak, hadvezérnek, államférfinak az arcélét megrajzoló tett. Abban az időben a császár úgy szerzett pénzt a háborújához, hogy felségárulási pert akasztottak a kiszemelt birtok tulajdonosának nyakába (így járt korábban Balassi

Bálint apja is, aki után fia, a költő, katona, egész életében próbálkozott visszaszerezni, sikertelenül). Bocskai hatalmas birtokai is vonzották a bécsi szemeket, ezért küldtek nagy létszámú sereget ellene, amelyet a felkelő hajdúk szétverték. Így nyílt lehetőség Erdély és Magyarország számára megválasztani a törökverő és Habsburg-ellenes főurat a legnagyobb méltóságra, ami akkor lehetségesnek mutatkozott.

A török akkor még győzte erővel, hiszen csak a 17. század vége felé sikerült őket az „egyesült” Európának kiűznie országunkból. Szövetségesnek szegődött Bocskaihoz, Thököly Imre is támaszkodott rájuk, de a kettős fejedelem nem akart király lenni. Ma sokan szeretnének, de csak egy korona van, az is jó helyen. Talán azért lehetett eredményes az a küzdelem, mert szolgálni akarta Erdélyt és Magyarországot Bocskai, nem pedig összeugrasztani. Az is lehet, hogy a korona fényétől nem vakult el, így látta, mit kell igazán tenni a nemzetért. Ez azonban nem tudós történelmi elemzés, hanem csupán erőltetett aktualizálása a gyönyörű életműnek, szabadságharcnak.

2005. október 13.

A III. évezredi migráció

Ósrégi erők, okok készítetik vándorolni az embert minden időben. A tudomány mai állása szerint Afrikából jött elődeinkkel települt be kontinensünk, Ázsia is, sőt onnan Alaszkán keresztül az amerikai földrész, Ázsiából pedig Ausztrália. A népesség szaporodásával, esetleg egy természeti katasztrófával – például egy sáskajárás – vagy háborúval elemi ok teremtődött az adott helyről való távozásra, legalábbis a népesség egy részének. Mi, magyarok is így keltünk útra Nyugat-Szibéria erdőségei, sztyeppái térségéből más népcsoportokkal együtt, akikkel sokáig nyelvünk is közös volt, majd csak Kr. e. 500 körül váltunk el és kezdtünk nyelvileg is önálló életet.

Amikor a IX. század végén – 895-96-ban – elfoglaltuk a Kárpát-medencét, ki-kicsaptunk a nyugati országokra (kalandoztunk), de vissza is tértünk, mígnem összefogva megállítottak bennünket. Azóta más, békésebb formákat ölt kivándorlásunk egy-egy történelmi időszakban: például az 1849-es vereségünk után Itáliába, Amerikába

emigráltak nagy és még nagyobb magyarjaink a megtorlás elől (Kossuth, Túr István stb.), hogy a jól oldalán részt vegyenek a harcokban, a polgárháborúban.

A két világháború között még nagyobb méreteket öltött a kivándorlás: „Kitántorgott Amerikába / másfél millió emberünk.” (József Attila) 1945 és ’56 után újabb százezrek menekültek nyugatra, akik közül sokan kinn maradtak, néhányukat csak öreg napjaira hozta haza a szíve. Ma inkább csak tanulni, bétiszitterkedni mennek ki a fiatalok és csak az eszük miatt ottfogottak maradnak kint. Tehát van ma is migráció...

Sok tekintetben tragikus formákat öltenek a mai, nagyjából ugyanabból az irányból történő „népvándorlások”. Afrikából és Ázsiából Európa és Amerika felé. Az okok is hasonlóak: az ott folyó háborúk, a népesség elszaporodása, a megélhetés ellehetetlenülése. Ma már sok erre tartónak mi vagyunk a célállomása, de többnyire nyugatabbra mennének.

Ennek az újkori migrációnak aztán az egész kontinens társadalmaira hatása lett. Az angoloknál, franciáknál, németeknél már rég több millió a bevándorlók száma, akik elsősorban az alacsonyabb fokozatú szakmunkákat látják el, aztán munkanélkülivé válva segélyekből élnek, újratermelve népes családjukkal az ellátásra jogosultak – és szorultak – táborát. Ez az ellátás aztán a különböző világgazdasági folyamatok függvényében az „öslakosoknak” nehezebbre esik, különösen akkor, ha a bevándorlók súlyosan megsértik az együttélés szabályait: „megélhetési lopások”, gyilkosságok, leszámolások stb., amelyek kombinálva is előfordulnak. A világszervezetek – nagyon helyesen – védik a nehéz helyzetűeket, így a befogadó ország úgy érzi időnként, hogy csak nyűg a bevándorló, így választási témává is magasodik ez a kérdéskör. Intézkedéseket is hoznak mellettük, ellenük, aztán egymás fejébe vágják a „nemzetietlen” vagy „antihumánus” jelzőket.

A bevándorlók helyzete bárhogyan is alakul a befogadó országban, tűrik, esetleg lázadoznak ellene, de vissza nem mennek óhazájukba, mert ott még rosszabb sors várna rájuk. A befogadók pedig törvényeket hoznak egymásra figyelve, sokszor fő kérdéssé emelve az ügyet, vagyis ad bőven gondot, munkát számukra pluszban az a körülmény, hogy nem egyedül vannak egy hazában. Az istváni örökségünkől tudjuk – „engedd be az idegent” –, haszonnal is jár, ha

vannak: hozzák megtermékenyítő kultúrájukat (sokszor magukat), amelytől hasznosul a befogadó ország. Mindez csak úgy érvényes igazság, ha értékteremtés, nem ingyenezés a bevándorlók, az idegenek célja, életvitele.

Egyszer-egyszer aztán igen élesen vetődnek föl az ezzel kapcsolatos problémák. Néhány éve jelen voltam a londoni palesztin „összejövetelen”, amikor ott, a brit fővárosban Izrael ellen tüntettek. Megbénították a forgalmat, tengernyi szemetet hagyva maguk után, közben félelmet keltettek a járókelőkben. A főváros tisztaságáért felelős hivatal nem hiszem, hogy kapott többlet költségvetési összeget a rend helyreállítására, de megoldották. Nem hallottam, közben mit mormoltak a munkások.

A mai franciaországi események is azt jelzik, hogy a feszültség megvan a lakosság és a bevándorlók között, csak egy ürügy kell, itt két fiatal lopott, majd a rendőrök elől menekülve egy trafóházba bújt, ahol az áram végzett velük. Az afrikai bevándorlók úgy élték meg, mintha a hatóság lenne az oka a két közülük való halálának. Ez aztán háborús ok. Dúl is: lönek, gyújtogatnak, verekednek, ami „kell” egy efféle összecsapáshoz.

Párizsi élményem első mozzanata a hosszú sor volt a külvárosban, a levesosztó kondérja előtt. Jártam az arab negyedben is... Van különbség más kerületekkel összevetve látványban is, nemcsak életkörülményekben. III. évezred? No és? A migráció örök, csak a „díszletek” változnak.

2005. november 10.

Frantisek Rákóczi Koscicén

Nem várok dicséretet a szlovák helyesírás követéséért a címben, de elnézést kérek azoktól, akik egyféle szentségtörésnek tartják történelmünk nagy alakja nevének efféle írásmódját. Arról van szó, hogy a napokban múlt száz éve Rákóczi hamvai hazatérésének. Mára ez a „haza”-térés is pontatlan kifejezés északi szomszédainknál, hiszen Trianon ősi szlovák várossá emelte Kassát. Ha ott, a Szent Erzsébet templom körül – ott helyezték el a fedelmet barátjával,

Bercsényivel együtt – valaki ha Ferencet írta, törvényt sértene. Meglehetősen ismerős a környező országok törekvése, hogy ott kell bántani a magyart, ahol a legjobban fáj: nyelvében, kultúrájában, történelmében. A beolvasztás legeredményesebb módja, hogy még a nevet is „honosítják”, a történelmet így-úgy hazudják, kilúgozzák belőle a mi pozitív szerepünket, fölnagyítják vagy beleálmodják az övékét. Hogy ez meg nem szakadó folyamat, arról tanúskodik a Babes-Bolyai erdélyi egyetem körüli hercehurca, a március 15 körül föllángoló sovén magyarellenesség, a magyarverések, a pogromok.

A szerb helyesírást még komplikáltabb követni, hiszen ez cirill betűs, a miénk latin. A törekvés azonban szlovákul, szerbül, románul, ukránul is egybehangzó, hadd ne soroljam a lassan évszázados praktikákat nyelvünk, magunk, a magyarság ellen. Ebben a cudar időjárásban még az égiek sem segítenek felhőtlen örömben megünnepelnünk szent forradalmunkat, megemlékeznünk itthon és Kassán II. Rákóczi Ferencről, csak úgy, ha Frantiseket írnak – mondanak!

A fejedelem seregében több ezer szlovák is harcolt. Ők fogták el pl. az áruló Ocskayt, akit majd kivégeztetett Rákóczi. A negyvennyolcas forradalmunk idején is találtunk közös nevezőt és közös ellenséget, de ez Trianon óta még az Unióhoz történt közös csatlakozásunkkal sem sikerül. Kicsinyes, zsigeri sündisznóállás tapasztalható minden ellen, ami magyar. Azt gondolhatnók, kihal egyszer majd ez az őskövület, de újratermelődik inkább, és a magyar kártyát mindig eredményesen használják ki. Ijesztgetnek velünk. Nem elvont, hanem konkrét célpontok vagyunk. Ebben az esetben a helyesírásunk, fejedelmünk emléke, történelmünk egy dicső lapja.

Nem egyszer vetődött már föl, hogy gondoljuk meg a hamvak hazahozatalát. Talán helyes, hogy ott maradtak, hiszen Rákóczi ott is otthon nyugodhatna, ha nem hoznának törvényt magyar nevének használata ellen. A tőlünk távolabbi országok – akik Trianonban nem kaptak a mi korábbi területeinkből – ha sok segítséget nem is adtak a szabadságharchoz, szívesen befogadták az emigrációba kényszerült fejedelmet anélkül, hogy megtiltották volna magyar nevének használatát: az 1711-es szatmári béke után Lengyelországba ment (1711-13), majd Franciaországba (1713-17), Törökország pedig 1717-től haláláig (1735) adott helyet a fejedelemnek és kis számú

kísérőinek. E helyeken meg tudta őrizni méltóságát. Holtában a mi dolgunk úgy emlékezni rá, ahogy legnagyobbainkra illik.

A 3-as úton több helyütt tájékoztató táblán olvasható „Kosice”. Rendjén van ez akkor is, ha a helységnevek tábláira korábban szigorú törvényeket is hoztak; ennyi, annyi a lakosságon belül a magyarok aránya, csak akkor, de kisebb betűvel... Az óvatlan magyar is Bratislavát és Kosicét emleget egymás között is. A magyar nevük azonban továbbra is Pozsony, Kassa, mint ahogyan Rákóczi soha nem lesz Frantisek, édesanyja is megmarad Zrínyi Ilonának.

A Szovjetunió idején a birodalom egységét zavarta volna Moszkva szerint az ilyen ügyek fölemlegetése, azonban ma, Európa egységesülésének folyamatában erkölcsi törvény is meghagyni az embert élteben és holtában annak, ami. Rákóczi magyar volt és az is marad, bárhogyan bűvészkednek „helyesírásával”.

2006. március 16.

Trianoni kísértetek

Nem mintha elfelejteném, mi történt 1920. június 4-én Varsailles-ban a Kis-Trianon palotában, keresem a fel-fellángoló magyarellenesség okát olyankor, amikor Szlovákiában letörik a Petőfi-szobor kardját, leöntik a torzót festékekkel, a Vajdaságban a magyar szóért félholtra verik nemzettestvéreinket; Erdély magyarságának a román állam nem támogatja az önálló egyetem létrehozását; Ukrajnában verőlegények jönnek Kárpátaljára megfélemlíteni a magyart választások alkalmával; újabban Horvátországban magyar tulajdonú ingatlanokat dózerolnak. (Ez utóbbi fájjon elsősorban a szabálytalankodónak (?), aki a magyarországi engedékenységre számított ott is, de a horvátok otthon erősebbek).

Magyarország körül soha nem fáradó rossz szellemek idézik a számukra óriási nyereséget hozó hajdani döntést. Mindezt ellenséggé faragásával még 86 év után is. Horvátországot nem számítva 283 000 km²-ről 93 ezer km²-re faragták területünket, a 18,2 millió lakosból 7,6 maradt. A románok – ha már az üzlet beindult – szerették volna

még Békéscsabát, Mátészalkát, a csehszlovákok Miskolcot ráadásnak. A román hadsereg kiszállította volna vonaton az ország értékeit, de az amerikai főtiszt megakadályozta. Erre Püspökladányban, Debrecenben folyójtották a vagonokat. Franciaország vezetésével a kisantant is megalakult (Csehszlovákia, Románia, Szerb-Horvát Szlovén Királyság, később Jugoszlávia, amely éppen most szűnik meg). Nemcsak katonai, de dacszövetség is, amelynek áldatlan tevékenysége nem szűnt meg a harcok elültével. A II. világháborúban és utána „ráféjeltek” az addigi magyarellenességre: Jugoszláviában 45 ezer magyart eltüntettek Titó „hős” partizánjai (a magyarok vérengzése a „hideg napokon” hasonló gáztett volt, de tizedét sem érte el). A csehek, szlovákok nyolcvanezer magyart deportáltak Sziléziába, sok ezret fosztottak meg úgy is a vagyonától, hogy egyszerűen Magyarországra hajtották (lakosság egyesítés etnikai alapon). Ha vonakodott elhagyni otthonát a magyar, akkor lőttek is... Hogy Pozsonyt tőlünk megvéddhessék, a trianoni szerződéshez hozzáadtak még három magyar falut.

De ki tudná azt a sok aljasságot felsorolni, amit elkövettek és elkövetnek ellenünk? A szovjet érában nem volt szabad emlegetni sem a bajokat, mert akkor a hatalom gyengesége látszott volna. A fene nagy internacionalizmusból csak a nacionalizmus virágzott. Mi hallgatásra ítéltettünk. Most sem azért szólok, mert már lehet, hanem azért, mert újratermelődik az egyesült Európában a gyűlölködés etnikai okokból, főleg magyarellenesség formájában, de az Unió sem akar Nagy Sándorként csomót vágni. Kínunkkal maradunk magunkra. Némelyek azzal hitegetnek, hogy nem Trianonnal függnek össze az olyan események, mint a legújabb pozsonyi, turisták elleni föllépés, vagy a román titkosszolgálat által terjesztett rémhír, amely szerint Magyarországról ment a vírus Brassóba. Hogy nem igaz? Jogszabály sincs, ami tiltaná a turisták önvezetését? Nem baj, de nem a magyaroknak ártunk vele? – kérdezik otthon. De! Akkor mi a kifogás?!

A politikai kultúra szabályai szerint nem akarja lejáratni magát a magyarországi illetékes az esetleges méltatlan hangnemmel. A szlovákok – érezvén a célon a túllövést – csökkenteni akarják az Unió tagállamok közt páratlan szemétség (ez nem volt diplomatikus, de igaz a minősítés) súlyát, hát csak konzuli szinten akarják tartani. Kérdés: alap nélkül mikor zsuppoltak be magyar rendőrök

szlovákokat? Ha soha, akkor megvédi-e a magyar kormány a magyar állampolgárokat a valamikori magyar haza területén és máshol a világban?

Nyolcvanhat év után szomszédaink a kultúránk mentén megfogalmazott stílust gyengeségnek értelmezik, úgy is cselekszenek. Mintha a szellemek is tudnának szaporodni, mindig újratermelődnek. Valami szellemirtót kitalálhatna Európa, ha komolyan gondolja az egységet szellemben is.

2006. június 1.

Volt úgy, hogy győztünk

Sorsunk természetes módon összekapcsolódik nemcsak a nemzettestvéreinkével, hanem az ellenségeinkével is. Történelmünk így az övék is, míg az ő életük, haláluk időnként a mi kezünkben volt. A török, német, orosz elleni küzdelmeink hol fényes, hogy gyászos lapot írtak ezeregyszáz éves Káprát-medencei életrajzunkba. Legalább egy-egy kerek évfordulón illik fejet hajtva megemlékeznünk elődeink hősi harcairól, bárhogyan is végződtek, mert a vereségeinkben is hallatlan nagy erőfeszítést, roppant hatalmas hősiességet tapasztalhattunk az idők hídján hozzájuk eljutva. A győzelmeik pedig büszkeséggel, tetterővel töltenek meg mindnyájunkat, akiknek nemcsak vérében, génjeiben található rokonságra utaló jel, hanem cselekedeteikben is. Itt három halhatatlan hírű hősről legyen szó, akik kerek évszámmal esnek tőlünk távol az időben: Hunyadi János, Bocskai István, II. Rákóczi Ferenc.

III. Callixtus pápa 1456. június 29-én adta ki az „Imádságok bulláját”, amelyben a déli harangszó elrendelése a hívők imára buzdítását célozta. Az 1453-ban elfoglalt Konstantinápoly már nem tudott a török elleni harcban segíteni, a pápa is csak bullát fogalmazott segítségül, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a szultán Nándorfehérvár elfoglalására készül, utána Magyarország leigázására. Ilyen helyzetben gondolhatnánk, hogy összefogtak a magyarok, sőt velük Európa más hatalmai, mert közös érdek volt a török terjeszkedés megállítása. A végeredményt tudjuk. Nekünk a pajzs szerep jutott.

Jöttek fegyverrel és anélkül Cseh-, Lengyel- és Németországból csapatok, a fő erőt azonban Hunyadi János parasztjai, alacsony sorsú egyháziak és világi diákok képezték a mintegy tízezer fős jól kiképzett és felfegyverzett Hunyadi-seregnek. Nagyurak, nemesek távol tartották magukat e keresztes hadtól, a külföldi, megígért csapatok jelentős része sem érkezett meg a csata helyére időben.

A szultán dicsekedve híresztelte, hogy két hónap alatt Budára érkezik, de előbb el kellett volna foglalnia roppant hadával Nándorfehérvárat. Hunyadi ezt megakadályozta. A blokád több mint 200 hajóját a magyar sereg szétszórta, a népfelkelők elfoglalták és tönkretették a török ágyúkat, mire az ostromló törökök nagy veszteségeik miatt visszavonulni kényszerültek, bár július 22-re szétlőtték a várat. Dugovics Titusz itt vetette magát le a bástya fokáról a török zászlót kitűzni akaró harcost megragadva. E győzelem fizikai jeléül naponta hallhatjuk egyféle hálaadásul is a déli harangszót.

Bocskai István fejedelem győzelmei és halála ideje kissé hasonlít a kormányzó (Hunyadi János) elődje sorsához: Hunyadi a fényes győzelem után nem sokkal a táborában kitört pestis áldozata lett, míg Bocskai is meghalt – korabeli hírek szerint mérgezésben, a Habsburgok teheték el láb alól – a győzelmeit szentesítő bécsi béke után nem sokkal. Az 1606-ban kikényszerített (a császári udvartól) béke kiváltságokat adott a hajdúknak, biztosította a székelyek régi kiváltságait, a protestánsok szabad vallásgyakorlását, sőt az ország kormányzását a nádorra bízta. A törökkel is meg kellett kötnie a császárnak a békét (zsitvatoroki béke), hogy nyugalmasabb élet következzen Magyarországon. Abban is volt hasonlóság Hunyadi és Bocskai helyzete között, hogy a nemesség egyiket sem támogatta küzdelmeiben.

II. Rákóczi Ferenc fejedelemünk szabadságharca (1703-1711) is kerek évszámra esik mai történelmünktől. A nagy magyar is elsősorban a népre, a jogtalan tömegre tudott támaszkodni. A főurak számításból váltak kuruccá vagy labanccá többnyire, a külföldi segítség itt is csak hitegetésből, titkos tárgyalásokból állt. Mégis folyt a küzdelem Magyarország függetlenségéért, bár a fejedelmet még fiainak fogságával is zsarolták, elengedésükkel kecsegtették. A magyar szabadság ügye akkor – és most is – a legszentebb volt. Hősöket teremtett, akik tettei, áldozatai ma is mozdulattá válhatnak

bennünk, de nem a harcmezőn, hanem a békés társadalmi életünk frontjain.

2006. június 22.

Taváris, konyec!

Tizenöt éve ezzel a szöveggel született egy találó plakát, amelyen egy szovjet katonatisztet lehetett látni hátulról, vagyis nem jöve, hanem távozva. A miniszterelnök bejelentette, hogy az utolsó szovjet katona is elhagyta országunkat. A maga módján mindenki örült, de ami ezt követte, annak már kevésbé. A laktanyák épületeiből még a villanyvezeték is hazavitték, a több mint négy évtized alatt kifolyt olaj, benzin és más mérgező anyagok hatalmas területeket szennyeztek be. A lelkekben nem hagytak űrt, csupán azt a keresztényi együttérzést, amely az „ideiglenesen” – értsd: örökre – berendezkedett hadsereg tisztjei családjának az éppen bomlófélben lévő Szovjetunió otthon nem tartott üresen lakásokat. Az már bennünket is súlyosan érintett, hogy a fürdővízzel a gyereket is kiöntöttük, vagyis a nagy szakítás után a gazdasági kapcsolataink a minimálisra apadtak. Ez fölösleges, sőt káros áldozat volt a nemzeti érzés oltárán. Más országok azonnal betöltötték az űrt, mi pedig futhattunk a pénzünk, a szovjet adósság után.

Miután magunkra maradtunk, bátran megvonhattuk – következmények nélkül – a mérleget az idegen csapatokhoz fűződő viszonyulásunkkal kapcsolatban. Jóval a kivonulás előtt keletkezett a szójáték vicc, amely az országot leginkább sújtó dúlások közé sorolta a „felszabadulást”: tatárdúlás, törökdúlás, felszabadulás. A szovjetek maguk közt és hivatalosan is megszállásnak nevezték a kéretlen jelenlétüket, de a szolgálalkúságra építve szépen kikerekedett a hősi felszabadulás belőle. Igaz, Hitler ment, de ők jöttek, már másodszor (először 1849-ben, leverni forradalmunkat). Sajnos, harmadszor is özönlöttek, mint az oroszok 1956-ban.

Hogy kimentek, abban része volt az éppen idén félévszázados forradalmunknak, amely hajszálrepedéseket idézett elő a roppant

birodalom tömbjén. Nem volt hát hiába az az áldozatunk. Már történelmi távlatból nyugodtan elemezhetnénk az eseményeket, de a magyar vérmérséklet inkább a rossz oldalra sorolja a másikat, vagy éppen egyenlőségjelet tesz a barikád két oldala közé. Mindkét véleményt a Középkelet-Európára jellemző elmaszatólási törekvés hajtja. Az MSZP-t szándékosan tévesztve MSZMP-nek említették, utódpártnak, mint akinek felelnie kellene a korábban elkövetett disznóságokért. Ma már a balról előzés esete is fennforog egy-egy ígérethalmaz alkalmával a jobboldaliak részéről.

Abban az időben járta az a vicc is, hogy a szovjet diplomácia megkereste a törököket, mondják már el, hogy tudtak 150 évig maradni. A válasz: soha nem mondtuk, hogy ideiglenesen tartózkodunk; 1526 augusztusát (Mohácsot) nem neveztük felszabadításnak, mint önök április 4-ét; azt sem kértük a magyaroktól, hogy szeressenek bennünket. Lehet, hogy tanultak valamit a török intelemből az oroszok, abból mindenképpen, hogy 150 év után azért eljött az idő a távozásra, azaz nincsen olyan hosszú, hogy valahol, valamikor vége ne szakadna. Mi is reménykedhettünk ebben, és lám, tényleg.

Elég volt a gusztustalan hazugságokból, szeretetnyilvánításból, az elvtársi csókokból, amelyeknél csak a román vezér abroszba törölt szája volt undorítóbb. A nyolcvanas években többször fölvetődött nemzetközi fórumokon a kivonulás. Egy ilyen alkalommal kérdeztem az egyik tiszaujvárosi – akkor leninvárosi – vezetőt, igaz-e, hogy kimennek. – Miért? Nem férsz el tőlük?! – volt a válasz. A károk felsorolásakor erről nem szóltam: az értékrendi torzulás talán a legfájóbb hatása a megszállásnak, országos szinten a korlátozott függetlenség, a „közös külpolitika, hadügy, gazdaságpolitika” stb. De már másfél évtized óta nincsenek itt, lehetne teljesebb az örömünk kivonulásuk okán. Csakhogy csinálunk mi magunknak időnként – általában négyévenként – olyan „kirohanásokat”, kivonulásokat (Országházból, utcára, hídfőre, bárhova), hogy már nem foghatjuk rájuk a negatív hatást. A mai egyensúly romlást-javítást, újabb ügyeinket már teljes függetlenségben követjük el, de nem mindegyik dolgunk mutatja, hogy egyesültünk volna azóta bajunkban, örömünkben, pedig már szabadon, külföldi csapatok nélkül megtehetnénk, ha a „belföldi” magyarmiskás voltunk nem akadályoznák.

2006. július 6.

Kisbetűs nagy forradalom

Éppen egy fél évszázada volt a miénk, de azt még kisbetűvel sem tisztelte meg a hivatalos történetírás, hanem egyenesen előtagot aggatott rá: „ellen”-. A franciák – akikéről most szólok – valamivel jobban jártak, mert megmaradhatott az elnevezésben a forradalom, sőt a nagy jelző is a polgári és a francia mellett. Összevetve azonban az 1917-es orosz felkeléssel, csakis kisbetűvel említhették-írhatták az 1789-es eseményt, míg az orosz „helyesírást” követve a magyar az 1917-es megmozdulást csupa nagybetűvel írta. Mindezt 1984-ig. Akkor jelent meg az azóta is érvényes új helyesírási szabályzatunk, amelyben kisbetűs lett a „nagy októberi szocialista forradalom” is (maradjon jelképesen a mi népfelkelésünkre a nagy jelző az októberi mellé, és csupa nagybetűvel). Igaz, a karácsony, húsvét, pünkösd is kis kezdőbetűs lett, de legalább jelezték a nyelvészek, hogy nem szeretik az efféle kivételeket.

Hogy mindez most idéződik föl bennem, annak az az oka, hogy 1789. július 14-én kezdődött a nagy eseménysor Párizsban a Bastille (a börtön) lerombolásával és öt évig – 1794. július 27-ig számítjuk, amikor a Robespierre vezette jakobinus diktatúrát levertek, majd másnap a vezért ki is végezték.

Természetesen nem ez a két szélső dátum volt a legfontosabb, hanem az oda vezető út és a közte történtek, amelyek megrengették Európát és örök értékekkel gazdagították a világtörténelmet. Mint minden forradalomnak, ennek is megvolt az ideológiája, amelyet a legnagyobb gondolkodók – Voltaire, Rousseau, Diderot stb. – fogalmaztak meg: a felvilágosodás. Ez az új erkölcsi és eszmei törekvés a feudális rend építményét és oszlopát, az egyházat támadta, hiszen egyenlőséget, szabadságot, testvériséget hirdetett. Így a feudalizmus viszonyai között kialakult és egyre erősödő polgári felfogás maga mellé állította a „harmadik rendet”, amelyik politikailag jogfosztott volt. Ez a vegyes tömeg (parasztság, városi munkásság,

plebejus réteg) alkotta a forradalom fő erejét. Ők rombolták le a régi rendet szimbolizáló börtönt is jelt adva a cselekvésre.

Ha nem is ragozták túl magukat elődeikkel a franciák, azért máig megmaradt büszkeségük alapjául a gloire (dicsőség). Méltán, hiszen örök érvényű a példájuk, amelyre költők, írók, más művészek hatalmas lelkesedéssel figyeltek, utaltak. Batsányi János: „Vigyázó szemetek Párizsra vessétek!” sorral zárja akkor született versét; Csokonai később mindent a forradalom eszméihez, erkölcséhez viszonyított és fájlalta „sötétségünket”, elmaradásunkat; Petőfi mindig magánál tartotta és olvasta a nagy francia polgári forradalom történetét. A mi reformkorunk is sokat merített eszmeiségéből, lendületéből, hiszen a változást, társadalmi haladást ígérő fogalmak is ott fogantak meg: az Emberi és Polgári Jogok Deklarációja az új értékrend foglalata, amelyben új és nagy jelentőséget kap az ember, az alkotó, gondolkodó. Elvették az egyházi földbirtokokat, fölszámolták a szerzetesrendeket, később, 1793. január 21-én a királyt is kivégezték. Így a feudalizmus legfőbb erejét és szimbólumait megdöntötték, jöhetett az új társadalom, állam, amely már demokratikusabb, szabadabb, az egyenlőségen alapuló volt.

Mint a legtöbb forradalom, ez is véresre sikerült. Ahogyan Arany János írja, ez a vér nem maradhat posvány, ahol előmlött, mert az a szabadság kovásza. Amikor ezt írom, Libanonban háború zajlik. Annak az ideológiája viszont az örök gyűlölség föl-fölhorgadása két vallás, két nép, két és több ország, két világnézet, két szomszéd között. Az ő háborújukat még kisbetűvel se volna méltó emlegetni, de arrafelé ilyen a forradalom, amelyben nem a szabadság, egyenlőség, testvériség adja az értéket és a célt, hanem az ölés, pusztítás. Ennél szebb a béke, olajfa, Párizs, Budapest és október 23., Tiszaújváros.

2006. július 20.

Akkor, '56-ban...

Beszélgetés a forradalomról Márk Gyulával

*Mottó: A történelem nem egyenlő azzal,
amennyit ismerünk belőle.*

- Hány éves tetszik lenni, Gyula bácsi?
 - Nyolcvanötödik. Ezért is kértem, hogy ezt a történetet – mivel senkinek nem dicsekedtem vele – ne vigyem el magammal. A forradalomnak ez is egy pillanata, mozaikja, amivel sem dicsekedni, sem szégyenkezni nem akarok, előnyt szerezni pedig végképp nem lett volna erkölcsös, mint ahogyan sokan tették.
 - Talán forradalmár volt Gyula bácsi?
 - Nem én, csak azt tettem, amit a legtöbb ember: féltem, és amikor kellett, határozottan kiálltam a próbát, mert embert próbáló idők voltak azok.
 - '56-ra érti?
 - Arra is, korábbra is, későbbre is. A légierőnél voltam lakatos katonakoromban. Grazban fogtak el a szovjetek, a gyűjtőből azonban megszöktem. Kalandos, életveszélyes utakon hazakerültem Ároktőre. A Diósgyőri Vasgyár, majd újra katonaság következett. A Földkotró Vállalatnál és a MASZOLAJ-nál dolgoztam, majd újra a Kotrónál. Itt ért a forradalom.
 - Földrajzilag hova tehető az akkori vállalat?
 - Miskolcon, a reptérhez közel. Ott voltak a Vasgyárból származó fémek, óriás halomban a kokszt. Onnan ritkán mentünk be a belvárosba, mert messze volt. A buszok meg csak haza és vissza, a munkahelyre vittek.
- Azon a napon is be kellett mennem, hogy élelmet vegyek a munkatársaimnak, magamnak, és ha már ott vagyok, meg is nyíratkozom.
- Milyen napon volt ez?
 - Akkor, amikor azok a szomorú események zajlottak a rendőrkapitányság körül. A Gömöri pályaudvar felől mentem. A Soltész Nagy Kálmán utca sarkán volt a fűszerüzlet és a fodrászat is. Mire megnyírtak, hatalmas tömeg gyűlt össze az úton, téren. Látni lehetett a Kapitányság legfelső ablakában négy-öt fő figyelőt. Közben egy teherautóval bányászok érkeztek, kérdezték, mi a helyzet. – Nem engednek be – mondták a tömegből. – Majd mi bemegyünk – kiáltották a bányászok. Erre a kapuban négy ávós géppuskával löni kezdte a tömeget. Hasra vettem magam, a tömeg – diákok, munkások, miskolci lakosok – menekültek az utcán, ki merre látott, jajgatva, visítva. Egy diáklány mellettem esett el, mert meglőtték. A

legközelebbi kapualjba húztam be egy férfi segítségével. Ott, a kezem között halt meg. Megpróbáltuk a kabáttal feltámasztani a fejét, de már a száján is folyt a vér, szeme üveges lett. A magunk élete sem volt ott biztonságban, mert kaszáltak az ávósok, így magára hagytuk a halott lányt, akinek a nevét az öltözete alapján tudtuk meg (Mislei Emese), mert később egy munkatárs mesélte az esetet, mondta a kabát színét és a nevet. Rokona volt.

- Fölkereste később a lány szüleit?

- Igen, de nem engedtek be. Bizonyára ávósok néztek.

- Hogy sikerült megmenekülnie a helyszínről?

- Az őrangyal segített, bizonyára. Legalább százhuszan sebesültek vagy haltak meg akkor. Mentem vissza a munkahelyre. Láttam három ávóst futni a mai Zsarnai közelében, a szántáson. A főnöknek elmondtam a történeteket. Ő hazaküldött. Akkor Ároktőn laktunk. '63-ban jöttünk a városba. Itt a TVK-n lettem lakatos.

- Otthon aztán megnyugodhatott.

- Ne gondolja. A községháza előtt elmenve láttam, hogy a kisbíró a vörös zászlót nemzetiszínűre cseréli. Mindenki tudta róla, hogy besúgó. Így forgatta, cserélte köpönyegét, a színeket.

Másnap hárman is eljöttek hozzánk, hogy menjek a községházára, mert nagygyűlés, választás lesz, jönnek Miskolcra diákok, munkások beszédet tartani. A feleségem ellenezte, de én mégis elmentem. Megválasztottak elnökhelyettesnek a Munkás Tanácsba.

- Egy falu csak nyugodtabb hely volt, mint Miskolc.

- Hallottam, hátam mögött arról beszélnek, hogy vékony legyen, de erős a kötél, amelyre fölakasztják majd azt a négy kommunistát, akiknek sokan köszönhatték a hortobágyi büntetőtábori „beutalást”. Itt nem lesz akasztás – mondtam határozottan. Még szerencse, hogy egyféle főnök lettem, volt némi hatásom a dolgokra. Láttam én már '44-ben két akasztást, három főbelövést.

- Csak nem a statárium miatt?

- De. Bombázás alatt feltörték a fűszerüzletet, a másik megszökött a seregből, meg nem is emlékszem már az okokra. Ezért se engedtem kialakulni a lincselést. Le is köpködtek, gyávának nevezték miatta.

- Emlékszik-e a nevükre a megmentett embereknek?

- Kettőre igen: Sz. Mátyás és J. Károly.

- Aztán megköszönték-e a megmenekülésüket?

- Ők nem, de a nagygyűlés után néhány nappal összeszedték a Munkás Tanács tagjait, a munkahelyi főnökömnek betelefonáltak, hogy engem békén hagynak, mert megakadályoztam a akasztást.

- A későbbiekben érzett-e valamilyen pozitív vagy negatív bánásmódot '56-os mivolta következményeként?

- Nem tudom, de egy hosszabb betegség, majd két ujjam csonkulása után csökkentették az órabéremet nyugdíjba vonulásom – '82 – előtt három évvel. Raktári kiadót csináltak belőlem. Így a megállapított nyugdíjam is jóval kevesebb lett.

Ma sem több 70 ezernél. Gyermekim kérték a méltányossági nyugdíjemelést, de elutasították, Megélünk így is aranyos feleségemmel.

- Mekkora a család?

- Három gyermekünk, öt unokánk, egy dédunokánk van.

- Az egészség?

- Tűrhető. Józanul élünk, de az idő múlik, a szemem egyre gyengébb, nagyítóval olvasok.

- Továbbra is jó egészséget kívánok! Köszönöm a beszélgetést.

2006. szeptember 21.

A mi forradalmunk

Bibó István szerint minden nemzetnek kell legyen legalább egy forradalma, amelyből méltóságát meríti. Nekünk csak ebben a hónapban három volt a történelmünk során: a Bocskai-féle, az őszirózsás és az '56-os. Ezekhez sorolható még a függetlenségi harcokba torkolló Thököly-féle, a Rákóczi szabadságharc, majd a legfényesebb lapja és napjai nemzeti múltunknak: az 1848-49-es forradalom és szabadságharc. Velük kell összevetnünk 1956 eseményeit, nem a mai szégyenteljes rombolásokkal, amelyek az ország szívében zajlanak, „főhőseiket” pedig többen forradalmároknak tartják.

Fél évszázad mintha nem lett volna elég történelmi távlat ahhoz, hogy értékén rögzítsük érzelmeinkben, tudatunkban, pedig méltóságot csakis úgy meríthetünk belőle. Ha korunk nem afféle átmeneti volna,

amelyben nem tudtak még leülepedni, tisztázódni a nemzeti értékek és érdekek, akkor megvilágosodhatnak azok a fejek is, amelyek nemcsak tudatlansággal, tévelygéssel szédelegnek múltunk, jelenünk – nyomukban –, jövőnk parancsát elvétele, hanem hagymázás gözzel is telve vannak, amit a rombolás sötét angyala nem enged eltávozni onnan.

Csak akkor éltünk meg a mai helyetünkhöz hasonló szégyent, amikor szembementünk a fejlődéssel, a fejlettebb európai kultúrák haladási irányával. Ma már nyilvánvaló: a nemzeti megosztás szolgálatába állítják a hatalomért reszkető erők '56-ot is. Semmi nem drága a civakodásban, hazánk méltósága sem, amelyet az akkori és a későbbi világnak megmutatott szent vállalásunk nyomán szereztünk.

Ahogy más nemzeteknél – ahol talán egy igazi forradalom sem volt – az összetartozás érzését erősítik a közös múlt eseményei, úgy nálunk is természetes volna az összefogás, de inkább elfogadjuk „magyar mentalitásnak, hungarikumnak” az ellenségeskedést, mintsem egymásba kapaszkodva, segítve a bajban túllenni igyekeznénk nehézségeinken. Helyette gyalázással fölér, hogy forradalomnak tartják sokan a rombolást, a zászlókat „kéziszernak” az alantas ösztöneiket kiélni akarók, ezért hadonásznak, sőt ütnek nyelével, testükre borítják vásznát, mint a célba befutó és valóban arra méltó olimpiai bajnokaink.

Nincs párhuzam! Ilyen olcsón nem adják a forradalmár jelzőt, a nemzet legszebb emlékezetébe a bekerülést. Hogy fog kinézni az Országház környéke a lacikonyhák, sátrakkal, a vizelettel kiégetett gyepszőnyeggel a külföldiek szemében? Meglesz a véleményük, ha intelligensen hallgatnak is róla. Hol vagyunk hírben a fél évszázada szerzett dicsőségünktől, a tizenhét éve szögesdrót kerítést rontó igazi, európai forradalmi tettünktől?

’Régi dicsőségünk így késik az éji homályban...’ Pedig megdobogtattuk a rabságban élők szívét, reményt keltettünk bátor harcunkkal bennük, a szabad nemzetek elismerését, szolidaritás érzését is kivívtuk. Most lesüthetjük szemünket, mert nem egységes a nemzet úgy, mint akkor, nem várjuk olyan kitárt szívvel az évfordulót, mint ahogyan illenék. ’56 áldásos hatása mindnyájunk osztatlan örömeiben, a nemzeti múltunkhoz, jelenünkhöz, jövőnkhez való közös pozitív hozzáállásban mutatkozna meg. Helyette kistílú, normális népek által lesajnált módon civakodunk, helyet adunk legalantasabb

ösztöneinknek, teret nyitunk a romboló kedvnek, „mert joga van mindenkinek így véleményt nyilvánítani”. Jog van, kultúra, nemzetféltés nincs. Hírünk a világban apad, csak a rosszalló megjegyzések, elemzések szaporodnak a külföldiek körében.

Manszfeld, Losonczi, Maléter, Szirmai és a többi áldozata, mártírja a harcoknak! A túlélők! Nem így gondoltátok. Szabadságot, függetlenséget akartatok minden magyarnak, azoknak is, akik balra, és azoknak is, akik jobbra tartanak, sőt a hozzátok csupán rombolással hasonlítani törekvőknek is.

Félelem és szégyen költözik közénk a méltóság, a büszkeség helyett. Csak remélni lehet, átmeneti ez az idő, és már hamar, jövőre tisztább lélekkel megünnepelünk forradalmunk. Szellemed megmerítkezik majd az emlékezet tisztább tavában, úgy fog hatni mindnyájunkra az összefogás, a nemzeti múlt nagyobb tiszteletének parancsával.

2006. október 19.

Jatt a jattba!

Amióta az államelnök és példája nyomán mások is csak kegy gyakorlásaként hajlandók kezét fogni ünnepeink, hétköznapijaink, kitüntetések vagy éppen ellenségeskedések alkalmával, azóta fokozottan figyelem a kézfogással járó vagy nem járó élethelyzeteket, pontosabban azt, hogy amikor kellene, illene jobbot nyújtani, mosollyal kísérve megteszik-e, esetleg csak fart vetnek, mutatván szebbik felüket. Nem okoskodnék ezen az egyszerű dolgon, ha a legfelső szintről nem jött volna indíttatás átértékelnem eddigi ismereteimet a kézfogásról. Úgy tudtam: a kézfogás valamiféle fizikai megjelenési formája az egyetértésnek, emberi közeledésnek, békés egymás mellett élés vágyának, a legalább egy fontos ügyben való közös érdeknek, sokszor megcsúfolt ember voltunk csak azért is kimutatásának, az érzelmi-értelmi-testi érintkezés jóleső állapotának, annak, hogy embernek, társas lénynek, egymástól függő egyedek közösségének tagjaként így-úgy összetartozunk.

Naiv voltam. Azóta egy kézfogás előzményeként közel sem elég, hogy magyarok vagyunk, egy levegőt szívunk, ugyanolyan szögben

vetül ránk fény vagy árnyék, közösen építjük-rontjuk hazánkat, élünk-halunk az igazságért, ugyanakkor érdekből néha füllentünk vagy kimondjuk a lesújtó igazságot magunkra, másokra, hiszen gyarló ember voltunkat egymás mellett, egymás szeme láttára éljük meg. Nem, ez ma már nem elég ok a kézfogásra, mert a szembenállás konzerválóinak szemében az megalkuvás, a gyengeség jele, ha elfogadja a másik, a valami folytán ellenlábassá lett társa kéznyújtását.

Fölfoghatjuk rituáléként is a kézfogást az élet sok helyzetében. Egy vásárban bármely portéka eladásakor ez tesz pontot az alkura; ezzel köszöntjük – miközben szemébe is nézünk – embertársunkat; így ismerjük el teljesítményét; kézfogással jelezzük együttérzésünket, egyetértésünket, reménybeli együttműködésünket. Ha ilyen helyzetben nem fogunk kezet, akkor többre tartjuk magunkat a másikinál gőgünkben. Az pedig az ostobaságunk álarca, amely alól kikandikál nagyképűségünk grimasza, torzítva emberarcunkat. Az egyház – helyesen – a fő bűnök sorában tartja nyilván ezt a magatartást. Egyébként az etikett szerint mindig a „rangban” magasabb nyújt először kezet (idősebb, nő, nagyobb társadalmi pozíciót betöltő), vagy ha azonos a szint, akkor az a személy, aki fogadja vagy búcsúztatja a másikat.

Manapság megmozdult valami ez ügyben: a miniszterelnök polgármesterekkel, regionális vezetőkkel találkozva sűrűn nyújtogatja jobbját, fogadja megbeszélésre őket. Érdekes módon most nem nézik levegőnek, megragadják a kezét, mert ez az alkalom egyszersmind az uniós pénzek igazságos elosztásának a kimódolása akar lenni. Ja, ha pénzről van szó, mindjárt más. Az oldalak, párt színek elmosódnak kissé. Igen, az érdek... Ez mozgat mindent: mozdulatot vagy annak elmaradását, hangerőt, témát, annak váltását, hatalmi reflexeket, számító kivárást vagy éppen sietést, törleszkedést, szembenállást, békülést, mosolyt, összevont szemöldököt, mindent, mindent.

Ez a jiddis kifejezés – jatt – valamiféle borraivalót is jelent, hiszen azt is kézből kézbe adják. Vajha az uniós pénzek révén mániává válna a kézfogási inger Magyarországon, akkor valamit az összegeken felül is törlesztene Európa velünk szemben: segítene itthon békét, de legalább fegyverszünetet kötnünk egymással. Ez volna a legbusásabb borraivaló a harmadik évezred – állami létünk második évezrede – elején. Ez biztos befektetési alap lenne, a jövő beruházása. Némely honfitársunk – bár elmondta a sztereotíp bíráló

szöveget – elfogadta a kinyújtott jobbot, mert valószínű belátta, összefogás, „kézfogás” nélkül csak visszafelé haladhatunk, ahol háború ínség, belharcok, szétesés várna ránk. Visszafelé az időben legelőször is a TV ostrománál, vagy még előbb Budapest barikádjain találnánk magunkat, de a kérlelhetetlen „szabadságharcosokból” és a rendőri balfácánságból nem akarunk repetát. Inkább tárgyalni, mert van miről, miért, kiért, ökölbe szorított kezekkel meg csak ütni, rombolni lehet. Inkább jatt a jattba! Így sóvárgott a költő is a kézfogásért: „Adjon az Isten... / üres vékamba / gabonát, / árva kezembe / parolát”. (Nagy László)

2006. november 30.

Nélkül

Elismerem, kissé talányos ez a cím, azonban alkalmas arra, hogy fölnyissa a panaszládát, amelyből nélkülözéseink az élet számos területéről kiáradhatnak. A névutó – mint e szavunk is – csupán a névszóval (főnév, melléknév, számnév, névmás) együtt képes jelentést hordozni, mégis jó képzettársításra magában is: valaminek, -kinek a hiányát idézi, amely lehet ránk nézve pozitív, de negatív hatású is. A panaszládában csupa pozitív előjelű dolog, helyzet, személy lehetséges, amelyek, akik nélkül hiányt érzünk, egyensúlyunk romlását.

Az új év első napjaiban nélkülözni kényszerültünk a napilapokat, mert hübelebalázs módján, vagyis rendesen föl nem készülve rá átvették a Postától a terjesztést. E lapban is panaszkodtam nem is olyan rég a postai el-elakadó kihordás miatt, de akkor még nem tudtam, hogy afféle interregnum van, ahol a régi már, az új még nem érez felelősséget a vállalt feladatért. Lehet, hogy sokat akar a szarka, majd ő megmutatja, miként kell naponta jó korán az olvasó orra elé tárni a világot. Nem bírta a farka. Vagy nem is olyan fontos? Meg tudunk lenni néhány napot nélküle is, nem dől össze a világ. Igen ám, ha csak ez bántana, de ez csak egy csepp a bú poharába, amelyet egymással kóstoltatunk az új évben.

A televíziókból pótolhatja a magyar a hiányt. A fölöttébb nézett Mónika, Anettka, Győzike és a többi –ke, -ka valóságosnak szánt műbalhéi az esztétikában eljuttatták a lakosságot arra a pontra, ahol már tagadják, hogy életük része volna, de a nézettség mutatói elárulják e műsorok diadalmenetét. Ha tapintat nélkül kellene fogalmaznom minősítést, akkor az ókori panem et circenses jutna eszembe. Az utca és a televízió, mint két atom, úgy egyesült szeptember 18-án. Azóta már a cirkuszt más dimenzióban képzei el az ország, a kenyér követelése pedig átcsapott általános sorállásba (a gyógyszerért), a „mondjon le!” osztinátóba (ostinato: zenei fogalom, szakadatlan ismétlést jelent). Rossz váltás kenyérről gyógyszerre, bár mindkettőre szükség van, nélkülük se egészség, se élet. Ki is használják ezt a gyógyszergyártók, az élelmiszerrel kereskedők. Mindezt úgy állítják be, mintha elnyomorítaná a hatalom a gyártókat, patikákat. Nyugat egyik-másik államában a fogyasztókkal van a kormány és nem engedi stájerolni korlátok nélkül az árakat. Nálunk a kormányt riogatják tüntetésekkel, mert nélkülük jó időjárás nem múlhat el. Az egyik polgármestertől hallottam, hogy a szeptember-októberi tüntetések csak jámbor próbái voltak a márciusinak. Ez is az '56-os forradalmat juttatja eszembe – no, nem mintha bármiben is lehetne párhuzamot vonni a két esemény között –, mert akkor írták falra, röpcédulákra, suttogták: MUK (márciusban újra kezdjük). Sajnos, folytathatatlan volt, és szerencsére ez is, mert belegebed az ország a zűrzavarba.

Természetesen, ez nem elég indok abbahagynia annak, aki mindenáron hatalomra tör; annak se, aki munka nélkül ráér, és a reményét sem hizlalja átképzésen való részvétellel, elszántabb kereséssel (állítólag csökkent mostanra a munkát keresők száma). József Attila a Mondd, mit érlel c. versében a munkanélküli mellett a magányos ember szomorú sorsára is gondol, aki család, gyerek, társ nélkül kénytelen élni: „Mondd, mit érlel annak a sorsa, / ki maga él, maga keres:”. Máté Péter zene nélkül nem tudott élni, mások egyéb művészeti ágak, irodalom, olvasás nélkül képtelenek meglenni, pedig lehetne, csak az élet minősége zuhan nélkülük. A vers, a zene, a festmények, szobrok, színpadok az életnek olyan szeletét jelentik, amelyek mással nem helyettesíthetők. Nélkülük vegetálásra kényszerül az ember.

Az új évben jámborság, hit, remény, a változásra törő akarat, béke, egység, megértés és szorgalom nélkül csak a tavalyit

folytathatnánk. Abból pedig elégünk volt. Ha mégis nélkülözni akarunk, mert nehezebb időkre szeretnénk edzettséget szerezni, akkor is első legyen az ország nyugalma, az egyén testi-lelki egészsége, amelyet gyógyszer nélkül és újabb, nagyobb megszorítás nélkül érhet el a nép, de ehhez nemcsak kődobáló erejére, hanem a logikus gondolkodására is szüksége van. Ennek során eldöntheti, mely cirkuszi előadásra vesz jegyet, mely sorba áll be, ki képviseli igazán az ő érdekét. Ha mindezt most, év elején végiggondolja, akkor nagyobb baj nélkül megélhetjük 2007-et. A megszorítások, átalakítások, az EU-s pénzek együtt fölgyorsítják az elmúlt, kritikátlan 16 évet váltó 17-ben a pozitív folyamatokat mind a gazdaságban, mind azon kívül. Kell azonban az utcakövek dobálása és a verbális agresszió nélküli közélet, különben csak annyira lehet pozitív a reményünk, mint két meddőnek szeretkezéskor a gyermekáldásban.

2007. január 11.

Jelenségek és tendenciák

Ha jól olvassuk a felszínen megnyilvánuló jeleket, jelenségeket, akkor következtetni tudunk a mélyen meghúzódó folyamatokra, azok irányaira, hatásaira, vagyis a tendenciákra. Aki benne él – mindnyájan úgy vagyunk vele – és figyel, gondolkodik, annak sok mindenről árulkodik a társadalom, annak mozgása, fejlődése, esetleges rossz kinövése. Aztán előfordul néhány esemény, amelyekről mindnyájan tudjuk, minek a jelei, hova vezetnek, ha így mennek tovább, mégsem vonja le a következtetést sem a hatalom, sem az egyén, mert tabuként kezelve, szőnyeg alá seperve látja jobbnak. Így a negatív folyamatok – azonos fázisban találkozáskor hullámaik – fölerősítik egymást, akuttá válnak, amely helyzeten aztán csak Nagy Sándor-i suhintással lehetne segíteni. De hol van Nagy Sándor? A csomó is bonyolultabb már néhány kérdésben, mint amelyet Gordius, Frígia királya készített játékos kedvében. Néhány jelenséget vázolok, amelyek iránya, későbbi hatása, vagyis a mai folyamata már tapintható a társadalomban. Ki-ki más következtetésre juthat, de van az eseteknek néhány pontban vázolható közös nevezője (ezt is könnyű megállapítani, ha hajlandók vagyunk végiggondolni saját sorsunkat, a

társadalmi együttélésből ránk háruló hatásokat, feladatokat, erkölcsi, jogi normákat.

Egy 13 éves gyerek már kétszer is rabolt Miskolcon. Fegyvere a kés volt és a büntethetetlensége. Egyesek e téren követnék az USA jogrendjét, amely megengedi a gyermekkorúak szigorú büntetését is. Mások hiányolják a megfelelő intézményrendszert – ez tényleg hiányzik –, de egyelőre kellene valamit tenni a fiatalkorúak bűnözésének visszaszorításaért, mert már alsó tagozatban vonalozóval, táskával ütve, dobálva a tanító nénit, „védték meg” a napokban egyik társukat a gyerekek Hernádnémetiben, amikor számonkérés céljával a katedrához hívta, hiszen zavarta a tanítást rossz magaviseletével. Nem is oly rég hajánál fogva lökte a falnak, pofon is ütötte az erős apuka a tanárnőt, mert az udvaron a gyereket egy másik gyerek fellökte. Ez lett volna a példa? Amerikában, ugye, lelövik a társakat, tanárokat a nekikeseredett tanulók...

Ha Olaszliszkáról hallunk, ugyanaz juthat eszünkbe, mint az addig könnyen elfajuló esetekről, ha a rendőrség nincs résen. Néhány hetes, napos esetek – egyre több van belőlük – arról győznek meg, hogy a bűnözők egyre kevésbé tartanak a rendőröktől. Láthatták, láthatják ma is: lehet őket dobálni, perbe fogni, míg az őket támadók a társadalmi egyet nem értés miatt enyhébb büntetéssel megússzák. Róluk, a televíziós „hőstetteikről” nem szól a sajtó sem, az ország joggal elképedő részében is elakad a hang. Az elbizonytalanodó, őrizünk és védünk jelmondatot vallók mintha csak villámhárítók, célpontok lennének a megszorítások, átrendeződések miatt kesergő és felkorbácsolt érzelmű tömeg előtt. Kilencük túl is lépte – ők is emberből vannak – a lehetőségeiket. Mintegy 170 feljelentés érkezett ellenük. Nem tudni, a több száz randalírozó hogy áll e téren. Szemérmesen ezt „nem kommunikálja” olyan hatékonyan a média, a kormány sem. Ha ez a társadalmi béke ára, vigye el a balhét az a magáról megfeledkezett, „brutális” 9 rendőr – gondolják.

Ilyen körülmények között legalább annyi kell belőlük, mint amekkora létszámú veszélyes tömeget kell felosztatniuk. Megtámadják őket husánggal, késsel, fémrúddal, mint Alsózsoltán, amikor részegen, jogosítvány nélkül vezetett kocsit egy férfi, de előbb verekedett a kocsmá előtt. Negyven támogató, kb. annyi kommandós... Békés megyében a mentőt kísérték annyian, benne társukat infarktussal. Megfenyegették az egészségügyieket, ha

meghal, megtorolják. A kórház előtt szintén csak sok rendőr tudta „eltanácsolni” a bosszúra szomjazó rokonságot (szegény beteg mégis meghalt).

Legutóbb Gyöngyösön kaptak el a rendőrök egy férfit tiltott szemét lerakáson. Ellenállt, 15-20 rokon rögtön ott termett megvédeni. Ide is kellett a sok rendőr. Azt kívánom: aki politikai „megfontolásból” nehezíti a rendőrség értünk, mindnyájunkért végzett munkáját, az vegyen részt egy ilyen kivonulásban egyenruhában, névvel, azonosító számmal, teljes fegyverzetben, gondoljon közben arra, hogy ha túllépi határait, társadalmi megvetés alanya és tárgya lesz. Éles helyzetben könnyen működhetnek a védekező és támadó reflexek.

Jászladány megint hallatott magáról: a megosztott iskola közös ebédlőjét (a magániskola és az önkormányzati iskola között) a fizetős magániskola folyosóján közelebb esne elérnie az önkormányzatiba járó tanulóknak. Különben meg kell kerülniük az épületet. Ezt a folyosót lezárták, emiatt szegregációt, megalázást emlegetnek a romák. Mindkét intézményben vannak roma gyerekek, de sokkal több jár az önkormányzatiba. A polgárjogi szerveztük tüntetést rendez, békés körút lesz többek között Miskolcot és Zámolyt(!) is érintő. Miért nem lehet rendet tenni a Jászságban e téren? Ki felel a pedagógusok, rendőrök presztízsének elvesztéséért az ilyen módon elkövetett bűnök következtében?

Malmö, Strasbourg, újabban Kanada Mohácsról, Zámolyból, Abaújból nem várja tárt karokkal a romákat. Itt kellene valamelyest alkalmazkodniuk, a társadalom többi részének egy kis türelmet tanúsítania, a hatalomnak pedig végre határozott lépéseket tennie a helyzet megoldására, különben nem nehéz megjósolni: „a helyzet fokozódni fog”, és akkor még több bíró, rendőr, ügyész stb. kell. Az meg nem lesz megoldás, mint a segélyre alapozott tervezetek sem.

2007. január 18.

Emlékezni is nehéz

Történelmünk meglehetősen viharos volt eddig. Ezt költők, tudósok szövegei is bizonyítják. Maga a Himnusz alcíme is a „zivataros” jelzőt tartalmazza, méltán, mert a hadak vonulásának

útjában állunk Árpád óta, azaz mindig az élet és halál mezsgyéjén táncolunk és nem széles jókedvünkben. Petőfi eleve vérfolyamnak mondta a történelmet az Ítélet című versében. Visszatekintve valóban úgy néz ki múltunk, mintha a rövidke béke időszakok is csak az újabb háborúra készülés idejei lettek volna. Így mindig idézhetünk győzelmeket, vereségeket, hősiességet, árulást, dicső és gyászos napokat.

A február napjai közül néhányra emlékezni is nehéz. Ha csak az elmúlt száz évszázad februári történéseit nézzük, azokból is kiderül, milyen kemény teleink voltak és nem elsősorban meteorológiai tekintetben:

1919. A párizsi békekonferencia semleges zónát létesít a magyar és román csapatok között

1920: A románok kiűrik a Tiszántúlt (néhol nemcsak katonai értelemben)

1939. gróf Teleki Pál kormányt alakít

1942: Horthy István kormányzóhelyettes lesz (ez utóbbi két dátum szorosan kapcsolódik a világháborúhoz).

1943. A 2. magyar hadsereg megsemmisítő vereséget szenved az orosz fronton.

1945. A szovjet csapatok elfoglalják Budapestet, amelyet előbb földig rombolnak; meghiúsították a 35 ezer magyar és német katona kitörési kísérletét Nyugat irányában (a „Becsület” erre bőrfejűekkel, neofasisztákkal szervezett a múlt héten Pesten nemzetközi megemlékezést).

1946. Eltörlik a királyságot, köztársaságnak nyilvánítják Magyarországot (Tildy Zoltán lett az elnök). A magyar-csehszlovák lakosságcsere-egyezmény aláírása.

1947. Egy másik párizsi békeszerződés a nagyhatalmak és Magyarország között (az egyikről emlékezve ma is beleremegünk).

1948. Aláírják a magyar-szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezményt (Mindnyájan megtapasztalhattuk, mibe került ez a „barátság”).

1949. Mindszenty József életfogytiglant kapott.

1952. Államosítják a házingatlanokat.

1956. Az SzKP XX. kongresszusa (Hruscsov itt ítélte el a sztálini személyi kultuszt).

1963. Országgyűlési és tanácsi választások (98,9 % a Népfront jelöltjeire szavazott!)

1971. A Szovjetunióban meghalt Rákosi Mátyás.

1974. Lékai Lászlót VI. Pál pápa kinevezi esztergomi apostoli kormányzóvá, 1976-ban érsekké.

1989. Az MSZMP KB ülésén állást foglaltak a többpártrendszer mellett, Pozsgaynak bizalmat szavaztak.

1991. Csatlakozunk a partnerség a békéért programhoz.

Más dolgok, talán fontosabbak is történtek a februárokon, de számomra az 1943-as a legmegrázóbb, legtanulságosabb, leggyászosabb. Nem volt elég a németnek, hogy mezőgazdasági termelésünk javát kötelezően nekik szállítottuk, a félmillió tonnányi olaj, az egymillió tonnányi bauxit. A nemzeti jövedelem kb. 60 %-a hadi célokat szolgált, a németek a kivitelünket nem fizették meg, hanem a „közös háborúhoz” való hozzájárulásnak tekintették. Nem véletlen a pengő világraszóló inflációja. Mégsem ez volt a legrosszabb, hanem az a mérhetetlen pusztulás a Donnál és utána. A II. hadsereg bízott mintegy 200 kilométeres frontvonal állandó nyomás alatt volt, míg az 1943. januárjában megkezdett szovjet offenzíva végképp megpecsételte sorsunkat. A visszavonuláskor 7000 katonánk megfagyott, mert elvétette az utat, 40 ezer a fegyverektől esett el, 70 ezer hadifogollyá lett betegen, sebesülten, ahol igen sokan meghaltak. A németek visszatartották a menekülő magyarokat, hogy védjék őket. Jány hadsereg parancsnok kegyetlenül bánt a menekülőkkal, felkoncolást helyezett kilátásba. Mindezt miért? Idegen érdekekért, akiktől csak bajt szenvedtünk.

Ma Bárdossyt, Horthyt különbözőképpen ítéli meg a jobbról-balról agymosott közvéleményt. Egy biztos: nem politizáltak eredményesen, sőt a Trianonban elveszített területek visszaszerzésének hamis német ígérete mögé se láttak, így elkerülhetetlen volt a katasztrófa. Ma apánk, nagyapánk, dédapánk áldozatára emlékezünk inkább, amely annál nagyobb gyász forrása, hogy a haza javára semmi hozadéka nem volt. Ha ma áldozatot hozunk (hoznánk), magunkért tesszük. A minél rosszabb, annál jobb elv gyakorlása szükségszerűen vezet újabb veszteségek, vereségek felé.

2007. február 15.

Véletlenek ismétlődése

Ha jól megnézzük, nincsenek is véletlenek. Ami van, történik, nem történik, annak vagy materiális oka van, vagy a teremtető akarat alakította így vagy úgy. Amikor a viszonyunkat megfogalmazzuk valakihez vagy valamihez, mindig mögötte sejthető vagy az anyagi, vagy az eszmei-elvi-erkölcsi megfontolás, esetleg mind együtt. Aki emberből van, arra érvényes ez a túl általánosnak tetsző megállapítás. Amikor valakinek a szövegét vagy tetteit értékeljük – ajánlatos, hogy együtt vizsgáljuk –, akkor hamar rájöhetünk, mi vezérel egy embert gondolkodásában, érzelmeiben, tetteiben. Aztán jön a beskatulyázás: értelmes, buta, hirtelen, lassú, ügyes, ügyetlen, jobboldali, baloldali stb. Mivel egymásra kevesebb időt szeretünk fordítani, mint magunkra, így klisékben betonozzuk be emlékeinkben a másikat, amelyekből csak nagy esemény, tett, vagy a hosszú idő tudja kiszabadítani a véleményünk módosítása céljából.

Hogy mire való ez a rébusz? Egyfelől mert így igaz, másfelől pedig feltűnő lehet, ha három legnagyobb állami-nemzeti ünnepünk közül kettőben hiába keressük az államelnököt a központi megemlékezés helyszínén, nem találjuk, a harmadik pedig csak augusztus 20-án lesz. Az okokat akár el is fogadhatjuk: tudta előre, hogy belerondítanak a „szabadságharcosok” az ünnepbe, hiszen a vak is láthatta az előkészületeket, a buta is kiszámíthatta szeptember 18-a után, mi várható az utcákon, tereken október 23-án. Az Elnök pedig nem kerülhet méltatlan helyzetbe, azaz szűk övéi körében ünnepel, kerülendő az atrocitással fenyegető megemlékezést. Hogy fél évszázados jubileum volt? Lesz hetvenöt éves, százéves is. Majd. Akár 2007-ben is pótolható, fontos az elvi, erkölcsi azonosulás az ünnep szellemével, demonstrálni pedig ott vannak... Kik is? Akik kifejezik oldaluk szerinti véleményüket utcakövekkel, félremagyarázott-értelmezett beszédekkel, szent és „szent” zászlók lobogtatásával, alpári, indulatos ordításokkal. Egyébként a „szent” zászlóval sincs baj, mert különbözik a '44-estől: nincs benne horogkereszt. Azokban sem volt. A nyilas a karján és a szívében hordta, a zászlóra varrni – hál' isten – nem volt idejük. Tehát a méltó

(?) megemlékezés példáját kövesse az ország, azaz ne vegyen részt az ünnepen, vagy ha igen, menjen a szervezett nagygyűlésre, esetleg Erdélybe kirándulni? Szép idő ígérkezik az utazásra. Egyébként is, ott is élnek magyarok, akiknek meg kell menteni lelkét az anyaországi megosztottságtól. Igaz, ott sem tudnak egyezsége jutni az európai képviselő-választás dolgában. Előállhat az a helyzet, hogy a széthúzó magyarok egy képviselője sem lesz tagja az Európai Parlamentnek. Így ott is van megoldandó probléma, még az is lehet, hogy a román vezetés halasztja a szavazást, több idő adódik meggyőzni a nemzettestvérünket.

Elnök nélkül ünnepelünk (?) 2007-ben, legalábbis a zászlófelvonás alkalmával. Állítólag a miniszterelnököt bízta meg helyetteséül, míg a Vasárnapi Újság szerint erről szó sem volt. Hogy jönne ahhoz?! Hozzá a „szabadságharcosok” szólnak a maguk módján. A házelnök? Csak érezze magát legyőzött ellenfélnek (az elnökválasztás alkalmával ő volt a vesztes). A magánjellegű utazás másnak is, nem csupán a vezérkarnak, fejtörést okoz, de csak akkor, ha nem ismeri legújabbkori történelmünket. Ennek sötét lapjai íródnak a napokban is terroristák asztalán, „agytrösztjében”, esetleg a rájuk gondoló, hatalomra igyekvő fejében is. Csak remélhető, hogy az ünnep rossza lezajlik, mire az Elnök hazatér útjáról. A fontos döntéseinek sora azonban folytatódik: fogjon-e kezét a kitüntetéssel vagy sem. Ennek gyakorlása talán közelebb vinne a magyar egységhez, mint az „elvszerű” haragszom rátok. Elvégre, ha az Elnök ezt tartja fontosnak, miért ne.

Bárcsak lenne legalább egy ember, akinek a tette, szava, elvei mindnyájunk számára követhetők lennének! Különös isteni kegy volna, ha ez az ember az Elnök maga lenne. E vágyunknak is megvan a maga előzménye, ok-okozati viszonya, amit egy szóval lehetne kifejezni: nincs. Hogy lesz-e, az talán az augusztusi ünnephez való hozzáállása alapján dönthető el, vagy kell még hozzá más is? Valami véletlen? Tudjuk, az sincs, csak a nagy kérdőjeles várakozás a legszebb ünnepünk előestéjén. Ennek feszültségét oldhatná, ha látszana az Elnök elszántsága a kézfogás gyakorlására, hiszen minden képesség gyakorlás lévén születik. A kézfogás az egységet teremtő akaratot mutatná. Ehhez azonban nemcsak a kitüntetés, hanem a zászlófelvonás alkalmával is meg kellene ragadnia az alkalmat.

2007. március 14.

Tartalom

Előszó	4
Bevezetés	6
Magyarán, magyarul	9

A város mi vagyunk.....	71
Csak az igazat	154
Úgy magyarmiskásan	255